

ÖĞRETMENLİĞİMİN İLK YILLARI

23 Haziran 1951 'de sınavlarımız bitti. Mezun olanlar sevindi; bütünlüme, eylül dönemine kalanlar üzüldü. Sevinenler arasındaydım. Aynı sırada oturan üç arkadaş da haziran döneminde mezun olmuşuk.

Arkadaşlarımdan biri Mehmet Ali Büklü, diğeri Seyfi Sesyi idi. Mehmet Ali Büklü ile kankardeşi olmuşuk. O, sonradan Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirip avukat da oldu. İstanbul'a taşındı. Siyasete atıldı. CHP'den Kartal Belediye Başkanı seçildi. Üç devre başkanlık yaptı. 12 Eylül 1980 askeri yönetimi, Büklü'yü görevden aldı. Kısa bir süre hapisnede yattı. Sıkıyönetim kalkınca Kartal'da iki dönem daha seçim kazanarak, belediye başkanlığı yaptı. Çok sevdiğim elli yıllık arkadaşım Mehmet Ali Büklü' yü, 16 Kasım 1996'da yürek durmasından kaybettik.

Diğeri sıra arkadaşım Seyfi Sesvi, Tunceli'nin Ovacık ilçesindendi. Soyadını Özgürsoy olarak değiştirdi sonradan. Benim gibi, o da emekli oluncaya kadar ilkokul öğretmeni olarak çalıştı. Yedi-sekiz yıldır haberleşemiyoruz.

Okulu bitirince bir süre arkadaşlarla okulda kaldık. Haziran sonunda, çok sevdiğim okulum Sivas Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü'nden ayrılarak Erzincan'a, köyüme döndüm.

ÖĞRETMENLİĞE ATANMAM

Temmuz ayının başından itibaren nereye atanacağımızı beklemeğe başladık. O sene, atamaların erken yapılacağı söyleniyordu. Demokrat Parti (DP) yönetime geleli on dört ay oluyordu. Her şeyin en iyisini yapacaklarını söylüyorlardı. "Artık tek parti diktatörlüğü bitti, Milli Şef rejimini tarihe gömdük. Okullarını bitiren öğretmenler hemen atanacak. Köylüler okul yapımına katılmayacak. Her şeyi devlet yapacak. Devlet ne diye vergi alıyor?" diyorlardı.

Bizim gibi saf, henüz on sekiz-on dokuz yaşındaki öğretmenler de bunlara inanıyorduk. Onun için de o sene atamaların erken yapılmasını bekliyorduk. Üç sıra arkadaşı, temmuz ayının on beşinden sonra sık sık şehirde buluşur olmuştuk. Her buluşmamızda Milli Eğitime gider; atama kararnamelerimizin gelip gelmediğini sorardık. Sekreter Nezaket Hanım, güler bir yüzle, kararnamelerin gelmediğini söyler: "Boşuna beklemeyin, eylülde önce gelmez." derdi.

Biz üç arkadaş ne hayaller kurardık. Atama emirlerimiz Erzincan'a gelirse Milli Eğitim Müdürlüğüne gidip olanaklı ise bizi aynı köye vermelerini, değilse yakın köylere verilmemizi isteyecektik. Yakın olursak her zorluğun üstesinden gelebileceğimize inanıyorduk. Eylül ayının başında atama emirlerimiz geldi. Üçümüz de Erzincan ili emrine verilmiştik. Hemen Milli Eğitim Müdürlüğüne gittik. Bizi aynı köye vermelerini söyledik. Köyün çok uzak olması önemli değildi. Müdür Bey, öğretmen açığı bulunduğunu, köylerin boş olduğunu, aynı köye vermelerinin mümkün olmadığını; ama üçümüzü de aynı ilçenin köyelerine verebileceğini söyledi. Çok sevinerek yanından ayrıldık. Hemen sekreter Nezaket Hanım'ın odasına gittik. Köylerimizin ne zaman belli olabileceğini öğrenmek istedik. O da her zamanki kibarlığı ile acele etmememizi, eylülün onundan önce atama yapılamayacağını söyledi. Sevinerek ayrıldık. Seyfi, bir hafta sonra gelmek üzere Ovacık'a gitti. Büklü ile ben bizim köye, Cimin'e gittik.

Köyde üç gün kaldıktan sonra Erzincan'a döndük. İçimiz içimize sığmıyordu. Vakit iyice yaklaşmıştı. Üzerimizde hâlâ öğrenci elbisesi vardı. Bunlarla, atandığımız köye gidemezdik. Büklü, o sorunu çözmüşü. Bana gelince, param yoktu. Ağabeyim askerdi. O sene yayılan "ruam" hastalığı babamın atlarını öldürmüştü. Atlar olmayınca da meyvelerimizi satmaya götürecektik hayvan kalmamıştı. Sebze ve meyveler çürüyordu.

Evde yedi kişiydik : anam, babam, ben, ağabeyimin eşi, kızkardeşlerim Fadime ve Nafiye, en küçük erkek kardeşim Veli. Ağabeyim Aşır'dan başka iki ablam Safiye ve Sündüz evliyidiler. Safiye ablam, dayımın oğlu ile; Sündüz ablam, hâlâmın oğlu ile evlenmişti. Sündüz ablamı 1982 yılında böbrek yetmezliğinden; Veli'yi de 19 Haziran 1984'te hepatit-B'den kaybettik. Ağabeyim Aşır, 19 Aralık 1983'te, Kızılcahamam yakınlarındaki bir trafik kazasında yaşamını yitirdi.

Babamın maddi durumu bozuktu. Ağabeyim de durmadan para istiyordu. Babamın bana elbise alması olanaksızdı. Kaldı ki kızkardeşlerimin ve anamın entarileri, yorganların yüzleri de hep yamalıydı. Babam, ağabeyime kızılıyordu. Çünkü askere gitmeden kısa zaman önce evlenmiş, ailenin tüm birikimleri onun düğününe harcanmıştı. Olanlar yetmezmiş gibi hayvanlar da ölmüştü. O yüzden gelini de sevmiyorlardı. Gelin ise sessiz, temiz, terbiyeli bir hanımdı. İlk çocuğu kısa bir süre sonra lohusa hummasından öldü. Daha sonra bir kız çocuğu daha oldu; ama gelinimiz yaşamıyordu artık. Annesinden on gün sonra da bebeği yitirdik. Acı çektiğimiz günlerdi.

Elbiseyi kendi paramla almalydım. Maaş alınca ödeyecektim. Tanıdık bir manifaturacıya gittim. Durumu anlattım. İleride ödemek üzere istediğim her şeyi alabileceğimi söyledi. Hüseyin Bey'den, 2.80 metre elbiselik kumaş; anama ve kızkardeşlerime entarilik ve çamaşırlık basmalar, yorganların üzerine geçirmek için kumaş aldım. Hepsi yüz lira tuttu. Manifaturacı Hüseyin Bey, elbiseyi diktirmem için beni terzi bir arkadaşına götürdü.

Terzi Cemal Demir'le dostluğumuz uzun yıllar devam etti. Erzincan'dan ayrıldığım 1966 yılına kadar tüm elbiselerimi Cemal Demir dikti. İlk elbisemi diktiğinde işçilik ücreti olarak yirmi lira almıştı. "Yirmi beş liraya dikiyorum ; ama sen daha maaş almadın, senden yirmi lira alacağım." elemişti,

Hüseyin Bey'le Cemal Demir'in tanıdıkları bir ayakkabıcıdan on yedi buçuk liraya siyah bir ayakkabı aldım. Artık fazla bir şey alamazdım. Maaş almadan iki maaş tutarı kadar borçlanmışım zaten. Öğrenci gömleklerim ve çamaşırlarımla idare edebilirdim. Ev için aldıklarımı büyük bir paket yaptım. Akşam otobüsüyle köye döndüm. Anam ve kardeşlerim paketi açıp getirdiklerimi görünce çok sevindiler. Anam ağladı. O sıra babam da çarşıdan geldi. Onun da gözleri doldu. "Keşke almasaydın oğlum, daha kaç lira maaş alacağın bile belli değil." dedi.

Maaş almadan yaptığım bu ilk borçlarımı, Şubat 1952'ye kadar ancak ödedim. Ama her zaman borçlarım oldu. Tüm ücretliler gibi ben de uzun yıllar boyunca bir türlü borçsuz yaşamayı öğrenemedim. Ayını ülkem gibi.

14 Eylül'de Büklü ile Erzincan'a geldik yine. Milli Eğitim Müdürlüğü atamamızı yapmıştı. Dosyalarımız da onay için valiliğe gönderilmişti. Nereye atandığımızı söylemediler. Ancak üçümüzün de aynı ilçeye atandığımızı ilettiler. Çok sevindik. Valilikten, onayın bir iki gün içinde çıkacağını belirttiler. Seyfi de iki gün sonra gelecekti. Büklü ile ben, evlerimize haber vermek üzere köylerimize döndük. İkinci gün üçümüz de Erzincan'da buluştuk. Valilikten henüz bir haber gelmemişti. Paramız olmadığı için Erzincan'da kalamıyorduk. Seyfi, bir akrabasının evinde kaldı. Büklü ile ben bizim köye döndük. Bizim köy, Büklü'nün köyünden on beş kilometre daha yakındı Erzincan'a. Ayrıca Büklü'nün köyünün üç dört kilometrelik yaya yolu vardı ve yol da oldukça dikti.

Artık her gün Erzincan'a gidip geliyorduk. Dosyalarımız onaylanıp gönderilmeyordu bir türlü. Şehre gidip gelmekten usanmıştık. Paramız zaten yoktu. 22 Eylül'de Valiye gidip durumumuzu anlatmaya karar verdik. Üçümüz birlikte gidecektik Vali Bey'in yanına. Sözcü ben olacaktım. 22 Eylül sabahı saat 9:30'da Vali Bey'in huzuruna çıktık.

Vali, İsmail Hakkı Baykal'dı. Ben, üçümüzü tanıttım. Dosyalarımızın kendilerinde olduğunu belirttim. Dosyaların kendisinde olduğunu, onayladığında Milli Eğitim Müdürlüğüne göndereceğini, bizim oradan öğrenmemiz gerektiğini söyledi. Bir an önce görevimize başlamak istediğimizi, arkadaşlarımızın uzun yoldan geldiklerini ve pafamızın da bitmiş olduğunu belirttim. Olanacağı varsa imzanın geciktirilmemesini, hatta dosyalarımızın kayıp ya da unutulmuş olabileceğinden endişelendiğimizi ima eden şeyler söyledim. Vali sinirlendi. Masasının gözünü çekerek dosyamızı çıkardı. Kızgın bir şekilde: "Koskoca dosya unutulur mu?" dedi. Gene aynı kızgınlıkla, çıkmamızı söyledi. Valinin makamından ayrıldık. Bir kat aşağı inerek Vali'nin makamının kapısını göreceğiz şekilde merdivenlerin altında beklemeye başladık. Sevinçliydim. Arkadaşlarım ise üzgündü. Özellikle Seyfi: "Vali Bey'i kızdırdım, işimizi iyice uzatır. Belki de yerlerimizi değiştirerek bizi en uzak ve en kötü yerlere verir." dedi. Ben de aksine dosyalarımızı hemen imzalayacağını söyledim.

Merdivenin altında, Valinin kapısını gözetleyerek bekliyorduk. Aradan on beş dakika geçmeden Valinin kapısının zili çaldı. Kapıda bekleyen odacı içeri girdi. Bizim dosyalar koltuğunun altında kapıdan çıkararak aynı katta bulunan Milli Eğitim Müdürlüğüne doğru yürüdü. Dosyalarımızın imzalandığını anlamıştık. Ertesi sabah yerlerimizi öğrenmek üzere Valilikten ayrıldık. Valinin, Milli Eğitim Müdürlüğüne bizi anlatmış olabileceğini düşünerek, hemen oraya gitmedik. Öyle bir şey olmuşsa sınırların yatışmasının daha iyi olacağını düşündük.

23 Eylül 1951 sabahı saat onda, Sekreter Nezaket Hanım'ın yanındaydık. Bizi gülerek karşıladı. Yerlerimizi sorduk, söyleyemeyeceğini; Müdür Bey'in mutlaka bizi görmek istediğini, yerlerimizi de onun söyleyeceğini anlattı. Bitişikteki odada Müdür oturuyordu. Hemen odasına gittik. Bir gün önce Valinin yanına gidip gitmediğimizi sordu. Gittiğimizi söyledik. Vali ile kimin konuştuğunu sordu. "Ben konu-

tum." dedim. "Oğlum, bana bak, sen daha göreve başlamadan Vali ile böyle konuşursan başın dertten kurtulmaz." dedi. Ben de: "İmza atmak için bir dosya on beş gün bekletilir mi? Eğer Vali Bey'e gitmeseydik belki de on beş gün daha bekletilecektik." dedim. Müdür: "Sen bu kaşayla gidersen bu mslekte uzun zaman kalamazsın." dedi. Arkadaşlarım da: "Siz iyi gençlere benziyorsunuz. Bunun sözüne uymayın." diyerek bizi Nezaket Hanım'ın yanına gönderdi. Gerçekten de uzun yıllar başım dertten kurtulmadı.

İLK GÖREV YERİM

Nezaket Hanım, atama kararnamelerimiz bize verdi. Başarılar diledi. Valinin bize çok kızdığını o da söyledi. Teşekkür ederek yanından ayrıldık. Üçümüz de Tercan ilçesinin köylerine verilmiştik. Buna çok sevindik. Nasıl olsa her hafta buluşabilecektik. Görev yerlerine hemen gitmemizin iyi olacağını söylediler. Zaten biz de aylardır bekliyorduk. Hemen gidecektik.

Seyfi, Tercan'ın Pekeri (adırkaya); Bkl, Zağgeri (Değirmenli) köylerine verilmişlerdi. Ben de Tercan'ın Mans (Çayırılı) bucağının Astokomu (Akyurt) köyüne verilmiştim. Hemen çarşıya inerek köylerimiz hakkında bilgi toplamaya başladık. En büyük köy Seyfi'nin kyymş. On-on beş yıldır köyde okul varmış. Okulda  ğretmen görev yapıyormuş. Mehmet Ali Bkl'nn köyündeki okulda iki ğretmen varmış. Öğretmenler de grevdeymiş.

Benim gideceğim köyde hiç okul açılmamış. Okul binası bile yokmuş. Bu yıl yapılması için müteahhite vermişler, o da bitirmeden ortalıktan kaybolmuş. Çocukların oğu Türkçe bilmiyormuş. zlmedim, diyemem. Aldığımız bilgiye göre, en geri köy benim kymd. Okulun yokluğu köyün geriliği...vb. şeylere zlmyordum. Beni

üzen şey çocukların Türkçe bilmemesiydi. Ben de Kürtçe bilmiyordum. Şans bana oyun oynadı. Oysa ki hem Seyfi hem de Büklü Kürtçe biliyorlardı. Üç arkadaş, eşyalarımızı alıp görev yerlerimize gitmek üzere kendi köylerimize döndük. 25 Eylül'de Tercan'da buluşacaktık.

DÖNEMİN POLİTİK DURUMU (BENİM BAKIŞAÇIMINDAN)

Demokrat Parti (DP) 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimleri kazanarak iktidara geldi. Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes Başbakan oldu. Bizim atandığımız tarihte Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'ydi.

Demokrat Partililer, seçim çalışmalarında çok iyi ve güzel şeyler yapacaklarını söylüyorlardı. Tek parti diktatörlüğü yıkılacak, "Milli Şef Devri" kapanacaktı. Vatandaş, devlet kapılarında sürünmeyecek, devlet hizmetleri vatandaşın ayağına götürülecekti. Vatandaşın işini zamanında yapmayan memurlar derhal cezalandırılacaktı. Jandarma dayığı, polis baskısı, tahsildar korkusuna son verilecekti. Köylülerin, okul yapımı sırasında verdikleri destek sona erecekti. Devlet, tüm köylerin okulunu, suyunu, yolunu hatta elektriğini vatandaşlardan tek kuruş almadan yapacaktı. Köylü gerçekten "milletin efendisi" olacaktı.

DP, bunlara benzer daha neler neler vadedyordu... Sonuçta dedikleri oldu. İktidara geldiler. Bir geldiler, pir geldiler... Yaptıkları ilk işlerden bazıları şunlardı: Türkçe okunan ezanı tekrar Arapçaya çevirdiler; kendilerinin dediklerini yapmayan üst düzey bürokratların bazılarını görevleriyle ilgili olmayan işlere verdiler; bazılarının da işine son verdiler; bir bölümüne de baskı yaparak istifa ettirdiler. Emeklilik süresini dolduranlar emekli oldu, bazıları da emekli olmak zorunda bırakıldı.

DP'nin il, ilçe, bucak örgütleriyle köylerdeki ocak başkanları kendilerini devlet sanıyorlardı. Halk deyimiyle her biri tam anlamıyla "Ali kıran, baş kesen" olmuştı. İşlerini güçlerini bırakmış, sürülecek memur arıyorlardı. Bunların en acımasızları köylerdeki ocak başkanlarıyla, bucak başkanlarıydı. Ocak-bucak başkanlarından en çok rahatsız olanlarsa oralarda çalışan öğretmenlerdi. Özellikle Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenler topun ağzındaydı.

DP; düşünce olarak, ideolojik olarak Köy Enstitüleri'ne karşıydı. Bunu tüm seçim propagandalarında da anlatmıştı. Yönetime geldiklerinde Köy Enstitülerini kapatacaklarını söylemekten çekinmezlerdi. Köy Enstitülerinde kızlarla erkeklerin aynı sınıflarda okuduklarını; elele tutuşarak oyun oynadıklarını; birlikte şarkı söylediklerini...vb. abartarak yazıp söylerlerdi. Hatta kendilerinden saydıkları insanlara: "Bu okullarda kızlarla erkekler aynı yatakhane, birlikte yatıyorlar; tuvaletlerde birçok (düşürülmüş) çocuk ölüsü bulunmuş." yalanlarını yayarlardı utanmadan. Şehirlerdeki ortaokul ve liselerde, büyük kentlerdeki yabancı ve yerli kolejlerde kendi kız ve erkek çocukları birlikte okuyan bu insanlar, biz köylü çocuklarının birlikte okumasını önlemek için atmadıkları iftira kalmıyordu.

Sonunda istedikleri oldu. 1950 yılında kız arkadaşlarımızı bizden ayırdılar. 1952 yılında da son mezunlarını veren Köy Enstitüleri kapatıldı. Yirmi bir Köy Enstitüsüne anlayış gösteremeyen çağdışı, akıldışı o zihniyet, uzun iktidarları döneminde köy çocuklarının okudukları Köy Enstitülerinin yerine altı yüz yetmiş imam yetiştirmeyen İmam Hatip Okulu açtı. Ülkeyi askeri darbeler dönemine soktular. En sonunda 28 Şubat 1997 süreci geldi. Tüm bunlardan ders almayan bu çağdışı kafalar hâlâ katillere, faşist çetelere, tarikat baronlarına arka çıkmaya devam ederek, özel aflar çıkararak ülkemizin geleceğini karartmaya çalışıyorlar. Ne hazindir ki kendilerine ilerici, solcu ve Atatürkçü diyen bazı sivil-asker kişilerle kuruluşlar da bunlara bilerek ya da bilmeyerek destek oluyor.

Daha sonra da dokunacağım politik konuları burada keserek öğretmenliğimin ilk yıllarına, yani 1951 yılına döneyim. Siyasal konular da olayların akışı içinde yazmaya çalışacağım.

TERCAN'A İLK GİDİŞİM

Daha önce sözleştiğimiz gibi M. Ali Büklü , Seyfi Sesvi ve ben, 25 Eylül 1951 'de Tercan'da buluştuk. İlk işimiz Maarif Memurluğuna (İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü) gitmekti. Öyle yaptık.

Müdür, Hamdi Dumlu idi. Kırk, kırk beş yaşlarındaydı. Bize göre oldukça yaşlı sayılırdı. Daha doğrusu bize öyle geliyordu. Hamdi Bey, Tercan'ın köylerindendi. Gülmeyen, soğukkanlı, ciddi görünüşlü bir insandı. O zaman bize sevimsiz biri olarak görünmüştü. Daha sonraları hiç de öyle olmadığını anlayacaktık.

Hamdi Bey, bize köylerimiz hakkında kısa bilgiler verdi. Ulaşım bakımından Seyfi'nin köyünün çok iyi olduğunu, bizim köylerimizin de fena sayılmadığını anlattı. Benim köyümün okulunun inşaatını yapan yüklenicinin, inşaatı bırakıp kaçtığını, onu bulmaya çalıştıklarını söyledi. Bu sene inşaatın bitmesinin zor olduğunu; çocukların okutulması için muhtarın bir oda bulacağını anlattı. Atanma belgelerimizi verdi. "Şimdi doğru köylerinize gidip görevlerinize başlayın. İşe başlama yazılarınızı da geciktirmeden gönderin; yoksa aybaşında maaş alamazsınız." dedi. İki arkadaşımın işe başlama yazılarını onların başöğretmenlerinin yazacağını, benim yazımı ise kendimin yazmam gerektiğini; çünkü benim hem öğretmen hem de başöğretmen olduğumu söyledi.

O yıllarda ilkokul müdürlerine "başöğretmen" denirdi. Tek öğretmenli okullara atanan öğretmenler iki görevi birlikte yürütürlerdi. Bu öğretmenler maaş dışında on lira da makam ücreti alırlardı. Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin maaşları net olarak seksen dokuz lira altmış beş kuruştur. Aynı işi yapan öğretmen okulu çıkışlı arkadaşlarımızın maaşları yüz kırk yedi lira yirmi beş kuruştur.

O tarihlerde yatılı okuyan öğrenciler, okudukları sürenin bir buçuk katı kadar bir zaman zorunlu olarak devlete çalışmak mecburiyetinde-lerdi. Öğretmen okullarında üç yıl okuyan arkadaşlarımızın mecburi hizmeti dört buçuk yıldır. Köy Enstitülerinde okuyanlar beş yıl yatılı okurlardı. Mecburi hizmetlerinin yedi buçuk yıl olması gerekirken bi-zim diplomalarımızda yirmi yıl mecburi hizmet yapacağımız yazıyor-du. Bu hizmetin hepsini de köylerde yapacaktık. Oysaki her işimizi kendimiz yaparak okumuştuk. Yiyeceğimiz buğdayı, sebzeyi, meyve-yi, sütü, yoğurdu, hepsini kendimiz üretiyorduk. Binalarımızı, oturdu-ğumuz sıraları, yattığımız ranzaları kendimiz yapıyorduk. Giydiğimiz çamaşır ve elbiseleri de kendimiz dikiyorduk. Açıkçası biz, devlete yük olmadan yetişmiştik. Devlet ise bizi üvey evlat gibi görüyordu. Az bir maaşla çok çalışmaya razı olduğumuz halde gene de okullarımızı kapatılmaktan kurtaramadık. Kurt, kuzuyu yemeyi aklına koymuştu bir kere.

Ülkemize ve halkımıza bu kadar yararlı olan bu okulları kapatarak, yerlerine halkımızı on beş yüzyıl geriye götürmek isteyen Atatürk düş-manı, anti-laik okulları açanları "ülkesever" olarak göstermelerini an-layamıyorum. İşin en kötü tarafı da bu işi yapanların -hâlâ yaşayanlar-la onların takipçilerinin- yaptıklarının ülkemizi nereye getirdiğini gördükleri halde pişmanlık duymamaları. Ellerinden gelebilecek her türlü melaneti yapmaktan -aynen elli sene önce yaptıkları gibi- ülke-mizin tüm okullarını din okullarına döndürmekten -eğer askerler de olmasa - vazgeçmeyeceklerinden eminim.

Hamdi Bey'in yanından ayrıldıktan sonra köylerimize gitmek üze-re asıl dağılma merkezimiz olan Mercan'a gittik. Mercan, Tercan ilçe merkezine on üç kilometre uzaklıkta, Erzincan-Erzurum demiryolu üzerinde bulunan bir köydür. Tercan demiryolu istasyonu da Mer-can'dadır.

Mercan, 1940 yılında kurulmuştur. Doğuya demiryolu gelince, her türlü ulaşım uygun olan bu yere Erzincan'ın zengin ailelerinden Boyacıoğulları, bir un fabrikası yapmış. Fabrikanın yapılmasıyla çevre köylerden fabrika etrafına göç başlamış. Kısa zamanda Mercan doğmuş. Un fabrikası, köye elektrik de vermiş. Böylece köy, kısa zamanda çevrenin merkezi olmuş. Demiryolundan başka ülkemizin ikinci büyüklükte karayolu olan E 23 de Mercan'dan geçmektedir. Asdokomu'na atandığım 1951 yılında Mercan, çevrenin en kalkınmış köyüydü. Köye Karadeniz bölgesinden, özellikle Trabzon'dan oldukça fazla göçmen gelmişti. Karadenizliler orada ticarete hakimdi. Köyün muhtarı da bir Karadenizli olan Fehmi Akyüz'dü.

Köyde iki küçük otel, birkaç lokanta ve kebabçı, en azından beş-altı tane o zamana ve köye göre lüks sayılacak mağaza; on-on beş tane de bakkal vardı. Çevrenin gereksinmelerini karşılayabilecek diğer esnaflar da vardı. Devlet kurumu olarak bir ilkokul, istasyon, jandarma karakolu, Toprak Mahsûlleri Ofisi ve askeri depolar bulunuyordu.

Köyde haftada bir gün de pazar kurulurdu. Mercan'ın pazarı Tercan'dan daha kalabalık olurdu. Köylere ulaşım bakımından merkezi yerde bulunduğu için Tercan'dan daha canlıydı. Biz öğretmenler de halk gibi, her pazar günü Mercan pazarına inerdik. Resmi işler dışında Tercan'a gitmezdik. Mercan'ı genişçe anlatmamın nedeni, öğretmenliğimin ilk dört yılındaki acı tatlı anılardır.

KÖY MUHTARI İLE İLK KARŞILAŞMAM

Asdokomu muhtarı Hasan Doğan'la ilk karşılaşmam Mercan'da oldu. Arkadaşlarla birlikte köylerimize nasıl gideceğimizi araştırırken bir kahveye uğradık. Kahveci bizim köyün muhtarının Mercan'da olduğunu, biraz ileride öküzlerini nallattığını söyledi. İÇ arkadaş hemen

kahvecinin gösterdiği yere gittik. Gerçekten, otuz-otuz beş yaşlarında, kara kaşlı kara gözlü bir adam öküz nallatıyordu. Ben ve arkadaşlarımla öküzün nallatıldığını ilk defa orada görüp öğrendik. Çünkü yalnızca atların nallandığını zannediyorduk.

Muhtar, etrafında bulunan yedi-sekiz kişiyle Kürtçe konuşuyordu yüksek sesle. Selam verdik, kendimizi tanıttık. Ben, köylerine öğretmen olarak atandığımı söyledim . Diğer arkadaşlarımla atandıkları köyleri de söyledim. Çok sevindi. Nereli olduğumuzu sordu, hangi köylü olduğumuzu söyledik. Yanındaki insanlara Kürtçe birşeyler anlattı gülererek. Mehmet Ali Büklü ve Seyfi dahil oradaki herkes güldü. Muhtarın ne söylediğini anlamadığım için öylece kalakaldım. Muhtar, köye ne zaman geleceğimi sordu. "Hemen bugün." dedim. "İyi, beraber gideriz, bizde misafir olursun, köyü de tanırsın. Bizim köyümüz, komşularımız çok iyidir. Ayrıca köy buraya çok yakındır. Canın istediği zaman dönersin. Nasıl olsa okul birkaç gün sonra açılacak." dedi. Teşekkür ettim. Muhtar, köye giderken, oturduğumuz kahveden gelip beni de alacaktı.

Muhtarın yanından ayrıldık. Arkadaşlarıma: "Muhtar ne söyledi ki hepiniz güldünüz?" dedim. Söylemekte tereddüt ederek birbirlerinin yüzüne baktılar, birer kahkaha attılar ve muhtarın dediklerini bana anlattılar. Muhtar: "Bizim şansımıza bakın, Türkiye'nin en yobaz köyünün yezidi bizim köye veriliyor; bizim çocuklar da karışık köylere veriliyor. Tersine olsaydı olmaz mıydı?" demiş. Sonra arkadaşlarıma dönerek: " Aman ha, sakın hoca duymasın, sonra üzülür. Zaten ben şaka yaptım." diye eklemiş. Bu sözlere gerçekten ben de çok güldüm. Muhtar anlatırken de şaka olduğu belliydi zaten.

Burada, muhtarın söyledikleri nedeniyle (şaka da olsa), Asdokomu'nu anlatmadan önce kendi köyümden de söz etmem gerekiyor.

CİMİN (ÜZÜMLÜ)

Üzümlü, Erzincan'a yirmi kilometre uzaklıktadır. E 23 karayoluna dört kilometre mesafededir. Daha sonraları karayoluna doğru inmiştir. Üzümlü'nün 1950'den önceki tarihi adı Cimin'dir. Halkın söylemindeki adı her ne kadar Cimin Köyü olsa da Cimin, 1950'lerde bin dört yüz hane civarındaydı. Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinden beri bucak merkezidir. On üç köyü vardır. O yıllarda Karakol (Jandarma), Nüfus Memurluğu, Sağlık Ocağı, Tarım Kredi Kooperatifi ve Belediye bulunmaktaydı. 1980'lerin ortalarında İlçe merkezi olmuştur. Erzincan'a ulaşımı 1945'ten beri belediye otobüsleriyle, düzenli olarak yapılmaktadır. Daha sonraki yıllarda, kişilere ait otobüs ve minibusler de ulaşım işini yapmaya başlamıştır. Üzümlü'ye elektrik 1960'ların ortalarında gelmiştir.

Üzümlü, coğrafi konumu, görünüşü ve doğal güzellikleriyle harikadır. Ortasından Üzümlü Çayı geçer. Çayın suyu oldukça boldur. En kurak mevsimde bile sekiz-on arka bölünerek arazi sulaması yapılabilir. Üzümlü'den başka Bayırbağ, Altınbaşak, Süleymanlı, Çadırtepe (Radık) köylerinin önemli bir bölüm arazisi de bu çayın sularıyla sulanır. Üzümlü, Keşiş Dağlan'nın güney eteklerinde kurulmuştur. Asıl geçim kaynağı meyve ve sebzeçiliktir. Üzüm başta olmak üzere, tropikal iklimde yetişen meyveler hariç tüm meyve ve sebzeler yetişir. Elma, armut, kiraz, dut, kayısı ve şeftalilerinin tadına doyum olmaz.

Üzümlü, aslında bir Ermeni köyüdür. Tarihi oldukça eskidir. Ermenilerden kalan kilise ve diğer tarihi kalıntılar bunun kanıtlarıdır. Türkler, on dördüncü yüzyılın başlarından itibaren gelmeye başlamışlardır. Batı Türkistan'dan (Maverahünnehir) gelmişlerdir. Oğuz Kağan'ın torunları oldukları bilinen Akkoyunlu Türkmenleridir. Önce Erzurum ve Bayburt civarlarında kalmışlar daha sonra Üzümlü'ye gelmişler, tarihi değişim süreçleri geçirmişler.

Bunların en önemlisi Yavuz-Şah İsmail çalışmasıdır. Ermeniler ise zaman içinde göç etmişler, kalanların çoğu da Müslüman olmuştur. Aslında Şii-Alevi olan Türkmenler de Osmanlı İmparatorluğunun Sünniliği seçmesiyle Sünnileşmişlerdir. Bizim çocukluk yıllarımızda (1930-1940) Üzümlü'de elli beş-altmış hane Alevi, bin üç yüz-bin üç yüz elli hane Sünni aile vardı. Anlaşıyor ki Türkmenlerin en inatçıları değişime uğramamış, Alevi olarak kalmışlar. Üzümlü'de mahalle, semt ve bazı aile adlarına dikkatle bakınca yukarıda anlattığım tablo anlaşılır: Çay Mahalesi, Oruçlu, Çavuşlu, Yeniçeri mahalleleri. Ayrıca; Canbaba, Bektaşlı, Şihbağı, Kerhaç, Gıvıllı semtleri. Bazı büyük ailelerin adları da şöyleydi: Tatoğlugil, Bektaşoğulları, Hentikgil, Pirağagil, Torosgil...vb. Bu adlar incelendiğinde bazılarının Ermenice olduğu anlaşılır. Üzümlü'ye uzak olan yöreler Üzümlü'nün tamamen Sünni olduğunu sanır.

1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle başlayan din istismarının, o tarihten günümüze kadar ülke yönetimlerinde etkili olan sağ partilerce de artarak sürdürülmesi sonucunda, Üzümlü'de bulunan Alevi yurttaşlarımız, yerlerini ve yurtlarını terk etmişlerdir. Üzümlü'de kalan sekiz-on hanelik Alevi ailesi de yoksulluk yüzünden göç edememiştir.

Çok partili yönetime geçtiğimiz 1946 yılından sonra Üzümlü'de din istismarı o hale gelmiştir ki yüzyıllardan beri iç içe yaşayan Türkmen Aleviler ve Sünniler birbirlerine düşman edilmiştir. Zaman zaman, bazı fanatik Sünniler tarafından Alevi mahalleleri basılmış, cenazeleri taşta tutulmuştur. En sonunda, yobaz bir belediye başkanı, yüzyıllardan beri Alevilerle Sünnilerin birlikte kullandığı mezarlıkları bile ayırmıştır. Bu olaylar ulusal basın, özellikle de Cumhuriyet gazetesi tarafından zaman zaman kamuoyuna duyurulmuştur. Ama tarikatçı yobazların önü alınamamıştır. MHP ve Refah Partililerin belediye seçimlerini kazanmalarından sonra da artık Alevilere korkusuz yaşama

ortamı kalmamıştır. Bu durum sadece Aleviler için de söz konusu değildir; Sünni aydınlar da Üzümlü'yü terk etmek zorunda kalmıştır.

İşte bütün bunları bilen Asdokomu muhtarı Hasan Doğan, anlaşılıyordu ki benim köylerine atanmamdan hoşlanmamıştı. Öküzlerini nallatırken söyledikleri de bu yüzdendi. Daha sonraki yıllarda Hasan Doğan'la çok iyi anlaşarak, güzel şeyler yapacaktık.

ASDOKOMU (AKYURT)

Asdokomu, Tercan'a on sekiz kilometre; Tercan demiryolu istasyonuna beş buçuk-altı kilometre uzaklıktadır. Tercan istasyonunun bulunduğu köyün adı daha önce de yazdığım gibi Mercan'dır.

Asdokomu'nun şimdiki adı Akyurt'tur. Köy, eski yerini terkederek E 23 Karayolunun yanına gelmiştir. Tarihi Manihatun (Kötür) Köprüsü'nün yanına. Bu köprü, Karasu ile Tuzla Suyu'nun birleştiği yere birkaç yüz metre kala Karasu üzerine yapılmıştır. Tarihi Mamahatun Köprüsü yıkılmaya terkedilmiş, onun hemen yanına yeni köprü yapılmıştır. Eski köprü zaten bugünkü trafiği ve ağırlığı kaldıracak durumda değildir. Yeni Akyurt köyü oldukça moderndir. Evlerin çoğu iki katlı ve bahçelidir, çatıları kiremittir. Köyün suyu, elektriği ve telefonu; köylülerin birçoğunun özel arabası ve traktörü vardır.

Benim anlatacağım Asdokomu, 1951 'de öğretmenliğe başladığım o günkü Asdokomu'dur. Köy, o tarihte elli iki hane idi. Kendisine bağlı altı yedi hanelik bir de mezrası vardı. Mezranın adı Mazlumağa Komu -ya da Şaşo Komu- idi. Asdokomu'na üç buçuk kilometre uzaklıktaydı.

Asdokomu, aslında Ermeni köyüdür. Türkler oraya sonradan gelip yerleşmişlerdir. Köylülerin yaşlıları Ermeni komşularını çok iyi hatırlamaktadırlar. Muhtarın amcaları Hasan Ağa ve Hüseyin Ağa, bana

firmeni komşularından uzun uzun söz ederlerdi. 1951'de Hasan Ağa yetmiş dokuz yaşında olduğunu, ağabeyi Hüseyin Ağa'nın da kendisinden dört beş yaş büyük olduğunu söylerdi. Ermenilerin, Rus işgalinden (1915) sonra iyice azdıklarını, halka zulmettiklerini; Rus'un çekilmesinden sonra da (1918) aralık tutunamayıp kaçıklarını anlatırlardı. "Siz onlara hiç bir şey yapmadınız mı?" diye sorduğumda: "Kötülükte birbirimizden hiç geri kalmadık." derlerdi.

Köyde çağdaş hiçbir şey yoktu. Evlerin tamamı taş, kerpiç ve çamurdan yapılmıştı. Kiremitli ve badanalı tek bina yoktu. Binalar, üstü killi toprakla kaplı düz damlardı. Köyde içme suyu olarak açıktan akan su kullanılıyordu, Hiçbir evin tuvaleti yoktu; ihtiyaçlarını köyün yanlarında bulunan dere ve çukurlarda giderirlerdi. Bunun için de sabahın erken, akşamın da geç saatlerini seçerlerdi. Gündüzleri tuvalet ihtiyacı olan kadınlar, ahırları kullanırdı. Köy odası da yoktu. Köye gelen kamu görevlileri, muhtarın odasında ağırlanırdı.

Köyde kahvehane ve bakkal da yoktu. 1953 yılında, muhtarın akrabası Ali Cengiz, tek ve küçük pencereci on beş-on altı metrekaresi bir yeri hem bakkal hem de kahvehane olarak açtı. Bakkalda bulunan malların türü yirmi-yirmi beşe çıkmıyordu. Bir ara Rıza Efe de evinde bazı şeyleri alıp satmaya başladı. Asdokomu'na dışardan gelip yerleşen Karadenizli iki aile vardı: Ali Osman'la Rifat. Bunlar da çok iyi komşulardı. Köylüler onlara Laz derlerdi. Köylülerle geçimleri, komşulukları iyiydi.

Köyün diğer sakinleri, uzak yakın çevre köylerden gelenler, Kürtçenin bir ağzı olan Zazaca konuşuyorlardı. Köydeki Karadenizli iki aile de aynı dili konuşurdu. Köylüler kendilerini Türk sayarlardı. "Biz Türküz, uzun zaman Kürtlerin içinde yaşadığımızdan Kürtçeyi öğrenmişiz. Görüyorsunuz bizim içimizde yaşayan kazlar da Kürtçe konuşuyor." derlerdi. Köyde komşuluk ilişkileri oldukça iyiydi. Aralarında kan davası, aşiret kavgası yoktu. Birbirlerinden hoşlanmayan bazı aileler olsa da kavgasız gürlütsüz geçinip giderlerdi.

ASDOKOMU'NA İLK GELİŞİM

Daha önce sözleştiğimiz gibi, Muhtar Hasan gelip beni kahveden aldı. Saat on beş sularıydı, "Hocam, köye iki yoldan gidilir, biri uzak biri yakın; hangisinden gitmek istersiniz?" dedi. "Sizin gitiğiniz yoldan gidelim." dedim. "Biz yakın yoldan gideriz." dedi. "İyi, ben de oradan giderim." dedim.

Uzak dedikleri yol Mamahatun Köprüsü'nden geçilerek gidilen 6 km'lik bir yoldu. Araçlarla Mercan'a gelenler zorunlu olarak o yoldan gidiyorlardı. Kısa yol 3.5-4 km kadar çeken bir yol. Bu yoldan gidenler daha çok erkekler. Çünkü Karasu (Fırat), soyunup suya girilerek geçilir. Suyun azaldığı zamanlar da kadınlar, çocuklar sırta taşınır.

Geçilen yerde un fabrikasına su ayırmak için yapılan beton-taş bir bent vardır. Yani Karasu'nun önü duvarla kesilmiştir. Fazla suyun akıtılması için birkaç savak bırakılmıştır. Su azalınca savaklar kapatılır, su fabrikaya akar, insanlar da soyunmadan suyun üstünden geçerler. Suyun bollaştığı ilkbahar ve yaz aylarının ilk yarısında savaklar tamamen açılır. Üzerinden geçilemez. O zaman, duvarın biraz altından suya girilerek geçilir. Su eğer çok fazla ise hiç geçilemez. O zaman da herkes uzun yoldan, yani Mamahatun Köprüsü'nden geçerek Mercan'a gider. Köprü'nün bir adı da Kötür Köprüsü'dür. Halk daha çok bu adı kullanır. Biz, köye ilk gidişimizde suların en az olduğu mevsim olduğu için soyunmadan, savakların üzerinden yürüyerek Karasu'yu geçtik. Daha sonraki yıllarda her mevsim gece ve gündüz suyu birçok defa yalnız ve suya girerek geçeceğim; birçok tehlikeyle karşılaşacağım.

Köye muhtarla birlikte yürüyerek gideceğimizi duyan Astokomlular da bize katılınca epeyce kalabalık olduk. Konuşa konuşa yürüdük. Köylüler ve muhtar beni sorguya çektiler adeta. Yakından hiç öğretmen görmemişlerdi sanki.

Köye vardığımızda saat dört olmuştu. Öğretmenin geldiği kısa zamanda bütün köyde duyulmuştu. Yanm saat içerisinde muhtarın odası orta yaşlı ve yaşlı erkeklerle, dışarısı çocuk ve kadınlarla doldu. Beni odanın baş köşesine oturtular, altına yün döşek serdiler. Muhtarın amcası Hasan Ağa da yanıma oturdu. Başta Hasan Ağa olmak üzere komşuların hepsi merak ettikleri şeyleri soruyorlar ben de yanıtlıyordum. Beni yakından tanımaya çalışıyorlardı.

Sonradan muhtarın kayınbabası olduğunu öğrendiğim kurnaz görünüşlü bir kişi (Hüseyin Şanalan) bana: "Hoca, belli ki senin yaşın çok küçük; bizim çocuklar da neredeyse senin kadar; onlara nasıl söz dinletip de okutacaksın?" diye sordu. Adını sordum, öğrenince: "Hüseyin Ağa, onlar kolay, o iş benim mesleğim; asıl zor olan siz büyüklerimi okuturken nasıl söz dinleteceğimdir." dedim. Hüseyin Ağa'nın gözlerinin içi güldü. "Bravo hoca, senin yaşın küçük ama, aklın büyükmüş; anladım ki sen bizim hepimizi okutacaksın." dedi. Odada, kapıya yakın, köşede oturan bir de hanım vardı. Yirmi-yirmi beş erkek arasında tek başına, rahatça oturabilen bir köylü hanımın bulunması dikkatimi çekti. Kimseye hissettirmemeye çalışarak, hanımın hareketlerini izlemeye başladım.

Kırk yaşlarındaydı. Giysileri o yörenin diğer hanımlarından pek farklı değildi. Ayaklarında renk renk işlemeli, uzunca yün çoraplar vardı. Belini gene renk renk işlemeli ince bir kuşakla sarmıştı. Başında basit, renkli bir örtü bulunuyordu. Saçlarını kapatma diye bir derdinin olmadığı her halinden belliydi. Çünkü saçları yarı yarıya açıktı. Cebinden metal tütün tabakasını çıkarıp sigara sarmasına, sonra da tütün tabakasını sigara sarmalan için yanında bulunan erkeklere ikram etmesine, doğrusu biraz şaşırdım. Hanımın sigarayı yakışı, dumanını havaya üflemesi, tam bir erkek gibiydi. Sesi de erkek gibi kalındı.

"Çeşo" diye hitap ettikleri Çeşminaz ilanım'ı tanıdıkça gerçekten erkek gibi bir kişiliğe sahip olduğuna tanık oldum.

Odada en çok konuşulan konu çocukların nerede okuyacaklarıydı. Çünkü okulu yapan yüklenici, inşaatı bitirmeden ortalıktan kaybolmuştu. Herkes telaşlıydı. Eğer okul yapılmazsa köyde kalmayacağımı düşünüyorlardı. Bana bu konuyu sormaya ilk önce Çeşminaz Hanım cesaret etti: "Hoca, okul yapılıp bitmezse sen köyde kalıp çocuklarımızı okutur musun, yoksa gider misin?" dedi. "Siz yeter ki bana çocukların okuyacağı bir oda bulun, hiçbir yere gitmem. Ayrıca benim de kalacağım bir yer bulmak gerekli." dedim. Muhtar, okul bitinceye kadar kendilerinde kalacağımı söyledi. Okulun bu öğretim yılında bitmesinin olanaksız olduğunu anlattım. "Önlemlerimizi ona göre alalım." diye de ekledim.

Çeşminaz Hanım, daha uygun bir yer bulunana kadar kendisinin küçük odasını okula verebileceğini söyledi. "Büyük bir oda verilerse, daha iyi olur." dedim. "Hoca, büyük oda olsa can feda, zaten hepsi bir küçük karanlık odadır. Onu çocukların okuması için verip ben de çocuklarımla ev damında oturacağım." dedi. Hem sevindim hem de çok duygulandım.

Akşam olmuştu, herkes evine gitti. Ben, muhtarın evinde kaldım.

KÖYDEKİ İLK GECEM

Herkes dağıldıktan sonra Muhtar Hasan, komşuların yemeklerini yer yemez hemen döneceklerini, onun için bizim de çabucak yemeğimizi yememiz gerektiğini söyledi. Küçük kardeşi olduğunu daha sonra öğrendiğim Mehmet Ali'ye Kürtçe birşeyler söyledi, O da Kürtçe karşılık vererek kalktı, on beş-yirmi dakika sonra da oturduğumuz odaya yemek taşımaya başladı.

Odada benim oturduğum köşenin önüne bir kalbur, onun üzerine de orta büyüklükte bakır bir sini koydular. Tandırda pişirilmiş lavaş ekmekler, katlanmış olarak tepsinin etrafına dizilmişti. Tepsinin ortasına büyükçe bir bakır tabakta bulgur pilavı, küçük bir tabakta kızarmış tavuk, ayrıca bolca yoğurt konmuştu. Muhtar: "Haydi, buyur hocam." dedi. Sofraya muhtarın amcası Hasan Ağa, babası Tosun Ağa, muhtar ve ben oturduk. Asıl hizmeti yapan Mehmet Ali, elleri önünde bağlı olarak ayakta, saygıyla bekliyordu. Onu da çağırdım, gelmedi. "Biz evde çocuklarla yeriz." dedi. Fazla ısrar etmedim, törelerini bilmiyordum henüz. Daha sonraki günlerde soframız genişledi. Evin tüm erkekleri, gelen konuklar, hep birlikte yemek yemeğe başladık.

Yemekten kısa bir süre sonra komşular muhtarın odasına gelmeğe başladı. İş zamanında pek böyle toplanmazların iş. Benim gelmemden dolayı bu gün farklı bir günmüş. İşlerin bittiği kış mevsiminde, zaman zaman belirli evlerde toplanarak sohbet edip kış geçirirlermiş.

O akşam, köylülerin merak ettiklerini açık yüreklilikle yanıtladım. Köyde kaldığım dört yıl içinde de komşularıma asla yalan söylemedim. Ben de köy ve yöre hakkında bilgi edinmek için sorular sordum. En çok merak ettiğim, köylülerin, özellikle de çocuklar ve kadınların Türkçeyi ne ölçüde bilip bilmedikleriydi. Çocuklar ve kadınların Türkçe bilmemeleri olasılığı beni çok korkutuyordu. Çocuklara okuma-yazma öğretemeyeceğimden korkuyordum. Çünkü ben tek sözcük bile Kürtçe bilmiyordum. Korkularımı komşulara söyledim. Kendi aralarında Kürtçe konuşmağa başladılar. Bazen gülerek, bazen ciddi ciddi konuşup tartışarak bir karara varmaya çalıştıkları belliydi. Aralarında konuşurken bana da ara ara bazı sorular sormayı sürdürüyorlardı.

Aradan bir saate yakın zaman geçmişti. Belli ki bana açıklama yapmayı muhtara bırakmışlardı. Muhtar, çocukların çoğunun Türkçe bildiğini; daha çok, küçük çocukların bilmediğini; kadınların da yan-

sına yakınının Türkçe bildiğini söyledi. Korkmama gerek olmadığını, komşuların gerekirse çocuklara evde Kürtçe konuşturmayacaklarını; benim de gerekirse okulda Kürtçeyi yasaklamamı söyledi. Muhtarın amcası işe karıştı: "Hoca, ben 79 yaşındayım. Oluz beş yıl muhtarlık yaptım. Rusların, Ermenilerin içinde kaldım. Kürtçenin hiçbir yerde işe yaradığını görmedim. Kitap Kürtçe yazmaz, gazete yazmaz, sokak, cadde adları yazmaz, devlet kapısında kimse Kürtçe konuşmaz, konuşsa karşısındaki anlamaz. Biz de adet olduğu için konuşuyoruz. Onun için komşuların dediği gibi sen okulda Kürtçeyi yasakla; komşular da evlerinde çocuklarına Kürtçe konuşturmasınlar. Göreceksin, onlar kısa zamanda Türkçeyi öğrenirler."

Komşulardan Hıdır Yazar, bazı çocukların büyüklerinden okuma yazma öğrendiklerini, onları hiç okuma yazına bilmeyen küçük çocuklarla birinci sınıftan başlatıp başlatmayacağını sordu. Başka sorusu olan varsa sormasını, yanıtlarını sorular bitince vereceğimi söyledim. Müslüm Acar, bazı çocukların yaşlarının büyük olduğunu, onları okula alıp almayacağını sordu. Çeşminaz Efe, çocukların kaç yaşından büyükleri okula almayacağını; Mustafa Efe (Sansalı Mustafa), işlerin yoğun olduğu bazı günler okulu tatil edip edemeyeceğimi ya da işleri fazla olan ailelerin çocuklarına izin verip vermeyeceğimi sordu. Başka sorular da vardı; ama önemli sorular bunlardı.

Komşulara Asdokomu'nun benim ilk görev yerim olduğunu, birçok şeyi bilmediğimi, burada hem öğrenip hem de öğreteceğimi söyledim. Gençliğimden ve acemiliğimden dolayı yapabileceğim kusurlarımı hoş görürlerse birlikte birçok şeyi başarabileceğimizi anlattım. Onlar da: "Tüm gücümüzle arkadayız, hiç merak etme, sen de bizim çocuğumuzsun." dediler.

Sorularının bir bölümünü hemen doğru olarak yanıtlayamayacağımı; yasalara ve yönetmeliklere bakacağımı, amirlerimle görüştükten sonra onlara bilgi vereceğimi belirttim. Bildiklerimi yanıtladım. Oku-

kın açılıp kapanmasının benim elimde olmadığını, bunun yasa ile belirlendiğini söyledim. Okula öğrenci alırken kız-erkek ayrımı olmadığını, yedi-on altı yaş arasındaki tüm çocukların ilkokula gitme zorunluluğu olduğunu anlattım. Muhtarın amcası Hasan Ağa: "Ulan kerhaneciler, hocayı yatırmayacak mısınız? Bugünden sonra her gün köyde, biraz da yarın sorun. Şimdi kalkıp gidin de o da yatıp dinlensin." Komşular: "Haklısın ağa." deyip gittiler. Mehmet Ali yataklarımızı sermeye başladı. Odada Hasan Ağa ile ben kalacaktık.

Muhtara tuvalete gideceğimi söyledim. "Gel hoca." dedi. Birlikte dışarıya çıktık. Saat 22:30 olmuştu. Herkes yatmıştı. Sadece köpek havlamaları iştiliyordu. Muhtarın elinde pilli bir el feneri vardı. Onu bana verdi. Odanın arkasına geçtik. "Hoca, buralar bomboştur, ben içeri gidiyorum, sen işini bitir gel." dedi. (Bugün de açık yerde tuvalet ihtiyacımı gideremem. Hiç kimsenin göremeyeceği çukur bir yer olacak ve ben çok sıkışmış olacağım.) Elimdeki fenerle etrafı taradım. Toprak sekilenmişti ve ağaçlar vardı. Bir seki aşağıya indim.

Odaya döndüğümde yataklar serilmişti. Yatağa girdim. Hasan Ağa yatağına uzanmış, benim yatmamı izliyordu. Muhtar iyi geceler diledi. Lüksü söndürüp gitti. Muhtar, önemli konukları olduğunda odasında "Optümüs" marka lüks lambasını yakardı.

Yataklarımıza yattıktan sonra Hasan Ağa bazı şeyler sordu. Sorularından anladığım kadarıyla beni daha iyi tanımak için ailemle ve okuduğum okulla ilgili bilgiler edinmek istiyordu. Ona gereken yanıtları verdim. O da: "Daha fazla uzatmayalım hoca, nasıl olsa buradasın. Daha çok konuşuruz. Hadi iyi geceler." dedi. Sabahleyin kalkınca tuvalete nasıl gideceğimi düşünmeye başladım. O gece köye tuvalet yaptırmayı aklıma koydum. Becerebilirsem her eve bir tuvalet, bunda başarılı olamazsam birbirlerine yakın komşulara ortak tuvalet yaptıracaktım. Bunları düşünerek uykuya daldım.

Gece çok kaşındım. Daha karanlıkken uyandım. Tuvalete gitmek için odadan çıkmak istedim. Kocaman, yaşlı bir köpek kapıdan çıkmamı engelledi. Kapının arkasından süpürgeyi aldım, kovalamak istedim. İki adım uzaklaştı, oradan havlamaya başladı. Çıkmak istedim, üzerime geldi. Korkutamayacağımı anlayınca, yatanları uyandırmasın diye, tuvalete gitmekten vazgeçip içeri girdim. Yatağıma yattım; ama bir türlü uyku tutmadı. Kaşınmaktan kasıklarımı ve karnımı kanattım. Tahtakurusu olacağını düşünüyordum. Karanlık olduğu için de bir şey göremiyordum.

Ortalık iyice ışyınca Hasan Ağa, giysilerini yarım yamalak giyinip tuvalete gitti. Ben de hemen yorganı açıp tahtakurusu aramaya başladım. Tahtakurusu yerine birkaç bit buldum. Kimseye bir şey söylemedim. Yataklar oldukça temizdi; bitler akşam oturanlardan kaldı, diye düşündüm. O tarihte köylerin çoğunda bit ilacı, D.D.T. gibi ilaçlar hem yoktu hem de bilinmezdi. Bilenler de pek kullanmazdı. Onun için insanlarda bit bulunması fazla yadırganmazdı. Hatta o konuda bir atasözü (1) bile uydurulmuştu: "Pire itte, bit yiğitte bulunur." diye. (Öğretmenliğimin ikinci yılında bit konusu başıma ilginç bir bela açacak, onu daha sonra yazacağım.)

Sabah kahvaltımızı muhtarla birlikte yaptık; daha sonra köyü gezmeye çıktık. Çocuklar ardımıza takıldı. Gezdikçe ardımızdaki kalabalık büyüyordu. Kalabalığa kadınlar da katılmıştı. Muhtarla Kürtçe konuşarak benim hakkımda bilgi almaya çalışıyorlarmış. Bazıları da benim için: "Bu daha küçük, bizim çocuklar bunu oynatır." diyorlarmış. Bazı komşular bizi çaya, bazıları da kahvaltıya çağırıyordu. Herkese teşekkür ederek köy turuna devam ediyorduk. Bir ara muhtara, Çeşminaz Hanım'ın okul olarak vereceği odayı görüp göremeyeceğimizi sordum. "Görürüz." dedi.

O gün köyü gezerken fiziki görünüşleri, konuşmaları ve davranışlarıyla birkaç kişi dikkatimi çekti: Konuşurken kafasını sallaması, sakalı ve bakışlarıyla Baba Hazır; u/un boyu, hafif kamburu, yarı Kürt-

çe yarı Türkçe konuşması ve sempatik tavırlarıyla Dejdeli Dursun; evinin düzeni, temizliği, biraz üstlen ve fazla konuşmasıyla Dirbo Şükrü (Şükrü Çelik); hafif kamburu, yayvan, tatlı konuşmasıyla San-salı Mustafa; oldukça gür ve uzamış sakalı, uzun ve kalın bıyıklarıyla Balabanlı Ali Ağa (Ali Vurgun).

Bu komşuların bazılarının çocuklarını, bazılarının torunlarını okut-tum. Çeşitli görevlere geldiler. Bazıları yurtdışına gitti. Fabrika, işye-ri sahibi oldular. Bir bölümü ile ilişkilerimiz hep devam etti. Bir kısım öğrencilerimle de kırk-elli yıl sonra karşılaştık ve dostluğumuz devam ediyor. Yukarıda sözünü ettiğim ve köyü ilk gezişimde belleğime yer-leşen kişilerin hepsi de rahmetli olmuşlar.

Eski muhtarlardan Şükrü Çelik'in evinde çay içtik, sohbet ettik. Kendisinin de okula gelecek iki çocuğunun olduğunu söyledi. Oğlu Celal ve kızı Gülenber, öğrencilerim oldular. Parlak öğrenci değiller-di. İlkokuldan sonra okuyamadılar. Şükrü Çelik ve kardeşi Nazım Çe-lik'in çocukları, okula her zaman temiz ve düzenli gelmişlerdir. Şükrü Çelik'in evinden ayrılırken o da bize katıldı. Biz evde çay içerken ka-pının dışında bekleyen çocuklar, evden çıkarken yine arkamıza takıl-dılar. Muhtar: "Gidip Çeşo'nun odasını görelim." dedi.

Oda, yirmi metrekareden küçüktü. Tavanı basık, kerpiçten yapılmış, düz toprak damlı bir yerd. İki küçük penceresi vardı. İçerisi loş-tu. İki duvarının önüne bir metre genişliğinde, otuz beş-kırk santimetre yüksekliğinde seki yapılmıştı. Muhtarla Şükrü Çelik, beğenip be-ğenmediğimi sordular. Böyle bir yerde çocukların uzun zaman kala-mayacağını, hatta elli kadar çocuğun odaya sığmayacağını söyledim. Ama, geçici bir süre idare edebileceğimi de belirttim.

Muhtar; okul inşaatının yanında, kocası Zonguldak'ta olan bir ha-nımın daha büyük odası olduğunu, onu razı edebilirse çok güzel ola-cağını söyledi. Şükrü Çelik'le akşam gidip o hanımı görmeyi kararlaştırdık.

tırdılar. Muhtara: "Okul sadece odayla olmaz; çocukların oturacağı sıralar, yazı tahtası, bir masa, harita gibi araç ve gereçler nerede?" dedim. "Bu dediklerinin hiç biri yok hocam. Maarif memuru Hamdi Bey sıra sözü vermişti, daha göndermedi. Artık sen geldin, ne yaparsan yap, istersen yarın ilçeye gidelim, Hamdi Bey'i görelim. Bakalım bize neler verebilecek?" Muhtarla, Mercan'da buluşmak üzere köyden ayrıldım. Kısa yoldan Mercan'a gidecektim. Seyfi ve Büklü ile akşam birlikte olacaktık çünkü.

Köyden ayrılp Mercan'a doğru yürürken, Milli Eğitim sıra vermezse ne yapacağımı düşünmeye çalıştım. Okul inşaatı için yapılan barakanın içindeki malzemeler aklıma geldi. Tahta barakada, ustaların kurduğu basit bir tezgah vardı. Tezgahtan yararlanarak basit sıralar yapabiliirdim. Ben bir Köy Enstitüsü mezunuydum. Bizlerin defterinde çaresizliğe yer yoktu, olamazdı. Ayrıca, okulu da acilen yaptırılmaları için muhtarla birlikte kaymakama uğramanın doğru olacağını düşündüm. Çevreyi tanımaya çalışarak tek başıma köyden Mercan'a geldim. Fırat'ın üzerinde, yayaların geçtiği bentleri; Mercan'a girişte de Toprak Mahsülleri Ofisi'nin silolarını inceledim. Un fabrikasının etrafı çevrili geniş bahçesini izleyerek, demiryolu istasyonuna vardım. Zaten yolun son metrelerini demiryolunda yürüyerek gelmişim.

Muhtar, Mercan'da bizim nahiyeli bir lokantacı olduğunu söylemiş, yerini de tarif etmişti. İstasyonun hemen üzerindeydi. İstasyondan bakınca lokantayı gördüm. Öğle olmuş, karnım da iyice acıkmıştı. Lokantaya girdim. Yirmi beş-otuz metrekare, toprak damlı, kerpiç bir bina idi. Altı-yedi tane küçük masa vardı. Onlardan birine oturdum. Mal sahibi olduğunu tahmin ettiğim elli yaşlarında, güleç yüzlü, kirli beyaz önlüklü, sempatik bir adam yanıma geldi. Ne yiyeceğimi sordu. Hangi yemeklerin olduğunu sordum. Beş-alu yemek adı saydı. Erişte çorbası istedim. Lokantacı köylüm, yemek de anamın çokça yaptığı

çorba olunca dayanamadım. Lokantaya girdiğimde başka iki masada yemek yiyenler vardı. Ben oturur oturmaz masalardan biri boşaldı. Yemeğimi istediğimde diğer masa da hesap istedi. Lokantada, müşteri olarak ben kalmıştım yalnızca.

Lokantacı onları gönderdikten sonra benim çorbamı getirdi. Çorba tasının büyüklüğü, bugün bolkepçe yemek veren lokantalardaki çorba kaselerinin en az iki katı kadardı. Çinko (emaye) bir tas, tam bizim evdeki gibi. Çorbamı ve ekmeğimi masaya koyduktan sonra lokantacı: "Bey, sen buraların yabancısının galiba." dedi. "Evet Osman Usta, yabancı sayılırım; ama artık buralı oldum." dedim. Adını muhtardan öğrenmiştim. Osman Usta şaşırdı, adını nerden bildiğimi sorar gibi yüzüme baktı. Daha o bir şey sormadan, Ciminli olduğumu, Asdokomu'na öğretmen olarak atandığımı söyledim. Beni hemen yerimden kaldırdı, boynuma sarıldı, gözlerimi öptü. "Çok şükür, bizim köyden de okumuşlar çıkmaya başladı artık." dedi. Kimlerden olduğumu sordu. Söyledim. Daha çok sevindi. Babamın arkadaşı olduğunu, bağlarımızın yan yana olduğunu söyledi. Ben de çok sevindim. Bağ komşularımızın hepsini tanıdığımı, ama onu tanımadığımı söyledim. "Haklısın." dedi. "Daha sen doğmadan ben köyü terk etmiştim."

Osman Usta ile uzun uzun sohbet ettik. Tercan'da çalıştığım dört yıl içinde de hep görüştük. Her hafta sonu Mercan'a inerdim. İki gece yatar, pazartesi sabah erkenden erzakımı da alır köye çıkardım. Dört yıl boyunca hep böyle oldu. Yemeklerimin de büyük bölümünü Osman Usta'nın orada yerdim. Param olmadığı zaman veresiye yer, aybaşlarında öderdim. Osman Usta, çok çok iyi bir insan ve hemşeriydi. Lokantada, çorbadan sonra bir de tas kebabı yemeyi aklıma koymuştum. Fakat çorbayı içince öyle doydum ki canım başka bir şey yemek istemedi. Osman Usta para da almadı: "Misafirimsin." dedi.

MERCAN'DA İLK GECEMİZ

İkinci zamanı Seyfi trenle, M. Ali Bükli ise bir kamyonon üstünde Mercan'a geldiler. Ben onlardan önce geldiğim için yatacağımız oteli ayarlamıştım. Otel, Trabzonlu Dursun Karagül isminde birinindi. Dursun Bey, ufak tefek bir adamdı. Binanın alt katı kahve ve birkaç dükkan, üstü oteldi. Otelde kişi başına geceliği yüz kuruşa yatar-dık.

Yine orda kaldığımız günlerin birinin sabahı, Dursun Bey'in küfür sesi ile uyandım. Yan odaya, sesin geldiği yere gittim. Dursun Bey, yorgandan bir şey alıp yere koyarak hem küfür ediyor hem de tekme-liyordu. Ne yaptığını sordum. Bit öldürdüğünü söyledi. Halbuki ben, o güne kadar yattığım yataklarda bite hiç rastlamamıştım. "Yahu, ben otelinizi temiz bilirdim." dedim. "Tabii, elbette temizdir. Müşteriyi seçmek zorundayım, yoksa bu oteli bittten kurtaramam. Özellikle cumartesi ve pazar geceleri çok dikkat ederim. Çünkü müşterilerimin tamamına yakını öğretmendir." demişti.

Gerçekten de öyleydi. Çevre köylerin öğretmenleri her cumartesi öğleden sonra Mercan'da toplanırdık. Gezip eğlenir, oyun oynardık. Arkadaşlarımızın bazıları kumar da oynarlardı. Bazıları, bir gece de otelde yatardı. Benim gibi köyü yakın olanlar iki gece kalırdı otelde. Biz, pazartesi sabahı erkenden kalkar derse yetişmek için bir koşu köylerimizin yolunu tutardık. Köyleri uzak olan arkadaşlarımız, pazar günü öğleden sonra köylerine dönerlerdi. Ben de çok zaman pazar akşamı köyüme dönerdim.

Dursun Bey, baş kumarcıydı. Otelin bir odasında sabahlara kadar kumar oynanırdı. İzlemeyi severdim. İzleyerek sabahladığım geceler çok olmuştur. Oyuncuların işlerine karışmadığım için kumar oynayanlar kendilerini izlememe ses çıkarmazlardı. Yoksa, kumarbazlar oyun oynadıkları zaman yanlarında kimseyi istemezler. (Bir yılbaşı gecesi ben de yalnızca bir defa kumar oynadım. Maaşımın yansını borçlanma dağıtmıştım. Yansı da cebimdeydi. Sabaha kadar oynadık,

paramın hepsini kumarda kaybettim. O sabah, Osman Usta'nın orada çorbayı veresiye içip köye gittim. Yaşamımda oynadığım ilk ve son kumar bu oldu.)

Büklü, Seyfi ve ben, o gün akşam yemeğimizi Osman Usta'nın orada birer tas erişte çorbası içerek geçiştirdik. Üçümüzün yemeği yetmiş beş kuruş tuttu. Bir çorba bir ekmeğe yirmi beş kuruşturdu. Lokantadan kalkınca otelin kahvehanesine gittik. Yeni öğretmenlerin atandığını duymuştuk, onlarla tanışacaktık.

YENİ ARKADAŞLARLA TANIŞIYORUZ

Kahvehaneye girince doğruca mal sahibi Dursun Karagül'ün masasına gidip oturduk. Arkadaşlarımı ona tanıştırdım. "Hocalar hoş geldiniz. Bakın bu arkadaşlar da sizin gibi yeni gelen öğretmenler, daha yeni tanıştık. Onlar da köylerini henüz görmemişler. Ben isimlerini unuttum, kendiniz tanışın artık. Ben sadece bizim başöğretmenimiz İsmet Bey'i tanıtırım, o benim hemşerimdir." diyerek yanında oturan ve bizden beş-altı yaş büyük görünen İsmet Kızıltuğ'u gösterdi. "Ben gi diyorum, İsmet Bey'le daha iyi anlaşsınız." diyerek, yanımızdan ayrıldı.

İsmet Bey, beş yıllık öğretmen olduğunu, Mercan İlkokulu'nun başöğretmenliğini yaptığını, evli ve bir çocuğu olduğunu anlattı. Bize gereken her türlü desteği vereceğini de sözlerine ekledi. "Şimdi tek tek sizler de kendinizi bana tanıttin; böylece birbirinizle de tanışmış olursunuz." dedi. Biz üç arkadaş M. Ali Büklü, Seyfi Sesti ve ben kendimizi tanıttik. Nereli olduğumuzu, hangi okuldan mezun olduğumuzu, atandığımız köylerin adlarını söyledik. Öğrenciyken de aynı sırada oturduğumuzu anlattık. İsmet Bey: "Torpil mi yaptınız Tercan'da bir araya gelmeye?" deyip güldü. Biz de olanları anlattık. Bana: "Buraya en yakın köyün senin. Yürüyerek her zaman gidip gelebilirsin. İşin bu taralı iyi; ama senin köyde okul yeni açılacak, her şeyi temelden sen kuracaksın. Üstelik o köyün çocuklarının çoğu, kadınlarının da ner-

deyse tamamı Türkçe bilmez. Muhtarın da tam anasının gözüdür. Senin için zor arkadaş." dedi. Diğer iki arkadaşın şanslı olduklarını, onların köylerinde yıllardan beri okul olduğunu, düzenlerinin kurulduğunu söyleyerek: "Korkmanıza gerek yok; Köy Enstitüleri zorluklan yenmesini bilen insanlar yetiştirmek için kuruldu. Her şeyin en iyisini yapacağınıza inanıyorum. Hepinizin ağabeyi olarak elimden gelen her yardımı yapacağıma söz veriyorum." dedi. Teşekkür etlik.

Diğer arkadaşlar da kendilerini tanıtmaya başladılar: Üç arkadaş Amasya'dan gelmişlerdi. Kastamonu Gököy Köy Enstitüsü'nden mezun olmuşlardı. Feyzullah Gürses, Humlar; Mustafa Aksu, Ağatırı; Muammer Sert de Abrenk köylerine verilmişlerdi. Erzurum Pulur Köy Enstitüsü mezunu Refik Akın da Pelegöz köyüne atanmıştı. Daha sonraki günlerde de birçok arkadaşla tanışacaktık.

İsmet Abi, izin isteyip ayrıldı. Biz yedi arkadaş birbirimizi daha iyi tanımak için uzun uzun sohbet ettik. Hepimiz yoksul köy çocuklarıydık. Herkesin ekonomik durumu birbirine yakındı. Hiçbirimizin cebinde on-onbeş liradan fazla para yoktu. Örneğin benim cebimde beş lira vardı. Aybaşına beş gün kalmıştı. Cebimizdeki paralar yeterliydi. Kendimizi ona göre ayarlardık. Yalnız, aybaşında ücretimizi alamazsak ne yapacağımızı bilemiyorduk. Kahvehaneden kalktık, istasyona gittik. Orada bir saatten fazla volta attık.

Parasal durumumuzu ve Demokrat Parti iktidarlarının Köy Enstitülerine yaptıklarını konuştuk hep. Başımıza bir şey gelirse birbirimize yardım edeceğimize söz verdik. Aynı kaynaktan gelmemiz bizi hemencecik birbirimize bağlamıştı. Onsekiz-ondokuz yaşlarındaydık. Hiçbir deneyimimiz yoktu. Köylülerle nasıl anlaşip kaynaşacağımızı bilemiyorduk. Demokrat Parti ocak-bucak başkanlarının birer hafife gibi çalıştıkları söyleniyordu. Onlarla iyi geçinmek gerekiormuş; herkes bunu söylüyordu. Çok uzak yerlere sürdür-ürlermiş. Sürülmekten korkmuyorduk; ama ya görevimize son verilerse ne yapardık? Köy Enstitüleri olmasa zaten hiçbirimiz okuyamazdık.

Demiryolunda geze geze yorulmuştuk. Otelimize döndük. Hepimiz bizim odada toplandık, konuşmalarımıza odada devanı ettik. Amasyalı arkadaşlar henüz köylerini görmemişler; ama okulları varmış gidecekleri köylerin. Sabah gidip köylerini göreceklermiş. Her hafta sonu Mercan'da toplanma karan alarak odalarımıza dağıldık. Ayrılmadan önce, köyüm yakın olduğu için toplantıyı organize etme görevi bana verildi.

Yeni arkadaşlar ayrılınca biz üç arkadaş köylerimizde gördüklerimizi konuştuk. Durumu en kötü olan bendim. Mehmet Ali Büklü'niin lojmanı bile varmış. Okul müdürü, kalması için Seyfi'ye bir oda vermiş. Benim ise ne kalacak yerim ne de öğrencileri okutacak okulum vardı. Arkadaşlar ne yapacağımı sordular. Sabah, muhtarla beraber Kaymakam ve İlköğretim Müdürü'yle görüşeceğimizi söyledim. Geç vakte kadar konuştuk.

Ertesi sabah traş olup kahvehaneye indiğimizde saat 8:30'du. Muhtar gelmiş, aşağıda bekliyordu. Kahvaltı yapmadan, arkadaşlara veda edip ayrıldım.

KAYMAKAMLA GÖRÜŞME

Muhtara kahvaltı yapmadığımı söyledim. "Tercan'da yaparız." dedi. Çarşıda biraz dolaşip araba aradık; az sonra, Erzurum'a giden bir kamyonun üzerindeydik. Tercan'da kamyondan indik. Bir lokantada çorba ile kahvaltımızı yaptık, saat 10:00'a geliyordu.

Kaymakamlığa giderken, muhtar, bir bahçeyi başıyla göstererek: "Bak hoca, Kaymakam Bey, Belediye Başkanı ile oturuyor." dedi. Oturdıkları yer Belediye Başkanının otelinin bahçesiymiş. Muhtar önde, ben arkada bahçe kapısından içeri girdik, İki de bize, hoşgeldiniz. deyip sandalye gösterdiler. Kaymakam: "Muhtar, hayrola; bir

işin mi var?" diye sordu. Muhtar: "Yeni öğretmenimiz." diye beni tanıttı. Hem Kaymakam hem de Belediye Başkanı elimi sıkarak tekrar: "Hoşgeldiniz." dediler. Kaymakam, muhtara dönerek: "Muhtar başının etini yiyordun, bizim köye öğretmen verin diye. İşte öğretmen geldi; hem de aslan gibi. Göreyim seni, hiçbir eksikliğini koymayasın." dedi. Bana da: "Köye gittiniz mi, nasıl buldunuz köyü?" diye sordu. Köye gittiğimi bir gece kaldığımı, köyü de insanlarını da sevdiğimi söyledim. Okulun durumunu anlattım, çocukları okutmak için yeterli büyüklükte bir yer bulamadığımızı söyledim. Çocukların oturacağı tek bir sıranın dahi bulunmadığını belirttim ve bu noksanlıklar için yardımlarını istedim. Kaymakam, muhtara karşı sertleşti. "Dört gün sonra okul açılıyor, sen şimdiye kadar bunları niçin hazırlamadın. Hadi okul yapımındaki aksiliği biliyorum ya diğerlerine ne demeli? Kaldı ki okul yapımını da yeni bir yükleniciye verdik. Akşam sabah gelip başlayacak." dedi. Muhtar; okul sıraları için Hamdi Bey'le bugün görüşeceğine, okulun diğer ihtiyaçlarını da birlikte alacağımızı söyledi. Kaymakam Bey'in merak etmemesini, benim her ihtiyacımın karşılanacağını güvencesini verdi. Kaymakam Bey de: "Gözüm üzerinde olacak muhtar, ona göre davran.

Hamdi Bey'le görüşmenizin sonucunu da bana bildir." dedi. Hamdi Bey'le görüşmek üzere Kaymakam'la Belediye Başkanının yanından ayrıldık. Muhtar, Kaymakamın adının Fahri Cantel, Belediye Başkanının adının da Muharrem Bedirhanoğlu olduğunu söyledi. Bedirhanoğlu ile dost olduk sonradan. Demokrat Parti'den belediye başkanı seçilmişti. Daha sonraki yıllarda aynı partiden milletvekili aday oldu; ama seçilemedi. Bedirhanoğlu, Demokrat Parti'nin kamu çalışanlarına karşı yaptığı haksızlıkları onaylamazdı. Tercan'daki ocak-bucak ve ilçe başkanlarının aşırılıklarını da önlerdi.

Kaymakam Fahri Bey, daha sonra vali olarak çeşitli illerde çalıştı. Muhtar Hasan Doğan, özünde iyi bir insandı; ama çok yalan söylerdi. Ona söylenen, ondan istenen hiçbir şeyi geri çevirmezdi. Yaptıklarını

da övünerek, abartarak anlatırdı. Dolayısıyla ben muhtara bir iş yaptırmak için günlerce uğraşır, akla kararı seçerdim. Onunla, köyde kaldığım dört yıl boyunca birlikte çalıştık. Bazı yanlış işler yapmasına karşın Hasan Doğan'dan memnundum, iyi bir muhtardı.

Hamdi Bey'i dairesinde bulduk. Kapıdan girer girmez bana, göre ve başlama yazısı getirip getirmediğimi sordu. Getirdiğimi; ama doğru yazıp yazmadığımı bilmediğimi söyledim. "Ver bakayım." dedi. Baktı. "Güzel olmuş, neresinden şüphe ettin yazının?" dedi. Anlattım: Biz o zaman okulda teşkilat ve idare dersi okumuyorduk. Onun için resmi yazışmaları iyi bilemiyorduk. Hele bizim devreler, bu konuda pek iyi değildik. 1947'den sonra, Şemsettin Sırer'in Millî Eğitim Bakanlığına gelmesiyle Köy Enstitülerinde hızlı bir yozlaşma başlamıştı. İşte biz o yozlaşma (geçiş dönemi de denilebilir) döneminde okuyup mezun olduk. Doğru dürüst staj da görmedik. Öğretmenlerimizin gösterdiği birkaç örnek yazı dışında, resmi makamlarla nasıl yazışma yapılır, nelere dikkat edilir bilmiyorduk.

Hamdi Bey: "Bu yazıyla öğretmenliğe başlamış oldun. Şimdi sen, 24 Eylül 1951 tarihinden itibaren öğretmensin. Ekim ayından başlamak üzere maaşlarını alacaksın." dedi. Çok sevindim, zaten param da bitmek üzereydi. Hamdi Bey sevindiğimi görünce: "Maaşlarınızı ekim başında alamayabilirsiniz. Daha ödenek gelmedi, on-on beş gün gecikebilir. Benim dediğim, maaşınız ekim başından itibaren başlar. Örneğin, kasımda maaş alırsanız iki aylık birden alırsınız." dedi.

Bu konuşmalar bitince okul işlerini konuşmaya başladık. Muhtarla, köyde olanları anlattık. Noksanlarımızı söyledik. Hamdi Bey, sıraların geldiğini söyledi. "İsterseniz bugün alabilirsiniz." dedi. Bana da okulun mühür ve başlığını (kaşe) verdi. Ders ve yoklama defterlerinin de hazır olduğunu söyledi. Sevinçten uçuyordum. Muhtara: "Bak muhtar, bu, çocuk oyuncağı değil; pazartesi günü sabah çocuklar okulda derse başlamalıdırlar. Noksanlarınızı bugün yarın tamamlayın. (Ba-

na dönerek) Sen de hemen köye dön. Ev ev dolanarak okul çağındaki çocukları okula yaz. Nüfus defterlerine güvenme, köylerde çocukların çoğunun kaydı olmaz." dedi. İlkokul Yönetmeliğini nereden bulabileceğimi sordum, yasa ve yönetmelikleri vereceklerini söyledi. Haindi Bey, yanından ayrılmadan önce, söylediği malzemeleri bana verdi. Muhtar da sıraları götürmek için bir araba bulmaya gitti. Ben de akrabam olan Gezici Başöğretmen Hüseyin Erdoğan'ı görmeye gittim.

OKUL ARAÇLARIYLA KÖYE DÖNÜYORUZ

Muhtarın bulduğu bir kamyonu yeni sıralarımızı yükledik. Çarşıdan ve Milli Eğitimden aldığım okul araçlarını da iki paket yaparak arabaya bindik. Muhtarla ben şoförün yanında şoför yardımcısı da kamyonun üzerinde yola koyulduk. Sıralar bozuk köy yolunda düşmesin diye arabanın urganıyla sıkıca bağlamıştık.

Mercan'a uğramadan Mamahatın (Kötür) Köprüsü'nden geçerek doğru köye çıktık. Okul yapacağımız bina kesin belli olmadığı için sıraları, muhtarın önü açık, üstü kapalı tandirliğine indirdik. Bize on altı sıra vermişlerdi. Sıralar üçer kişilikti. Daha sonraları öğrenci sayımız artacak, bazı sıralara dört öğrenci oturtacaktık. Köye geldiğimizde akşam olmak üzereydi. Arabadan sıralar indirilirken neredeyse köyün büyük küçük tüm insanları oradaydı. Herkes dikkatlice sıraları inceliyordu. Çocuklar gülüşerek ürkek ürkek sıralara oturuyorlardı.

Akşam yemeğini yedikten sonra muhtara, sabah erkenden evleri dolaşarak, okuma çağındaki çocukları yazacağımı, bekçiyi yanıma vermesini söyledim. Ayrıca kız çocuklarını gizleyebileceklerini, onun için de bekçinin buna göz yumması gerektiğini anlattım. Daha komşuları tanıımıyordum, ayrıca Kürtçe de bilmiyordum. Kimin kaç çocuğu okluğunu bilmem de olanaksızdı. Muhtar, hiç merak etmememi; bekçi Çakko Hasan'ın köydeki tüm çocukları tek tek tanıdığını; kızını gizleyecek komşu olduğunu sanmadığını, söyledi.

ÖĞRENCİ YAZIMINA ÇIKIYORUM

Sabah, Bekçi Hasan geldi. Akşam yanımızda olduğu için muhtarla konuştuklarımızı biliyordu. Yinede sıkıca tembihledim. Muhtar: "Hoca, istersen zahmet edip köyü gezme. Köy nüfus defterini önünüze açın, sıraya göre her ailenin deftere yazılan çocuklarını yazın. Bekçi de o ailenin yazılmamış çocuğu olursa onları sana söylesin. Böylece hem yorulmazsın hem de işin çabuk biter." dedi. Gezmemiz gerektiğini söyledim. O da: "Peki, sen bilirsin; ara ara ben de yanınıza gelebilir miyim?" dedi. Çok daha iyi olacağını söyledim. Akşamleyin sıraları kamyondan indirirken, orada bulunan komşulara, çocuklarının yarın evde bulunmaları gerektiğini söylemiş; ayrıca, bekçiyi de ev ev dolaştırarak tüm evleri haberdar etmiştik.

Bekçiyle birlikte sabah erkenden işe başladık. Gezdikçe hem Bekçi Hasan'ı yanıma almamın hem de ev ev gezerek bu işi yapmamın ne kadar doğru bir karar olduğunu anlayarak mutlu oldum. Çünkü aklıma hayalime sığmayacak şeylerle karşılaştım. Evde bulunanların nerdeyse tamamı kadındı. Söylenenin aksine birkaç istisna hariç, sorduklarıma Türkçe ve doğru yanıt verecek kadın yoktu. Zaten söylediklerimin çoğunu anlayamadıklarından, konuşmalarımı Bekçi Hasan tercüme ediyordu.

Kadınların çoğu yaş kavramını bilmiyordu. Onun için köy defterinde yazılı olan, benim de tahminime uygun, kız-erkek beş-altı çocuğu yanımızda dolandırmaya başladık. Kadınlar o çocuklara bakarak: "İşte bunun kadar, bundan büyük, bundan küçük." diyorlardı. Ben de ona göre çocukların yaşını belirtiyordum. Çocukları evde bulunanlarda pek sorun olmuyordu. Onların yaşım tahmin ederek yazıyordum. Başlangıçta otuz sekiz çocuk yazdım. Nüfus cüzdanı olan üç-dörl çocuğa rastladım yalnızca. Köy defterine yazılmış olanların sayısı da altı-yedi kadardı. Diğerlerinin ne kaydı vardı ne de nüfus cüzdanları. Hatta bazı ailelerin evlilik kayıtları bile yoktu.

İkinci olmadan köyün tüm yazım işini bitirdim. Bekçiyi alarak, köye üç buçuk kilometre uzaklıkta olan köyün mezrası Mazlumaga Ko-

mu'na gittik. Niyetimiz çocukları yazarak geri dönmekti. Herkes tarafından Ali Efendi diye seslenilen Ali Özcan'm evine konuk olduk. Ali Efendi'ye köye niçin geldiğimizi anlattık. Ali Efendi, işimiz bitince dönecek olmamıza itiraz etti. "Hayır asla bırakmam, köyümüze ilk defa bir öğretmen geliyor; konuk etmeden bırakmam." Bekçiye dönerek: "Hasan, sen istersen yemeğini yedikten sonra dönebilirsin." dedi. O da: "Benim gitmem gerek, yoksa muhtar kızar." dedi.

Oturduğumuz andan beri gözlerini hiç üzerimden ayırmamıştı Ali Efendi. Bu durum dikkatimi çekti; ama bir şey diyemedim. Sonunda o sordu, hoca nerelisin, diye. Nereli olduğumu söyledim. "Sizin köyde benim bir arkadaşım var, ona ne kadar benziyorsun." dedi biraz da heyecanlı. Arkadaşının kim olduğunu sordum. "Haydar Ağa, Haydar Bozkurt." dedi. "Ben onu tanırım, aynı mahalledeniz." dedim ve ekledim: "Nasıl tanırısın, nasıl bir adamdır?" diye sordum. "Mert, cesur, çok iyi bir adamdır." dedi. "Ben onun oğluyum." dedim. Çok sevindi: "Hele bundan sonra sizi hiç bırakmam. Ayda en az üç-dört defa benim konduğum olacaksınız, zaten benim tek oğlum İsmail de sizin öğrenciniz olacak." dedi.

Ali Özcan, unvanı gibi gerçeklen beyefendi bir insandı. Asdokomu'nda kaldığım dört yıl boyunca evine gidip yatılı olarak kaldığım ender öğrenci velilerindendi. Oğlu İsmail, liseden sonra okumadı. Onu Ankara'da, Türkiye Kömür İşletmelerinde memur olarak çalışırken 1967 tarihinde gördüm. Yıllar boyu komşuluk yaptık Ali Efendi ile. Daha sonra gözlerini kaybetmiş, duyunca çok üzüldüm. Ali Efendi'yi bir daha göremedim.

Mazlumağa Komu, üç amca çocuğunun ortak malıydı: Ziya, Ali ve Binali Özcan. Her birinin birkaç da ortakçısı vardı. O tarihte, Mazlumağa'da zannedersem on iki aile yaşıyordu. O geceyi Mazlumağa Komu'nda Ali Özcan'm evinde geçirdim. Mazlumağa'nın bir adı da Şaşa Komu idi. Akşam komşular yanıma geldiler, tanıştık, sohbet ettik. Me-

rak ettikleri şeyleri sordular, ben de gereken yanıtları verdim. Saat on civarında ayrıldılar.

Akşam otururken, okula gelecek öğrencilerin adlarını söylediler. Küçük yer olduğu için herkes birbirini tanıyordu. Söylediklerini yazdım. Sekiz çocuk, hepsi de erkek. "Burada hiç kız çocuğu yok mu? Halbuki ben gelirken gördüm." dedim. "Hoca, olmaz olur mu? En az erkek çocuklar kadar kız çocuklar da var; ama kışın, onların bu dağ yolunu geçip gelmesi olanaksız." dediler.

Kış geldiğinde çocukların her gün o yolu nasıl gidip geldiklerini gördüm daha sonra. Tipi olduğu günler gelemezlerdi. Bazen öğleden sonra kar yağışı başlar çocuklar geri dönemez, tanıdıklarının evlerinde kalırlardı. Çok zaman da çocukların babalan nöbetleşe getirip götürürlerdi okula.

Çocukların çektiği o sıkıntıları düşündüğümde bugün de çok üzülürüm. O mezradan okuttuğum çocuklardan Rıza Karasu, liseyi bitirerek Tarım Kredi Kooperatiflerinde müdürlük yaptı. Küçük kardeşi Dursun Karasu da öğretmen oldu. Faruk Özcan, mühendis; Veli Karadayı polis oldu. Emniyet müdürlüğüne kadar yükseldi. Abidin ve İsmail Özcan, liseyi bitirip kamu görevlerinde çalıştılar. Faruk Özcan'ın çok genç yaşta öldüğünü öğrenince yüreğim yanmıştı. Çünkü onlar benim ilk öğrencilerim, öz çocuklarımdı.

DERSE BAŞLIYORUZ

Köyde uygun başka yer bulunamadı, zaten yoksul bir köy. Kimse-nin fazla binası yok. Çaresiz, Çeşminaz-İsmail Ele çiftinin küçük odasına razı olduk. Sıraları odaya taşıdık; ama sığmadı. On iki sıra ancak yerleştirebildik. Geri kalan dört sırayı da muhtarın orada bıraktık. Mercan İlkokulu müdürü İsmet Ahi'den aldığım seyyar yazı tahtasını,

soba kurumu ve yumurta akının karışımıyla siyah renge boyadım. O tahtayla bir yıl idare etlik. Boyası sık sık açılır, ben de tatil günlerine denk getirir, yeniden boyardım.

Aybaşında bize maaş vermediler. O zamanki adıyla tahsisat (öde-nek) gönderilmemişti. Cebimdeki son parayla da tebeşir, kağıt, mürek-kep v.b gibi okula gerekli araç ve gereçleri alarak, tam anlamıyla me-teliksiz kalmıştım. Okulumuzu küçük ama anlamlı, duygulu bir tören-le açtık. Muhtarı konuşturdum. Ben konuştum. İlçeden kimse gelme-mişti. Biz; yoksul köylülerle genç ,deneyimsiz öğretmenler kendi ken-dimize yetmek zorundaydık. Törende çocuklar çok sevinçliyidiler. Ka-dınlar, bazı erkekler sevinç gözyaşları döktüler. Birbirlerine sarılarak kutladılar. Bu olayı hiç unutamam. İlçeden getirdiğim bayrağı iki çivi çakarak odanın kapısına astım. Sınıf yaptığımız odaya girip çıkanların başları bayrağa değiyordu. Onlar da bayrağımızı sevip okşuyorlardı. Köylüler ^merakla gelip sınıfımıza baktılar.

Törendeki konuşmamda, çocuklarını çekinmeden okula gönder-melerini, kız-erkek ayrımı yapmamalarını, Türkçe konuşmamalarının önemli olmadığını uygun bir dille anlattım. "Çocuklarınız kısa zaman-da hem Türkçe konuşmayı hem de okuyup yazmayı öğrenecekler." de-dim. Atatürk ilkelerinden söz ettim. Onlara sahip çıkmazsak geleceği-mizin hiç de iyi olmayacağını; bunun da ancak eğitimle başarılacağı-nı anlattım.

Demokrat Partinin yönetime gelir gelmez ilk iş olarak Türkçe eza-nı değiştirip Arapça yapması, gelecekte nelerin olacağını açık göster-gesiydi. Onun için Atatürk ilkelerine dokunma gereği duymuştum. Baktım söylemesem köylüler dağılmayacak, derse gireceğimizi, onun için dağılmaları gerektiğini söyledim. Bazı genç hanımlar yanlarında entarilerinden tutmuş küçük öğrencileri göstererek yanı Türkçe yanı Kürtçe, sınıfa bir ders için de olsa girmek istediklerini anlatmaya ça-lıştılar. Onlara hak verdim. Sığırdığımız kadarıyla onları da sınıfa al-dım.

Gerçekten üst üste oturdular. Üç kişilik sıralara dört-beş kişi sıkıştı. Dışarıda kalanların bir bölümü pencereden, bir bölümü kapıdan başlarını uzatarak bizi izliyordu. Birinci saat için kimseye bir şey demedim. Ama çocukların ilgisi hep onlardaydı. İşaretleşip gülüşüyorlardı. Birinci ders tanışma ile geçti. Kapıyı kapatamıyordum. Havasızlık çok berbattı. İçeri tıklım tıklım doluydu. Çocukların en az yansı kir pas içindeydi. Hiçbir öğrencide önlük, yaka yoktu. Birkaçı hariç, çocukların ayaklan çıplaktı.

Asdokomu'nda kaldığım yıllar içinde öğrencilerimden önlüklü olanlarının sayısı üç dördü geçmedi. Ben de, ille önlük alacaksınız, diye zorlamadım. Çünkü ben de ilkokulda okurken hiçbir zaman önlük sahibi olamamış, boynuma beyaz yaka takamamıştım. Çocuklarının normal giysilerini bile alamayan insanlardan bir de önlük, yaka istemek... Baktım ki bu iş çocukları okuldan kaçırarak, önlük ve yaka işini hiç sorun etmedim.

Birinci dersin bitiminde bekçiye -zaten o da kapıdaydı- geri kalan komşuları incitmeden dağıtmasını söyledim. İçerideki çocuklara da dışarı çıkınca biraz ileride bulunan kaynak suyunda ellerini, yüzlerini ve ayaklarını temizce yıkamalarını; temizlik işi bitinceye kadar sınıfa giremeyeceklerini, söyledim. Anneleriyle sınıfa giren küçük çocukları sevip okşadım. Korkuları, ürkeklikleri gitti. Annelerinin gitmelerine razı oldular. Onları da anneleri, çeşmenin başında yıkayıp temizledi.

Çocukları yeniden sınıfa aldığımda saat on biri geçiyordu. Sınıf biraz daha rahatlamış, çocukların eli yüzü temizlenmiş ve çocuklar daha bir güzelleşmişti. Bazı çocuklar nasırlaşmış kirlerini çıkarmak için el ve ayaklarını taşlarla ovmuşlar, derilerine zarar vermişlerdi. Çocuklara temizliğin nasıl yapılacağını kısaca anlattım. Bundan sonra temizliği birlikte yapacağımızı söyledim. Birikmiş kirlerin sabunsuz, soğuk su ile bir defada temizlenemeyeceğinin üzerinde durarak; bu işi her gün yapmazlarsa kirlerin kısa zaman sonra yine böyle katmerleşece-

ğini anlattım. Saat on ikiye geliyordu. Öğle tatili yaptık. Yemeklerini yiyip hemen dönmelerini istedim. Ben bir şey yemedim. Sınıfta oturarak tutacağına defterleri incelemeye başladım. Bugünden başlayarak mesleğimle ilgili her şeyi artık tek başıma yapmayı öğrenmeliydim.

On beş-yirmi dakika sonra çocuklar dönmeye başladılar. Sayıları biraz artınca ben de dışarıya, yanlarına çıktım. Su kaynağının başında oturduk, onları tanımaya çalıştım. Hepsinin gözlerinin içi gülüyordu. Hepsi bana daha yakın olsunlar, bana dokunsunlar diye birbirlerini itiyorlardı. Tek tek ellerini tuttum, başlarını okşadım öğrencilerimin, bir ikisinin de burnunu sildim mendilimle.

Mendilimle burnunu ilk sildiğim öğrencim Kazım Vurgun, öğretmen oldu. Yine aynı sınıftan öğrencim, daha sonra da öğretmen olan Akgül Yayar'la evlendi. Yıllar sonra Ankara'da evimize gelip bizi ziyaret ettiler. Özlem giderdik, sohbet ettik, dertleştik. O zaman, Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği'nin (TÖB-DER) Genel Başkanıydım. Onların öğretmenlikteki kıdemleri de on beş yılı geçmişti. Bursa'da ilkokul öğretmeni olarak çalışıyorlardı.

Akşam yemek yerken Kazım: "Hocam, biz tüm iyi niyetimize rağmen sizin gibi öğretmen olmadık." dedi. "Tevazuu gösteriyorsunuz, sizler mutlaka benden daha iyi öğretmen olmuşsunuzdur." dedim. "Yok öyle değil hocam. Bakın size bir şey anlatayım: Okulu açtığımız gündü. Burnu akan çocuklara, burnunuzu temizleyin, dediniz. Kimimiz burnumuzu çekerek sümüğümüzü yuttuk; kimimiz yere sümükürerek, elimizi üstümüze sildik. Ben de akan burnumu koluma sildim. Zaten çoğumuzun kolu sümük sile sile muşamba gibi olmuştu. Bizi izliyordunuz. Benim burnum tekrar akmaya başladı. Cebinizden, hiç unutmuyorum, beyaz mendilinizi çıkararak burnumu sikliniz. Ben, bugüne kadar istememe rağmen kendi mendilimle hiçbir öğrencimin akan burnunu silemedim, hep öğrendim. Bu konuyu her yerde anlatırım. Sadece ben değil, Akgül de yapamadı." dedi. "Hala geç sayılmaz,

o eksikliğini tamamlayın. Herkes bir başkasının burnunu temizlemekten öğrenir. Ama o, yapılması gereken bir görev durumuna gelmişse, yapılmalıdır. Eğer ben o zaman senin burnunu temizlemeseydim bugün bana neyi anı olarak anlatacaktın? Anlıyorum ki o olay nedeniyle sizler de öğrencilerinizin temizliğine özen gösteriyorsunuzdur." dedim.

OKUMA-YAZMA BİLEN ÖĞRENCİLERİN DURUMU

Akşam muhtara, o odaya sığmamızın olanaksız olduğunu, mutlaka yeni bir yer bulmamız gerektiğini söyledim. Mezradaki çocukların gelmemelerine karşın odaya sığamadığımızı anlattım. "Hele birkaç gün idare edin hocam, Safiye Teyze'yi sonunda ikna edeceğim sanırım. O zaman rahat edersiniz." dedi.

İkinci gün mezradaki sekiz çocuğun gelmesiyle tam kadro okulu açtık. Dışarda bizi izleyen birçok kadın vardı; ama dünkü kalabalık dağılmıştı. Çocuklara birinci derste genellikle tertip düzen, sınıfa giriş çıkış, sınıfın kendileri tarafından yönetilmesi, arkadaşlarıyla geçim vb. konularda bilgi verdim. İkinci derste kimlerin okuma yazma bildiğini saptadım. Sekiz-on kişi kadardılar. Onları ikinci sınıfa yazdım. Adları aklımda kalçınlardan bazıları şunlardı: Veli Acar(öldü), İsmail Ercan (öldü), Rıza Yarar, Süleyman Şanalın, Hüseyin Şanalın, Yusuf Çelik, Dursun Efe (öldü).

İkinci sınıfa yazdıklarımı odanın bir tarafındaki üç sıraya oturttum. İçlerinde en gözü açık olanını bulmaya çalıştım. Veli Acar hem fizik olarak gösterişliydi hem de okuma-yazması ve konuşması güzeldi. Bütün çocuklara onu sınıf başkanı seçtirdim. Biraz güdümlü bir seçimdi; ama şimdilik ancak böyle olabilirdi. Nasıl olsa ileride daha demokratik seçimler yapabilecektik. Çocukların elinde birer küçük defter ve çoğu kırk birkaç kalemden başka şey yoktu. Gereken her şeyi alıp getirmek bana düşüyordu.

Yeni boyanmış tahtamıza, neleri almaları gerektiğini sıra ile yazdım. İkinci sınıflar defterlerine yazdılar. Birinci sınıfların defterlerine de ben ve ikinci sınıfta yazısı güzel olanlar, birlikte yazdık. Akşam paydos ederken ertesi gün okula gelmemelerini, çünkü kitapları almak için Tercan'a gideceğimi söyledim. "Perşembe sabahı mutlaka okulda olun." dedim.

KİTAPLARI GETİRİYORUM

Yetkim olmadığı halde, açıldığının üçüncü günü okulu tatil etmek zorunda kaldım. Bu "suçu" bilerek işledim. Okulu açtığım ilk iki gün, başta kitaplar olmak üzere, ne kadar eksikliğimizin olduğunu gördüm. Deneyimli bir öğretmen olsaydım bir okul yeni açılırken nelerin bulunması gerektiğini bilir, zamanında alırdım. Paramın yokluğu bir taraftan, deneyimsizlik ve danışacağım kimsenin olmayışı diğer taraftan, olmazsa olmaz eksiklerle okulu açtık. Pazartesi ve salı günleri, bu eksiklerle geri kalan üç günü de heder etmenin yanlış olacağını bana öğretti.

Çarşamba sabahı erken kalktım. Köyden demiryoluna çalışmaya giden işçilerle birlikte Mercan'a indim. İlk işim akrabam Gezici Başöğretmen Hüseyin Erdoğan'ın daha önce tanıştırdığı Karadenizli Memiş'in dükkanına gitmek oldu. Memiş, kitap-kırtasiye, bakkal ve manifatura dahil her şeyi dükkanında bulunduran bir esnaftı. Çok konuşan, sempatik, esprili, dost canlısı, tam bir esnaftı. Öğretmenlerin maaşlarını dağıtan mutemedimiz eğer ilçede bulunamayacaksa paralan Memiş'e bırakır, o da gelen öğretmenlerin maaşlarını verirdi. Onun için öğretmenlerin Tercan'a indiklerinde uğradıkları ilk yer Memiş'in dükkanı olurdu. Öğretmenler, alacaklarının büyük bölümünü Memiş'ten alırlardı. Dolayısıyla maaşlarının büyük bölümünü de bu dükkana yatırırlardı.

Özellikle kış aylarında uzak dağ köylerindeki öğretmenlerin bazıları aylarca Tercan'a inemezdi. Memiş de onların paralarını aylarca çalıştırır "doğal olarak". Bunun yanında Memiş, parası biten ya da acil gereksinmesi olan tüm öğretmenlere istedikleri kadar kredi verirdi. O zamanlar faizcilik, bankerlik, repo vb. şeyler yoktu ya da gelişmemişti. Olanları da biz bilmiyorduk. Dövizin adını bile duymamıştık. Onun için para Memiş'te olmuş, bizde olmuş hiç fark etmiyordu.

İşte o Memiş'e gidip durumumu anlattım; kitap, harita ve çeşitli kırtasiye malzemesi alacağımı söyledim. "Dükkan emrinde, ne alırsan al, parayı düşünme, maaş alınca ödersin." dedi. Her çocuğa bir alfabe, ikinci sınıflara okuma kitabı, birkaç çeşit defter, silgi, kalem, kitap, cetvel, kaplama ve eliş kağıtları, çizgili çizgisiz yazı kağıtları, karton, Türkiye haritası vb. araç ve gereçleri aldım. Paketledim, üç paket oldu. Aldıklarımın tutan da maaşımı geçti. Memiş, Mercan'a gidecek bir araba buldurdu. Kardeşini yanıma vererek paketleri arabaya taşıdık. Elimde, paket yapılamayan harita ve karton gibi başka eşyalar da vardı. Paketler fazla ağır değildi. Yalnız, Mercan'dan köye taşımak için en az iki kişi daha gerekiyordu. Bunu düşünerek, Bekçi Hasan'ı sabah Mercan'a getirtmiştim. Beni bekleyecekti.

Memiş, harçlığım olup olmadığını sordu, olduğunu söyledim. Cin gibiydi, kimin maaş alıp almadığını biliyordu. "Sizin maaşlar epeyce gecikir, belki kasım ayının başında da alamazsınız. Onun için ne zaman paranız biterse lütfen çekinmeden söyleyin." dedi. "Söylerim." dedim ve teşekkür ederek ayrıldım. Mercan'a geldiğimde saat 15:00'e geliyordu. Bekçi Hasan ve birkaç köylü beni bekliyorlardı. Paketleri onlara verip döndüm.

Günlük bir gazetenin nasıl temin edilebileceğini araştırmaya başladım. Hemşerim, lokantacı Osman Usta'ya danıştım. O da Mercan'da gazete bayisi bulunduğunu söyleyerek, yerini tarif etti. Adının da Mahmut olduğunu söylemeyi unutmadı. Tarif edilen yere gittim, gaze-

le bayii Mahmut Bey'i buldum. Durumu anlattım, Hürriyet gazetesine abone olacağımı söyledim.

O tarihlerde Hürriyet'in sahibi Sedat Simavi sağdı. Gazete, Kıbrıs konusu için etkin bir savaşım veriyordu. Demokrat Parti ileri gelenleriyle de geçinemiyordu. Başta Sedat Simavi olmak üzere bazı gazeteciler mahkemelere düşerdi. Kitap okuma alışkanlığım oldukça gelişmişti; ama günlük gazete okuma alışkanlığım henüz yoktu. Günlük gazete alacak param da hiç olmadı. Gazeteyi bulduğum zaman ancak okuyabiliyordum. Dolayısıyla o günkü gazetelerin niteliklerini de tam olarak ayırt edemiyordum. Demek ki Hürriyet'in yorumları ve havası beni etkilemişti. Mahmut Bey'e kendimi tanıttım. Gazetenin fiyatı on kuruştı. Bir aylık parasını peşin verdim. Bana her sayıdan bir tane de aylık dergi olan "Hayat" ayırmasını söyledim. Hayat dergisinde, Hikmet Feridun Es'in gezi yazıları çok hoşuma gidiyordu.

Gazeteleri ancak iki gün sonra okuyabiliyordum. Tren İstanbul'dan Tercan'a kırk saatta geliyordu. O zaman gazeteler trenle geliyordu. Kış aylarında üç günde geldiği de olurdu. Mahmut Bey: "Sizin köy yakın, köylüler çok zaman bana uğrarlar, ben gazetelerinizi onlarla gönderirim." dedi. Teşekkür ettim. Gönderemediklerinin kalabileceğini; çünkü her haftasonu mutlaka uğrayacağımı söyledim. Gelen son gazete ile Hayat'ın son sayısını alarak ayrıldım. Kahvehaneye uğradım; Dursun Karagül, İsmet Kızıltuğ, Toprak Dağıtım Komisyonu Başkanı Abbas Aksu ve birkaç memur oturuyorlardı. İsmet Abi, beni oradakilerle tanıştırdı. Oturdum bir çay içtim, on beş-yirmi dakika sonra da yola çıktım. Güneş batmadan önce köye vardım.

KİTAPLARI ÖĞRENCİLERE DAĞITIYORUM

Perşembe sabahı, bir paket kitap alarak okula gittim. Diğer iki paketi de büyük öğrencilere getirttim. Öğle paydosuna kadar kitap, def-

ter, silgi ve kalemleri öğrencilere dağıttım. Herkesin ne kadar borcu olduğunu tek tek tahtaya yazarak defterlerine geçirttim. Okuma yazma bilmeyenlerin defterine de benimle birlikte ikinci sınıftaki öğrenciler yazdılar. Onları da kontrol ederek doğru yazılıp yazılmadığını inceledim. Öğleden sonra derse başlayabilirdik.

Çocuklar yemeklerini yiyip geldiler. Ben yine yemeğe gitmedim. Kalacağım bir yer bulamamıştım daha. Öğleleri de giderek, muhtar ve ailesini sıkıntıya sokmak istemiyordum. Adamlar bana bakmaya mecburlarmış gibi bir hava yaratılmasını istiyordum. Çok da utanıyordum; ancak çaresizlikten, bu sorunun bir süre daha devam edeceği anlaşıyordu.

Birinci ve ikinci sınıfları ayrı ayrı sıraya sokarak, bundan sonra her sabah ve öğle derslere böyle sıra olarak gireceklerini anlattım. Sınıf başkanını da bu işi her gün düzenli olarak yapması için görevlendirdim. Çocuklar, sıra olmaktan çok hoşlandılar. Önce birinci sonra da ikinci sınıfları sıra ile sınıfa aldım. İlk güne göre daha temiz ve düzenliydim. İçeri girince onlara bir andımızın olduğunu, her gün derse başlamadan önce hep beraber onu söylememiz gerektiğini anlattım. Nasıl söyleyeceğimizi ikinci sınıflarla uygulayarak gösterdim. Bir defa da bütün sınıf birlikte söyledik.

Andımız'ı tahtaya yazdım. İkinci sınıflara, metni defterlerine güzelce yazarak, ezberlemeleri ödevini verdim. Onlar ödevlerini yaparken ben birinci sınıflara dönerek onların kalemi nasıl tutmaları gerektiğini, uygulatarak öğretmeye başladım, ikinci sınıflar kendi işlerini bırakarak, benim birinci sınıflara anlattıklarımı dinlemeye başladılar. Onlar da aynen birinci sınıflar gibi havada kalem tutma denemeleri yapıyorlardı.

Birleşik sınıfların okutulmasının zor olduğunu teorik olarak öğrenmiştik. Ben şimdi bunu uygulamalı olarak da yaşamaya başlamıştım.

İkinci sınıfların da işlerini bırakarak beni dinlemelerini söyledim. Nasıl kalem tutulacağını tekrar gösterdim. Herkesin, kalemi benim gibi tutmasını istedim. İkinci sınıflara: "İşte kalem böyle tutulur, içinde yanlışı tutan varsa düzeltsin ve bizi dinlemeden, bize bakmadan, işine devam etsin. Bundan sonra bir sınıf verdiğim ödevleri yaparken, ben diğer sınıfla ders yapacağım. Her yıl bir sınıf artarak beş sınıf bir arada okuyacaksınız. Buna şimdiden alışın." dedim.

Birinci sınıf çocuklarının kalem tutuşları görülmeye değerdir. İnsan özel olarak yapmak istese o yumurcakların buldukları figürleri beceremez, aklına getiremez. Kalem tutmayı az çok belledikten sonra onlara kısa kısa, düz çizgiler çekmeyi gösterdim. Birçoğunun ellerini tutarak yanlıklarını düzeltmeye çalıştım. O gün saat 17:00' ye kadar okulda kaldık. Oysa son ders saat 15:10'da bitiyordu.

İLK ÖĞRENCİLERİM

İlk öğrencilerimin belirgin özellikleri vardı. Daha sonraki meslek yıllarımda hemen hemen hiç öyle öğrencilerim olmadı. Çünkü meslek yaşamımda başka hiçbir okulu ilk kez açmadım. Çalıştığım köy okullarının tümü daha önce açılmıştı ve benden başka öğretmenler de vardı. Tek başıma, bir okulda dört yıl ilk ve son kez çalıştım.

Asdokomu'nu ve oradaki öğretmenliğimi detaylı olarak yazmamın nedeni, her şeyin ilk kez benim tarafımdan yapılmasındandır. Hatalar da yaptım, güzel şeyler de. Hatalarımın hepsini gençliğim, deneyimsizliğim ve bilgisizliğimden yaptım. Yaşamımın her evresinde olduğu gibi özellikle ilk zamanlarda çok gözükaraydım. Kararlılığım olmasa Asdokomu'nun en az on beş-yirmi çocuğu okuyamayacak, çeşitli işlerin ve mesleklerin sahipleri olamayacaklardı. Onun için bugün de: "O yanlıkların bazılarını iyi ki yapmışım." diyorum. Şimdi olsa gerçekten zor yapardım.

Daha önce de yazdığım gibi öğrencilerimin kaydı ve nüfus cüzdanları yoktu. Hatta on beş-yirmi öğrencinin yaşı büyük olduğu halde bilerek okula kaydettim. Çünkü köyde okul bulunmamasının sorumlusu onlar değildi. Şimdi okul açılmış, öğretmen gelmiş, onlar da okumak istiyorlardı. Bu istekli insanları nasıl geri çevirip, dünyalarını karartabilirdim? Öğrenciler okulu bitirip diploma alırken nasıl olsa nüfus cüzdanı getirmek zorundalar. Getiren diplomasını alır getirmeyen alamaz. Hiç olmazsa okumuş olur. Yaşı büyük çıkarsa dışardan bitirme sınavlarına girerek de diplomasını alır; öyle de oldu.

Öğrencilerimden Ali Karadayı ve Süleyman Şanalın benden üç yaş küçüklerdi. Hüseyin Şanalın, İsmail Ercan, Dursun Efe, Veli Acar ve bazı öğrenciler de dört-beş yaş küçüklerdi. Güllü isimli kız öğrencimi ise üçüncü sınıfa kadar okuttum. Üçüncü sınıfta okulu terkederek evlendi. Türkçe konuşmayı okulda öğrendi.

YENİ ODA BULUYORUZ

Çeşminaz Hanım'ın odasında iki hafta kaldık. Okulun yapımına yeni bir yüklenici bulundu. Ama okulumuzun o kış öğretime açılması olanaksızdı. Zaten bir aya kalmaz kış başlardı. Soğuklar başlamıştı bile; yalnızca kar yağmamıştı.

Boş kaldığım her dakikayı okul inşaatının başında geçiriyordum; ama nafile, bu kış bitmesi olanaksızdı. Bu arada bize oda verecek Safiye Hanım'ı da tanıdım. Odası okulun yanında ve daha büyük bir oda. Ben de artık okul inşaatına her gittiğimde, Safiye Teyze'ye uğruyor, hem halını hatırını soruyor hem de odayı vermesi için rica ediyordum. Safiye Teyze anamdan büyük, torun sahibi. Evli; ama dul gibi yaşıyor. Kocası Kamil Çavuş, Zonguldak'ta işçi emeklisi. Oğlu da orada maddede çalışıyormuş. Kamil Çavuş köye çok seyrek gelirmiş. Üç beş yılda ancak bir defa. Ne Safiye Teyze'yi oraya götürüyormuş ne de

kendisi geliyormuş. Zaten emekli oluncaya kadar uzun yıllar birkaç kez ancak gelmiş.

Safiye Teyze'nin bir ineği ile beş-altı tavuğu vardı, onlarla idare edip gidiyordu. Kışın, damların karını atmak gibi ağır işlerini damadı Mustafa yapıyordu. Safiye Teyze de torunlarına bakıyordu. Her zaman evinde yatmazdı Safiye Teyze. Çok defa damadı Mustafa'nın evinde yatardı.

Bir gün ona: "Safiye Teyze, odayı niçin vermiyorsun? Sana kira da vereceğiz. Köyün çocukları daha güzel okuyacak, sana dua edecekler." dedim. "Kocam, Kamil Çavuş duyarsa beni öldürür. Bir de o yalancı muhtara kızıyorum, onun için vermem." dedi. Muhtara niçin kızdığını sordum." O yalancı, sözünde durmaz." dedi. Ben Safiye Teyze'nin ne demek istediğini anlamıştım. Muhtarın kira vermeyeceğinden korkuyordu. İşin içinde Kamil Çavuş korkusu da vardı; ama asıl sorun kira sorunu gibi görünüyordu bana.

Bence oda işimiz oldu sayılırdı. Safiye Teyze'ye Kamil Çavuş'un ne zaman gelebileceğini öğrenmek istedim. "O gelirse, yaz aylarında gelir; şimdike kadar hep yaz aylarında geldi." dedi. "Her yaz gelir mi?" diye sordum. "Nerde, daha torunlarını bile görmedi. Çocuklar dedelerini tanımaz bile." diye yanıtladı. "Bak Safiye Teyze, biz en geç mayıs ayının başında odanı boşaltırız. Çünkü okulumuz o zaman zaten tatil oluyor. Senin dediğine göre o zamana kadar Kamil Çavuş'un gelmesi de imkansız. Bir tek kira işi kalıyor, onu da her ay ben vereceğim. Sen muhtarı falan karıştırma işin içine." dedim. Safiye Teyze yumuşadı. "Bilmem ki nasıl olur, köyde kira olur mu? Herkes beni ayıplar." demeye başladı. "Bu ikimizin arasında kalacak, damadın Mustafa'ya bile duymayacak, merak etme. Cidden, kaç lira istiyorsun, onu söyle." dedim. "Sen ne verirsen ver hocam." dedi Safiye Teyze.

Safiye Teyze, Asdokomu'nda Türkçeyi en güzel konuşan kadınların başında geliyordu. Çıkardım kendisine iki buçuk lira verdim. "Bu

yarım aylık kiran, sana aybaşında beş lira vereceğim." dedim. Ekim ayının ortalarıydı. Safiye Teyze'ye, odada bulunan eşyalarını kaldırmasını söyledim. "Bir şey yok, olanları da ben kaldırır odayı tertemiz ederim. İsterseniz bu akşam isterseniz yarın sabah odaya taşınabilirsiniz." dedi.Sanki üzerimden büyük bir yük kalkmıştı. Şimdi bulduğumuz yerde verimli çalışmamız olanaksızdı.

Safiye Teyze'nin evi iki oda ve, odaların açıldığı genişçe sayılabilecek bir holden oluşuyordu. Kendisinin ayrıca bir ev damı da vardı. Odanın birisinde kalacak, diğerinde de çocukları okutacaktım. Oda iki pencereliydi. Pencerele de şimdi bulduğumuz odanın pencerelerinden daha büyüktü. En güzel tarafı da odanın aydınlık olmasıydı. Ayrıca oda, yapılmakta olan okulun hemen yanbaşında bulunuyordu. Çocuklar, okulun ileride bahçe olacak arsasında oynayabileceklerdi. Ben de okul inşaatını daha yakından izleyebilecektim. Bir gün sonra yeni yerimize taşındık. Çok rahatlamıştık, diğer odaya göre burası bize gerçek okul gibi geliyordu.

TUVALET İNŞAATI

Köye geldim geveli tuvalet konusunda çok sıkıntı çekiyordum. Tuvalete gitmek için herkesin yatmasını bekliyordum. Hatta iki günde bir tuvalete gideyim diye öğlen yemekleri yemediğim gibi akşamları da az yiyordum. Köylüler alışık olduğundan öyle bir sorunları yoktu.

Yeni odamız köyün en alt kısmında ve yön olarak güneydeydi. Etraf açıklıktı. Çocuklar da tuvalet için güçlük çekiyorlardı. Onun için acilen bir şeyler yapmam gerekiyordu. Yapılan okulda tuvalet bölümü yoktu. Yalnızca bitişiğindeki öğretmen lojmanının planında bir tuvalet görünüyordu.

Yeni yükleniciye: "Okuldan önce çocuklara tuvalet gerekli, yapabilir inisiniz?" dedim. "Hocam, planda tuvalet yoktu, ben kendi başı-

ma onu yapamam; bu yarım inşaatı da hatır için aldım." dedi. Başka-
ca umudum kalmamıştı. Muhtara ne zaman tuvalet konusunu açsam:
"Hocam, .ona sıra gelinceye kadar yapacak o kadar iş var ki..." diyor-
du.

Çocukları öğle paydosuna gönderdim. Ben de okul için nereye ve
nasıl tuvalet yapabileceğimi araştırmaya başladım. Tuvalet yerini sap-
tadım. Okuldan otuz metre kadar aşağıda, dere yatağı ile okul arasın-
da bir yerde olmalıydı. Bunun bazı nedenleri vardı. Okula koku gel-
meyecekti. Evlerden uzakçaydı. Köylülerin suyunu içtiği ve açıktan
akan arkı, yapacağımız tuvalete kadar uzatarak sudan yararlanabilir-
dik. En önemlisi de dereye sel gelirse tuvaletimize zarar veremezdi.

Tuvaletin planını çizdim. Dört göz olacaktı; ikisi erkek, ikisi kızlar
için. Hepsi içten içe sekiz metrekare olup kızlar için ayrı, erkekler için
ayrı iki giriş kapısı olacaktı. Önceden üstünü kapatmayı düşünmüş-
tüm; ama gücümüz yetmedi.

Tasanlar kafamda, akşam paydosunu beklemeye başladım. Çocuk-
larla yapacağımız işler vardı. Hatta tüm işleri onlarla birlikte yapma-
mız gerekiyordu. Çünkü onların düşüncesinde tuvalet diye bir şey
yoktu. Öğrencilerin bir kısmının büyük olması çok işime yarıyordu.
Saat 15:10'da her zamanki gibi okulu paydos ettim. Çocuklara tuvalet
planını anlattım. Defterlerini, kitaplarını sıraların gözüne koyarak ar-
kamdan gelmelerini söyledim. Taş toplayacaktık. Tuvalet yerimiz
merkez olmak üzere yüz-yüz yirmi metre çapındaki daire içinde işimi-
ze yarayacak epeyce taş vardı. Çocukları oraya götürdüm. Hangi taş-
ları nasıl getireceklerini gösterdim. Büyük çocuklar büyük taşları, kü-
çük çocuklar küçük taşları toplayıp gösterdiğim yere getirecekti. Ben
de onlarla birlikte çalışacaktım. Kimse, gücünün yetmediği taşı kaldır-
mak için kendini zorlamayacaktı.

İşe koyulduk. Bir saate yakın taş topladık. Bazı çocukların ellerin-
de, taşların altında kalma nedeniyle, hafifçe ezilmeler olmuştu. Bu da

bana unuttuğum sağlık dolabı noksanımızı tamamlamam gerektiğini hatırlattı.

Derede çocukların ellerini yıkayıp temizleterek tekrar okula döndük. Saat 16:00 olmuştu. Çocuklara, kazma, kürek, çekiç, mala ve ip gerektiğini, bunları kimlerin getirebileceğini sordum. Herkes el kaldırdı. Küçüklerin getirmesine gerek olmadığını; ama ille getirmek isterlerse ince kendiri ipi getirebileceklerini söyledim. İpleri temelin düzgün kazılması işinde kullanacaktık. İşi sağlama almak için kimlerin hangi araçları getireceğini -kendi söylemeleri doğrultusunda- isim isim yazdım. Ertesi gün derse 8:30'da gireceğimizi (Normalde derse dokuzda girilirdi.), ona göre erken gelmelerini tembihledim. Birinci sınıfların en küçüklerini kazma-kürek getirmemeleri konusunda tekrar, sıkı sıkı uyardım.

Sabah saat 8:00'den itibaren çocuklar araçlarla gelmeye başladılar. Hemen hemen herkes bir şey getirmişti. Birkaç küçük kız öğrencinin babası da kazmayı küreği sırtlayarak kendileri çalışmaya gelmişlerdi. "Bizim çocuklarımız küçükler, çalışamazlar. Bari çorbada bizim de tuzumuz olsun." diyorlardı. Teşekkür ettim. Çocukların hepsini bahçede topladım. Birinci sınıfları içeri aldım. Akşam, her çocuk için tek tek yazdığım: "Ali okula tuvalet yap." cümlesinin fişlerini dağıttım. Cümleyi ayrıca tahtaya yazdım. Başlarına, sonradan öğretmen olan ikinci sınıf öğrencilerinden Rıza Yazar'ı koydum. Neler yapacağını anlattım. Zaten her gün aynı sınıfta benim yaptıklarımı izleye izleye öğrenmişlerdi. Ders sonunda geleceğimi söyleyerek sınıftan ayrıldım.

İkinci sınıflar ve çalışmaya gelen veliler inşaat yerine gitmişler beni bekliyorlardı. Tuvalet yapılacak alanı, metreyle ölçtüm. Çivileri çaktım, ipleri bu çivilere bağlayıp gerdim ve temel yerlerini belirledim. Veliler de çocuklarla birlikte yardım ettiler. Hemen temelleri kazmaya başladık. Temellerin fazla derin olması gerekmiyordu, yirmi beş-otuz santimlik bir derinlik yeterdi. Biz de öyle yaptık. Onlar te-

melleri kazarken, ben okula döndüm. Birinci ders bilmişti, ikinci ders-te neler yapacaklarını anlattım. Yine Rıza'yı başlarında bırakarak temel kazılan yere döndüm. Öğlene kadar temelleri bitirdik. İkinci sınıflarla sabah bölümünde hiç ders yapamadık. Herkese, işten sonra temizliklerini yaptırdım. İnşaat araçlarını sınıfımızın girişindeki aralığa koyduk. Öğleden sonra çalışmayacak, ders yapacaktık.

Öğrencileri öğle yemeğine gönderdim. Ben, her zamanki gibi o gün de yemek yemedim. İnşaatın başına gittim. Yetmiş-seksen santimetre yüksekliğe kadar duvarları taş, üst tarafı da kerpiçle örülecekti. Böyle yapılacağını bana çalışmaya gelen öğrenci velileri söylediler. Kerpiçi nereden bulacağımızı, niçin kerpiçle yapmamız gerektiğini sordum. "Taşlar düzenli değil, çimento olmadığı için çamurla yapılacak. Yoksa duvarlar sağlam olmaz, çabuk yıkılır. Kerpiç ölçülü ve düzgündür. Duvarda güzel kullanılırsa bağlantıları da sağlam olur. Kerpiçi bulma konusuna gelince; öğrencilere herkesin en az on tane kerpiç getireceğini babasına söylemesini tembihlersiniz. Onlar birbirlerinden ödünç alıp getirirler. Hatta daha fazla getiren de olur." dediler. Velilere: "Sabahleyin duvarın taş bölümünü yapmaya başlayacağız, yarın da öğlene kadar gelebilir misiniz?" diye sordum. "Tabii ki geliriz hocam." dediler.

Velilerden birisi, Celal ve Dürüye isimli öğrencilerimin babalarının duvar ustası olduğunu, eğer haber gönderirsem gelip bize yardım edeceğini söylediler. Duvarları kendim yapmayı planlamıştım. Velilerin söyledikleri hoşuma gitti. Denemeye değer bularak, ustaya haber yolladım. Kaldı ki benim duvar yapma becerim de o kadar iyi değildi. Velilerden Hasnikar'ın babası Dursun'la, ustaya haber gönderdim. Ben de sınıfa girdim. Yarın için yapılacak işleri planlayacaktım. Amacım karanlık basana kadar çalışmaktı. Çalışmaya başladıktan on beş-yirmi dakika sonra Şah Yusuf Dede geldi (Şah Yusuf'a köylüler Şa Yusuf derlerdi.).

Dede, Celal'le Dürüye'nin babalarıydı. Çok tatlı, iyi bir insandı. Onu köyde herkes sever, hürmet ederdi. Çok iyi de saz çalıp deyiş söylerdi. Köyde yapılan cemlerde semahları o çalıp söylerdi. Şa Yusuf Dede'nin, köyün ortak malı olan, daha doğrusu hazine arazisine, kendi eliyle yaptığı toprak damlı, iki odalı evinden başka ne tek dikili ağacı ne de bir karış toprağı vardı. Geçimini ustalık yaparak, elinin emeğı ve alinteriyle sağlardı. Yılın birkaç ayını başka köylerde çalışarak geçirirdi. Kendisinden küçük kardeşleri Derviş ve Mustafa'nın durumu da aynıydı. Hatta, Mustafa gurbete gider, yıllarca oralarda kalırdı. Yusuf Dede'yle dostluğumuz Asdokomu'nda kaldığım dört yıl boyunca sürdü. Güzel bir bağlaması vardı, onu ara sıra ben de çalardım. Dede'nin öldüğünü duyduğumda gerçekten çok üzüldüm.

Yanıma geldiğinde olanları anlattım, yardımını istedim. Yüzünden hiç eksilmeyen gülüşüyle: "Hay hay hocam. Yarın gelirim. Taş duvarını iki günde yaparım. Kerpiç duvar kolay; o, bir günde biter. Şimdi gündüz havalar güneşli, geceler soğuk olur. Taş duvarın birkaç gün kuruması gerekir. Yoksa, üstüne yapacağımız kerpiç duvarın ağırlığını taşıyamaz, yıkılır. Hatta taş duvar bitince üzerine ağaç hatlı (kiriş) koyarak kerpiç duvarı onun üzerine yapmak gerekir. Çünkü daha sağlam olur." dedi. Ağacı nereden, nasıl bulacağımızı sordum: "Onu sen merak etme, ben bulurum." diye yanıtladı.

Konuşmalar uzayınca çalışamadım. Birlikte muhtarın odasına doğru gittik. Odada yalnız Hasan Ağa vardı. Muhtar henüz gelmemişti. Bizden az sonra da muhtarın kayınbabası Hüseyin Şanalana odaya girdi. Şah Yusuf Dede onlara Kürtçe birşeyler anlatmaya başladı. Okulun tuvaletiyle ilgili konuşma olduğunu anladım. Onlar bazı sorular soruyorlar o da yanıtlıyordu. Bazen ellerini birbirine vurarak gülüyorlardı. Bir ara Hüseyin Şanalana bana dönerek, Türkçe: "Hoca, açıklık yerde temiz hava varken kim girer o pis kokan kapalı yere. Bu kadar zahmeti niye çekiyorsun." dedi. Ben de bu sözlere en az onlar kadar gül-

düm. Meğer az önce onlar da Hüseyin Ağa'nın bu konuşmasına gülerlermiş. "Alışacaklar Hüseyin Ağa. Önce sizler başta olmak üzere, evleri tuvalete yakın olan köylüler oraya gidip alışacak; sonra da kendi tuvaletlerinizi yapacaksınız." dedim.

Yalnız, ben bu işin büyük bölümünün şaka olmadığını biliyordum. Benim açık arazide tuvalete gitmem ne kadar zorsa, onların da kapalı yere girmeleri o kadar zor ve olanaksızdı. Onun için kapalılığı azaltmak başta olmak üzere, ağaç kıtlığını da üzerine ekleyerek tuvaletlerin üzerini kapatmadık. Böylece tuvaletlerimiz "yarı açık" oldular.

Akşam olmuştu, yemek zamanı yaklaşmış, muhtar da gelmişti. De de kalkmak istedi bırakmadılar. Yemeğimizi birlikte yedik. Bizim tuvalet işi bütün köyün dilindeydi. Yemekten sonra komşuların kalabalık oluşu bana o olasılığı düşündürdü. Çok geçmeden odaya gelen herkesin tuvalet konusunu açması, yanılmadığını gösterdi. Odaya gelen komşuların nerdeyse hepsi topladığımız taşları görmüş, açtığımız temellere kadar gidip bakmışlar. Bazıları da acaba burası ne olakı diye temellerin başında bir hayli düşünmüşler. Önce; birisi buraya ev yapıyor, sonra da bu kadar küçük oda olamaz, diye kendi kendilerine yorum yapmışlar. Akşam hep bunları konuştuk. Hüseyin Şanalan'nın dediklerine başka katılanlar da vardı. Muhtar: "Hocaya ağaç, kerpiç, saman gibi malzemeler gerekiyor; hepimiz destek olalım." dedi. Ali Cengiz de: "Ben hocaya teşekkür ediyorum, bize öncülük etti. Ben de hemen tuvalet yapacağım." dedi. Ali Cengiz'e destek veren birçok komşu çıktı. Onlar da tuvalet yapacaklarını söylediler. Daha bizim tuvaletler bitmeden gelişen bu olumlu girişimleri için hepsine teşekkür ettim. Bana ellerinden gelen yardımı yapacaklarının sözünü de verdiler.

Komşularla, bu akşam -sanki önceden hazırlanmış gibi- okulun iki haftalık çalışma programım konuştuk. Çocuklarının okula sevecek gelmeleri, İstiklal Marşı'nı söylemeleri, yeni şarkıları öğrenmeleri onları çok mutlu ediyordu.

Sabah erkenden kalktım, okula gittim. Akşam bitiremediğim çalışma programını tamamladım. Şa Yusuf Dede çekiç, mala vb. duvar yapım araçlarını da alarak gelmişti. Birkaç da büyük çocuk gelmişti. Onlardan birini okulda nöbetçi bırakarak inşaat alanına gittik. Çamur karıydık. Büyük taşların arasından en irilerini seçerek temelin ilk sırasını dizmeye başladık. O sırada üç çocuk velisi de yetiştiler. Onlara: "Siz çalışmaya devam edin, benim okuldaki işleri yoluna koymam gerekiyor." diyerek yanlarından ayrıldım. Okula dönünce ikinci sınıflardan, çalışanlara yardım etmeleri için üç çocuk görevlendirdim. Diğer bütün öğrenciler derse girdiler. İlk iki dersi çocukların yanında geçirdim. Son derste yanıma ikinci sınıflardan birkaç çocuk alarak inşaata gittim. İnşaatta çalışan üç öğrenciyi de okula gönderdim. Duvarlar epeyce yükselmişti. Bir bölümü toprak seviyesini geçmişti bile. Ben de duvar yapmaya başladım, çalıştıkça elim alıştı. Akşam olduğunda taş duvarların üçte ikisini yapmıştık.

Üçüncü gün öğle olmadan taş bölümler bitmişti. Duvarları, ustanın dediği gibi kurumaya bıraktık. Dört gün sonra pazardı. Bu hafta Mercan'a gitmeyecektim. Duvarların kerpiç bölümlerinin hızla bitirilmesi gerekiyordu. Çünkü güz yağmurları akşam sabah bastırabilirdi. Şansımızdan son dört gün havalar yağışsız ve güzel geçti. Taş duvar kurudu, pazar günü kerpiçten olan bölümü de yaparak işi bitirdik. İç oturak deliklerini yassı taşlarla döşedik. Tuvaletlerin aralıklarına dereden getirdiğimiz kumlan döktük. Böylece iç kısımlar bir iki gün kurusa tuvaletler kullanıma hazır duruma gelirdi. Tuvaletlerin içine giren çocukların dışardan görülmeleri olanaksızdı. Büyüklelerin de başlan görünüyordu. Çökünce zaten sorun yoktu.

Tuvaletlerin bitmesinden bir gün sonra, yani ertesi sabah gittim ki köylüler tuvaletleri kullanmaya başlamışlar bile. Ancak kullanım şekli farklı, kimse tuvaletin içine girmemiş. Tuvalet duvarlarının dış diplerini kullanmışlar.

SINIF YAPTIĞIM ODAYA TAŞINIYORUM

Yaklaşık olarak bir aydan fazladır muhtarın evindeydim. Henüz ayrı bir yer bulamamıştım. Bulmam da zordu. Muhtarın evinde sıkıntılıydım. Düzenli bir yaşantım yoktu. Üstelik adamlara da sıkıntı veriyordum. Ayrılmak için çareler arıyordum.

Her akşam Mercan'a gidip sabah gelmeyi düşündüm. Günde en az sekiz kilometre yol yürüyecektim. Kasım ayının başından nisan başına kadar, yani havaların en soğuk olduğu beş ay boyunca, buz gibi Fırat sularını, koltuk altıma kadar suya girerek geçecektim. Uzun yoldan gitsem, günde ortalama on üç-on dört kilometre yürümem gerekiyordu. Kaldı ki bazı günler köyde kalmak zorundaydım. Çünkü yapacak işlerim oluyordu. Ayrıca, buz gibi geçen Doğu Anadolu kışında; günde o kadar yolu yürüyen insanın verimli çalışması düşünülemezdi. Kışın soğuk ve fırtınalı havalarda gidip gelmek de ayrı bir sorundu. Kurt tehlikesini de hesap edince, bu düşünceden vazgeçtim. Ama bana bakmaya mecbur olmadıkları halde, başkalarını zora sokmaya da hakkım olmadığını biliyordum. Muhtarın büyük ağabeyi Rıza Doğan'ın, bir akşam bana karşı yaptığı olumsuz bir davranış, o evden ayrılma zamanının geldiğini iyice gösterdi. Çok önemli bir şey olmamakla beraber, artık muhtarın evinde duramazdım.

Gece uykum kaçtı. Nereye gidebileceğimin yollarını aradım. Birden aklıma bir çare geldi. Nasıl oldu da şimdiye kadar düşünmedim, diye kendime kızdım: Çocukları okuttuğum odada kalacaktım. Gece sıraların üzerine yatağımı serer yatar; sabah da kaldırır, hole koyardım.

Sabah erkenden soluğu Safiye Teyze'nin yanında aldım. Onun izin vermesi gerekiyordu. Düşüncemi Safiye Teyze'ye açtım. "Olur hocam, ben zalen gecelerimin çoğunu torunlarımla yanında geçiriyorum." dedi. Muhtarın evindeki yatağımı Bekçi Hasan'ın sırtına vererek

sınıfa taşıdım hemen. Yatağım, köye getirdiğim gibi duruyordu. Dengini bile açmamıştım.

Kasım ayının ilk haftasında olmamıza karşın hiç maaş almamıştım. Ödeneklerin gecikmesi uzadıkça uzuyordu. Çocuklar; dağıttığım kitap, kırtasiye paralarının çoğunu getirmişlerdi. Nasıl olsa maaşımı alacağım diye, paranın bir bölümünü Memiş'e vermiştim. Geri kalanını da çocuklar getirdikçe harçlık yapıyordum. Yorgan ve üzerine sarıdığım cecimden başka eşyam yoktu (Cecim; yünden, el tezgahında dokunmuş, desenli ve ince bir örtü). Kendi odama taşındığıma göre bana eşya gerekiyordu. Param yoktu; ama sosyal çevrem oldukça genişlemişti. İstedğim dükkandan, veresiye olarak gereksinimlerimi karşılayabilirdim.

Öğretmenlerin kredisi esnaf arasında çok yüksekti/Esnaflar diyorlardı ki: "Öğretmenlerin maaşı az; ama biz şimdiye kadar dolandırıcı öğretmene rastlamadık. Arada geciktirdikleri oluyor, gelip özür diliyorlar; ondan sonraki ilk maaşlarını aldıkları zaman getirip borçlarını ödüyorlar."

Günlerden çarşambaydı. Akşam paydosundan sonra köyün günündeki dağlara tırmanıp etrafı seyrettim. Dağlar çıplaktı. Dağdan bakınca Pkeriç Ovası'nın bir bölümü, Şorkomu, Havik ve Mercan görünüyordu. Fırat ve Tuzla suyunun bir kısmıyla Humlar Köyü de görünüyordu. Biraz uzaktaki Humlar köyü, sisler içindeydi.

Akşam, karanlık basınca odama döndüm. Yakacak lambam da yoktu. Karanlıkta, içeride pencerenin önündeki sıralardan birine oturarak dışarıyı, gökyüzünü seyrettim. Yiyecek bir şeyim de olmadığı için aç yattım. Yattığımda saat yirmi birdi. Yatakta bir sigara içtim, karnım açtı; ama çok huzurluydum. Cumartesi gününe kadar kimse-den bir şey istemeden bekleme kararı aldım. Üç gün aç kalmanın zor olmadığına inanıyordum. Komşular bunu bilselerdi her şey getirirlerdi. Bunu biliyordum; ama kimseye haber vermedim. Zaten muhtarın oradan ayrıldığımdan komşuların haberleri de yoktu.

Cumayı cumartesiye bağlayan gece açlıktan gözüme uyku girmedim. Cumartesi günü ilk dersi zorla bitirdim. Kulaklarım zonkluyordu, başım dönüyor, midem ağrıyor, gözlerim karanyordu. Çocuklar: "Hasta mısınız öğretmenim?" dediler. Biraz rahatsız olduğumu söyledim. Kalan iki derste neler yapacaklarını anlattım. Veli Acar'ı sınıfı idare etmesi için görevlendirerek Mercan'ın yolunu tuttum.

EVİME EŞYA ALIYORUM

Kendimi güç bela hemşehrim, lokantacı Osman Usta'nın oraya attım. Bir masaya oturdum. Osman Usta'nın yardımcısı falan yoktu. Usta da garson da kendisiydi. Kalabalık olan pazar günlerinde, bir günlüğüne gündelikçi tutardı. O gün, bulaşıkları da karısı yıkardı.

Osman Usta kapıdan girerken beni gördü. Yanıma geldi, kucaklaştık. "Hoş geldin." dedi. Çorba istedim. Hemen getirdi. Gözlerini yüzümden hiç ayırmıyordu. "Neyin var, hasta mısın?" diye sordu. Biraz rahatsız olduğumu söyledim. Kulağıma eğilerek. "Sen hasta falan değilsin, açsın; kaç gündür bir şey yemedin?" diye sordu. Durumu olduğum gibi anlattım. Muhtara kızdı. "Hadi köylüler bilmiyor, o da mı bilmiyor? İnsan bir gelip de sormaz mı, sen ne yiyip içiyorsun diye?" " Bunda kimsenin bir suçu yok, kendim böyle istedim. Zaten muhtar da köye cuma günü geldi." dedim. Buna rağmen kızgınlığı gitmedi: "Ben o muhtarı bir ele geçirirsem ne diyeceğimi biliyorum." dedi. Osman Usta'yı biraz yatıştırdım.

Karnımı doyurunca kendime geldim. Ona ev eşyası, daha doğrusu kap kaçak alacağımı söyledim. Birlikte neler almam gerektiğinin listesini yaptık. Aklımda kaldığına göre: gaz ocağı, tencere, tabak, çaydanlık, yedi numara gaz lambası, el feneri, gazyağı, ispiрто... vb. Osman Usta, bunları Nusrel Nalbantoğlu ile Aslan'ın oradan alabileceğimi söyledi. "Tencere, tabak ve çaydanlıkların çinkodan olsun, bakır alma, kalaylarına dikkat edemezsin, bakır zehirlenmesi olursun." dedi.

Osman Usta'nın ordan kalktıktan sonra "Ayı" lakaplı Aslan'ın dükkanına gittim. Alacaklarıma bakarak gözden geçirdim. Aslan'ın dükkanında hepsi vardı: "Optümüs" marka, sessiz çalışan bir gaz ocağı, büyük ve küçük iki tencere, gene muhtelif boyda dört tabak, birkaç tas, on iki hardaldık bir demlik, üç bardaklık bir çay demleme demliği, dört kaşık, dört çatal, bardak... vb. eşyalar aldım. Hepsini, kırılmayacak şekilde kutulara koydurdum. Pazar günleri Mercan'ın pazarı olduğu için köyden kağı arabaları ile gelen köylüler de olur. Aldığım eşyaları onlarla göndereceğim, kırılmadan giderler.

Tamdık bir bakkaldan çay, şeker, tuz ve makarna gibi şeyler aldım. Onları da bir kutuya yerleştirerek iple bağladım. Aslan'ın dükkanına getirdim. O tarihte paketlemiş halde satılan hiçbir yiyecek maddesi yoktu. Hepsi açıkta satılıyordu. Naylon poşetler de yoktu. Her şey gazete kağıdından yapılmış kesekağıtlarına doldurularak satılırdı. Büyük şehirlerimizde belki poşetleme işi başlamıştı; ama bizim yöremizde henüz yoktu.

O zaman aldığım üç bardaklık çay demliği ile yüz altmış beş kuruşa aldığım bakır tava hâlâ durmaktadır. Demliği anı olarak saklıyoruz. Ama küçük "soharıç" tavamızı bugün de kullanıyoruz.

Gaz lambasını alırken şişesini çift aldım. Şişe kırılırsa işin içinde bir hafta karanlıkta kalmak vardı. Gazeteci Mahmut'tan birikmiş gazetelerimi ve ayrıca bir dergi, fazladan en son tarihli Cumhuriyet gazetesi aldım. Bunları da diğer eşyalarımın yanına getirdim. Komşum Laz Rifat Efendi, pazara kağınsıyla gelmişti. Eşyalarımı ona teslim ettim. Rifat Efendi'nin kızı Sevim öğrencimdi. "Ben, akşam eve gelince eşyalarını getiririm, sen hiç merak etme." dedi.

Sıra, arkadaşlarımla buluşmaya gelmişti. Bazılarıyla akşam görüşmüştük. M.Ali Büklü ile Seyfi akşamdan gelmemişlerdi. Büklü'nün ulaşım sorunu büyüktü. Seyfi'nin köyü büyük olduğu için dostları çoğalmıştı. Köyde birkaç dükkanla kahve de vardı. Onlar pazar sabahı geldiler (Her haftaki gelişlerini de giderek aksatmaya başlamışlardı.). İkinci vaktine kadar arkadaşlarla oturup sohbet ettik. Bazıları da kağıt oynadı.

Konuştığımız baş konV parasızlıktı. Yeni gelen arkadaşlardan hiçbirimiz maaşlarımızı alamamıştık. Kimsenin beş kuruş parası kalmamıştı. Bazıları çekingen olduklarından durumları oldukça kötüydü. Cumartesi, Tercan'a uğrayıp geri gelen Feyzullah Gürses arkadaşımız, ödeme emrinin Erzican'a geldiğini söyledi. Hamdi Bey, arkadaşımıza: "Birkaç gün içinde maaşlarınızı alırsınız." demiş.

Köyleri uzak olan arkadaşlar erken ayrıldılar. Hovik, Şerkomu, Asdokomu, Mercan'a en yakın köylerdi. Onun için biz en geç ayrılan öğretmenlerdik. Hovik on beş dakikalık uzaklıktaydı. Pazartesi sabahlarına en çok Hovik ve Şorkomu öğretmenleri kalırdı. Hovik'te Mahmut Karakuş, Şorkomu'nda da Abdullah çalışıyordu.

Akşam köye döndüm. Komşum Rifat, geldiğimi görünce eşyalarını kapının önüne taşıymıştı. Ona teşekkür ettim, hemen paketleri açmaya başladım. Rifat Efendi: "Hiç elleme hocam, akşam yemeğini birlikte yiyeceğiz." dedi. "Olmaz, başka akşam yeriz." dediysem de beni dinlemedi. "Daha şimdi geldin, ne yapıp da yiyeceksin, bizde hazzır yemek varken gelmemek olur mu? Haydi gidiyoruz." dedi, beraber evden çıktık.

Yaşantım düzene girmişti artık. Okul ve öğrencilerle ilgili tüm işlerimi akşamları evde yapıyordum. Gazetelerimi okuyor ve dinleniyordum. Ayrıca kitap okuma işini de düzene sokmaya başlamıştım. Çünkü muhtarın evinde bunların hiçbirini yapamamıştım. Her şey aksamıştı. Öğrencilerimle daha çok ilgileniyordum. Birinci sınıfların hepsi artık Türkçe konuşuyordu. Yazıları da düzelmişti. Kitap ve defterlerini daha iyi kullanmayı öğrenmeye başlamışlardı.

Ekim ayı bitmeden sobamızı kurup yakmaya başlamıştık. Soba yakma nöbetini ikinci sınıflara tutturuyordum. Sınıfı da sınıf başkanının gözetiminde birinci sınıflar temizliyorlardı. An gibi çalışıyorduk. "Böyle giderse öğrencilerin bir kısmı yılbaşına kadar okuma-yazmayı

öğrenir." diyordum. Gerçekten de öyle oldu, beş-altı çocuk bunu başardı.

Sobada yaktığımız tezekleri çocuklar getiriyordu. Her çocuk, sabah okula gelirken bir eline çantasını alır, koltuğunun altına da tezeği yerleştirir, okula öyle gelirdi. Sıcak günlerde az yakar, artan tezeği soğuk günler için saklardık. Mazlumağa Komu'ndan gelen öğrenciler, yakacak, yani tezek getirmezlerdi. Çünkü o kadar uzak yolu zaten zorla yürüyorlardı. Bir de tezek taşımak, yakışık almazdı. Köylülerin büyük bölümü bu durumu anlayışla karşılar, hoş görürlerdi. Yalnız, bazıları ara sıra söylenirdi. Ben de bu söylentileri en aza indirmek için ilkbaharda ve sonbaharın sıcak günlerinde onların da tezek getirmelerini söylerdim. Böylece tatsızlık olmadan kış atlatırdık.

İLK MAAŞIMI ALIYORUM

Kasım ayının on beşi olmuştu. Akşam, köylülerden birisi maaşlarımızın verildiği haberini getirdi. Lokantacı Osman Usta haberi göndermişti. "Bu haber kesin mi?" dedim. "Osman Usta'ya maaş alan bir arkadaşınız söylemiş, siz de gidip alacakmışsınız." dedi.

Gerçekten çok sevindim. Kendi param yoktu; ama cebimde hep üç-beş lira harçlığım bulunurdu. Doğal olarak bunlar borç aldığım paralardı. Net olarak ne kadar maaş alacağımı bilmiyordum. Bildiğim maaşım, seksen dokuz lira altmış beş kuruştur; on lira da başöğretmenlik makam ücreti. İki aylığı toptan alacağıma göre yuvarlak hesap iki yüz lira alacağım, diyordum

16 Kasım günü Tercan'a gittim. Mutemet gerçekten de Memiş'in dükkanında maaşlarımızı dağıtıyordu. Sıra bana gelince mutemet, elimi yüz altmış dört lira verdi. "Hepsi bu mu? Ben iki yüz liraya yakın bekliyordum." Dedim. Mutemet de: "İlk aylığınızdan bir bölümü

emekli sandığına kesildi. İkinci aylığımızı tam alıyorsunuz. İki bu kadar ediyor." dedi. Bundan sonra kesinti olmayacakmış, maaşlarımızı artık tam olarak alacakmışız.

Yaptığım hesaba göre iki aylığıma tam alsam da zaten borcumu kapatamıyordum. Şimdi fazladan otuz beş lira açık vermişim. Önce Merneş'ten başlayarak, borçlarımı dağıttım. Kime ne kadar vereceğimi daha önceden hesaplayarak defterime yazmışım. Otuz beş lira az alınca onu alacaklılarım eşit olarak yansıttım. Cebimde çok az bir para kalmış, üstelik borcum da bitmemiştir.

Emekli oluncaya dek borcum hiç bitmedi. Borçlarımı bitirip elimde biraz para artacağı aylarda da hep yeni şeyler alarak borçlanırdım. İstisnalar hariç bugün de ücretlilerin durumu aynıdır. Bunu kendi durumumdan ve komşulardan biliyorum. Bazıları diyorlar ki: "Eskiden memurlar çok maaş alırdı." Bu doğru değil. Bugün çok daha fazla maaş alıyorlar. Ancak eskiden gereksinimler azdı. Para harcayacak şey az olunca elde para artıyordu. Herkes de memurların parası çok zannedirdi.

Özellikle küçük yerleşim yerlerindeki memurların bir bölümünün parası gerçekten artardı. Çünkü bugün evlerimizde kullandığımız elektrikli ev araçlarından, radyo hariç, hemen hemen hiçbiri oralarda henüz evlere girmemiştir. Radyo da daha Türkiye'nin yarısında yoktu. Televizyon, kamera, video gibi araçlar ülkemizde yoktu. Bazıları dünya da bile yaygın olarak kullanılmıyordu. Buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, elektrikli fırın ve diğer elektrikli mutfak araçları büyük şehirlerde, varlıklıların evlerinde bulunabiliyordu. Onların da hepsinde değil, bazılarında.

Asdokomu'nda sadece muhtarın ve Ali Cengiz'in evinde bataryalı radyo vardı. Ben de bir yıl sonra ayda elli lira taksitle aldım. Fiyatı dört yüz elli liraydı; yani benim dört buçuk aylık maaşım. Bugün yeni mezun bir öğretmen bir aylık maaşıyla birçok radyo alabilir.

Köylerde radyolar kilitli dolaplarda bulunurdu. Evin babasından başka kimse onu elleyemezdi. Baba evde yoksa radyo da çalınmazdı. Bozuluş diye o sihirli kutuya kimse el sürmezdi. Bu durum yıllarca devam etti. Taa ki transistör bulunup yaygın olarak radyolarda kullanılmaya kadar.

EVİMDEN ÇIKARILYORUM

Aralık ayının ortalarıydı. Havalarda iyice soğumuştur. Bazen hafiften kar da yağıyordu. Öğrencilerle aram çok iyiydi. Birbirimize iyice alışmıştık. Komşularla da çok iyi geçiniyorduk. Kürtçe konuşmaları da en azından hangi konu hakkında konuşulduğunu anlamaya çalışıyordum.

Her şey yolunda giderken, bir gün, Safiye Teyze yanıma geldi: "Hocam sana bir şey söyleyeceğim." dedi. "Buyur, Safiye Teyze." dedim. Çok üzgün görünüyordu. Anlatmaya başladı: "Bazı komşular, senin evinde erkeğin yok, oğlun yok. Tek başına dul bir kadınsın, yabancı bir erkeği niçin evinde yatırırıyorsun; duyan yabancılar ne der, dediler. Ben de: 'O yabancı sayılmaz, köyümüzün öğretmeni, çocuklarımızı okutuyor. Hem ben niçin dul olayım? Benim bir kocamın olduğunu siz bilmiyor musunuz? Öğretmen benim en küçük çocuğumdan bile küçük. Utanmıyor musunuz böyle dedikoduları çıkarmaya.' dedim. Hocam, dedikodular giderek arttı. Damadım ve kızım da: 'Ana, hocaya söyle, okula bir şey demiyoruz; ama evde yatmasın.' dediler. Çocuklar yeter ki okusunlar. Aman kurban, sakın kusuruma bakma. Bu sözler kocamın kulağına giderse, gelir beni öldürür. Hemi de bu ahlaksız adamlar ona mektup yazıp haber verirler."

Doğrusu oraya yatağımı götürürken dedikodu olacağı aklıma gelmişti. Yalnız, üzerinde fazla durmamıştım; çünkü Safiye Teyze benim anamdan da büyük, nerdeyse ninem yaşındaydı. Safiye Teyze'nin evinde otuz beş-kırk gün kalmıştım. Kalmakta ısrar etmek, akla gel-

meyen olaylara neden olabilirdi. Hemen o gün, öğle tatilinde, eşyalarımı taşıdım.

BARAKA EVİM

Daha önce de birazcık dokunmuştum. İşçiler, okul inşaatına başladıklarında çimento, çivi gibi inşaat gereçlerini yağmurdan korumak için bir baraka yapmışlar, yirmi metrekare büyüklüğünde. Bazı ağaç işlerini üzerinde çakmak, yontmak için de tahtadan basit bir tezgah kurmuşlar.

Baraka; düzgün olmayan, işe yaramaz tahtalardan yapılmış. Tahtaların arası açık, kenarları düzgün olmadığı için tahtalar birbirine tam yanaşmıyor. Yan duvarlar işte bu kapak tahtalarından yapılmış, dışarıdan içerisi rahatça gözükyor. Birçok yerinden kolunuzu içeriye sokabiliyorsunuz. Alt kısımlardan tavuklar da içeriye giriyor. Kapı yeri konulmuş; ama kapı yok. Kapı boşluğunu kapatmak için üç-dört tahtayı dikine dayayıp gidiyorum. İçeride olduğum zaman, özellikle gece, içerden ellerimi uzatıp kapı boşluğunun yanında üst üste dizdiğim tahtaları yine dışarıdan kapı boşluğuna dayayıp yatıyorum. Kar; fırtınalı, eserek yağıyorsa benim barakanın içi de kardan nasibini alıyordu. Barakanın tek ve iyi yanı üzerinin Marsilya tipi kiremitle kapatılmış olmasıydı. Hiç damlamıyordu.

Sıcaklık bakımından dışarıyla içerisinin hiç farkı yoktu. Rüzgarlı havalarda daha da kötü oluyordu. Rüzgar esip de lambayı söndürünce karanlıkta kalıyordum. Bu sürekli olurdu. Yatağımı tezgahın üzerine seriyordum. Akşam yatarken ütülerini bozulmasın diye sadece ceket ve pantolonumu çıkarıyordum. Diğer bütün giysilerimi giyerek yatıyordum. Yine de rüzgarlı havalarda soğuktan yatmak, uyumak mümkün olmuyordu.

Yirmi gün kaldığım o barakada çektiğim sıkıntıyı yaşamımın hiç bir döneminde çekmedim. Daha sonraki yıllarda günlerce tek kişilik hücrede, Ankara'nın dondurucu kışında, sacdan yapılan hapisanede yattım; hiçbirinin sıkıntısı baraka evimdeki sıkıntıyla kıyas edilemezdi.

MÜFETTİŞİN GELİŞİ

Mercan'da arkadaşlarımızla bir araya geldiğimizde kimin köyüne müfettiş gelmişse onu konuşuyorduk: Müfettiş nasıl bir adam, neler istiyor, neler soruyor, nasıl davranıyor...

Aldığımız yanıtlar hoşumuza gitmiyordu. Müfettiş çok titizmiş, basit şeylere kızarak öğretmenleri azarhormuş, köyde olmayacak şeylerin yapılmasını istiyormuş... vb. gibi birçok olumsuzluk anlatıyorlardı. Her hafta birkaç arkadaş müfettişten yakınırdı. Ben kimseye açıktan bir şey söylemezdim. Ancak aklıma koymuştum, eğer müfettiş onların dediği gibi gereksiz şeyler için beni azarlamaya, küçük düşürmeye kalkışırsa, buna izin vermeyecektim. Azarlanmaya, küçük düşürülmeye karşı susmam olanaksızdı. Kendimi zorlasam dahi bu, söz konusu olamazdı. Yapım buna uygun değildir çünkü.

Aralığın sonuna doğru sınıfıma temiz giyimli, beyaz tenli, kara kaşlı ve kara gözlü; yüzünde şark çıbanı izleri olan, sempatik görünüşlü, güleryüzlü bir adam girdi. "Ben, İlköğretim Müfettişi Ekrem Taşkın." diyerek elini uzattı. Tokalaştık, ben de kendimi tanıttım. "Biliyorum sizi, dersinize devam ediniz." dedi. Daha ilk dersin ortalarıydı. Dersimiz Hayat Bilgisi idi. Biz dersimizi işlerken o, arka sıralardan birine oturup dinledi. İkinci dersimiz Türkçeydi. İkinci sınıflara ödev verdim. Birinci sınıfların dersini işlemeye başladım. Müfettiş beni dikkatlice izliyordu.

Dersin bitmesine az bir süre kala: "Ali, müsaade eder misin?" dedi. "Buyurun, çocuklar sizin." dedim. Çocuklara sorular sormaya baş-

ladı. Onlar cevap vermek için toptan parmak kaldırıyor, müfettiş de söz veriyordu. Öyle dalmışız ki biri gelip tuvalete gideceğini söylemeye, neredeyse üçüncü dersin bile bitmekte olduğunun farkında olmayacaktık. Müfettiş: "Çocukları gönder Ali, öğleden sonra devam ederiz." dedi.

Çocukları öğle paydosuna bıraktım. Müfettiş Bcy'e: "Buyurun bir çay içelim." dedim. Okuldan çıktık, benim barakaya doğru gidiyoruz. O gün de hava günlük güneşlik, ılık bir gün. Barakanın kapısına geldik. Kapıya dayadığım tahtaları tek tek kaldırarak kapıyı açtım. Müfettiş Bey'e: "Buyurun." dedim. Barakadan içeriye girdik. Ekrem Bey, etrafını dikkatlice süzdü. Bana dönerek: "Ne oluyor Ali, burası nedir? Bu yatak kimin, beni niçin bu barakaya getirdin?" dedi. "Burası benim evim, bu da benim yatağım." diye yanıt verdim. Durumu kısaca kendisine anlattım. "Şikayetçi değilim; ama burada da kış geçiremem herhalde." dedim.

Ne zamandan beri orada kaldığımı sordu. On beş gün kadar olduğunu söyledim. "Sen on beş gündür bu soğukta ve bu barakada kalıyorsun, bize haber vermiyorsun. Hem de şikayetçi olmuyorsun öyle mi?" dedi, şaşkınlıkla. "Biz böyle yetiştik. Koşullar nasıl olursa olsun, onlara aldırmandan görevimizi yapmaya çalışacağız. Ayrıca, birinci karnelerin verilmesine az bir zaman kaldı. Karneleri verdikten sonra Tercan'a gelerek durumu bildirecektim." dedim. "Ali, bu soğuk kış gününde burada bir gece kalan zatürre olup ölür. Sen nasıl hastalanmadın? Belki de hastasıdır. Ben seni bu barakada bir dakika bile bekletemem. Bu sorumluluğu alamam. Kalk, hemen gidiyoruz. Okulu da kapatıyoruz. Durumu derhal Kaymakam Bey'e ve valiliğe bildiriyorum:" dedi. Karne verilmesine birkaç gün kaldığını; çocukların, karnelerini dört gözle beklediklerini, onları yüzüstü bırakamayacağımı ve karneleri vermeden kesinlikle köyden ayrılamayacağımı söyledim.

Barakadan çıkarak tekrar sınıfa geldik. Ekrem Bey de benim gibi bir şey yemedi. Bir şeyler yemeyi teklif ettim. "Boğazımdan geçmez,

nasıl yerim." dedi. Ekrem Bey, ders işleyişimi beğendiğini, öğrencilerimin de beklediğinden daha iyi olduğunu söyledi. "Gene de seni bu barakada bırakamam, bu cinayet olur." dedi. Planlanma, tuttuğum resmi defterlere baktı. Hepsini tek tek inceledi. Eksiklerimi söyledi. Nasıl yapılacağını anlattı, yaparak gösterdi.

Sonunda ne zaman soracak acaba diye beklediğim soruyu sordu: "Ali, bu köyde okul yoktu. Okulu ilk defa sen açtın, bu ikinci sınıfa nereden buldun?" dedi. İkinci sınıftaki öğrencilerimin büyüklerinden okuma yazma öğrendiklerini; yaşlarının büyük olduğunu, onlara bir yıl daha kaybettirmeye gönlümün razı olmadığını ve onları ikinci sınıfa kaydettiğimi söyledim. "Peki neye dayanarak bunu yaptın?" dedi. İlkokul Yönetmeliğinin ilgili maddesini gösterdim. "Yalnız bak burada, çocuklar bir komisyon tarafından sınav yapılarak başarabilecekleri sınıfa kaydedilir, diyor. Sen komisyonu kimlerden oluşturdu?" dedi. "Asdokomu Köyü İlkokulu Başöğretmeni Ali Bozkurt ile sınıf öğretmeni Ali Bozkurt'tan oluşan bir komisyon kurdum. Sınavı da o komisyona yaptırdım." dedim. Ekrem Bey, ellerini birbirine vurarak kahkahayı bastı. "Böyle komisyona hiçbir yerde rastlamadım; ama mademki niyet iyi, yapılan iş de çocukların yararına olmuş, diyecek bir şey yok. Dikkat et, bundan sonra bir daha böyle sınav komisyonu kurma. Başına bela açabilirsin." dedi.

Son dersi yapıyorduk kapı çalındı. Muhtar içeri girdi. "Müfettiş Bey, hoş geldiniz." diyerek elini uzattı. Ekrem Bey kaşlarını çatı: "Seninle dersten sonra görüşeceğiz." diyerek elini sıkmadı. Muhtar şaşır-
dı, niçin böyle yapıyor der gibi yüzüme baktı. Ben de bilmiyorum, dercesine omuz silktim.

Muhtar dışarı çıktı. Müfettişten ben de öyle bir hareket beklemiyordum. Kendisine, muhtarın defalarca beni evine götürmek istediğini; ama benim gitmek istemediğimi, ille de bana ayrı bir yer bulmasında ısrar ettiğimi söyledim. Müfettiş: "Şimdi işimize bakalım. Onları dersten sonra muhtar, sen ve ben ayrıca konuşuruz." dedi.

Ders bitti, çocukları evlerine gönderdik. Muhtar kapıda bekliyordu, onu içeri çağırdım. Sınıfta oturup konuşmaya başladık. Muhtar evde çayın hazır olduğunu, gidip evde konuşmamızı önerdi. Ekrem Bey, söyleyeceklerinin yerine getirilmemesi halinde evine gitmeyeceğini; beni de yanına alarak geri döneceğini, bu köydeki okulu da kapattıracağı anlattı. Durumu da derhal kaymakamlığa, valiliğe bildireceğini sözlerine ekledi. Devamla ve biraz daha sertleşerek: "Muhtar! Muhtar!...Öğretmen kolay mı yetişiyor? Bunları sahipsiz mi sandınız? Siz, öğretmenin yattığı o barakada bir gece yatabilir misiniz? Bu öğretmen sizin çocuklarınızı okutuyor. Ona kalacak yer bulamamak da ne oluyor? Boşaltın biriniz evinizi, öğretmene verin. Bu koşullarda insan çalışır mı? Ben, Ali'nin çalışmasına da şaşırırım doğrusu." dedi.

Muhtar; Ekrem Bey'in ellerine sarıldı, zorla ellerini öptü. Benim boynuma sarıldı, yüzümü öptü, defalarca özür diledi: "Müfettiş Bey, ağabeyim bir yanlış yapmış, vallahi itler gibi pişman. Hocanın yüzüne bakamıyor. Hoca görür, diye dışarı bile çıkmıyor. Eğer sen öğretmeni götürürsen biz öldük demektir. Bu köye okul yaptırmak, öğretmen tayin ettirmek için yıllardır elini öpmediğim kimse kalmadı. Öğretmenimizi götüreceğine beni vur daha iyi. Onun kalacağı yere gelince, işte benim muhtarlık odam. İhtiyar amcamı yatmadan yatmaya yanına alırsa alır, almazsa canı sağolsun. Ölürüz de öğretmenimizi bir yere bırakmayız. Sonra komşu köylerin yüzüne nasıl bakarız?" dedi. Ben de muhtara destek oldum, birlikte muhtarın odasına gittik.

O tarihlerde köyden şehre göç daha yeni yeni başlamıştı. Özellikle Doğu bölgelerimizde göç edenler çok azdı. Köyler dolu idi. Asdokomu'nda da göç olayı yoktu. Köyden çıkanlar mevsimlik işçi olarak giderler, birkaç ay sonra da köye dönerlerdi. Hatta tapu kadastro komisyonu o yörede çalıştığı için toprak almak üzere köye başka yerlerden bir kaç aile de göç etmişti (Erzurum köylerinden Asdokomu'na göç eden halk ozanı Şinasi Koç'un ailesi de bu ailelerden birisiydi.). O bakımdan köyde, kiralık ev bulmak kolay değildi.

Odadan içeri girince büyük amca Hasan Ağa: "Ulan kerhaneci, sen neredesin? Bu ihtiyar halimde beni yalnız bırakıp gittin." diye bana çı-
kıştı. Muhtar, Kürtçe bir şeyler anlatmaya başladı Hasan Ağa'ya. Bel-
li ki okulda olanları anlatıyordu. Ağabeyi Rıza'nın adı da sıkça geçin-
ce ona kızdıklarını anlıyordum. Muhtar konuşmasını bitirince Hasan
Ağa Türkçe olarak söze başladı. Mahcup ve üzgündü. O konuşurken
muhtar odadan çıktı. "Müfettiş Bey sen ne yapıyorsun? Öğretmen bi-
zim çocuğumuz. O köye geleli daha üç ay oldu, sanki köy değişti. Ço-
cukların ağızından küfür çıkmaz oldu. Şimdiden çocukların çoğu oku-
ma yazma öğrenmiş. Kız çocukları bile okuyormuş. Allah kırk yılda
bir yüzümüze baktı? Biz öğretmenimizi nasıl verelim? Bizden canımı-
zı iste, daha iyi." dedi. Müfettiş de: "Hasan Ağa, siz de öğretmeninizi
bu kışta kıyamette dışarıda bırakmışsınız. Ben o barakayı gördükten
sonra, öğretmeni orada bırakarak nasıl geri dönerim?" dedi

Hasan Ağa benim hâlâ okulda kaldığımı sanıyormuş. Durumu şim-
di muhtardan öğrenmiş. Bana sitem etmesi de ondanmış. "Onların gö-
zü kör olsun, en başta da benim yeğenimin ve de bu bizim köylülerin.
İnsan bu genç çocuğu, kış günü orada bırakır mı? Gelmiyormuş efen-
dim. Onu kim dinler? Razi etmenin yollarını bulacaksın. Bu eve gel-
miyorsa, burası koskoca bir köy; bir komşunun odasını boşaltıp ora-
ya yerleştireceksin. Neyse, olmuş bir kere. Ah benim muhtarlığım za-
manımda olaydı da sen o zaman bir bakaydın Müfettiş Bey... Ne ya-
parsın yaş gelmiş seksene. Elden ayaktan düşen gözden de düşer. Bun-
dan sonra hoca bana emanet. Bu odada ikimiz birlikte kalacağız. Za-
ten benim oğlum yok. Baba oğul gibi geçinip gideriz. Gözün arkada
kalmadan rahatlıkla gidebilirsin." dedi.

Biraz sonra muhtar, babası Tosun Ağa, ağabeyi Rıza ve kardeşi
Mehmet Ali birlikte odaya girdiler. Üçü de ayrı ayrı boynuma sarıla-
rak yüzümü öptüler. Rıza: "Binlerce defa özür dilerim hocam. Senden
utandığımdan yüz yüze gelmemek için yolumu değiştiriyordum. Aç-

mak istemiyordum; ama hocam, sen o zaman yanlış anladın. Ben sana bakarak konuşuyordum; ancak kadınlara kızılıyordum, niçin yemeği geç saate koydunuz, diye. Konuşmamın içerisinde öğretmen sözleri de geçince, sen Kürtçe anlamadığın için sana kızdığımı sandın." dedi.

Her şey tatlıya bağlandı. Ekrem Bey o gece köyde kaldı. Odada ikimiz birlikte kaldık. Yatmadan önce DDT çıkararak yataklarımıza döktü. "Yataklar temiz görünse de maalesef köylerde bit, pire eksik olmuyor. O bakımdan çantamda her zaman DDT taşıyorum." dedi.

Gece geç saatlere kadar konuştuk. Çalışmalarını çok beğendiğini söyledi. Eksiklerimi anlattı. Gazete okumaya devam etmemin uygar insanların, özellikle de öğretmenlerin günlük aktüaliteyi izlemelerinin gerekliliği üzerinde durdu. Ekrem Bey, ilk geldiğinde; benimle ilgili bilgileri soruyor, verdiğim yanıtları defterine yazıyordu. Nereden mezun olduğumu sordu. "Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü'nden." dedim. "Öyle söyleme, İlköğretmen Okulu diye söyle." dedi. Ben de; "Benim diplomamda Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü Diploması yazıyor." dedim. Biraz da sertçe söyledim. "Okulların adı İlköğretmen Okulu olarak değiştirilecek de onun için öyle söyledim." dedi. Bu konuyu hemen kestik, başka şeylerden konuşmaya başladık.

Aklımda arkadaşların, müfettiş hakkında söyledikleri olumsuz söylemler vardı. Ekrem Bey geleli hep bir şeyler olacak diye bekliyordum. İzlediğim kadarıyla ters bir davranışını görmedim. Aksine bir ağabey gibiydi. Sevecen, saygılı, işini iyi bilen bir kişiydi. Merakımı giderecek ipuçları bulabilirim düşüncesiyle Ekrem Bey'e öteki köyler ve arkadaşlar hakkındaki izlenimlerini sordum. Kendi durumumu onlara göre kıyaslamak amacındaydım. Henüz köylerin üçte birini gezdiğini, başka yörelerden gelen arkadaşlardan bazılarının çevreye uyum sağlamakta güçlük çektiklerini anlattı. Defterleri (resmi defterler) doldurmakta yanlışlıklar yapanların bulunduğunu, bazı arkadaşlarının planlarını tam yapmadıklarını, bazılarının da yanlış yaptıklarını,

bir bölümünün ara sıra okulu kapatıp Erzincan ya da Erzurum'a gidip geldiklerini, bazı arkadaşların da köylülerle sosyal ilişkilerinin iyi olmadığını söyledi. "Yalnız, hepsi de iyi arkadaşlar, göreve henüz başladılar. Zamanla onlar da eksiklerini tamamlayarak çok iyi öğretmenler olacaklar, bundan hiç kuşum yok." dedi.

Sabah kalktık, kahvaltımızı yaptık. Barakaya giderek eşyalarımı topladık. Rıza, yatağımı sırtlayarak eve götürdü. Kalan eşyalarımı da Mehmet Ali'yle büyük öğrenciler taşıdılar. Ekrem Bey köyden ayrılırken içi rahattı. "Aybaşında Tercan'a geldiğinde beni görmeden dönme." dedi. O kış muhtarın odasında, Hasan Ağa'yla birlikte geçirdim. Çok güzel günlerimiz oldu.

CEM'E KATILYORUM

Komşular bizi hiçbir gün yalnız bırakmazlardı. Bu nedenle akşamları da çalışamayacağımı bildiğim için tüm işlerimi sınıfta yapıyordum. Öğlen paydosunda ve akşam paydosundan sonra, yemek saatine kadar işlerimin hepsini rahatlıkla bitiriyordum.

Şubat ayı içerisinde olduğunu sanıyorum. Akşam odaya gittiğimde Hasan Ağa'nın yanında kır saçlı, ortadan biraz uzun boylu, bıyıklı, güler yüzlü biri oturuyordu. Selamlaştık: "Hoşgeldiniz, galiba siz bu köylü değilsiniz." dedim. Çünkü köylülerin hepsini tanıyordum. "Hoş bulduk, siz de öğretmensiniz herhalde." Konuk, sözünün gerisini getirmeden Hasan Ağa söze başladı: "Bu bizim pirimizdir hocam, Aşağı Çamurdere'de oturur. Oradan geldi." dedi. Beni de ona tanıtlı, hemen ardından: "Adına Ara Dede derler, araşan da dedemiz gibisini bulamazsın." diye de espri yaptı. Yemek zamanına kadar çeşitli konulardan konuştuk. Akşam yemeğinden sonra komşular geldiler. Oda ekle iyice doldu. Dedenin gelmesi odayı iyice kalabalıklaştırmıştı.

Kapıdan giren herkes büyük olsun, küçük olsun dedenin elini öperek yerine oturuyordu. Yeni gelenler büyük olursa gençler kalkarak yerlerini onlara veriyorlardı. Konuşmaların büyük çoğunluğu Kürtçe yapılıyordu. Arada bir bazı komşular: "Türkçe konuşun da hoca da anlasın." diyorlardı. Biraz Türkçe konuşulurdu, ben bile farkına varmadan bakardım ki Kürtçeye geçmişler. İlk zamanlar benden gizli şeyler konuşuyorlar sanırdım. Daha sonraları konuşmaların gizlilikle ilgisinin olmadığını anladım. Adamların anadili oydu. Söyleyeceklerini en rahat anadilleriyle söyleyebiliyorlardı doğa! olarak. Onun için farkında olmadan Kürtçe konuşuyorlardı. Örneğin biz konuşurken Türkçe konuştuğumuzun farkında mıyız? Anadilimiz olduğu için onunla konuşmak bize doğal geliyor.

Geç vakte kadar sohbet uzadı. Dağılmadan önce eski muhtar Şükür Çelik: "Dede, yarın cemaat (cem törteni) yapılacak; ama sen gene de bize bir dua et de gidip rahat yatalım." dedi. Dede de: "Olur, hadin bakalım." dedi. Herkes dizüstü oturup ellerini dua için açtı. Dede uzun bir dua okudu. Dua Türkçeydi. Buna ne kadar şaşırdığımı anlamam. Dua sonunda herkes: "Amin." dedi. Dua okunurken de herkes yüksek sesle: "Allah Allah!" diye haykırıyordu. Ben de komşulara uydum, onların yaptığı her şeyi tekrarladım. Yalnızca yüksek sesle: "Allah!" deyişlerine katılmadım. Onu duyulur duyulmaz bir sesle söyledim. Duadan sonra komşular teker teker kalktılar; dedenin elini öpüp gittiler.

Bütün bunlar olurken, dede ile Hasan Ağa'nın arasında en üst başta oturuyordum. Köyde kaldığım yıllar boyu komşularımın hepsi odalarının başköşesini bana ayırmışlardır. Benden yaşça çok büyük insanlar geldiğinde alt kısımlarda oturmak istediğim, hatta ısrar ettiğim halde kesinlikle bırakmaz, koluma girerek en üst köşeye götürüp oturturlardı. Bana gösterdikleri bu saygı köyden ayrıldığım son ana kadar, hatta sonrasında da hep süregelmiştir.

Komşular ayrıldıktan sonra Hasan Ağa, yine her zamanki hoşgörülü tavriyla bana dönerek: "Ula kerhaneci, niye Allah'ın adını bağıraarak zikretmiyorsun? Bak, senden başka herkes nasıl bağırdı." Ben de: "Hasan Ağa, Allah nasıl olsa duyar, bağırmaya gerek yok." dedim. "Olur mu hoca, yürekte gelerek bağıracaksın ki duan kabul ola." dedi. Ara Dede: "Hasan Ağa, hocayı zorlama, o doğru söylüyor. Allah bağıranı da duyar, içinden söyleyeni de." diyerek tartışmayı bitirdi.

Ertesi akşam muhtargilin büyük ev damında asıl cem yapılacaktı. O gün komşu Mantara köyündeki Seyit Mustafa Dede de ceme katılacaktı. Seyit Mustafa'yı tanımıyordum. Çok iyi cem yürütüp, güzel bağlama çalarmış. Mantaralı Seyit Mustafa öğlen vakti gelmiş, her zaman konuk geldiği komşunun evindeymiş. Cuma akşamı cem yapmak gelenek haline gelmiş gibidir. Alevilerde cem yapmak için gün seçilmez genellikle; ama, Allah'ın her günü ayındır, dense de cem yapmak daha çok cuma akşamları tercih edilir.

Akşam, büyük evde toplanılmaya başlandı. Cemaat (halk) toplanana kadar "ağır konuklar" da muhtarın odasında toplandı. Ara Dede, Seyit Mustafa, Şa Yusuf Dede ve köyün diğer hatırlı komşuları... Her şey hazır olunca haber geldi. Başta dedeler olmak üzere, hepimiz kalktık. Cem yapılacak büyük eve gittik. Ev tıklım tıklım dolmuştu. Kadın, erkek, yaşlı, genç ve çocuklar hepsi oradaydı. Oturma düzeni karışık olmakla birlikte, gene de kadınlarla çocuklar daha fazla yan yana oturmuşlardı. Halka biçiminde oturuluyordu. Dedelerin yeri ayrılmıştı. Yaşlılar da onların yanında oturuyorlardı. Bana dedelerin hemen yanında yer ayrılmıştı. Cemin düzeni kurulmuştu. Gözcüler, rehberler, meydancılar... Cemde kim, nerede, ne iş yapacak; herkes belirlenmiş, yerini almıştı. Odanın ortası boş bırakılmıştı. Orada musahiplik görüşmeleri yapılacak, şikayetler dinlenecek ve semah dönülecekti.

Gözcülük, cemlerde çok önemli bir görevdir. Aslında Selçuklulardan beri cemler gözcüsüz yapılamaz olmuştur. Selçuklular. İranlıların

Şii olması nedeniyle Sünniliği seçmişlerdir. Tarihi Türk-Fars rekabeti, birinin kabul ettiğini diğzerinin kabul etmemesi olgusunu da beraberinde getirmiştir. Ünlü Yavuz-Şah İsmail kavgasının altında da bu tarihi rekabet yatar.

Osmanlı Sünniliği Araplıkla özdeşleşmiştir adeta. Türkmen gelenekleri yasak edilmiş, Türkçe konuşmak ayıplanır duruma gelmiştir. Osmanlıca denen, Arapça-Farsça-Türkçe karışımı uydurma bir dil (!) yaratılmıştır. Arap Sünniliğini ve Arap ibadet şeklini benimsemeyen Türkmenler, İran Şiiliğine de hiç rağbet etmemişlerdir. Kendilerine göre ibadet biçimi olan cem ayinlerini geliştirerek ibadetlerini öyle yapmışlardır. Bu bir yaşam biçimidir. İnanç, ibadet, töre hepsi iç içe. İşte Anadolu ve Balkan Aleviliğinin çok kısa tarihsel geçmişi.

Osmanlı zabıtası, Alevi cemlerini basarak yakaladığı insanları kırbaçtan geçirmiş, hapishanelere atmış ve önde gelenlerini yok etmiştir. Şeyhülislam Dürüzade başta olmak üzere çoğu Osmanlı şeyhülislamları Aleviliği zındıklık, dinsizlik sayarak onların öldürülmeleri gerektiği yolunda fetvalar vermiştir. Bugün bile çoğu "Arapçılar", Alevilere Osmanlı şeyhülislamlarının gözü ile bakmaktadırlar. İşte tüm bu çileleri asırlar boyu çeken Aleviler, cemleri gizli yapmaya başlamışlardır. Gözcülük geleneği de bu yüzden kurulup geliştirilmiştir.

Gözcüler, dış gözcüler ve iç gözcüler diye ikiye ayrılır. Dış gözcüler cem basmak için gelecek resmi zabıta, Arapçı dincileri ve muhbirleri gözetler. Bunlar cem yapılacak binanın dışında bulunurlar. Sayıları cem yapılacak yerin konumuna göre değişir. Cem yeri gizli ve korunaklı ise gözcüler azdır. Açık ve korunaksız bir konumda ise gözcülerin sayısı fazla olur. Gözcüler, kapının dışından başlayarak cem yerine gelen tüm yolları gözetler. Tehlike sezdikleri anda içeriye haber verirler. İç gözcüler, cem evinin iç düzenini sağlarlar. Gürültü yapanları, davranış ve hareketleriyle çevrelerini rahatsız edenleri uyarırlar.

Bugünkü cemde sazları Seyit Mustafa Dede ile Şa Yusuf Dede çalacaktı. Bütün eksikler tamamlandıktan sonra sazlar çalınmaya başlandı. Dedeler sıra ile çalıp söylüyorlardı. Söylenen deyişler daha çok Pir Sultan Abdal, Şah İsmail ve Yunus Emre'dendi. Her iki dede, birkaç deyiş söyledikten sonra dualar edilmeye başlandı. Dualar ve deyişlerin hepsi de Türkçeydi. Ardından, küs olanlar barıştırıldı. Musahip kardeş olanların "görülme" işlemi yapılarak duaları okundu. Birbirlerinden şikayetçi olanların şikayetleri dinlendi. Ara Dede, Seyit Mustafa ve Şa Yusuf Dede'ye de danışarak kararlar verdi. Bazıları cezalandırıldı. Karşı tarafa zarar verenler, verdikleri zararı karşılayacaklarını kabul ettiler...

Sazlar tekrar çalmaya başladı. Bu sefer Türk Halk Müziği'nin şaheserleri olan semahlar çalınıyordu. Semah edenler ortadaki boşluğa doluştu. Kadın-erkek karışık, düzenli figürlerle semah dönmeğe başladılar. Semah havasının uhreviliği, deyişler ve sazların coşkusuyla kendilerinden geçip vecde girerek (esrimek) titreyenler, başlarını sallayanlar, "Ya Ali, ya İmam Hüseyin!" diyerek yerinde dönenler oldu. Dedeler onları güzel sözlerle teskin ettiler. Üzerlerine dua ederek sırtlarını sıvazladılar.

Sıra lokmaların dağıtılmasına gelmişti. (Lokma, Anadolu'nun her tarafında, her mezhep tarafından bilinir. Daha da açık söylemek gerekirse; Anadolu insanı inançları farklı da olsa lokmayı bilir. Herkes lokma yapar. Lokmayı severek yer. Aslı un ve yağdır. Yörelere göre değişik pişirme yöntemleri vardır. Lokma, Tercan yöresinde tandırda pişirilir. Fırında, sacda ve tavada pişiren yerler de vardır.) Lokmalar dedelerin önüne konuldu. Onlar lokmaları eşit şekilde*parçalara ayırdılar; görevliler de bu lokmaları oradaki topluluğa dağıttılar. Hemen hemen her evden lokma gelmişti, getirmeyenler de birkaç yoksuldu. Lokmaların bir bölümü (çok azı) dedelerin önünde kaldı. Dedeler kalabalık üzerinde gözleriyle tarama yaparak bazılarını yanlarına çağırıp, önlerindeki lokmalardan onlara birer parça daha veriyorlardı. On-

lar da verilen parçaları alırken bütün dedelerin ellerini ayrı ayrı öpüyorlardı. Sonra da arkalarını dönmeden geri geri giderek yerlerine dönüyorlardı.

Dedelerin yanlarına çağırarak lokma verdikleri kişiler, genellikle yoksul, ihtiyar, sakat ve sahipsiz kimseler olurdu. Cemaatten bazıları da: "Dede bize lokma yok mu?" diye sitem eder, lokma isterlerdi. Bu istek üzerine dedeler onlara da lokma verip onları da memnun ederlerdi. Çünkü dedenin elinden alınan lokmayı uğurlu sayar, kendilerine sağlık, evlerine de bereket getireceğine inanırlardı. Böylece lokmalar dağıtıla dağıtıla dedelerin önlerinde bir şey kalmadı. Dağıtım işiyle yemek yeme işi birlikte yürütüldü. Sonunda uzun bir sofa duası yapılarak komşular dağıtıldı.

Cemler ülkemizin her bölgesinde yapılır. Törenler yöreden yöreye değişiklik gösterir. Uzun yıllar, hatta yüzyıllar boyu gizlilik içinde yapıldığından, cemlerde birliktelik henüz sağlanamamıştır.

İlk yılımı tamamladım. Mayıs başında köy okulları tatil oldu. O zamanlar köy okulları şehir okullarından bir ay kısa eğitim-öğretim yapardı. Temmuz başına kadar -köylerde zorunluk olmasa da okulun yapımı bitmediği için- köyde kaldım.

Ustaların başından hiç ayrılmadım. Okulumun işleri bitti. Aslında yapılacak işler vardı; ama yüklenici yapmıyordu. "Ben hatır için yaptım, benden bu kadar." diyordu. Okulu teslim alarak ilköğretim müdürlüğüne yazı ile bildirmem ve yükleniciye de yazı vermem gerekiyordu. Adam, şartnamedeki koşulları yerine getirmediği için belge vermedim. O da çekip gitti. Olsun, bu kadarı bile bana yeterdi.

Büyük öğrencileri topladım. Haziran ayının başıydı. İki günde okulu temizleyip pırl pırl yaptık. Üçüncü gün eşyalarımızı, sıralarımızı yeni okulumuza taşıdık. Çağırmadığımız diğer çocuklar da gelmişlerdi. O dar yerden çıkınca yeni dersanemiz bize çok büyük görün-

müştü. Sıralarımızın hepsini dizdik. Gene de sınıfta hiçbir şey yok gibiydi.

Kendi eşyalarımı öğretmenler odasına taşıdım. Lojman tarafında yapılacak işler vardı. Onları tamamlatana kadar burada kalacaktım. İşlerimin başında, lojmanın içindeki tuvaleti işler hale getirmek geliyordu. Lojmanla okul binası bitişikti.

Lojman; daha önce de yazdığım gibi, küçük iki oda, bir mutfak, üç-dört metrekairelik aralık ve odaların birinin içinde bulunan banyodan oluşuyordu. Binalarda su olmadığı için her iş taşıma su ile olacaktı. Ona razıyım; ama yüklenici her bölümü sadece duvarlarla ayırıp öylece bırakmıştı. Mutfakta tezgah yok, lavabo yok; mutfak, tuvalet ve banyonun pis sularının akacağı delikler bırakılmamış, boruları döşenmemiş; fosseptik çukuru yok, yeri belirlenmemiş.

Halktan katkı payı almadan, okulların her şeyini en mükemmel şekilde devlet bütçesinden yapacağını vadeden Demokrat Parti işte böyle, tuvaleti bile olmayan dört duvar binaları yaparak hem genç, deneyimsiz öğretmenlerin hem de köylünün başına bela ediyordu. Birkaç torba çimento aldım. Beton büz aldım. Mutfak, banyo ve tuvaletin fosseptik çukuruna gideceği kanalları döşedim. Doğal olarak bir sürü yer kırılıp döküldü. Oraları onardım. Fosseptik çukurunu kazdım, kanalları oraya bağlayarak üzerini kapattım. Tüm bu işlerde yardımcılarım öğrencilerimdi. Her şeyi birlikte yaptık.

Haziranın ortalarına gelmiştik. Artık tatile ayrılabilirdim. Öğrencilerime haber saldım. Okulda toplandık. Büyük çoğunluğu gelmemiştii. Onlara tatile ayrılacağıımı ve yaklaşık iki buçuk ay sonra döneceğimi söyledim. Geçtiğimiz kış zahmet çektiğimizi, bu yıl okulumuzun yapılmasından dolayı rahat edeceğimizi anlattım. Okulu onlara emanet ettiğimi, iyi bakmaları gerektiğini söyleyerek vedalaştım.

Okulun yakınında evleri bulunan Rıza ve Akgül kardeşleri, Kazım ve Ali Vurgun kardeşlerle amcaoğulları Dursun Ali'yi de'ayrıca sıkı sıkı tembihledim. "Okul size emanet, camlan kırılırsa sizi sorumlu tutarım." dedim. Muhtara okulun anahtarlarını vererek yaz tatili için köy-

den ayrıldım. "Milli Eğitimden ararlarsa köyde dersin." diye tembihledim. Çünkü Temmuz ayına on-oniki gün vardı. Muhtar da: "Hoca, bu sene çok çalıştın, nasıl olsa yaz mevsimini köyde geçinmeyeceksin; birkaç gün erken gitsen ne olur sanki? Ben buradayım. Yolun açık olsun." dedi.

ASDOKOMU'NDAKİ YILLARIM

Bundan önceki bölümlerde öğretmenliğe başlamamı, ilk yıldaki sınavlarımla, acemiliklerimi genişçe sayılabilecek bir perspektif içerisinde anlatmaya çalıştım. Bundan sonraki bölümlerde ise olayları daha kısa ve öz olarak anlatmaya çalışacağım.

Asdokomu, benim ilk göz ağrımdır; o köyü, öğrencilerimi, köy halkını hiç unutmuyorum. O öğrencilerimden, köy halkından ve onların çocuklarından yaşayıp da Antalya'da oturanların büyük çoğunluğuyla dostluğumuz aynı güzellik ve tazeliğiyle devam ediyor.

Eğer otuz yıl boyunca çalıştığım köy ve kent okullarını aynı genişlikte yazmaya kalksam bu anıları zor bitiririm.

Yaz tatilimi nahiyem olan Cimin ve Erzincan'da geçirdim. Tatil bitiminde Asdokomu'na döndüm. İçim oldukça rahattı. En azından okul binamız tamamlanmış, bizi bekliyordu.

•

Yaz tatilinde okulun camlarının en az dörtte biri kırılmıştı. Çoğunu kuşlar kırmış. Bir kısmını çarparak kırmışlar, bir kısmının da macunlarını yemişler. Camlar sadece etraflarına çakılan birkaç çivi tarafından tutuluyordu. Gerisini de rüzgar halletmiş. Belki okul bahçesinde oynayan çocuklar da birkaç camı kırmışlardır. Ben, kuşların camların etrafındaki macunları yediklerini ilk ve son olarak orada gördüm.

Mercan'dan cam ve macun aldım. Camların ölçüsünü tek tek almıştım. Kırılmaması için aralarına talaş koyarak güzelce sardım. Fa-

zara gelen köylülerin kağınlarıyla gönderdim. Bir gün sonra camlan takmaya başladım. Yarısnı zorla yerlerine uydurdum. Kalan camların bir bölümünün ölçüsü büyük, bir bölümünü de küçük almışım. Öğrenciliğimde okulumuzda çeşitli işlerde çalışmışım; ama cam takma işinde hiç çalışmamışım. Takarken bir iki tabaka camı da ben kırdım. Yeniden ölçü aldım. Kalan camlan yerine takmak için biraz küçültmek gerekiyordu. Onun için de elmas (cam kesici) almayı, nasıl kullanılacağını öğrenmeyi aklıma koydum.

Mercan'a gittim. Camlan, yeni ölçülerine göre kestirdim. Bir tane de cam kesici aldım, nasıl kullanacağımı da öğrendim. Usta; camlan düz bir zemine yerleştirmemi, mümkünse altına yumuşak kumaş sermemi önerdi. Eğer öyle yapmazsam camın altında boşluk kalabilirmiş. "Üzerine basınca cam kırılır, ayrıca böyle yaparsan büyük camlan kesmek daha kolay olur. Sen kesilmiş camların fazla kısımlarını alacaksın. Onlar da en çok bir-iki santimle birkaç milim arasındadır. Fazlalıkları kesince küçük oldukları için, elinle tutup ayıramazsın. Onun için, cam kesicinin şu çukur yerini camın kesilen fazlalık kısmına geçirip hafifçe kıvratarsan, o bölüm hemen kopar." diye de tembihledi. Ustanın dediğini dükkandaki kırık camların üzerinde birkaç kez dedim. Bu işi kolayca yapacağımı da anladım; ayrıca yapmak zorundaydım.

Camcı, cam ölçülerini ağaç ya da çelik metreyle almamı söyledi. Mezroyla, yani yumuşak ölçerle ölçü almanın yanlış olacağını anlattı: "Çünkü çekerek alsan kısa olur, gevşek bıraksan uzun almış olursun. Onun için mezroyla ölçü alma." Camların ölçüsünün neden tutmadığını anlamıştım. Çünkü ölçü olarak elimde otuz santimlik cetvel vardı. Bir bez parçasının kenarından kopardığım iki parmak genişliğindeki kumaşı santimleyerek bezden bir mezro yapmışım. Camlan köylülerle gönderdim, ben Tercan'a gittim. Her zaman olduğu gibi ilk uğrak yerim Memiş'in yanı oldu. Kitapların çoğu gelmişti. Onları ayırıp paketledim. Bu yıl üç sınıfım olacak, ona göre hazırlık yapmalıyım. Okul gereksinimlerimi bunu dikkate alarak tamamladım.

O yıllarda da madrabaz siyasetçiler vardı. Onlara çok kızardık. Bugünlere bakınca onlara haksızlık ettiğimizi anlıyorum. Onlar, bugünlüklerin eline su bile dökemez hatta çömezleri bile olamazlarmış meğer. Onun için onlar Milli Eğitimimizi bozamadılar. Öyle sanıyorum ki Milli Eğitimimizin bugünkü duruma gelebilme olasılığı onların birçoğunun aklından bile geçmemişti. Ülkemizin tüm ulusal değerlerini özelleştirmek henüz moda ve isteri haline gelmediği için, ders kitapları çoğunlukla zamanında yetişiyordu. Fiyatları oldukça ucuzdu. Her yıl kitap değiştirme gibi bir lüksümüz yoktu.

Kitaplar kitap gibiydi. Gereksiz, yanlış, dinci-Arapçı ve ırkçı motifler yok denecek kadar azdı. Tarih kitabının adı mili tarih; coğrafyanın adı milli coğrafya olmamıştı. Ders kitaplarında yobaza yobaz, devrime de devrim denilirdi. Alınan bir kitabı sonraki yıllarda okula gidecek kardeşler de uzun yıllar okuyabiliyorlardı. Sonraki yıllarda öğretim birliğinin bozulması, Amerikan hayranı, Arap hayranı, Atatürk ve bağımsızlık düşmanı .kuşakların yetiştirilmesinin temelleri de o tarihlerde sinsi sinsi atılmaya çalışılıyordu.

O gece Tercan'da kaldım. Arkadaşlarla, Durak Usta'nın yerinde rakı içtik. Yeni gelen arkadaşlarla tanıştık. Her zaman, Belediye Başkan Muharrem Bedirhanoglu'nun kardeşinin otelinde kalırdık. Bu akşam Humlar öğretmeni Feyzullah Gürses'in önerisine uyduk. Onun köyünün ağası Cemil Bey'in otelinde kaldık. O kalış, oradaki ilk ve son kalışımızdı. Orası otel değil, han gibiydi. Feyzullah'a kızdık: "Sen buranın böyle olduğunu bilmiyor musun, niçin bizi buraya getirdin?" diye. Sarhoş kafayla bir şeyin farkında olmadan yatıp uyumuşuz. Ertesi gün Feyzullah özür diledi: "Cemil Bey bana hep sitem ediyordu, neden arkadaşlarını benim otelime getirmiyorsun, diye. Ben de burası temiz değil, gelmezler diyordum; ama anlatamadım. Sen bir gece getir de beğenmezlerse gelmesinler, dedi. Ben, ayık kafayla hiçbirinizin orada kalmayacağını bildiğim için içtikten sonra sizi oraya götürdüm." deyip kahrkahrı patlattı. Biz de ceza olsun diye otelin yatak ücretlerini Feyzullah'a ödedik.

Sabahleyin, Maarif Memurluğuna (İlçe Eğilim M¼d¼rl¼đ¼) gittim. Hamdi Bey'le g¼r¼řt¼m. Okula ait ne varsa onları ve yeni ¼đretim yılının resmi defterlerini aldım. Akrabam, Gezici Bař¼đretmen H¼seyin Erdoğan'ın evine gittim. O evde yoktu. Annem kadar sevdiğim, şimdi rahmetli olan "Hemşire Yenge"yi -Emine Yenge- g¼rd¼m. Çocukları Fahri ve Kubilay'ı sevdim. Yengem: "¼đle yemeğini yemeden bırakmam." dedi. Yapısını bildiğim için ısrar etmedim, yemeğe kaldım. Saat d¼rt civarında Mercan'a geldim. Gazetelerimi aldım. Demiryolunda alışan işçilerin paydos saatini bekledim. Taşıyacaklarımızı paylaştık ve k¼ye doğru yola çıktık.

ÇOCUKLARI OKUTAMAMA KORKUSU

Asdokomun'daki birinci yılımda, bir arkadaşın çocukların okuması hakkındaki s¼zleri moralimi bozmuştu. Adeta paniğe kapıldım.

Çayırılı bucağına yakın Mığıkar K¼y¼ ¼đretmeni Mehmet Mete, Mercan'da bulunduğumuz-bir hafta sonu birinci sınıflarının okumaya başladığını s¼ylemiřti. "Ciddi misin?" diye sordum. "Elbette ciddiym, yılbaşına kadar hepsi okur." dedi. Kasım ayı bitmemişti. Okul aılılı daha iki ay olmuştu. Hen¼z hiçbir ¼đrencim okumayı s¼kememiřti. Çoğu T¼rkeyi yeni ¼đreniyordu. şaşırdım ve moralim çok bozuldu. Mehmet bana: "Senin kaç ¼đrencin okumayı biliyor?" diye sordu. Utandığımdan doğrusunu s¼yleyemedim. "Benim ¼đrencilerimden ¼ d¼rt kişi yeni yeni okumaya başladı." dedim. Mehmet ayrılıp gitti.

Ailesi Mercan'a bir buçuk-iki saat uzaklıkta bulunan Aşağı Aşşen (Aşağı Kartallı) k¼y¼nde oturuyordu. Yani Mehmet o y¼renin insanıydı. Mehmet'le konuşurken yanımızda Feyzullah G¼rses'le Muammer Sert de vardı. Onlar da Mehmet'in s¼ylediklerini benim gibi hayretle dinlemişlerdi. Mehmet yanımızdan ayrıldıktan sonra Feyzullah: "Mehmet yalan s¼yl¼yor, iki ayda sınıfın yarısından çoğu okur mu? Daha bende okuyan tek ¼đrenci yok. Üstelik benim ocuklar K¼rte

de bilmez. Senin öğrencilerden üç-dörl öğrencinin okuması da büyük başarı." dedi. Muammer'e sorduk; o da henüz okuyan öğrencisi olmadığını söyledi. Her üçümüz de: "Yahu söyledikleri doğru olmasın? Yoksa başka bir metot mu uyguladı." diye söylenmekten de kendimizi alamadık.

O gece Mercan'da, Karagütin otelinde kaldık. Zaten hep orada kaldırdık. Feyzullah'la Muammer kumar oynamaya gittiler. Ben de yatmaya çıktım. Onlara da: "Gelince beni sakın uyandırmayın." dedim. Biliyordum ki sabaha karşı ancak gelecekler. Sabahladıkları da olurdu. Giderken, Feyzullah: "Sen de gel, seyredersin, bu saatta yatılır mı?" dedi. "Çok uykum var yatacağım." dedim. Aslında birçok kez onları ve başka kumarcuları sabahlara kadar izlediğim olmuştu. Bu kez birlikte gitmediğime anlam veremediler. Mehmet Mete'nin söylediklerinden o kadar etkilenmiştim ki, ondan başka bir şey düşünmüyordum.

Mehmet, bizim okuldan değildi. Onu tamyalı iki ay olmuştu. Yapısını bilmiyordum. Bu konuda şaka mı söyledi, gerçekten sınıfın yarıdan fazlası okuyor mu, anlamak oldukça zordu. Söylerken ciddiymi. Eğer söyledikleri doğruysa demek ki ben birinci sınıfları okutmayı beceremiyorum, diye düşünmeye başladım. O zaman köye daha müfettiş de gelmemişti. Onun için yaptıklarımın doğru mu yanlış mı olduğunu nasıl ölçebilirim, diye düşünmeye başladım. En doğrusu, haber vermeden Mehmet'in köyüne giderek durumu yerinde incelemek, dedim kendime. İlk cumartesi de o köye gitmeye karar verdim.

Uyku tutmadı. Kalktım, giyinip Feyzullahların pokerini izlemeye gittim. Odaya döndüğümüzde saat üçtü. Saat dokuza kadar uyumuşuz. Kalktık, kahvaltı yaptık. Pazarı gezdik. Köylerden pazar için gelen arkadaşlarla buluştuk. Öğlene doğru demiryolu istasyonuna indik. Posta treninin gelme saatiydi. Eğer rötarlı gelmezse onun gelişini izleyecektik.

O tarihlerde, tren garları merkezlerin en hareketli mekanlarıydı. Özellikle ekspreslerin gelme saatlerine yakın garlar, istasyonlar tıklım tıklım dolardı. İnsanların çoğu en güzel elbiselerini giyerek oralara giderdi. Trenlerin bir adı da "hasretkavuşturan"dı. Daha sonra, özellikle de 1950'den sonraki yanlış politikalar demiryollarını bugünkü acınası durumuna getirdi. Bugün karayollarınızda günde 30-40 kişinin ölmesi, trilyonlarca lira zarara uğramamızın nedeni o yanlış politikalardandır. Ne hazindir ki hiç uyanamadık, yanlış politikalar da devam ediyor.

Özendiğimiz Avrupa ülkelerinin hiçbirisinde bizim ulaşım politikamıza benzeyen bir anlayış yoktur. Hatta bazı akıllı evvel "devlet bütçelerimiz", Atatürk'ün demiryolu politikasını "komünistlik" olarak bile nitelemişlerdir. Gariptir ki Atatürk'ün kurduğu partinin lider kadroları da bu olumsuzluklara karşı çıkmamıştır. Günümüzde bazı büyük garlar hariç diğer gar ve istasyonlarda sekiz-on kişiden fazla insan bulamazsınız. Cumhuriyetimizin kurulduğu zaman saptanan başarılı ulusal demiryolu politikası, bilinçli olarak yok edilmiştir.

Çok zaman olduğu gibi posta treni o gün de zamanında gelmedi. Vedalaşarak, köylerimize gitmek üzere ayrıldık.

O haftanın sonunu zor getirdim. Cumartesi gelmeden, çocuklara o gün yapacakları derslerin ödevini verdim. Veli Acar'ı öğretmenlik yapması için görevlendirdim. Okulun kapanmasını -yarım gün olsa bile- istemiyordum. Mehmet Mete'nin öğretmeni olduğu köy, Asdokomu'na üç saat uzaklıktaydı. Birinci derste iken köye ulaşmayı aklıma koydum. Onlar dersten çıkmadan kapıyı vurup sınıfa girmek istiyordum.

Cumartesi saat beşte uyandım. Kahvaltımı yapıp saat beş buçukta yola çıktım. Piriz Köyü'nde biraz dinlenmeyi düşünüyordum. Piriz, gideceğim köye yakındı. Ama evdeki hesap çarşıya uymadı. Mazlumağa Komu'ndan geçerken, öğrencim İsmail Özcan'nın babası Ali Efendi: "Çay içirmeden bırakmam." dedi. Çay, kahvaltı, sohbet derken saat yediyi geçti. Oradan köye iki saatte gitmem gerekiyordu, yoksa ilk derse yetişemezdim.

Hızlı bir tempoyla yürümeye başladım, Mehmet'in köyüne vardığımda saat dokuzu on dakika geçiyordu. Demek ki birinci derse gireli on dakika olmuştu. Mehmet beni karşısında görünce çok şaşırды: "Hoş geldin; hayrola, köyden mi geliyorsun?" diye sordu. "Evet, doğru doğru, köyden sana konuk geldim." dedim. "Tekrar hoş geldin." dedi. "Sen dersine devam et, ben çocukların arasında oturacağım." diyerek, birinci sınıf öğrencilerinin arasına oturdum. Verilen fişlere, defterlerindeki yazılara baktım. Fişlerinde olmayan sözcüklerden, üç sözcüklü bir cümle yazarak (ayrı ayrı) birinci sınıf öğrencilerine okuttum. Hiçbiri yazdığım cümleyi okuyamadı.

Zil çalıp da dışarı çıktığımızda Mehmet: "Cidden, sabahın erken saatinde o kadar yolu yürüyerek, buraya geldiğine göre, önemli bir olay olmalı .Yoksa Mans'a mı (Çayırılı) gidiyorsun?" dedi. Olup biteni Mehmet'e anlattım. "Senin hiçbir öğrencin okuma bilmiyor. Üstelik benim öğrencilerimden de geriler, niçin bize yalan söyledin." dedim. O da gülererek: "Şaka yaptım, öyle yapmasaydım sabahın köründe sen buraya gelir miydin?" dedi.

Mehmet, yirmi üç yıl sonra bir kez daha kandırdı beni: 1973'te, TÖB-DER (Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği) Genel Başkanıydım. Ankara'da ziyaretime geldi. Uzun yıllardan sonra buluşmak beni sevindirmişti. Eski anılarımızı yineledik. Mehmet'in Almanya'da olduğunu duymuştum. Orada ne iş yaptığını sordum. Almanya'ya gittikten sonra orada hukuk öğrenimi gördüğünü, şimdi Batı Berlin'de avukatlık yaptığını, bir taraftan da üniversiteye devam ettiğini, hukuk dalındaki doktorasının bitmek üzere olduğunu söyledi. Çok sevinmiştim.

O yıllarda; başta Almanya olmak üzere bir çok ülkenin öğretmen örgütlerinden davetler almıştım. Ancak pasaport alamadığım için hiçbir davete gidemiyordum.

1974'le iktidar değişikliği oldu. Bülent Ecevit'in başkanlığındaki Cumhuriyet Halk Partisi ile Milli Selamet Partisi koalisyon kurdular. Sevdiğim bir arkadaşım, Mustafa Üstiindağ, Milli Eğitim Bakanı oldu O günlerde Fedaral Almanya Batı Berlin Eyaleti Öğretmenler Sendikası beni davet etti. Hükümet değişikliğinden cesaret alarak, pasaport almak için tekrar başvurudum. Normalde birkaç günde alınabilen pasaport, aradan iki ay geçmesine rağmen verilmedi. Evet yahut hayır, yanıtını da alamadım. İlgili birimler: "Bize sormayın." diyorlardı.

Sonunda Başbakan Bülent Ecevit'e başvurmaya karar verdim. İçişleri Bakanı, MSP'li Oğuzhan Asiltürk'tü. O partiden kimseyi tanıımıyordum. Kişisel olarak tanımadığım İçişleri Bakanına haber vermeyi uygun bulmadım. Kaldı ki bana pasaport vermeyen zihniyet o zihniyetti. Bülent Ecevit'le tanışıyoruz. Kendisine telefon ettim. Durumumu anlattım. Katılacağım toplantının tarihini söyledim. "Merak etmeyin, ilgileneceğim." dedi. Bir gün sonra, Ankara Emniyet Müdürlüğünün ilgili bölümünden arayarak pasaportumun hazır olduğunu söylediler. TÖB-DER avukatlarından rahmetli İlhan Dişçi'yi göndererek pasaportumu aldırđım (Bu gezim hakkındaki ayrıntıları, anılarımlarımın ikinci bölümünde geniş olarak anlatacağım.).

Batı Berlin'de yapılacak toplantıya, toplantıdan ancak bir gün önce yetişebildim. 27 Şubat 1974'te Berlin'e gittim. Gidiş-dönüş uçak biletim dahil tüm giderler, Alman Öğretmenler Sendikası (GEW) Batı Berlin Şubesi tarafından karşılanıyordu. Oraya gitmeden önce gelen yazıda, toplantının dışında daha neleri görmek ve başka neler yapmak istediğim bildirilmişti. Ben de Türk çocuklarının okuduğu, Türk öğretmenlerin çalıştığı okullarla; özellikle Türkiye'den çeşitli yollarla Almanya'ya gidip orada işçilik yapan öğretmenlerin çalıştıkları bazı işyerlerini gezip görmek istediğimi bildirmiştim.

27 Şubat günü, ikinci vakti Batı Berlin Havaalanı'na indim. Beni, Alman Öğretmenler Sendikası yetkilileri ile kalabalık bir Türkiyeli

öğretmen topluluğu karşıladı, Eierlin Oteli'ne yerleştirildim. Emrime bir araba, şoför ve tercüman verdiler. Tercümanımın Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi olduğunu sonradan öğrendim. Çok düzeyli, anadili gibi Almanca konuşan bir arkadaşı.

Toplantı, 28 Şubat ve 1 Mart günleri yapıldı. Dinleyici olarak hem Alman hem de Türkiyeli öğretmenler vardı. Toplantılar bittikten sonra sıra, görmek istediğim Türkiyeli çocukların okudukları okulları görmeye geldi. Bu okulları benim isteğim üzerine Almanya Öğretmenleri Eğitim ve Bilim Sendikası (GEW) Batı Berlin Eyaleti Şubesi seçmiş.

Gittiğim okullarda sınıfları geziyor, öğretmen ve öğrencilerle konuşuyordum. Onlardan bilgiler alıyor, sorularına yanıtlar veriyordum. Ayrıca, okulların Alman yöneticileriyle de gerekli görüşmeleri yapıyordum. İşte bu okulları gezip sınıflara girip çıkarken, girdiğim sınıfların birisinde karşıma Türk çocuklarını okutan bir öğretmen çıktı: Mehmet Mete. Onu öğretmen olarak hiç beklemiyordum. Bir yıl kadar önce bana, Batı Berlin'de serbest avukatlık yaptığını, üniversitede de doktorasını tamamlamak üzere olduğunu söylemişti. Konuyu açarak eski olayı hiç hatırlatmadım. Mehmet, yirmi üç yıl sonra bana bir "şaka" daha yapmıştı.

KIZLARIN SAÇINI KESİYORUM

Öğretmenliğimin ikinci yılında köylülerle iyice kaynaşmışım artık. Onlar beni tanıyordu, ben de onları tüm yönleriyle tanıyordum. Bütün yiyeceğimi köylüler sağlıyordu neredeyse. Bana çay, şeker, sabun. . vb. şeyler almaktan öle bir şey kalmıyordu. Hangi eve dışardan konuk gelse, ben de mutlaka o eve çağrılıyordum. Odanın başköşesi çoğunlukla bana ayrılıyordu. Nişan, düğün, bayram gibi özel günlerde de benim yerim hep odaların başköşeleri olurdu. Küslerin barıştırıl-

ması, kız istemeler ve benzeri her durumda benim bulunmamı mutlaka istiyorlardı. Evime öyle çok yemek getiriyorlardı ki benim onları yiyip bitirmem mümkün olmuyordu. Çoğu zaman, getirilen yiyeceklerin önemli bir bölümünü yoksul komşulara gönderirdim. Sık sık ya arkadaşlarımı ya da yoksul komşuların erkeklerini getirilen fazla yemekleri paylaşmak için evime çağırırdım. Yiyecekleri birlikte yedik.

Evime en fazla çağırduğım, evine de en sık yemek gönderdiğim kişi komşum Küçük Kamer'di. Kamer, gerçekten ufak tefek bir adamdı, üstelik de çok yoksuldu. Başka bir köyden gelerek Asdokomu'na yerleşmişti. Geleli çok olduğu için artık eski komşu sayılıyordu. Kamer'in evi köyün alt kısmındaki derenin karşı tarafında bulunuyordu. Orada Şa Yusuf Dede, kardeşleri Derviş ve Mustafa'nın da evleri vardı. Köye epeyce uzaktı, yollar da oldukça yokuştu. Ama yakınlarında çok güzel bir su kaynağı vardı. Köylülerin ziyaret saydıkları Ağbaba Çeşmesi, onların evlerinin yakınından çıkıyordu. Bütün köylüler içecekleri suyu açıktan akan arktan karşılarken, onlar suyu tertemiz kaynaktan içiyorlardı. Ben de tüm su gereksinmemi Ağbaba Çeşmesi'nden karşılıyordum. Suyumu genellikle büyük öğrenciler getirirlerdi. Küçük Kamer de yanıma her geldiğinde bana bir kova su getirirdi. Ağbaba Suyu'nun içmesi de çayı da çok güzel olurdu.

Bir gün öğle tatilinde çocuklar evlerine, ben de lojmana gittim. Yemeğimi hazırlarken kapı çalındı. Açtım, Küçük Kamer; elinde üzeri örtüyle kapatılmış orta büyüklükte bir tepsiyle kapının önünde duruyor. Tahmin ettiğim gibi örtünün altında yemek vardı. İçeriye çağırdım, çok şaşırmıştım.

Kamer Dayı'nın bana yemek getirecek geliri yoktu. Onlara yemeği (komşuların getirdiği yemeklerden) çoğunlukla ben gönderirdim üstelik. "Hayrola nedir bu?" dedim. "Yemek hocam." dedi. "Kıza verdim, getirmedim; ben böyle yemeği öğretmenime götürmem, dedi. Ben de kendim getirdim." "Biliyorsun benim yemeğim fazla fazla geliyor.

Niçin zahmet ettin Kamer Ağa?" dedim. Ağlayarak: "Hiç bilmem mi hocam? Bizim eve gönderirsin. Ayrıca ben de yemeklerimin çoğunu seninle yerim." dedi. "Peki bu ne oluyor, niçin getirdin?" diye sordum, biraz da sertçe. "Köyde benden başka bütün komşular sana yemek getiriyor, evlerine çağırıyor. Ben bunların hiçbirini yapamıyorum, gücüm yetmiyor. Çok önceleri, evimi geçindirmek için eşkıyalık bile yaptım. Şimdi eşkıyalık kalktı, iş yok, ben de yaşlandım. Kız, iki yıldır, biz neden öğretmenime yemek götürmüyoruz, bizden başka herkes götürdü, diye dertleniyor. Çocuklar vardan yoktan anlamıyor ki..." dedi. "Öyleyse neden yemeği kendisi getirmedi?" diye sordum. Kamer Dayı, tepsinin üzerindeki örtüyü kaldırarak yemeği gösterdi: "Bunu nasıl getirsin çocuk?" dedi. "Neden, bu yemeğin ne eksigi var, çok güzel görünüyor." dedim.

Yemek bakır sahandaydı, bulgur pilavıyla yine bakır tasta ayrılan vardı. Kaşığı alarak yemeye başladım. Yemek pek lezzetli değildi ; ama yenilecek tadı da vardı. "Haydi bakalım al kaşığı ye, çok güzel olmuş, teyzenin eline sağlık." dedim. Gözlerinden hem yaş akıyor hem de gülüyordu: "O senin büyüklüğün hocam , ben o yemeğin neyi eksik bilirim." Kaşığı alıp yemeye başladı. Ben tekrar: "Neymiş bu yemeğin eksigi de bu kadar üzülüyorsun,, yemek çok güzel olmuş." dedim. Kamer Dayı: "Hocam, içinde bir gram yağ yok, kaç gündür eve yağ alamadık. Hanım, suda soğanı pişirerek bu plavı yaptı. Ne tadı var ne de lezzeti, hiç olmazsa beni tepsi elimde buraya gelirken gören komşular: 'Aferin Kamer'e, o da hocaya yemek götürüyor.' derler." dedi. Yüzünde hem hüzün hem de yemek getirmenin mutluluğu vardı.

Kamer Dayı'yı teselli ettim, sözü değiştirerek: "Yahu sen gerçekten eşkıyalık yaptın mı?" diye sordum. "Gerçekten yaptım." dedi. "Sen benim böyle küçük boylu olduğuma bakma, dağ keçisi gibiyimdir, dağda bana kimse yetişemez." "Hiç adam öldürdün mü?" diye sordum. "Haşa, elim kırılın! O zaman devlet yok, Balkan Savaşı, Birinci Dün-

ya Savaşı ana-baba günü; eşkıyalıktan başka yapacak iş mi var? O zaman herkes eşkıya. Adam gündüz köyde tarlasında çalışıyor, gece de köyün altındaki yola inip gelip geçenleri soyuyor; sen yapmasan onlar gelip seni soyacaklar. Silahla havaya bir kaç el ateş açınca herkes ellerini kaldırıyordu. Üzerlerindeki her şeyi alıp giderdik. Kimse cesaret edip de bize karşı gelemezdi. Onun için de adam öldürmeye gerek kalmazdı." dedi.

"Kamer Dayı, senin anan, baban, kardeşlerin var mıydı, onlar da senin gibi böyle kısa boylu muydular?" diye, konuşmayı sürdürmek istedim "Hayır hocam. Onların hepsi uzun boylu , babayığit insanlardı. Bir ben böyleyim. Eşkıyalık yaptığım zamanlarda arkadaşlarım bana çok takılırlardı. 'Kamer seni anan başkasından almış.' derlerdi. Ben de bazen buna inanırdım. Öyle ya, derdim; ailede benden başka herkes iri yarı, bunda bir iş var. Bir gün anamla evde yalnızken onu yere yatırdım. Bıçağı boğazına dayadım. Doğrusunu söylemezsen vallahi de billahi de seni keseceğim, beni kimden aldın? Niçin diğer çocukların büyük de ben böyleyim, dedim. Anam çok korktu. Rengi bembeyaz oldu, ağlamaya başladı. Oğlum seni kimseden almadım, sen babanın öz oğlusun; yalnız senden önceki ağabeyine hamileyken. . . . adlı kişiye bir öpüş vermişim, dedi. Anamı kaldırıp öptüm, gönlünü aldım, içimde şüphe kalmadı." dedi.

•

Şimdiye kadar anlattığım gibi köylülerle diyalogum çok iyiydi. Ben de artık o köyün bir delikanlısı olmuştum. Sorunlarımızın çoğunu konuşarak, anlaşarak çözüyorduk; bit konusu hariç. Bugün olduğu gibi bitle mücadele edebilecek ilaçlar henüz gelişmemişti. Ya da vardı da biz bilmiyorduk. Çünkü toplu yaşanan yerlerde, özellikle köylerde bit, pire eksik olmazdı. Köy Enstitülerinde temizliğe fazlasıyla özen gösterildiği halde öğrencilerin çoğu uyuz olmaktan kurtulamazdı. Ben de uyuz olmuştum.

DDT denilen haşare öldürücü ilaç İkinci Dünya Savaşı içinde bulunmuştu. O zamana göre harika olan bu ilaç, köylere henüz gelmemişti. Doğu ve Güneydoğu Anadolu köylerinin büyük çoğunluğunda ilaç bile bilinmiyordu. Oralarda bitleri öldürmek için çamaşırları kaynatmaktan başka çare yoktu. Tüm köylü sürekli ve aynı günlerde bu işi yapamadıkları için bitin önü alınamıyordu. Kaldı ki çamaşırlardaki bitti kaynatarak temizleseniz de yerlerde, hasır ve kilimlerin arasında bulunan bit ve pireleri temizlemek olanaksızdı. Saçlarda, özellikle kadınların, kızların saç örükleri arasındaki bitleri öldürmek için insanların kafalarını kaynatamazsınız.

Velilerle yaptığım her toplantıda bit konusunu gündeme getiriyorum, onlar da hak veriyorlar. DDT'nin nasıl kullanılacağını anlatıyorum. Birkaç komşu hariç kimse ilacı alıp kullanmıyor. Bundan dolayı da öğrencilerin başlarını bittten kurtaramıyorum.

Bir hafta sonu Mercan'a indiğimde DDT aldım. Köye getirdim. Bana öğretildiği gibi, ilaçtan bir miktar alarak yedi yüz gramlık bir şişe gazın içerisine kattım. İyice çalkalayarak ilacı gazın içinde erittim. Bu işi sınıfta çocuklara da göstererek ne yapmaları gerektiğini iyice kavratmışım. İlacı hazırladıktan sonra, bir bez parçasını ilaca batırarak kızların saç diplerini o bezle iyice ilaçladım. Çocuklara saçlarını kaşımamalarını eğer unutup kaşırlarsa ellerini sabunlamadan gözlerine, ağız ve burunlarına sürmemelerini, arkadaşlarına şaka yapmamalarını; yoksa zehirlenip ölebileceklerini, gözlerinin kör olabileceğini söyledim. Akşam paydosunda eve gidince saçlarını bir yazma ya da bezle kapatmalarını, yatarken de başlarını açmamalarını öğütledim.

Herkese bir şişe gaza katacak kadar DDT'yi kağıtlara sararak dağıttım. "Eve gidince bu ilaçları burada benim yaptığım gibi hazırlayın. Sabah kalkınca saçlarınızı sıcak suyla anneniz yıkasın. Sabun kullanmayı da unutmayın. Saçlarınızı kurduktan sonra ilacı benim sürdürdüğüm gibi anneniz sürsün.'Annenize, ellerini yıkamadan bir yere sürmemesini söyleyin." diyerek çocukları evlerine gönderdim.

O akşam güzel bir iş yaptığıma inanarak evimden çıkmadım. Planlarımı (günlük ders planı) yaptım, gazete ve kitap okudum. Sabah öğrenciler geldiğinde, evlerde neler olduğunu öğrenmeye çalıştım. Bazı aileler çok memnun olmuşlar. Dediklerimi aynen yapmışlar. Bazı aileler ise gazın kokusuna dayanamayıp çocukların saçlarını akşamdan yıkamış. Birkaç aile de: "Biz bu pis şeyi çocuklarımızın başına sürmeyiz." deyip verdiğim ilaçları hiç açmadan geri göndermişler. Çocukların saçlarını kontrol ettim. İlacı geri gönderen ailelerin çocuklarının saçlarına ilaç sürülmemiş, diğerlerinin hepsi ilaçlanmış. Bitler de görünmüyor. Ama saçlardaki sirkeler (bit yumurtası) saç tellerinde dizi dizi duruyorlar. İlaçlama işi belirli bir süre hep birlikte yapılmazsa birkaç gün sonra sirkelerden önce bit yavruları (yavşak) çıkacak, kısa süre sonra da bit salgını bütün hızıyla devam edecek demektir.

İlaçları geri gönderen ailelerden biri hariç hepsi de temiz olmayan ailelerdi. Kızlarının saçları bit doluydu. Onların hepsini yeniden ilaçladım. Ayrıca tembihledim: "Eğer saçınızı ilaçlamazsanız, bit görürsem saçınızı keserim." dedim. İlaçları da öğle tatilinde çocukların eline vererek geri gönderdim..

Onlar ilaçları tekrar göndermediler; ama çocukların saçlarını da ilaçlamadılar. O anlayışsız birkaç ailenin yüzünden diğer öğrencilerimi de bittene tam olarak temizleyemedim. Kızların hepsinin saçları uzundu. Saç kesme adetleri yoktu. Onun için de tam bir ilaçlama yapmadan bitin önü alınamıyordu. Sık sık benim saçımda da bit görüyordum. Çünkü akşama kadar çocukların arasındaydım. Yanlarına oturuyorum, ödevlerini kontrol ediyorum, yanlışlarını gösterip düzeltiyorum. Bunlar benim çocuklarım; iç içe yaşıyoruz.

Bittene kurtulmak için ilaç kullanmayan çocukların saçlarını kesmeye karar verdim. Çocuklarla ailelerine tekrar haber gönderdim. Bu kaçınıcı haber verme ben de unuttuğum. Sanıyorum ki: "Öğretmen bizi korkutmak için haber gönderiyor, nasıl olsa kesemez." diye düşü-

nüyordlardı. Ben de saçları kesmeye karar verdikten sonra düşünmeye başladım. Karar vermek kolay; ama uygulamak zor. Yalnız saçlarını ilaçlamayan çocukların saçlarını kessem, arkadaşlarının yanında onurları kırılabilecek. Ayrıca aileleri de bu işi kendilerine karşı özellikle yapmış bir haksızlık gibi algılayacaklar. Onun için işin içinden çıkamıyorum. Bir taraftan da bu pisliğin temizlenmesi gerekiyor. Diğer taraftan da kimsenin danlıp üzülmemesi lazım. Yani, bir kurtuluş yolu bulmalıyım. Sonunda bütün kız öğrencilerin saçlarını kesmeye karar verdim. Bu iş için önce çocuklarımı hazırlamam gerekiyordu. Onlara şehirlerdeki okullardan, o okullarda okuyan kız ve erkek öğrencilerin kıyafetlerinden söz ettim. Özellikle de kız öğrencilerin saçlarının kısa kesilmiş olduğunu anlattım. Kısa saçın kolay tarandığını, daha kolay yıkayıp temizlendiğini söyledim. "Siz de saçlarınızın onlar gibi kısa kesilmesini istemez misiniz?" dedim. Öğrencilerim: "Ama öğretmenim onlar "tango", biz ise köylüyüz." dediler. "Peki siz de tango olmak istemez misiniz?" deyip ekledim: "Kim saçını kestirip tango olmak istiyor?" Hemen hemen hepsi ellerini kaldırdı.

Nisan ortalarında bir cumartesi günüydü. Tasarlayarak bugüne denk getirmiştım. Makası da hazırlamıştım. Özellikle kızların annelerinden tepki gelebilirdi. "Peki çocuklar, önce hanginiz saçını kestirmek ister." dedim. Akgül Yazar: "Ben isterim öğretmenim, ilk önce benim saçımı kes." diyerek parmak kaldırdı. Akgül'den başlayarak bütün kız öğrencilerin saçlarını kestim. Erkeklerin saçları zaten kısaydı. Akgül, sonra öğretmen oldu. Öğrencim, köylüsü, sınıf arkadaşı ve meslektaşı Kazım Vurgunla evlendi. Şimdi her ikisi de emekli olduklar. İstanbul'da oturuyorlar.

Çocukları evlerine gönderdikten sonra gelecek tepkileri beklemeğe başladım. Her hafta sonu olduğu gibi, bu hafta da Mercan'a inecektim. Tepkileri görüp öyle gideyim, diye özellikle bekledim. Beklemem fazla uzun sürmedi. Baktım ki Fikke (Fikriye), elinde Dürüye'nin saç örgülerinden biri ile köyün içerisinde Kürtçe bağırarak dolanıyor. Kadınları kışkırtıyor.

Fikriye, Şa Yusuf Dede'nin küçük kardeşi Mustafa'nın eşi. Zeka düzeyi vasatın altında. Mustafa onu köyde bırakarak sık sık gurbete gider. Fikriye de köyde her gün akşama kadar kapı kapı dolanır. Kimse onu adı ile çağırmas. Onun adı köylülerce Fikke'dir. Fikriye'nin elinde tutup herkese göstererek dolandırdığı saç örgüsü ise büyük kayını Şa Yusuf Dede'nin kızı Düriye'nin saçı. Düriye'nin saçları gerçekten çok gür ve uzundu, aynı zamanda da bitliydi.

Çok geçmeden Fikriye'nin arkasına, DDT'yi kullanmayan kızların anneleri de takıldı. Bir de baktım köyün alt tarafında Düriye'nin annesi, kızın diğer örüğünü eline almış hem ağlıyor hem de Kürtçe laf sayarak okula doğru, yokuşu tırmanarak geliyor. Fikriye, köyün en az yarısını dolanmış ve arkasına beş-altı kızın anasını takmış, okula aşağı iniyorlar. Arkalarına da yirmi-yirmi beş kadar seyirci çocuk ve kadın takılmış. Ortalıkta hiç erkek görünmüyor, bu iyiye işaret. Okula iyice yaklaştıklarında dışarı çıktını ve Fikriye'nin getirdiği gruba doğru yürüdüm. Durdular: "Ütanmıyor musunuz bir delinin arkasına takılıp okula gelmeye? Onun çocuğu bile yok. Akılsız başı ile sizi kandırdiğını anlamıyor musunuz? Elinizdeki saç örgülerinin arasını karıştırıp bakın bakayım ne göreceksiniz? O saçların içi bit ve sirke dolu. Onları temizleyeceğinize, okulu basmaya geliyorsunuz. Hadi dönün bakayım evinize!" dedim. Yerden de bir taş alarak Fikriye'ye doğru fırlattım. Gelenler, yerlerinden biraz geriye giderek aralarında Kürtçe tartışmağa başladılar. Uzaktan evlerinin önüne çıkıp onları izleyen komşular da çoğalmıştı.

Düriye'nin annesi yokuşu tırmanıp kalabalığın yanına gelmeden, kapıyı kapatarak Mercan'ın yolunu tuttu. Kadınlar konuştuğularının tamamını anlayabilselerdi hiç sorun çıkmazdı. Ancak söylediklerimin çoğunu anlamıyorlardı. Onun için de ikircikli davranıyorlardı. Ben de olumsuz bir şeyle karşılaşmamak için daha fazla beklemeden köyden ayrıldım. Yolda giderken okulun camlarının kırılıp kırılmayacağını doğrusu kesliremiyordum. Kırılmayacağı konusunda duygularım ise daha ağır basıyordu.

Mercan'da fazla beklemeden Tercan'a gittim. Olanları akrabam, Gezici Başöğretmen Hüseyin Erdoğan'a anlatacaktım. Erdoğan'ı evde buldum. Olanları eşi ile ona anlattım, timine Yenge çok korktu: "İyi ki köylüler seni öldürmedi? Onlar saçta çok önem verirler." dedi. Erdoğan: "Yapmasan daha iyiydi, kalk gidelim, durumu bir de müfettiş Ekrem Bey'le konuşalım." dedi.

Ekrem Bey'i yeni açılan şehir kulübünde bulduk. Olanları ona da detaylarıyla anlattım. Ekrem Bey: "Hiçbir şey olmaz; ama biz gene de önlemimizi alalım. Muhtara haber gönderelim, pazartesi gelsin. Sen de pazartesi günü köye gitme. Peki muhtara nasıl haber ulaştırabiliriz?" diye sordu. Ben, haberi muhtara nasıl ulaştırabileceğimizi anlattım: "Tercan Jandarma Bölük Komutanlığı'ndan, Mercan Jandarma Karakolu'ndaki Uzman Onbaşı Hasan'a telefon edilirse, Hasan Onbaşı bir jandarma erini Asdokomlulann oturduğu kahvehaneye gönderir. Orada bulunan köylülerin birisi tembihlenirse akşama varmadan muhtara haber ulaşır." dedim. Üçümüz birlikte Jandarma Bölük Komutanının yanına gittik.

Oradan, telefon işini hallederek çıktık. Ekrem Bey: "Ben bu konuyu Hamdi Bey'le Kaymakam Bey'e de anlatayım." dedi. "Bu olayı dallandırıp budaklandırmayalım. Bir şey olacağı yok, sadece haberiniz olsun diye söyledim. Böyle büyütüleceğini bilseydim anlatmazdım." dedim. Ekrem Bey: "İyi ki bize anlattın; çünkü olayların çoğu küçük denilerek halife alınan sorunlardan çıkmıştır." dedi. "Sakin muhtara baskı falan yapılmasın, onun haberi bile yok. Muhtar o gün köyde değildi. Köylülerin çoğunun da bu olaydan haberleri yoktur." dedim. Ekrem Bey: "Baskı yapılmayacak, onunla ben görüşeceğim. Yanımızda sen de olacaksın, hele muhtar gelsin bakalım. Neler olduğunu bilmiyoruz ki? Belki okulun camı çerçevesi kırılmıştır." dedi. Herhangi bir

olayın olmayacağına yürekte inanıyordum. Çünkü Asdokomlular kadınıyla erkeğiyle anlayışlı, uysal, aynı zamanda uygar insanlardı. Okuma yazmaları yok denecek kadar az, görgüleri de fazla değildi. Ancak yumuşakbaşlı insanlardı. Bu kadar sevdikleri okula saldırmaları olanaksızdı. Bu düşüncemi Ekrem Bey'le Hüseyin Erdoğan'a da söyledim.

Cumartesi ve pazar günlerini Tercan'da geçirdim. Tercan'a yakın olan köylerin öğretmenleri Mercan'dan çok Tercan'a gelirlerdi. Bu iki gün ve geceyi arkadaşlarımla birlikte geçirdim. Onlardan birisi son yıllarda ünlü olan sinema oyuncusu Aydan Şener'in amcası Nadir Şener'di. Nadir, Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü'nde benim sınıf arkadaşımıydı. Birinci ve ikinci sınıfları birlikte okuduk. O, üçüncü sınıfta Erzurum, Ilıca'da bulunan Pulur Köy Enstitüsü'ne nakil giderek oradan mezun olmuştu.

Muhtar Hasan Doğan, pazartesi saat dokuzdan önce Tercan'a gelmişti. Onun erkenden geleceğini bildiğim için saat dokuzdan önce otelden kahveye inmiştim. İndiğimde muhtar oturmuş, çay içiyordu. Olacağına inanmasam da Ekrem Bey söyledikten sonra okula bir şey olabileceği düşüncesi aklımdan hiç çıkmıyordu. Muhtarı görür görmez: "Köyden ne haber?" diye sordum. Bir taraftan da muhtarın davranışlarından bir şeyler anlamaya çalışıyordum. Muhtar: "Ne olsun hocam, köy her zamanki köy. Herkes işinde gücünde. Sahi sen bugün burada ne arıyorsun? Okulu açmadığına göre çok önemli işin olmalı." dedi.

İyice rahatlamıştım. Köyde hiçbir olayın çıkmadığı anlaşılıyordu. Boşuna o kadar üzülmüşüm. Muhtar: "Senin haberin var mı hocam? Müfettiş Bey beni acele buraya niye çağırmış?" dedi. "Senin haberin yok mu? diyerek olup biteni tek tek muhtara anlattım. "Köye gelmemi de Ekrem Bey istemedi. Belki köylülerin hücumuna uğrırım, diye çekindi." dedim. Muhtar: "Hocam, sen bunları ciddi olarak söylüyorsun

galiba." dedi. Ciddi olduğunu söyledim. "O garıların ben babasının ke- miğine. Sana kim el kaldırabiliyormuş? Ben, cumartesi akşamı köye gelince duydum. Bekçi ile, okula gelen kadınların kocalarını ça- ğırdım. Ağzıma geleni söyledim. Kadınlarınıza sahip çıkın. Onlar ön- ce çocuklarının bitlerini temizlesinler. Hoca yanlış mı yapmış? İyi yapmış, dedim. Kocaları da eşlerine kızmışlar. Hatta Şa Yusuf, eşine: 'Garı, hocaya laf söylersen seni boşarım.' demiş. Zaten her şeyi karış- tıran o Fikke denen sürtükmüş. Hocam, yoksa sen de köye gelmeğe korktun mu?" diye bitirdi sözlerini.

Üzüldeğü her halinden belliydi. Kimsenin bana bir şey yapmaya- çağını bildirdiğimi, ancak Ekrem Bey'le Erdoğan'ın önlem için beni bırakmadıklarını söyledim. Muhtar: "Aman Ali Bey'im, kurban olam gözüne; kimseye bir şey söyleme, olup bitenden kimsenin haberi ol- masın, memlekete rezil oluruz. Köyümüzün adı beş paralık olur." de- di. Merak etmemesini, Ekrem Bey'le Hüseyin Bey'den başka kimseye söylemediğimi anlattım. Hem, duyulmasının önemli olmadığını anla- tarak muhtarı teselli etmeğe çalıştım. "Hadi, Ekrem Bey'e gidiyoruz." diyerek muhtarı kaldırdım.

İlköğretim Müdürlüğüne gittiğimizde Ekrem Bey, odasına gelmiş, bizi bekliyordu. Muhtarı görünce iyice ciddileşti. Muhtara yüklenece- ğini anladım. Onu önlemek, en azından hafifletmek için kendisi sor- madan konuşmaya başladım. Köyde her şeyin normal olduğunu, oku- lun zarar görmediğini, benden sonra kadınların hemen dağıldıklarını; ayrıca muhtarın bana söylediklerini anlattım. Ekrem Bey: "Bak muh- tar sizin bir sabıkanız daha var. Öğretmene ev bulamayıp, onun o kor- kunç barakada az kalsın ölmesine sebep olacaktınız. Ali'ye en küçük zarar gelirse, onu derhal köyden alırız. Size de uzun zaman öğretmen vermeyiz. Sen akıllı, becerikli bir muhtarsın; öğretmeninize sahip çı- kın." dedi. "Öğretmenimize en küçük zarar gelmesi için bizim ölme- miz gerekir. O bizim canımız ciğerimiz. Çocuklar onu ana ve babala- rından fazla seviyorlar. Öğretmen geleli köyümüz değışti. Kimse onun turnağına bile dokunamaz, sen hiç korkma Müfettiş Bey." dedi. Ekrem Bey: "Ben de zaten öyle bekliyorum." diyerek bizi yolcu etti.

O akşam muhtarla birlikte köye döndük. Yemekten sonra muhtarın oda tıklım tıklım doldu. Ben de akşam yemeğini muhtarlarda yemiştim.

Komşular, jandarma aracılığı ile muhtarın böyle aniden ilçeye niçin çağırıldığını merak ediyorlardı. Muhtara haber gönderen jandarma eri haber gönderdiği köylüye: "Eğer muhtar yarın derhal ilçeye gitmezse akşam köye gelip onu mevcutlu götürürüz." demiş. Bu sözler köyde dalga dalga yayılmış. Herkes bir tarafa çekmiş jandarmanın sözlerini. Onun için de köylü muhtarın anlatacaklarını sabırsızlıkla bekliyor. Benim pazartesi okulu açmayışım, köye gelmeyişim de onları telaşlandırmış. Bazıları hanımlarını hırpalamış.

Muhtar olanları anlattı. Benim anlamamı istemediği yerleri Kürtçe söyledi. Aralarında epeyce bir zaman Kürtçe tartışılar. Anlayabildiğim Kürtçe sözcüklerden çıkardığım sonucu şöyle özetleyebilirim: Öğretmenimiz iyi bir adam. Onu amirleri de seviyor. Yaptığı her şeyi çocuklarımız ve köyümüz için yapıyor. Herkes karısına sahip olsun, öğretmeni üzmesinler. Bundan sonra DDT'yi kendimiz alalım. Çocuklarımızı ve köylümüzü bu pislikten kurtaralım. Öğretmenin dediği yalan mı? Biz çocuklarımızın, evimizin bitli, pireli olduğunu bilmiyor muyuz?

O günden sonra çocuklar daha temiz oldu, bit iyice azaldı. Olanları herkes unuttu. Fikriye, o öğretim yılının sonuna kadar okulun civarına yaklaşmadı.

ELBİSEMİ SU GÖTÜRÜYOR

Asdokomu'ndaki üçüncü yılımdı. Yaz tatiline girmemize az bir zaman kalmıştı. Artık çevre köyleri de iyice tanımıştım. O köylerde çalışan arkadaşlarla her hafta sonu Mercan'da buluşmakla birlikte, sözleşerek, herhangi birimizin köyünde de biraraya gelirdik. Hem çevreyi hem de birbirimizi yakından tanımış olurduk.

Ünlü halk ozanlarından Aşık Davul Sulari ile Aşık İsmail Daimi'yi o tarihlerde tanımıştım. Davul Sulari benden yaşça büyüktü. O zaman yeni ünlenmişli. Sonradan ilçe yapılarak adı Çayırılı olarak değiştirilen Mans nahiyesinde oturuyordu. Daha doğrusu ailesi oturuyordu. Kendisi Türkiye'nin her tarafını geziyor, konserler veriyordu. Davut Sulari, Ankara ve İstanbul radyolarından sesini duyururdu sık sık. Televizyon, kimse tarafından bilinmiyordu. Radyolar aracılığıyla, Alevi semah ve deyişlerini geniş kamuoyuna ilk duyuran Aşık Davut Sulari'dir. Bu yüzden, o vakitler Alevilerin bir bölümü tarafından çok eleştirilmiştir. Çünkü semah ve deyişler, yüzyıllardan beri -yalnızca korkularından dolayı- gizli yapılan Alevi cemlerinde çalınıp söylenirdi. Başta "Turna Semahı" olmak üzere Türk Halk Müziğinin şaheserleri sayılan semahlar, Aşık Davut Sulari sayesinde gün ışığına çıkmıştır.

Rahmetli Aşık Davul Sulari, Çayırılı'ya çok az gelirdi. Çocuklarına babası ve kardeşlerinin baktığı söylenirdi. Ayrıca aşık o yüzden de eleştirilirdi. Sonradan bu durum normal karşılanmaya başlandı. Davut çapında bir halk ozanının yalnızca ailesine ait olamayacağı anlaşılmıştı. Aşığın Çayırılı'ya az gelmesi yüzünden onu görüp dinleme olanağı bulmak bir şanstı.

Aşık Daimi, Asdokomu'na komşu olan Karahüseyn köyündendi. Onunla daha çok buluşurduk. Aşık Daimi henüz Davut Sulari kadar ünlenmemişti. Ama o da radyolarda çalıp söylerdi. Köyüne daha sık gelirdi. Daimi'nin yaşı, Davul Sulari'den küçüktü. Daimi ile ben aynı yaşta olduğumuzdan, dostluğumuz da epeyce ilerlemişti. Ünlü sanatçımız Ali Ekber Çiçekle birlikte üçümüz sıkça birlikte olurduk. Ali Ekber, İstanbul'a gitti sonradan. TRT'de çalışmaya başladı. Ben Ankara'ya atandım; Daimi, Erzincan'da kaldı. Giderek daha da ünlendi. Çok güzel eserler verdi. Birçok türkü derledi. Bugün, birçok sanatçının dilinden düşüremediği "Ne ağlarsın benim zülfü siyahım? Bu da gelir, bu da geçer ağlama" diye başlayan türküsünü rahmetli Daimi o günlerde söylerdi.

Daimi'nin erken yaşta ölümünü duyduğumda yüreğim yandı, epeyce ağladım. Uzun zamandan beri görüşmüyorduk. Ben Mercan'dan ayrılıp Erzincan'a gelince görüşmelerimiz zaten seyrekleşmişti. Ali Ekber'le de görüşemiyoruz. O şimdilerde İstanbul'da, ben de birkaç yıldır Antalya'da oturuyorum.

İşte, okulun kapanmasına birkaç gün kala akşama doğru komşulardan biri haber getirdi: Aşık Daimi, Mercan'da; bu gece orada kalacak. "Sabahleyin gelebilirse gelsin, hocayı özledim." demiş. Sevindim, sabah gitmeye karar verdim. Akşam yemeğini yedim. Kitap okumağa başladım. Sabahleyin okulu kapatıp gitmeyi içime hiç sindiremiyordum. O zamana kadar nedensiz, keyfi olarak okul kapatmamıştım. "Daimi de haber gönderdiğine göre bir nedeni olmalı. Öyleyse kalkıp şimdi gideyim, görüşürüz. Sabah da erken kalkar dersime yetişirim. Nasıl olsa Daimi Mercan'a her geldiğinde olduğu gibi sazını da yanına getirmiştir. Her zaman yaptığımız gibi bir-iki duble rakı içip sazını dinleriz." diye düşündüm.

Karanlık basmıştı. Kimseye haber vermeden hemen toparlanıp Mercan'ın yolunu tuttum. Uzun yoldan gitsem gecikirim, diye kısa yolu seçtim. Ancak kısa yol da tehlikeli olmaya başlamıştı. Karların erimeye başlamasıyla Fırat'ın suları da çoğalmıştı. Un fabrikasının bent kapakları açılmıştı. Artık, su savaklarının üzerinden geçilemiyordu. Bir aya yakın zamandan beri ya bentin altından suya girerek geçiyorduk ya da köprüyü dolanıyorduk.

Yolda bunları düşünerek Fırat'ın kıyısına geldim. İyi denebilecek derecede yüzmeye biliyordum. Gece karanlığında bent kapaklarından su öyle fişkırdı ki korkudan ödü kopardı insanın. Yaşamımda korku bilmeyen ben, iyice korkmaya başladım. Suyun, gece bu kadar korkunç olduğunu ilk kez orada gördüm ve o korkuyu duydum. Suyun kıyısında bir süre bekledim. Köprüye giderek oradan geçmeyi düşündüm. Buraya gelmekle köprü yolunu iyice uzatmıştım. Suyun korku veren se-

sinden başka bir ses duyulmuyordu: Fırat, karanlık gece, bir de ben. Sonunda geçmeye karar verdim. Gece olduğu için geçit yerini tam olarak bulmak zordu. Biraz yukarıdan suya girsem, derine düşebilirdim. Aşağıdan girsem akıntıya kapılabilirdim. Sekiz-on metre genişliğindeki geçit koridorunu bulmam gerekiyordu. Gündüz her zaman geçiyorduk. Kaldı ki gündüz bile bazan biraz aşağı ya da yukarıdan suya girdiğimiz oluyordu.

Suya aşağı yukarı birkaç kez gidip gelerek, geçit olduğunu tahmin ettiğim bir yerde durdum. Suyun karşı tarafını görmeğe çalıştım, göremedim. Ayakkabılarımı çıkardım. Bağlarından iki ayakkabıyı birbirine sıkıca bağladım. Onları heybe gibi omzuma atacağım. Belden aşağı soyundum. Ceketimi çıkardım. Pantolonumu ve iç çamaşırımı ceketimin içine yerleştirdim. Ceketin eteklerini, pantolon ve çamaşırın üzerine sardım, kollarını da üzerinden dolayarak bağlayıp bohça yaptım. Kravatımla çıkını tekrar bağlayarak iyice sağlamlaştırdım. Normal zamanlarda hiç böyle yapılmaz. Genellikle su azdır. Göbeğimizin üstüne bazen çıkar. Pantolon ve ayakkabılarımızı çıkarıp elimize alırız. Üst çamaşırlarımızı da suya girince biraz yukarıya doğru toplayarak karşıya kolaylıkla geçeriz. Hatta çok zaman su, göbeğimizi bile çıkmazdı.

Ama şimdi hem su fazla hem gece karanlık hem de geçiti doğru olarak bulduğumdan emin değilim. Önlemlerimi ona göre aldım. Ayakkabılarımı heybe gibi sol omuzuma attım. Çıkınımı başıma koyarak sol elimle tuttum. Böyle yapmakla ayakkabılarımın kolumdan kayıp suya düşmelerini de önlemiş oluyordum. Sağ elimle de vücudumun üst kısmındaki gömlek ve atletimi yukarı doğru kıvrarak suya girdim.

Bu gece su, beklediğimden daha soğuktu. Sanki buzlu suyun içinde yürüyordum. İrmağı yanlamadan, geçitten aşağı düştüğümü anladım. Hem akıntı çoğalmıştı hem de derinlik giderek artıyordu. Yukarı

çıkma için zorladım; akıntıya gücüm yetmedi. Hiç değilse aşağı düşmeden durumumu koruyarak devam edeyim, diye bütün gücümü zorluyordum. Ne kadar çabalasam da akıntıdan kurtulamayacağımı anlamıştım. Gittikçe suya aşağı kayıyordum. Su, omuzlarıma kadar çıktı. Giysilerimin çoğu ıslandı. Başımda taşıdığım ceket ve pantolonum kuruydu. Birden ayaklarım yerden kesildi. Su, akıntıya doğru sürüklüyordu beni. Karşı kıyıyı görmeye çalıştım, karanlık biraz ileride koyulaşıyordu. Koyuluğun karşı taraf olduğunu anladım. Geçitten kırk-elli metre aşağı düşmüştüm.

Yüz-yüz elli metre ileride ırmak, sola doğru yaklaşık doksan derecelik bir dönüş yapıyordu. Oraya gitmeden karşıya geçmeliydim. Çünkü aşağısı tehlikeliydi. Köprüye kadar ırmağın kıyılarını adım adım biliyordum. Sorunum karanlıktı. Geçite de karanlık yüzünden, yanlış yerden girmiştim. Yüzmeden karşıya geçemeyeceğim belliydi. Yüzmek için önce elimdeki yükten kurtulmalıyım. Ayakkabılarımı karşıya savurdum. Seslerinden toprağa düştükleri anlaşılıyordu. Sonra bohçamı attım. Onu karşıya yetiştiremedim, suya düşürdüm. Baktım, akıntı bohçamı götürüyor. Üzerimde gömlek ve atlet vardı; ama güç de olsa yüzebiliyordum. Sekiz-on metre uzaklaşmadan çıkını yakaladım. Dişlerimle tutarak kıyıya doğru yüzdüm. Yedi-sekiz kulaçta kıyıya vardım. Ancak, geçitten epeyce aşağı düştüğüm için kıyı dikti. Birkaç kez elimi attığım kuru otlar koptu. Bir iki hamleden sonra bir yılğın ağaççığına tutunarak kıyıya çıktım.

Her tarafım buz kesmişti sanki. Tüm giysilerim ıslanmıştı, sırlıklamdım üstelik. Yalın ayak, ayakkabılarımı aramaya başladım. Tahminimden otuz kırk metre yukarıda buldum, birbirine bağladığım gibi duruyorlardı. Gömlek ve atleti çıkardım. Sularını iyice sıktıktan sonra tekrar giydim. Bohçam da bağladığım gibi duruyordu. Açtım, hepsinin sularını sıktıktan sonra sırtıma geçirdim. Ayakkabılarımı giyerek koşmaya başladım.

Kahveye girdiğimde her tarafım aleş gibiydi. Otelci Dursun Karagül ne olduğunu sordu, kısaca anlattım. "Bana acele çamaşır ve elbise bul." deyip otele çıktım. On dakika olmadan Dursun Bey'in oğlu Aydın çamaşırda birlikte bir takım elbise getirdi odama. Aydın, Dursun Karagül'ün en büyük oğluydu. Benden bir iki yaş küçüktü; ama boyu kısaydı. "Ali Ağabey, bu elbiseyi Turgut dikti. Biraz büyük dikmiş. Vallahi sana iyi gelir, hele giy." dedi. "Aydın, sen elbiselerimi al, Terzi Turgut Nalbantoğlu'nu bul. Dükkanı açtır, bunları elden geçirsin, ütülesin. Ayrıca, Aşık Daimi'nin de nerede olduğunu öğren." dedim. "Ağabey; Turgut, Mehmet Çebi'nin orada, şimdi hemen dükkanı açtırırım. Daimi ve Bakkal Hasan Hüseyin, bir yere gittiler. Burada yatak ayırttı. Giderken, erken döneceğim, demişti. Sanırım birazdan gelir; çünkü sazi yukarıda, odasında duruyor." dedi.

Ceketimi, pantolonumu ve kravatımı vererek Aydın'ı gönderdim. Getirdiği çamaşırda ve elbiseyi giydim. Gömlek dışında hepsi üzerime güzel oturdu. Gömleğin kolları biraz kısa geldi. Odaya ilk geldiğimde sobayı yaktırmıştım. Gömlek ve çamaşırda, çoraplarımı yatağın üzerine serdim. Yatma zamanına kadar kuruyabilirdi. Ayakkabılarımı çorapsız giyerek aşağı kata, otelin kahvesine indiğimde saat 21:00'i geçiyordu.

Ben odaya çıktıktan sonra Dursun Bey, olayı kahvedakilere anlatmış. Kahvedeki müşteriler beni görünce başıma toplandılar. Zaten çoğumuz birbirimizi tanıyorduk. Aydın'ın haber vermesi üzerine Mehmet Cebi, Turgut Nalbantoğlu, ağabeyleri Selahattin ile Sabahattin de Aydınla birlikte kahveye geldiler. Her kafadan bir ses çıkıyor, herkes bir şeyler söylüyordu. "Sen aklını mı kaçırdın? Gece karanlığında hem de bu mevsimde Fırat'a girilir mi? Bilmiyor musun buralarda ona "Kanlı Fırat" dendiğini?..." Olanları bana tekrar tekrar anlattırdılar. Onları teskin ettim. Gece suya girmenin yanlış olduğunu, yüzmeme güvendiğim için girdiğimi, her şeyin geçtiğini, kendimi de çok iyi hissettiğimi söyledim. O sırada Aşık Daimi de kahveye girdi. Hararetili

konuşmaları o da görmüş dışardan. Bir fasıl da ona anlattım. Biraz da o kızdı. Konuyu kapattık.

"Aydın, sazı getir bakayım yukardan." diye seslendi babası. Daimi, "Vakit geçti." dediyse de kahvede bulunanların ısrarına direnemedi. Saat 23:00'e kadar çalılıp söyledi. Daha sonra onun odasına çıktık. Geç saatlere kadar söyleşip dertleştik. O, sabahleyin Erzincan'a gidecekti. Ben de erkenden gideceğimi söyleyerek vedalaşılıp ayrıldım.

Sabah saat yedide kalktım. Osman Usta'nın lokantasında bir tas erişte çorbası içtikten sonra köye gitmek üzere yola koyuldum. Bu sefer köprüden gidecektim. Akşamki serüven gözümü iyice korkutmuştu."Yol uzun olsun da tehlikesiz olsun." diyordum artık.

İLK RADYOM

Radyo, köylümüzün yaşamına yeni giriyordu. Asdokomu'na atandığımda, aklımda kaldığına göre, sadece muhtarın evinde radyo vardı. Daha sonraki yıllarda radyo alanların sayısı arttı. Gene de köyden ayrıldığımda 1955 yılında, komşuların daha dörtte birinde bile radyo yoktu.

Radyo ile ilk kez ,1939'da, İkinci Dünya Savaşı çıktığı zaman tanışmıştım. Daha ilkokula başlamamıştım. Nahiyeimizin mahalle bekçilerinden sesi en gür çıkan Sert Hasan, mahallelerde bağırarak dolaşmağa başladı. Halka duyurulması gereken bu gibi haberleri hep Sert Hasan'ın sesinden duyardık. Mahalle ve köy bekçilerine o zamanlar "kızır" de denirdi. Bağırarak haberleri halka duyurmaya "tallal bağırıyor" derlerdi. Sesi en gür olan bekçi, mahalle mahalle dolandır; mahallelerin en yüksek yerine çıkardı. Halka duyurulacak bilgi ne ise onu yüksek sesle söylerdi. Bağıra bağıra bütün mahalleleri dolaşırđı. Büyük mahallelerde birkaç yerde bağırırđı.

Cimin'in en büyük mahallesi, bizim de oturduğumuz Çay Mahallesi idi. Bizim mahallede üç dört yerde bağırılırdı. Bizim evler için "Kuyubaşı" denilen yerde bağırılırdı. Kuyubaşı; Gımillı, Şıhbağı ve

Bektaş i semtlerinin ortasındaydı. Sert Hasan Amca'nın sesi oradan en az yüz elli hane tarafından duyulabilirdi.

Sert Hasan Amca gerçekten sert bir adamdı. Boyu kısa olmasına rağmen, sesi çok gür çıkardı. Bütün çocuklar ondan korkardık. Aslında çok iyi bir insandı. O günkü duyuru yaklaşık olarak şöyle idi: "Cumhurbaşkanı İsmet Paşa, halka, savaş hakkında radyodan bilgi verecek. Herkes saat'da belediyenin önünde toplansın."

Halk radyoyu bilmiyordu. Belki adını duyanlar vardı; ama sanırım kendisini gören gören yoktu. Nahiye de hiç kimsede de radyo yoktu. Belediye de radyoyu yeni almıştı. Savaş başlayınca, haberler halka çabuk ulaştırılsın, gece karartmaları zamanında yapılsın diye hükümet, belediyelere radyo alma zorunluluğu getirmiş. Halk, haberi duyar duymaz, belediyenin önündeki büyük alana toplanmaya başladı koşarak. Biz çocuklar büyüklerden önce belediyenin önüne gitmiştik bile.

İsmet Paşa'nın konuşması falan biz çocukları ilgilendirmiyordu. Bizim görmek istediğimiz şey radyoydu. Büyüklerimiz radyonun büyükçe bir kutu olduğunu, kutunun kendi kendine adam gibi konuştuğunu duyduklarını söylüyorlardı. Öyle sanıyorum ki büyükler de İsmet Paşa'nın konuşmasından çok radyoyu merak ediyorlardı. Belediye, iki katlı ahşap bir binaydı. Nahiye Müdürü de aynı binada oturuyordu. Bina, çatılı ve kiremitliydi. Yaklaşık bin beş yüz hanelik Cimin'de sadece İlkokul, Belediye ve Karakol (jandarma) binaları çatılı ve kiremitliydi. Diğer tüm binalar toprak damlıydı. Tarihi Akkoyunlu Camisi'nin dahi çatısı yoktu. Camiye daha sonraki yıllarda çalı yapıldı.

Akşam ezanı sıralarında belediyenin üst katının balkonunda bir kişi topluluğa bakarak konuşmaya başladı: "Biraz sonra, şu yanımdaki odanın penceresinden radyo ile cumhurbaşkanımızın sesini duyacaksınız. "Bir uğultu sesi ortalığı sardı. Konuşan adam eliyle sus işareti yaptı ve konuşmasına devam etli: "Gürültü yaparsanız konuşmayı du-

yamazsınız, çit bile çıkarmayın." diyerek çatıdaki bir şeyi gösterdi: "O gördüğünüz alet, sesi Ankara'dan alarak buraya getirecek. Aletten aşağı doğru gelen tel de sesi ondan alıp içerdeki radyoya taşıyacak. Biz, biraz sonra pencereyi açarak radyoyu oraya koyacağız. Ağzını da sizden tarafa çevireceğiz. Siz konuşulanları dinleyeceksiniz. Her akşam aynı saatte haberleri dinleyebilirsiniz. Sesinizi çıkarmayın."

Çatıda üç-dört metrelik iki demir direk üzerinde, bir tarafı balık kuyruğu gibi çatal, bir tarafında pervane gibi dönen bir alet vardı. Pervane döndükçe çatal kuyruk sağa sola oynayıp duruyordu. Aletten aşağıya doğru uzayıp pencereden odaya giren kalınca, halat gibi bir şey vardı. Çalının tepe noktasında da ikişer metre boyunda iki direk arasına gerilmiş telle, o tele bağlanmış, odaya kadar inen başka bir tel daha vardı. Biz aşağıdakiler sesimizi kesmiş, nefeslerimizi tutmuş, gözlerimizi henüz kapalı olan pencereye dikmiş olacakları bekliyorduk. Sert Hasan Amca da gürültü yapan çocukları korkutuyordu.

Çok geçmeden pencere açıldı; tahtadan yapılmış, cilalı büyük bir kutu gözüktü. Kutunun önü, dikine ikiye ayrılmış gibiydi. Kutunun alt tarafında palto düğmesinden büyük dört düğme görünüyordu. Radyonun bulunduğu odada, belediyenin giriş kapısının üstündeki balkonda birer lüks lambası yanıyordu. Balkonda yanan lüks lambası daha çok meydanı aydınlatıyordu. Biraz önce balkonda konuşan adam, radyonun bulunduğu pencereden başını dışarı uzatarak, gürültü yapılmamasını, İsmet Paşa'nın şimdi konuşmaya başlayacağını söyleyip radyonun düğmelerini kurcalamaya başladı.

Radyodan hisşirtılar, gürültüler; ılık sesine benzeyen, ancak ondan daha tiz sesler gelmeye başladı. Adam düğmelerle oynadıkça sesler habire değişiyordu. Tarifi mümkün olmayan tuhaf sesler çıkıyordu radyodan. O sesler bile bizi şaşırmaya yetti. Adam, radyo ile yarım saallan fazla uğraştı. Bazı adamlar da çalından inen tellerle uğraşıyorlardı. Ne yapı 11 arsa radyodan insan sesine benzer bir ses çıkaramadılar.

Radyo ile uğraşan adam radyoyu kapatıp balkona **çık**ttı. Topluluğa İsmet Paşa'nın konuşma zamanının geçtiğini; ancak kendilerinin radyoda konuşma yapılan yeri bulamadıklarını söyleyerek dağılmamızı istedi. E\ serimize dağılırken, bazı büyükler: "Bu iş, İsmet Paşanın planıdır/" diyorlardı.

Elektronik araçlar korkunç derecede pahalıydı. Orta kalitede bir radyo, beş altı aylık öğretmen maaşıyla ancak alınabiliyordu. Odanın yüksekçe bir yerine, radyonun içerisine kolayca sığabileceği büyüklükte dolap yaptırılırdı. Radyo dolabın içine konur, kapağı kilitlenirdi. Evin büyüğünden başka dolabı kimse açıp radyoya el süremezdi. Gündüzleri hemen hemen hiç açılmazdı. İkinci vakti baba işten gelecek, yıkanıp temizlenecek, yemekler yenip sofraya toplanacak; çocuk ve de evlerinde radyosu olmayan komşular gelecek ki ancak ondan sonra radyo açılabilirdi.

1950'li yıllarda, köylerimizin neredeyse yüzde doksanında elektrik yoktu. Köylerdeki radyolar batarya ile çalışıyordu. Onu da ara ki bulasın.Çok kez karaborsada, fiyatının birkaç katına satılıyordu. Bazen karaborsada dahi bulmak mümkün olmuyordu. Batarya bulamadığımız zaman piyasadan, yassı cep feneri pillerini fiyatının iki katına toplardık, onları yan yana dize, kutularından birbirlerine lehimleyerek bataryaya yapardık. Radyoların her zaman açık olmamasının bir nedeni de budur. Batarya hem pahalıydı hem de istediğin zaman bulunmuyordu.

Vatandaşlar pahalılıkla İkinci Dünya Savaşı sırasında tanıştı. Şehirlerde birçok yiyecek maddesi ve ekmek, karne ile satılıyordu. Köylerde daha çok şeker, çay ve gazyağı gibi şeylerin sıkıntısı çekilirdi. Köylüler ekmek, süt, yoğurt, yağ, yakacak, bakliyat, sebze ve meyve gibi temel yiyecek maddelerini kendileri ürettikleri için şehirli kadar sıkıntı çekmezlerdi. Savaş kapımıza dayanmıştı. Hitler'in başında bulunduğu faşist Alınan Orduları neredeyse tüm Avrupa'yı yutmuştu.

Türkiye, Alman işgalini önlemek için ihtiyacından dolayı-birkaç kat fazla askeri, yıllardan beri silah altında tutuyordu. Üretilen her şeyin büyük çoğunluğu ordunun gereksinimi için depolarda stoklanıyordu. Gençlerin çoğu askerde olduğu için üretim düşmüştü. Köylerde üretimi daha çok kadınlar, yaşlılar ve çocuklar yaparlardı. Büyük devlet adamı İsmet İnönü'nün akıllı politikası sayesinde ülkemiz savaşa girmekten kurtuldu. Savaş, 1945'te sona erer ermez ülkemizde çok partili demokratik yaşama geçildi.

1950'de yapılan seçimi Demokrat Parti kazandı. Celal Bayar cumhurbaşkanı, Adnan Menderes başbakan oldu. Uzun yıllardan beri süregelen tek parti yönetiminden bıkan halkın çoğunluğu, özellikle de aydın kesim bu yönetim değişikliğine çok sevinmişti. Zaten aydınların çoğu da oylarını o yönde kullanmıştı. 14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimle devlet yönetimine, gelen Demokrat Parti'nin tüm yöneticileri tek parti yönetiminin, yani Cumhuriyet Halk Partisi'nin de önde gelen kişileri idi. Celal Bayar, CHP'nin başbakanlığını; Adnan Menderes de parti müfettişliği yapmışlardı. Ancak, onlar yönetime geldikten sonra, eski partilerinin yapmış olduğu hiçbir etkinliğe sahip çıkmadılar, sanki kendileri o olumsuzluklarda (!) hiç pay sahibi değilmiş gibi... Son elli yıldır onları izleyen ardılları da inat ve ısrarla aynı şeyleri yapmaya devam ediyorlar.

Ülkemizdeki şeriatçılık, mafya ve çetecilik, aydın ve sol düşmanlığı, altı yüzden fazla din okulu, toplum örgütlenmesinin önündeki kısıtlamalar, ırkçılığın ivme kazanması, ülkemizin belirli aralıklarla askeri darbelere sürüklenmesi, (Batı'nın) şamar oğlanı muamelesi görmemiz; bunların hepsi bir günde olmadı. Son elli yılın yanlış politikalarının sonucunda oldu. Hem de bunlar bile bile, isteye isteye yapıldı, Uluslararası Tahkim Yasası gibi.

Askerlerin baskılarıyla 28 Şubat 1997'de geri adım atan eski geleceğin o esnek politikacıları, baskı azalınca herkesin gözünün içine baka baka ve de herkesi aptal yerine koyarak aynı şeyleri yapmaya de-

vam ediyorlar. Normal zekalı, art düşüncesi olmayan hangi kişi bunların bu işleri bilmeden (!) yaptığına inanır. İşin en garip yanı da adları sosyalist, sosyal demokrat ve demokratik sola (!) çıkmış bazı ay-mazlar da aynı kervana katılmış bulunuyorlar. Hatta en ünlülerinden birisi de neredeyse bu iyi tarikatlardan (!) birinin müridi olacak.

Demokrat Parti'nin liberal ekonomik modeli kısa zamanda halka, pahalılığı, eflasyonu ve işsizliği öğretti. Bütün ücretliler gibi biz öğretmenler de pahalılığın yükünü her gün biraz daha fazla hissediyorduk. Öğretmen örgütleri güçsüz, dağınık ve henüz ulusal boyutta örgütlenmekten yoksundu. Ücretlerimizin artması, iktidarda bulunanların insafına kalmıştı. Ne acıdır ki kamu görevlileri elli yıl sonra da aynı durumda. Mesleğimiz için lek fark, işlevsiz de olsa, öğretmenlerimizin ulusal boyutta daha güçlü örgütleri var.

O zamanki CHP muhalefetinin de bastırmasıyla iktidar, memurlara yılda iki maaş ikramiye vermeye başladı. Sonraki yıllarda aklımda yanlış kalmadıysa bu ikramiyeler beşe çıktı. İkramiyeler toptan verilmezdi. Yılın belirli zamanlarında birer maaş olarak verilirdi. Yani, ikramiye ayları çift maaş alırdık. İkramiyelerin ikisi kurban ve şeker bayramlarında verilirdi.

İkramiye verilecek bu ayların birinde Tonfuk marka bir radyo aldım. Yüz lira peşin verdim. Geriye kalanı ayda elli lira taksitle ödeyecektim. Fiyatı dört yüz elli liraydı. Nerdeyse beş aylık maaşım kadardı.

Artık benim de bir radyom olmuştu ve dünya evimin içindeydi. Radyoyu evime getirdim, çalıya antenini çektim. Toprak hattını pencereden dışarı çıkararak yere gömdüm. Ucuna da bir bakır parçası bağladım. O zamanki radyolarda bir toprak hattı olurdu. Toprak hatlı-

nın gömüldüğü yere sık sık su dökmek gerekiyordu. Radyoyu satanlar öyle yapmamı söylemişlerdi. Benim su dökmeme gerek kalmazdı; öğrenciler, tembihlenmiş gibi oraya işeyerek, ıslaklığın sürekliliğini sağ-larlardı. Bu ıslaklığın sırrını da tesadüfen öğrendim.

Çocuklar, ucunda ne olduğuna bakmak için, toprak hattını sık sık yerinden çıkarırlardı. Ben de onu yerine her gömdüğümde su dökerdim. Bir gün yine yerinden çıkarılmıştı. Teli toprağa gömmeye çalışırken keskin idrar kokusu aldım. İşte o anda çocukların sulama işini nasıl yaptıklarını anladım. İlk teneffüs saatında bütün öğrencileri toprak hattının başına topladım. Teli yerinden çıkardım. Ucunda ne olduğunu ne işe yaradığını anlattım. Herkese tek tek gösterdim, kabloyu elleriyle inceledim. "Bakın bunu hepiniz gördünüz, neye yaradığını anladınız. Sakın bir daha yerinden çıkarmayın; buraya da bir daha işediğini görmeyeyim. İçeriye koku geliyor, odada yatamıyorum. Siz öğretmeninizin rahatsız olmasını ister misiniz?" dedim. "Hayır öğretmenim!" dediler. "Başka çocukları da bırakmayın, okula gelmeyen çocuklardan da yapanlar olur." dedim. O günden sonra toprak hattı yerinden sökülmedi; ıslaklık ise gittikçe azalarak bir süre daha devam etti.

Radyo aldıktan sonra, akşam konuklarım da artmaya başlamıştı. Okuma sürem de giderek azalıyordu. Geç yattığım için uyku saatim de kıalmaya başlamıştı. Belli bir süre sonra her şey (uyku zamanı dışında) normale döndü. Günde en az yüz sayfa kilap okuma ilkemi yeniden yaşama geçirdim. Radyo dinlemeyi -haberleri dinleme dışında- daha geç saatlere kaydurdum. Onun için, uyku sürem hep kısa oldu ve öyle de kaldı. Radyomu 1955 sonbaharında Asdokomu'ndan temelli ayrılırken Ziraat Bankası'na olan borcumu karşılık muhtara bıraktım. Buna rağmen muhtar borcumu ödemiş. O parayı ben bir buçuk yıl sonra ikinci kez ödemek zorunda kaldım.

ÖĞRENCİLERİMİ ERZİNCAN'A GÖTÜRÜYORUM

Asdokomu'nda, öğretmenliğimin dördüncü yılına başlamıştım. Bu yıl, ilk geldiğimde ikinci sınıfa yazdığım öğrenciler beşinci sınıftaydılar. İlk kez beş sınıflı bir arada okutacaktım.

Birden fazla sınıflı aynı dersanede, aynı zamanda, bir arada okutmanın eğitim-öğretim bakımından savunulacak hiçbir yanı yok. Bu sistemde, öğrencilerin istenilen düzeyde yetiştiklerini söylemek olanaklı değil. Ancak ülkemizin koşulları bu sistemi bize dayatmış. Üstüne üstlük sistem elli yıldan fazla devam etli, bugün de sürüyor. Ülkemiz koşullarının güçlüğü yanında, siyasal kadroların yetersizliği ve aymazlığı yüzünden, eğitim-öğretim sistemimizde birleştirilmiş sınıflar yanında bir de ikili, üçlü hatta dörtlü öğretim icat edildi. Şehirlerimizin gecekondularında üçlü ve dörtlü öğretim sistemi yıllarca sürüp gitti.

1940'lı yıllardan beri üzerinde tartışılan, eğitimciler tarafından yapılması zorunlu görülen; ancak sorumsuz, eyyamcı politikacılar yüzünden elli yıldır geciktirilen sekiz yıllık zorunlu eğitimin kabul edilmesiyle ikili, üçlü sistemin de sona ereceğini düşünüyorum.

Son elli yılda -birkaç yıllık istisnaları saymazsak- genel bütçeden eğitime ayrılan pay hep kısıtlanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki eğitim atılımları, Köy Enstitülerinin kapatılmasıyla durdurulmuştur. Atılımcıların ve öğretmenlerin yaratıcı heyecanları köreltilmiştir. Laik Cumhuriyetimizin temel direği Öğretim Birliği Yasası, işlemez duruma getirilmiştir. Çok partili sisteme geçtiğimiz 1945-1946'lı yıllarda din derslerinin eğitim sistemine sokulmasıyla eğitim sistemimiz çığırından çıkmaya başlamıştır. Sistem, eğitim birliği ilkesini terkederek, gittikçe dinselleşmiştir.

Din derslerinin ilkokulların dört ve beşinci sınıflarına konulduğu ilk yıllarda, velilerden, çocuğuna din dersi aldırarak islerse dilekçe

vermesi istenirdi. Daha sonraki yıllarda kurnaz politikacılarla Arapçı-dinci, çapsız eğitimcilerin işbirliği "sayesinde" sistem, sessiz sedasız ve tamamen ters yüz edildi. Yeni sistemde velilerden: "Çocuğuma din dersi aldırarak istemiyorum." diye dilekçe istenmeye başlandı. Elbet-teki velilerin böyle bir dilekçeyi kolay kolay veremeyeceklerini bili-yorlardı. Öyle de oldu; çünkü dilekçe veren velinin toplum içinde, ço-cuğunun da sınıf içinde düşecekleri sıkıntılı durumu biliyorlardı. Bu da "Müslüman mahallesinde salyangoz satmak" demekti. 12 Eylül 1980 darbesinin Atatürkçü (!) generalleri bununla da yetinmediler. Or-tadan kaldırdıkları, dünyanın en demokratik anayasalarından biri olan 1961 Anayasası'nın yerine, getirdikleri yine dünyanın en anti-demok-ratik Anayasasında din derslerini zorunlu kıldılar. Hem de ilkokul dör-düncü sınıftan başlayıp liseyi bitirinceye kadar. Bu da sekiz yıl demekti.

Birleştirilmiş sınıflarda okuttuğum öğrencilerimin birçok eksikleri olduğunu biliyordum. Köyde de son yılımı çalışacaktım. Nakil dilek-çesini vermiştim. Atanmamın yapılma olasılığı yüksekti. İşte tüm bu nedenleri dikkate alarak, bu öğretim yılının 23 Nisan tatilinde, büyük öğrencilerimi Erzican'a götürmeye karar verdim. Çocuklar şehri tanı-yacaklar, otelde yatacaklar, fabrika görecekler, cadde ve parklarda ge-zeceklerdi. Ayrıca onları, yalnız adını duydukları sinemaya da götüre-cektim.

Yaz tatilinde Erzincan'da bulunduğumda, gidip görülecek yerleri planlamıştım. Hatta yatacağımız otel yöneticisiyle görüşerek, fiyatlar-da indirim bile yaptırmıştım. Bizden, normal otel ücretinin yarısını alacaktı en fazla. İplik fabrikasının müdürü ile görüşerek fabrikayı gezmemize izin vermesini istemiştim. "Sen köy çocuklarım o kadar uzaktan getirdikten sonra, izin vermenin sözü mü olur?" demişti. Bu konuyu çocuklara söyleyince, çok sevineceklerini ve gelmek için can

atacaklarını biliyordum. Velilerini de razı edebilirdim. Asıl sorun çocukların giderlerini karşılamaktı. Onu nasıl karşılayacaktık? Bu konuyu çocuklarla konuşup, bir yol bulabileceğimizi düşündüm.

Okulun açıldığı günlerde konuyu öğrencilerime açtım. Düşündüğüm gibi çok sevindiler. Büyük-küçük bütün sınıflar geziye katılmak istiyorlardı. Onlara yalnız beşinci sınıftaki öğrencileri götüreceğimi söyledim. Beşinci sınıfa geldikleri zaman, kendilerinin de Erzincan'a gidebileceklerini anlatarak onları teskin ettim. Gezi parasını nasıl bulabileceğimizi sordum. Ne kadar para yeteceğini merak ediyorlardı. Adam başı on liranın yeteceğini söyledim. Bazıları parayı babalarından alabileceklerini söylerken, bazıları para konusunda hiç konuşmuyordu. Bütün çocukların ailelerinin ekonomik durumlarını yakından biliyordum. İki kişi dışında diğer çocukların aileleri, on liralık gezi parasını verebilirlerdi. Ama ne olursa olsun para işini altı ay önceden sağlama bağlamalıydık. Mutlaka bu geziyi yapmalıydık. Hem de hiç fire vermeden, beşinci sınıfın hepsi geziye katılmalıydı.

Öğrencilerle birlikte üzerinde anlaşmaya vardığımız iki öneriyi uygulamaya karar verdik. Sonradan aklımıza daha iyi öneriler gelirse gerektiğinde onları da uygulayacaktık. Birinci önerimiz şu idi: Beşinci sınıftaki her öğrenciye bir tane teneke kumbara alacaktım. Kumbaralar kesinlikle benden habersiz açılmayacaktı. Kumbarasını kim habersiz açarsa geziye götürülmeyecekti. Onun yerine dördüncü sınıftan parası olan bir öğrenci tercih edilecekti. Herkes, kumbarasına haftada en az elli kuruş atacaktı. Eğer bir hafta atamaz ise sonraki haftalar onu tamamlayacaktı. Kumbaralar geziden bir gün önce okula getirilecek ve benim önümde hep birlikte açılıp paralar sayılacaktı. Kumbaralardan on liradan fazla para çıkarsa, çıkan fazla paralardan kumbarasından on liradan az para çıkan arkadaşların paralan on liraya tamamlanacak; fazlası, kumbara sahiplerine bırakılacaktı. Herkesin on lirası bende kalacaktı. Ortak paralar, aralarından seçilecek üç kişilik komisyon tarafından harcanacaktı.

İkinci önerimiz daha fazla yer gezme, sinamaya iki defa gitme, gerekirse şehirde bir gün fazla kalma gibi artı harcamalarımız için düşünülmüştü. Okul binamıza taşındığımız iki yıldan beri yaptığımız bir uygulama vardı: Okulda bir "Kitaplık ve Kültür Kolu" kurmuştuk. O kola çeşitli kişi ve kuruluşlardan çocuk kitapları alıp getiriyordum. Epeyce kitabımız olmuştu. Kendi aldığım gazete ve dergileri de oraya koyuyordum. Kitaplık ve Kültür Kolu'nun seçilen iki yöneticisi olurdu, biri başkan diğeri yardımcısı. Öğrenciler oradan okumak için kitap alırlardı. Bunların düzgün olarak kayıtları tutulurdu. Bir kitap, öğrencide en çok bir hafta kalabiliyordu. Öğrenciler, kitabı üç-dört günde okuyup teslim ediyorlardı. Kimin, kitabı hangi tarihte aldığı, hangi tarihte teslim ettiği düzenlediğimiz deftere yazılırdı.

Her hafta çarşamba günü öğleden sonrasını bu gibi çalışmalarımıza ayırmıştık. O gün bütün öğrenciler toplanırdı. Önce okulumuzda yapılan haftalık çalışmalar konuşulur, öğrenciler arasındaki sorunlar bir karara bağlanırdı. Daha sonra köyümüzde, ilçemizde ve ülkemizdeki önemli olaylar gözden geçirilirdi. Sonra, Kitaplık ve Kültür Kolu'nun o haftaki çalışmasıyla Yayın Kolu'nun çalışmalarına geçilirdi. Kitaplık ve kültür Kolu'nun yöneticileri defterlerini açar, kimlerin o hafta hangi kitapları alıp okuduklarının dökümünü yaparlardı. Kitap okuyanlardan okudukları kitapları anlatmalarını isterdik. Böylece hem onların aldıkları kitapları okuyup okumadıklarını öğrenir hem de düzgün konuşmalarının gelişmesine çalışırdık. Kitap okuyan her öğrenciden okuduğu en az iki kitabın özetini isterdik. Okuyup anladıklarının düzgün bir şekilde yazıya dökülmesini sağlamış olurduk. Okumayı öğrenen öğrencilerimizin, özellikle de dört ve beşinci sınıftaki çocukların büyük çoğunluğu kitap ve gazete okumayı sevmiş, alışkanlık haline getirmişlerdi.

Yayın Kolu, iki ayda bir duvar gazetesi çıkarırdı. Kitap ve defter kaplama kağıtlarından büyük bir tanesini sınıflımızdaki yazı tahtasının

kapıdan tarafki yanına duvara, raptiyelerle tutturmuştuk. Gazete yazılarını, düzgün bir şekilde, o kağıdı dolduruncaya kadar oraya yapıştırdık. Yazıların hemen hemen hepsini öğrenciler yazardı. Eğitsel kolların temsilcileri kendi çalışmalarını orada anlatırlardı. Gezi yazıları, yaşlılardan Kurtuluş Savaşı anıları, şiirler, köy haberleri ve komşu köylerden haberler gazetemizde bulunurdu.

Bu sene Kitaplık ve Kültür Kolu'na yeni bir görev verdik: Erzincan gezimize katkıda bulunma. Bu görevi öğrenciler önerdiler. Hep birlikte tartışarak uygun gördük. 23 Nisan bayramına kadar kütüphaneden okumak için kitap olan öğrenciler küçük kitaplar için bir kuruş, büyük kitaplar için yüz para (iki buçuk kuruş) verecekler. Birinci ve ikinci sınıflar yine eskisi gibi para vermeyecekler. Kol yöneticileri, bu parayla, kütüphaneye parasız verdiğim gazeteleri tanesi beş kuruştan satın alacaklar; ama parayı bana vermeyecekler. Kütüphaneye alacağımız kumbaraya atacaklar. O kumbara da diğer kumbaralar gibi gezi tarindenden bir gün önce onlarla birlikte açılacak. Gazetelere verilen paradan artan parayla da iyice yıpranan kitapların yenisi alınacak.

"Neden dolambaçlı bir iş yapalım çocuklar? Gazeteye para veriyormuş gibi yapmaya ne gerek var. Alınan paraları doğrudan kumbaraya atsak olmaz mı?" dedim. "Öğretmenim, nasıl olsa sen bedava veriyorsun diye gazeteleri korumuyorlar. Gazeteler hemen yırtılıyor. Para verilerse iyi korurlar, yırtmazlar. Bir de biz hesap etlik, nisana kadar gazetelerden dolayı kumbaraya atacağımız para on lira falan olur. Belki hiç parası olmayan bir arkadaş çıkabilir. Parayı ona verebiliriz. Artan paralarla da hem yıpranan kitaplarımızı yenileriz hem de yeni yeni kitaplar alırız." dediler.

Karar verilmişti artık. Hafta sonu Mercan'a inince beşinci sınıftaki her öğrenciye ve kitaplık koluna birer kumbara aldım. Kumbaraları dört beş dükkandan ancak bulabildim. Çocuklar önce bütün kumbaraların okulda kalmasını istediler. İlk anda ben de uygun buldum. Ama

düşününce, bunun yanlış olacağını anladım. Cumartesi ve pazar günleri çoğunlukla köyde bulunmuyorum. Okulda kimse yok. Köyde hırsızlık falan olmuyor; ama kumbara olayı nasıl olsa duyulacak. Gençlerden, belki de büyük öğrencilerden herhangi biri yanlışlık yapabilir. Okulda kilitli hiçbir dolap, kasa falan yok. Okul kapısını açmak zor değil. Kapıyı açmasalar da hiçbir pencerede demir yok. Hangi cama bir yumruk vurulsa içeri girilebilir. Bunları çocuklara anlatınca kumbaraları okulda bırakmaktan vazgeçtiler. Yalnızca kitaplığın kumbarası okulda kaldı. Kumbaraları görünce diğer sınıflardaki çocukların bir çoğu da benden kendilerine kumbara almamı istediler. Bazılarına ben aldım. Bazılarına velileri aldı. Beşinci sınıflar hariç diğer sınıflardan kumbara alan çocukların çoğu, yılbaşı gelmeden kumbaralarını açip paralarını harcadılar.

1955 yılının nisan ayı geldi. Köyümüzün bağlı olduğu ilçe değişmişti. Nahiye olarak bağlı olduğumuz Mans'ın adı Çayırılı olarak değiştirilip ilçe yapılmıştı. İlköğretim müdürü de benim mezun olduğum Yıldızeli Pamıtkınar Köy Enstitüsü'nden mezun Halis Pınar ağabeyimizdi.

Çayırılı'ya gidiş, Tercan'a göre daha zordu. Ya üç buçuk-dört saat yaya yürüyecek yahut da Mercan'a gidip oradan Çayırılı'ya giden bir kamyonun üzerinde yolculuk yapacaktım. Mercan'dan Çayırılıya yolcu taşıyan ve Asdokomu'nun altından geçen (2 km. uzaktan) "kaptıkaçtı" dediğimiz bir kapalı araç vardı. Ancak, yaya gitmek o araçla gitmekten çok daha az tehlikesizdi. Kaptıkaçtının şoförü ve sahibi, Mustafa adlı biriydi. O araçla yalnızca bir kez yolculuk yaptım. Yollar çok bozuk, araba her dere geçişinde çamura batıyor. Onu çıkarmak için bütün yolcular inip itiyorlar. Yolcuların her tarafı çamurla kaplanıyor.

Mercanla Çayırılı arası otuz kilometre. Yolda o kadar çok dere var ki, birisinden kurtulsan diğereine batıyorsun. Derelerin hiçbirisinin üzerinde köprü yok. O yolu iki buçuk saatte gittik. O yolculuk benim ilk ve son yolculuğum oldu. Mustafa'nın arabasına bir daha binmedim.

Resmi işlerimin dışında Çayırılı'ya hiç gitmiyordum. Gişmek zorunda kalırsam yürüyerek gidiyordum. Maaşlarımı bile pusula yazarak, gidenlerle aldırıyordum. Gereksinmelerimi karşılamak için Mercan, Çayırılı'dan da Tercan'dan da iyi idi. 1977 Milletvekili Genel Seçimlerinde Çayırılı'ya kendi arabamla gittim. Pekiri beldesi altından yeni bir yol yapılmış. Kızılmağara civarında, Fırat zerine yeni bir köprü yapılmış, arabalar oradan geçiyor Çayırılı'ya. Çayırılı-Mercan arası epeyce kısalımış. Ancak yirmi iki yıl sonra bile Çayırılı'da önemli bir gelişme görmedim.

Nisan başında, İlköğretim Müdürlüğüne yazı yazarak gezi için izin istedim. Yazıyı bekiyle gönderdim, izin verdiler. 22 Nisan günü de kumbaralarımızı atıktık. Bir kişi dışında hepsinin kumbarasından on liradan fazla para ıktı. Kumbarasından en az para çıkan öğrencinin ise yedi buçuk lirası vardı. En çok para da Rıza Yararlı Süleyman Canalan'ın kumbaralarından ıktı. Bir gün önceden, yani 21 Nisan'da hazırlığımızı yapmış, bitirmiştik. Herkes çantasını hazırlamıştı. 22 Nisan ğleden önce trene binmemiz gerekiyordu. O gün, sabah erkenden herkes yol çantalarını alarak okula geldi. Kk sınıflan tatil etmiştik. Kumbaralarımızı açıp paralarımızı saydıktan sonra yola çıktık. Ktr Köprüsü'nden dolanacağımız için, yola erken çıkmamız gerekiyordu. Fırat'ın suyu çoğalmış; artık bentin altından geçit vermiyordu. Öğrencilerin hepsinin ailesi çocuklarla birlikte okula gelmiş, okulun çevresinde dolanıyorlardı. Sevinçle hüznü birlikte yaşıyorlardı. Annelerin hepsi ağlıyordu. Onları teselli ettim. Vedalaşarak yola koyulduk. Öğrencilerin çoğunun babası bizimle Mercan'a kadar geldi. antalarımızı hep onlar taşıdılar.

Saat on civarında istasyondaydık. Erzurum yönünden gelen trenler çoğunlukla zamanında gelirdi. Mesafe yakın olduğu için gecikme pek olmazdı. O tarihlerde Erzurum-Kars arasındaki demiryolu henüz Türkiye'nin diğer yerlerindeki demiryollarının standartlarına çıkarılmamıştı. O bölümdeki demiryolunu Ruslar yaptığı için bizim trenlerimiz o yola uymuyordu. O arada dekaşil denilen daha küçük trenler çalışmış. Erzurum-Haydarpaşa arasında çalışan trenler Kars'a gidecek yolcu ve yükü Erzurum'da, Kars trenine aktarıp geri dönerlerdi. Gene o tarihlerde, yük taşıyan trenlere marşandiz denirdi. Onlara bir iki tane de yolcu vagonu eklenirdi. Kısa mesafelerde yolculuk yapanlar daha çok bu trenleri tercih ederlerdi. Marşandizler biraz yavaş giderdi. Ancak, vatandaşlara göre daha uygun saatlerde çalıştıklarından ve her istasyonda yolcu indirip bindirdiklerinden tercih edilirdi.

Bize göre de daha uygun bir saatte geldiği için marşandizi seçtik. Saat on birde trene bindik. Öğretmen ve öğrenci biletleri ucuzdu. Onu bildiğim için öğrencilerin hepsine paso yapmıştım. Nasıl olsa mühürleyip imzalayan makam bendim. Öğrenci biletleri kişi başı yüz beş kuruştı (Aklımda öyle kalmış). Yolcu çok azdı. Binince sefirenle görüştüm. Bize yanyana iki kompartıman verdi. Hepimiz bir kompartımana sığıyorduk. On öğrenci, bir de ben on bir kişiydik. Şeftren: "Hocam, nasıl olsa tren boş. Bu çocuklar da trene binmemiş, şimdi hepsi pencereye toplanır. Sığmayınca da kavga gürültü ederek başını ağırtırlar. İyisi mi ben size iki kompartıman vereyim rahat gidirsiniz." dedi. Çocuklarla iki kompartımana beşer beşer yerleştik. Çocuklar arkadaşlarını kendileri seçtiler. Ben de iki kompartıman arasında mekik dokudum. Hangi tarafa geçsem çocuklar da oraya toplanıyordu. Neredeyse kompartımanlardan biri hep boş kaldı. Kondüktör, Erzincan'a kadar, boş kalan kompartımana hiç kimseyi oturtmadı. Zaten yolcu vagonunu dolduracak kadar yolcu da olmadı.

Marşandizlerin yolcu vagonları, üçüncü mevki vagonlar olurdu. Bu vagonların kompartimanlarındaki oturma yerleri ağaçtandı. Her kompartimana sekiz kişi otururdu. Yolcunun fazla olduğu zamanlarda ise ne kadar adam sığarsa... Birinci ve ikinci mevki vagonların kompartimanlarının oturma yerleri çeşitli malzemelerle döşeli olurdu. En güzel deri ya da plastik döşemeler birinci mevki kompartimanlarda olurdu. Trenlerde yolcu az da olsa, çok da olsa birinci mevki kompartimanlarda dört, ikinci mevkilerde altı kişiden fazla adam oturamazdı. Oraların bilet ücretleri de oldukça pahalı sayılırdı. Üçüncü mevkilere göre en pahalı olanı birinci mevki idi.

Devlet Demiryolları (DDY), Demokrat Parti iktidara gelene kadar, ülkemizin en gözde kamu kuruluşlarıydı. Yolcu ve yük taşımacılığının bel kemiği o yıllarda demiryolları idi. Trafik terörü diye bir kavram henüz bilinmiyordu. Demokrat Parti ve ondan sonra iktidara gelen sağ partilerin karayollarını tercih etmesi, hem insan ve yük taşımacılığını pahalılaştırmış hem de Cumhuriyetimizin övünç kaynağı olan ulusal varlığımız, demiryollarımızı felç etmiştir. Ayrıca trafik terörü yüzünden ülkemiz karayollarında savaş alanına çevrilmiştir. Her gün onlarca kişiyi trafik terörüne kurban veriyoruz. Oysaki trafik teröründe bir yılda kaybettiğimiz ulusal servetin yarısını her yıl demiryollarımızın iyileşmesine harcasak, hem kısa zamanda dünya standartlarını yakalar hem de insanlarımızı boş yere kaybetmemiş oluruz.

Öğrenciler pencerenin önünden beri geliniyorlardı gerçekten. Gördükleri her şeyi; tünelleri, köprüleri soruyorlar, ben de onlara ayrıntılı açıklamalar yapıyordum. Tercan ile Erzincan arası yaklaşık yüz kilometrelik bir yoldur. Bu yolun elli kilometresi Sansa Deresi denilen bir dereден geçer. Demiryolu, Erzurum tarafından gelirken Vıcan (Yollarüstü) köyünden Sansa Deresi'ne girer. Tanyeri İstasyonu'nda dereден çıkar. Tanyeri İstasyonu, Erzincan Ovası'nın başlangıcı olup Erzincan'a otuz kilometredir.

Sansa Deresi, çok ünlü bir elerdir. Derede, Sansa ve Geçit istasyonları bulunur. Çevresi yer yer saıp bir deredir. İki yakasındaki dağlar çoğunlukla meşe ormanlarıyla kaplıdır. Bu dağlarda bolca kaynak suyu vardır. Demiryolu, karayolu ve Fırat dereden birlikte geçer. Fırat'ın üzerinde demiryolu ve karayoluna ait yedi sekizden fazla köprü kurulmuştur. Yollar bazen yan yana bazen de Fırat'ın iki yakasında karşılıklı devam eder. Dere boyunca Fırat'a irili ufaklı bir çok su katılır. Ayrıca, derede demiryolu için Almanlar tarafından yapılmış, ancak kullanılmayan iki köprü ile iki tane de demiryolu tüneli vardır. Tünel-ler heyelan nedeniyle iptal edilince, köprüler de işlevsiz kalmıştır.

Fırat'ın akış yönüne göre sol taraf Tunceli, sağ taraf da Erzincan ili hudutları içindedir. Fırat, bu iki ilimizin hudutlarını ayırır. Demiryolu ile karayolu bazen Erzincan bazen Tunceli topraklarından geçer. Erzincan yönünden Erzurum'a doğru giderken ovanın bitiminden yaklaşık iki-üç kilometre sonra Sansa Deresi içinden Mutu denilen yerde Tunceli, Elazığ, Malatya, Diyarbakır, kısacası Güneydoğu Anadolu yolu ayrılır. Bu yol aynı zamanda Kars, Erzurum, Gümüşhane ve Trabzondan gelip Güneydoğu Anadolu ve Maraş-Adana yönüne giden araçların da geçiş yoludur.

Sansa istasyonunun yanından bir yol da Kığı-Bingöl yönüne ayrılır. Bu yol tali bir yoldur. Fem Deresi'nden geçerek önce Kığı ilçesi-ne, oradan da Bingöl yönüne gider. Sansa Deresi'nde yol kesildiği zaman Türkiye'nin batısı ile kuzeydoğusunda ulaşım durabilir. Türkiye, Rusya, Gürcistan, Ermenistan, İran, Azerbaycan ve diğer Türk Cumhuriyetleri arasındaki karayolu ulaşımı da kesilir. Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında ve Kurtuluş Savaşımızın başlarında Sansa Deresi eşkıyalar tarafından sık sık kesilerek soygunlar yapılmış, ulaşım durdurulmuştur. PKK de 1990 dan sonra, özellikle 1993-94-95 yıllarında Sansa Deresi'ni kesmeyi denemiştir defalarca. Matta yolun kısa süreli de oisa ulaşımına kapandığını, silahlı çatışmaların yaşandığını o tarihlerdeki gazeteler yazmışlardır.

Babamdan, 1912 ile 1922 yılları arasında, Sansa Deresi'nde, arkadaşlarıyla birlikte üç-dört kez yollarının eşkiyalar tarafından kesildiğini dinlemiştim. Bir defasında askerler tarafından kurtarılıyorlar. Bir kere de her şeylerini bırakıp kaçıyorlar. Bir defasında da eşkiyalar elbiseleri dahil sırtlarında yalnız don ve gömleklerini bırakarak her şeylerini soyup alıyorlar.

Trende hem öğrencilerimin sorularını yanıtlıyorum hem de Sansa Deresi'nin tarihi ve coğrafi konumunu anlatıyordum. Saat 15:00'te Erzinca'nı indik. Öğle yemeklerimizi trende yemiştik. Herkesin annesi bolca yiyecek koymuştu çocuğunun çantasına. Yiyeceklerin yumurta gibi çabuk bozulacak olanlarıyla soğan gibi kokanlarını önce yedik. Onların tamamını bitirdik. Diğerlerini sonraki iki güne sakladık. Lokantaya gitmeye paramız yetmiyordu çünkü. İstasyondan yürüyerek, doğruca otelimize gittik. Uzaklık bir kilometreden daha azdı. Otelciye bir hafta önce haber göndermiş, yerlerimizi ayırtmıştı. Bize iki oda ayırmıştı. Somyaları sıkça koymuş, her odaya beş yatak sığdırmıştı. Ben, ayrı bir odada kalacaktım.

Otel; aşağı çarşıda, şimdiki adı Ordu Caddesi olan o zaman ki Trabzon Caddesi üzerinde, Çarşı Polis Karakolu'nun hemen bitişiğindedi. Tek katlı, 1939 tarihindeki büyük depremden sonra yapılan baraka tipi, her tarafı ahşap olan bir binaydı. Zaten o civar, depremden sonra geçici olarak kurulan baraka binalarla doluydu. Adı geçiciydi; ama orada bugün dahi kullanılan barakalar var.

Otele yerleştik. Herkesin yatacağı yatağı gösterdim. Öğrenciler zevkten dört köşe olmuşlardı. Biliyordum ki yavruların kendilerine mahsus yatakları ilk defa oluyordu. Çoğunluğu tek gözlü olan evlerinde, birkaç kardeş birlikte yatıyorlardı. Yüzlerini yıkadılar, eşyalarını yerleştirdiler. Odalarımızı kitleyip saat 17:00 civarında dışarı çıktık. Etrafı biraz gezdikten sonra sinemaya gidecektik. Bezircilerin sineması, otele ancak yüz metre mesafedediydi.

Trabzon Caddesi'nden yukarı, kuzeye doğru çıkmaya başladık. Otelden iki baraka yukarıda benim çok sevdiğim iki dostumun işyerleri vardı: Saatçi Hüsamettin Özgür ve benim de elbiselerimi diken Terzi Cemal Demir. Önce onların dükkanlarına uğradık. Öğrencilerimi tanıştırdım. Beni gören Tekel Bayii Hacı da yanımıza geldi. Ona da hal hatır sorduk.

Dükkanların vitrinlerini seyrederek bugün Erzincan Belediyesi'nin bulunduğu dörtyola kadar çıktık. Yolumuzun üzerinde bulunan o zamanki adlarıyla Kız Enstitüsü ile Erkek Sanat Okulu'nun bahçelerini ve binalarını dışardan seyrettik. Okullar kapalıydı. Gene cadde üzerinde bulunan Devlet Hastanesi ile Orduevi'ni de çocuklarıma gösterdim. Gördüklerinden çok etkilendiler. Aşağıya indiğimizde sinema başlamak üzereydi. Birinci matineler erken başlıyordu. Çocuklar erkence çıkıp dinlensinler istiyordum.

Sinemada Ezo Gelin filmi oynuyordu. Çocuklar sinemaya, filme hayran oldular. Sinemayı ilk defa gördükleri için önce şaşırdılar, silah patlamalarından, atların ve arabaların kendi üzerlerine doğru gelmesinden ürktüler. Ama giderek alıştılar. Saat 21:00'de sinemadan çıktık. Çocuklar: "Öğretmenim hemen gitmeyelim, biraz daha gezelim." dediler. "Olur." dedim. Çocuklar, geniş cadde ve sokaklardan, vitrinlerden, her tarafta yanan ışıklardan çok etkilenmişlerdi. Bu sefer de Trabzon Caddesi'nin güneyine, depremden önceki Erzincan'a doğru yürüdük.

Büyük Erzincan depremi 27 Aralık 1939 tarihinde oldu. Yöre, deprem bölgesidir. Erzincan, büyük bir fay hattı üzerindedir. Erzincan tarihinde on beşten fazla deprem bilinmektedir. Bunların en büyüğü ve hasarlı olanı 1939 depremidir. Şehir merkezi ve çevre köylerinde taş taş üzerinde kalmamıştır. Erzincan tamamen harap olmuştur. 1939 depreminde otuz altı bMden fazla insan ölmüştür. Ovanın ortasında

bulunan Semizali isimli küçük bir köy de tamamen haritadan silinmiştir (O depremde Semizali köyünde yaşayan teyzemle iki çocuğunu kaybetmiştik.)- Depremden sonra, yeni Erzincan eski Erzincan'ın kuzeyine kuruldu. Eski şehir, ovanın ortasında, Fırat'a çok yakındı. Erzincan'a yeni ulaşan demiryolu şehrin kuzeyinden geçiyordu. Şimdi ise demiryolu ve gar şehrin güneyinde kalmıştır.

Demiryoluna kadar yürüdük. Aynı yoldan geriye dönerek otelimize geldik, hafif şeyler yiyerek yattık. Sabah yedide uydık. Çocuklarımı otelden döit-beş bina aşığıdaki tanıdığım, Dilaver'in lokantasına götüreerek, onun meşhur işkembe çorbasından yedirdim. Bu, öğrencilerime benim özel ikramımdı. Lokantadan çıktıktan sonra yürüyerek İnönü İlkokulu'nun yanındaki Öğretmenler Lokali'ne gittik. Lokali benim köylüm Osman işletiyordu. Öğrencileri lokalin bahçesine oturttum. Osman'a bize çay getirmesini söyledim. Öğrencilere de yandaki okulda 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı etkinliklerini izleyeceğimizi, onun için gidip okuldan izin alacağımı, sessizce beni beklemelerini tembihleyerek yanlarından ayrıldım.

Okul, hemen bitişğimizde bulunuyordu. Okul müdürü Hikmet Bey'i tanıyordum. Durumu kendisine anlattm. "Olur, çocukları getirin." dedi. Teşekkür ederek yanından ayrıldım. Çocuklar çaylarını içmiş, beni bekliyorlardı. Ben de bir çay içtim. Lokalde bizden başka kimse yoktu. Hava çok güzeldi. Osman, çay paralarını almadı: "Hocam, çaylar benim ikramım olsun." dedi.

Tören başlamadan beş-on dakika önce okula gittik. Öğrenci velilerinin yanında bir yerde durduk. Etkinlikleri izledik. Tören bitince ayrıldık. Çocuklara izlenimlerini sordum. Şehirde, büyük bir okulun törenini izlemek hoşlarına gitmişti. "Öğretmenim çocuklar çok küçüktü. Gözlerini bizden hiç ayırmadılar." dediler. "Asıl ilkokul yaşı onların

yaşıdır, siz büyüsunüz. Size de onun için bakıyorlardı. Onların en büyükleri on iki yaşında, sizin en küçüğünüz on dört yaşidasınız." dedim. Bir de kendilerinin daha güzel şiir okuduklarını söylediler. Onların ise elbiselerini, ayakkabılarını, önlüklerini ve yakalarını çok beğenmişlerdi.

23 Nisan günü akşama kadar şehirde dolaştık. Gezmediğimiz park ve bahçe kalmadı. Öğleden sonra İplik Fabrikası'na gittik. Görevliler önce bizi fabrikanın bahçesinde gezdirdiler. Bahçeyi daha önce birkaç kez gördüğüm için biliyordum. Gerçekten güzel bir bahçeydi. Türü çiçek ve ağaçlarla doluydu. Bizi havuz başına götürdüler. Bir masaya oturduk. Pastalar getirdiler, meyva suları sundular. Meğer biz, fabrikaya ilçe köylerden gelen ilk öğrenci grubuymuşuz. Müdür Bey, Erzincan'da değilmiş; ama görevlileri tembihlemişti. Onlar da gerekenleri yapıyorlardı. Bahçeden sonra fabrikaya girdik. İplik tezgahlarını, atölyeleri, depolan gördük. Fabrikadan ayrıldığımızda neredeyse akşam oluyordu. Çocukların ilk kez fabrika görüyorlardı. Her şeyden çok etkilendiler, çok mutlu oldular.

Bu akşam Kız Enstitüsü'nün yakınında bulunan sinemaya gideceğiz. Orası biraz daha pahalı; ama daha temiz ve lüks bir sinema. Pahalı olsun; hesabımızı yaptık, paramız yetiyor. Hatta akşam yemeğimizi bir kebabçıda yiyebilecek kadar paramız bile var.

Bugün sinemanın son matinesine gideceğiz. Yarın, yani 24 Nisan günü iki tren var. Hangisi bize uygun düşerse onunla döneceğiz. Posta trenini tercih etmiyoruz. İstanbul'dan geldiği için çoğu kez tehir yapıyor, zamanında gelmiyor. Ayrıca bu trenlerde yolcu çok fazla olduğundan oturacak yer kalmıyor. İnsanlar koridorlarda ancak birbirlerini çiğneyerek yürüyebiliyorlar. Akşam yemeğimizi Köfteci Rıza Usta'nın dükkanında yedik. Rıza Usta, yemek parasını normal fiyatının

altında aldı. Yemekten çıkınca sinema zamanına iki saatten fazla vakit vardı. Onu da gitmediğimiz yerleri gezerek geçirdik.

Saat 21,00'de sinamadaydık. Film, tarihi bir savaş filmiydi. Adını tam olarak hatırlayamıyorum. Çocuklar bu sinema binasını daha çok beğendiler. Filmin kalitesi onları pek ilgilendirmiyordu. Yeter ki film oynasın, onlara yetiyordu. Bu filmi izlerken çok daha rahattılar. Artık trenlerin ve arabaların hareketlerinden korkmuyorlardı.

Otelimize döndüğümüzde saat 23.00'e geliyordu. Dişlerimizi yıkadıktan sonra hemen yattık. Sabah, çocuklar uyanmadan tren garının yolunu tuttum. Trenlerin rötalarının olup olmadığını öğrenecektim. Posta treninin normal gelme saati öğleden sonra idi. Onun şimdiden üç saat gecikmesi varmış. Marşandiz yarım saat gecikme ile saat 13:00'te üçte gelecekmış. Marşandiz için yarım saatten fazla gecikip gecikmeyeceğini sordum. Olabileceğini; ama pek fazla gecikmeyeceğini söylediler.

O zamanlar kısa mesafe yoculanna, özellikle de marşandiz yolcularına, hareketten yarım saat önce bilet verirlerdi. Hatta tren gara girmeden birkaç dakika önce bilet kesilirdi. Onun için bilet almadan otelle döndüm. Çocuklar kalkıp yıkanmış, beni bekliyorlardı. Çantalarımızdan kumanyalarımızı alarak iki yüz metre ileride bulunan Havuzlu Bahçe'ye gittik. İki masayı yan yana çekerek oturduk. Çaylarımızı söyledik. Çaylar gelinceye kadar kumanyalarımızı hazırladık. Bağırarak simit satan çocuktan öğrencilerime birer tane de simit aldım. O güne kadar ne simit görmüşlerdi ne de yemişlerdi. Susamlı taze simit çok hoşlarına gitti. Çocuklarla saat en geç 12:30'da garda olmayı kararlaştırdık. Önümüzde üç saate yakın zaman vardı. Otelin parasını verip hesabımızı kapatmıştık. Eşyalarımızın hepsini toplayıp çantalarımıza yerleştirmiştik. Kısacası gitmek için her şeyimiz hazırды.

Havuzlu Bahçe'de saat 10:00'a kadar oturduk. Oradan kalktıktan sonra bahçenin karşısında biraz da alt tarafta olan Sebze Hali'ne gittik. Orayı da gezip gördük. Sebze Hali'nden çıkarak hemen arkasındaki Buğday Pazarı'na (Erzincan' da buğday pazarına Buğda Meydanı derlerdi.) gittik. Oradan da yakındaki bakırcılar, demirciler ve marangozlar çarşısını gezdik. Çocuklar, Kitapçı Mehmet Kıyak'tan çocuk kitabı aldılar, artan paralarıyla. Saat 12.00'de, otelden çantalarımızı alarak gara geldik. Biletler veriliyordu. Demek ki tren saat 13.00'te gelecekti. Posta treninin saat 18.00'den önce gelemeyeceği söyleniyordu. Trenimiz 13.00'e on kala geldi. Gene iki tane posta vagonu vardı. Yolcu da fazla değildi. Erzincan'da yolcuların nerdeyse hepsi boşalmıştı. Zaten genellikle öyle oluyordu.

Tren durunca çocuklar hemen bindiler. İki kompartımanı da doldurdular. Ama gelirken olduğu gibi dönerken de çoğunlukla bir kompartımanda oturduk. Herkesin elinde bir simit vardı. Bazıları iki tane almıştı. Ayrıca simidi çok sevdiklerini de söylediler. Trenimiz hareket edince bu sefer de öğrencilerime Erzincan Ovası'nın özelliklerini anlatmaya başladım. Ovada yetişen ürünlerin isimlerini saydım. Erzincan Ovası'nda tropikal iklimlerde yetişen ürünler hariç her türlü tahıl, sebze ve meyve yetiştiğini öğrenince hem şaşırdılar hem de sevindiler.

Kendi nahiyemin beş kilometre altından geçerken çocuklara orayı da gösterdim. Orman gibi görünen o ağaçların hepsinin elma, armut, kayısı, kiraz, vişne, ceviz, dut ... v.b. meyve ağaçları olduğunu söylediğimde daha çok şaşırdılar. "Öğretmenim o kadar meyve ağacı olur mu?" diye sordular. Tercan İstasyonu'na indiğimizde saat 18.00'e geliyordu. Bazı çocukların velileri istasyonda heyecanla bekliyorlardı. Bizi görünce çok sevindiler. Öğrenciler, gezide gördüklerini anlata anlata bitiremediler eünlercc.

İLK KEZ DİPLOMA VERİYORUM

1954-55 eğilim-öğretim yılı başında öğrencilere, nüfus hüviyet cüzdanlarını almalarını, eğer almazlarsa diploma alamayacaklarını söyledim. Bu konu aklıma her geldiğinde sürekli yineledim. Birçoğu nüfusa yazılmamıştı. Ana-babasının resmi nikahı olmayan çocuklar da vardı. Nüfus işine başlamışken, yalnızca son sınıfların değil, diğer öğrencilerin de nüfus hüviyet cüzdanı almalarını istiyordum. Nasıl olsa ileride herkese gerekli olacaktı. Konuyu yalnızca öğrencilere söylemekle kalmadım. Öğretim yılı başında velilerle yaptığım toplantıda, konuyu bütün açıklığıyla anlattım. Veliler bana hak verdiler. Gerekeni yapacaklarını söylediler. Nisan ayı geldiğinde beşinci sınıflarda yalnızca bir öğrenci kimliğini almıştı. Küçük sınıflarda kimlik alanlar daha çoktu.

Bir gün yanıma Mercan-Çayırılı yolunu yapan yüklenici hemşerim Ahmet (Saluğ Ahmet) gelmişti. Arabası da vardı. Beni Çayırılı'ya götürmesini söyledim. "Ben de zaten oraya gidiyorum. Akşam da Erzincan'a döneceğim. Kalk gidelim." dedi. Ahmet, yol yapımı Asdokomu'nun altında devam ederken on beş-yirmi gün konuğum olmuştu. Akşamları yatmaya geliyordu. Sabah erkenden işinin başına gidiyordu. Mercan-Çayırılı yolunun çoğu bitmişti. Çamurdere köyü ile Çayırılı arasında biraz daha çalışmak gerekiyordu. Yolda giderken Ahmet'e: "Akşam beni köye bırak, Erzincan'a sonra git." dedim. "Olur." dedi.

Çayırılı'ya vardığımızda önce Nüfus Memurluğuna gittim. Oraya giderken Tahsildar Ali Bey'le karşılaştık. Ali Bey, Çayırılı'nın yerlisi, saygın bir kişiydi. Asdokomu'na da sık sık gelirdi. Köyde lanışmıştı. Orada kaldığım sürece dostluğumuz hep devam etti. "Nereye gidiyor-sun? Sen Çayırılı'ya gelmeyi sevmezdin; hayrola, bir şey mi oldu?" dedi. Herhangi bir şeyin olmadığını, buraya gelen bir dostun arabasıyla geldiğimi söyleyerek nedenini anlattım. "Öyleyse ben de seninle gidiyorum. Asdokomu benim de köyüm sayılır, haydi gidelim." dedi.

Birlikte Nüfus Memurluğuna gittik. Durumu onlara da anlattım, bana yardımcı olmalarını söyledim. Tahsildar Ali Bey de bana övgüler yağdırarak, işimin çabucak yapılmasını rica etti. Nüfus Memuru: "Hocam, köylerin tamamına yakınında nüfus kayıt işleri istediğimiz gibi değil. Eksikler, yanlışlar çok fazla. Biz, yeni bir ilçeyiz; bizim de eksiklerimiz var. En büyük sorunumuz, köylülerin başlarına bir iş gelmeden, Nüfus Memurluğuna gelmemeleri. Siz köylüleri buraya gönderebilirseniz söz veriyorum, yapılabilecek tüm işlerini hemen yapacağız." dedi. Teşekkür ettim. "Köylülerin çoğunluğunu göndermem zaman alır. Ancak bana acil olarak son sınıf öğrencilerinin nüfus cüzdanları gerekli. Onları nasd çözeriz?" diye sordum. Memur, köyün nüfus kayıt defterini getirtti. Çocukların kayıtlarına baktık. Benim İlyas Efe diye bildiğim, dört yıldır da okuttuğum öğrencimin adı Hasan olarak karşına çıktı. Yaşı da çok küçük yazılmıştı. Diploma alması için en az on yaşında olması gerekiyordu. Birkaç öğrencide daha benzer sorunlar vardı. Nüfus memuru: "Çocukların eline muhtar mühürüyle onaylanmış birer ilmühaber verip gönderirsen, kendilerine nüfus hüviyet cüzdanlarını veririz." dedi. Yaşı küçük olanlar, yaşlarını ancak mahkeme kararıyla büyütebilirler. Bizim o konuda yapacağımız bir şey yok." diyerek sözlerini bitirdi.

Nüfus Memurluğundan çıktıktan sonra, daha önceden tanıştığımız yargıç Necdet Bey'in yanına gittim. Yaşlan küçük olan öğrencilerimin yaşlarını nasıl büyütebileceklerini sordum. Necdet Bey, neler yapacağımızı anlattı: "Bu işlemler için çocuğun babası ya da annesi mahkemeye müracaat eder. Çok kolay oluyor. Belgeleri tamam olursa ilk duruşmada biter." dedi. İlçeye gelmişken İlköğretim Müdürlüğüne de uğradım. Konudan onları da haberdar ettim. Ahmet de işlerini bitirmişti. Arabaya binerek, köye gitmek üzere yola koyulduk. Ahmet'e: "Mazlu- mağa Komu'nda Ali Efendi'ye uğrayalım." dedim. "Olur; seni orada bırakır, yoluma devam ederim." dedi.

Mazlumağa Komu yolumuzun üzerindeydi. Ali Efendi arabayı görünce dışarı çıktı. Bizi içeriye davet etti. Ahmet girmek istemedi. Ali Efendi: "Yemek yedirmeden bırakmam." dedi. Ahmet ne kadar ısrar ettiyse de Ali Efendi: "Olmaz, boşuna uğraşma, bu saatte gidip Erzincan'da ne yapacaksın? Zaten resmi daireler kapandı, yaya da gitmiyorsa ki gecikesin. Şimdi akşam yemeğini yersin, seni yolcularız, selametle gidersin." dedi. İçeriye girdik, akşam yemeğimizi birlikte yedik. Sonra da Ahmet'i gönderdik, ben orada kaldım. Sabahleyin de öğrencilerle birlikte köye döneceğim. Akşam yanımıza Binali Özcan ile İsmail Efendi geldiler. Onlara da çocukların nüfus cüzdanı sorununu anlattım. Onlar da gülererek: "Köylülerin hiçbir işi tamam da olmaz, zamanında da olmaz hocam." dediler.

Kûmdaki mal sahibi ailelerin çocuklarının nüfus cüzdanları vardı. Ortakçılardan bazılarının çocuklarının ise nüfus cüzdanları yoktu. Mazlumağa Komu'ndaki mal sahipleri de ortakçılar da okulla ilgili işleri Asdokomu'ndaki komşulardan daha çabuk yaparlardı. İstedğim her şey zamanından önce yerine getirilirdi. Çocuklara nüfus hüviyet cüzdanını nasıl alacaklarını anlattım. Hazırlıklarını yaparak, o cuma günü Çayırılı'ya gitmeleri için gereken işlemleri tamamlamalarını söyledim. Beşinci sınıfta nüfus cüzdanı olmayan çocukların belgelerini hazırladık, muhtara mühürletip onaylattık. Bir-iki öğrenci velisi de gideceklerini söylediler. Ona da sevindim. Çocukların başında büyüklerden birileri de olursa daha emniyetli ve korkusuz gidip gelirlerdi.

Cuma günü saat beşte yola çıktılar. Dağ yolu, giderken biraz yokuştur; ama kestirme bir yoldur. İki buçuk-üç saatte Çayırılı'ya giderler. Aşağıdaki asıl yol düzdür; ancak uzun bir yoldur. Dört saatte ancak gidilir. Bizimkiler dağ yolunu seçtiler. Bazılarının, dağ yolu üzerinde bulunan Yukarı Avşen (Yukarı Kartallı) köyünde akrabaları var. Çayırılı'dan dönerken eğer geç kalırlarsa orada yatıp sabah erkenden okula yetişmeyi düşünüyorlar. Yukarı Kartallı'da akrabası olan çocuklara: "Akrabalarınızda kalmak zorunda kalırsanız, orada akrabası olmayan arkadaşlarınızı da konuk ettirin. Sakın onları gece vakti dağ

yollarına bırakmayın." dedim. "Olur mu öğretmenim, biz bıraksak da akrabalarımız bırakmaz." dediler. Çocuklar o akşam gelmediler. Yol oldukça uzun ve yorucu bir yoldu. Onlar dönmek isteseler de Yukarı Kartallı'daki akrabaları bırakmazdı. Kaldı ki çocuklar da çok yoruldukları için gelmek istemezlerdi.

Cumartesi sabahı derse yetiştiler. Gidenlerin hepsi nüfus cüzdanını almıştı. Çok seviniyorlardı. Babalarının yıllar boyu alamadıkları cüzdanını nasıl da kolayca aldıklarına şaşılıyorlardı. "Bil iş madem bu kadar kolaymış, babalarımız niçin yıllardır nüfus cüzdanlarımızı almıyorlardı acaba?" diye bana soruyorlardı. Bazı öğrenciler de: "Kolay olur mu? Öyle olsaydı babamız çoktan alırdı. Bunu kolaylaştıran öğretmenimiz, o olmasaydı biz gene de nüfus cüzdanımızı böyle kolayca alamazdık." diyorlardı. Öyle heyecanlıydılar ki hepsi birden konuşuyordu. Kendi işlerini kendilerinin yapmalarının gururunu yaşıyorlardı. Bu heyecan, nüfus cüzdanı olmayan çocukları da sarmıştı. "Öğretmenim biz de alalım." diye ısrar ediyorlardı. Çocuklara, cüzdanları benim aracılığım olduğu için kolay almadıklarını, zaten işin kolay olduğunu; belgeleri nüfus idaresine kim götürürse nüfus cüzdanını kolayca alabileceğini söyledim. Gecikmenin, babalarının tembelliğinden kaynaklandığını belirttim.

Cumhuriyetimizin, ulusumuza kazandırdığı en büyük devrimlerden biri de soyadımızdır. Osmanlı İmparatorluğu zamanında insanların -gayri müslimler- dışında hiçbirisinin soyadı yoktu. İnsanlar vatan-
daş, hatla birey bile sayılmazdı. Onlar Osmanlı sultanının kullarıydı çünkü. Osmanlı ailesi, başla Türkler (Türkmenler) olmak üzere hiçbir Anadoluluyu kendisinden saymamıştır. Cumhuriyet, insanımıza, soyadı yasası, vatandaşlık yasası vb. çağdaş yasalarla kimlik, kişilik ve yurttaşlık hakkı kazandırdı. İnsanlarımız kulluktan kurtulup birey oldu, Cumhuriyetin özgür vatandaşları oldular.

Ben de 1946 yılında, ilkokulu bitirdiğimde kendi nüfus hüviyet cüzdanımı kendim almıştım. Ben de köyümden Erzincan'a kadar olan yirmi kilometrelik yolu yaya gidip gelmiştim. Aç kalmıştım, yolda

uyuyakalmıştım. Bunların hepsini öğrencilerime ayrıntılarıyla anlattım. Babamın nüfus cüzdanını yenilediğimi, kardeşlerimin cüzdanlarını da aldığımı, bazı komşulara da bu konuda yardım ederek nüfus cüzdanı almalarını sağladığımı söyledim. Benim yaptıklarımın daha iyisini kendilerinin de yapabileceklerine inandığımı söyledim.

Bu olaydan sonra köyde nüfus işleri biraz hareketlendi. Öğretim yılı sonunda beşinci sınıf öğrencilerimin hepsi diploma almağa hak kazandı. Ama başta İlyas (Hasan Efe) olmak üzere bazı öğrencilerime diploma veremedim. Çeşitli nedenlerden dolayı, onlar nüfus hüvüyet cüzdanı alamamışlardı.

KIRK YIL SONRA ÖĞRENCİLERİMLE

1994 yılının aralık ayında Antalya'da küçük bir ev aldık. Küçük oğlumuz Cengizhan ve eşi Ayşe, Antalya'da öğretmenler. Oğlumuzu, gelinimiz Ayşe'yi, torunlarımız Efecan ve Egecan'ı görebilmek için yılda en az beş-altı kez Ankara'dan Antalya'ya taşınıyoruz. O tarihte Egecan henüz yok.

Ev aldığımız 1994 yılı içerisinde Antalya'ya tam sekiz kez gitmişiz. Yolculuklarımızı kendi arabamızla yapıyoruz. Trafik canavarının kol gezdiği yollarda bizim yaşımızdaki insanların, bu kadar çok yolculuk etmelerinin sakıncaları bir yana; çocuklarımızı da habire sıkıntıya sokuyoruz. Onun için, küçük bir ev alalım da çocuklar kurtulsun, bizim de içimiz rahat etsin, dedik.

Biraz da borç ederek, seksen metrekare büyüklüğünde bir ev aldık. Amacımız, Ankara'dan Antalya'ya gelişlerimizde kendi evimizde kalmak. Çocuklarımız da olsa kimseye sıkıntı vermemek. Ayrıca kış mevsiminin büyük bir bölümünü, iklimi daha yumuşak olan Antalya'da geçirmek; Ankara'da öğretmen olan büyük oğlumuz Oğuz, gelinimiz Se-

ma (öğretmen - avukat) ve torunlarımız Ali Özgür ile Ekin'in de yaz tatillerini Antalya'da kendi evlerinde geçirmelerini sağlamak.

Evimizi aldıktan dört ay sonra, 10 Nisan 1995'te Antalya'ya taşındık. Evimizin bulunduğu Ant-Koop Birlik Sitesi'ni, evimizi, komşularımızı ve Antalya'yı gerçekten çok sevdik. Sevmeye de devam ediyoruz. Başlangıçta ara ara Antalya'ya gelip gitmeyi düşünürken, burada devamlı oturmaya karar verdik. Evimize eşya almak gerekiyordu. Çünkü ev eşyalarımızın bir kısmını devamlı kalmayacağız, diye getirmemiştik. Eşyalarımızı tamamlarken evin kendisine de çekidüzen vermek istiyorduk.

Evimizin bulunduğu site Ant-Koop tarafından yapılmıştı. Kooperatif üyelerinin ekonomik durumları nedeniyle, binalarda birçok eksik söz konusuydu . Bizim evimizin de eksikleri vardı. Yıllarca uğraşarak hem ev eşyası noksanlarımızı hem de evin noksanlarını gidermeye çalıştık. Hala da bitiremedik. Bütün bunları yaparken bir taraftan da çevreyi tanımaya çalışıyorduk. Yeni yeni dostlar ediniyorduk. Çok iyi tanıdığımız sandığımız Antalya'yı meğer ne kadar az tanıyormuşuz...

Daha Antalya'ya taşınmadan önce Asdokomlu bazı ailelerin Antalya'ya yerleştiklerini duymuştuk. Ama hiç kimse ile görüşme olanağı bulamamıştık. Mezun edeyim etmeyeyim Asdokomu köyünde okutduğum öğrencilerin, özellikle ilkokuldan sonra okuyarak meslek sahibi olanlarının birçoğu ile ilişkilerimiz hiç kesilmedi. Öğrencilerim Erzincan'da, daha sonra Ankara'da çalıştığım yıllarda hep ziyaretime gelirlerdi. Şimdilerde Emniyet Müdürü olan Veli Karadayı, Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğünde şef olarak çalışan Mazlumğa Komu'ndan Ali Efendi'nin oğlu İsmail Özcan, Ankara'da çalıştıkları zaman ilişkilerimizin en sık olduğu öğrencilerimdi. İkisi de öğrencim olan öğretmen eşler Kazım ve Akgül Vurgun, çeşitli okullarda idarecilik ve öğretmenlik yapan Rıza Yazar, Ankara'ya her geldiklerinde evimize konuk olan ve bizi mutlu eden öğrencilerimdi. Okuyup meslek

sahibi olan öğrencilerimin bir kısmından da haber alırdım. Asdokomluların önemli bir bölümünün Avrupa'ya giderek işadamı olduklarını da duyuyordum. Bunlardan bazılarının Antalya'ya yerleşerek iş kurduklarını bana Veli Karadayı söylemişti. Öğrencilerin İbrahim Efe ile Binali Efe'nin de adreslerini vermişti.

Antalya'ya yerleştikten yaklaşık bir yıl sonra İbrahim Efe'nin işyerine gittim. İbrahim'i beşinci sınıfa kadar okutmuştum. Babasına "Sansalı Mustafa" derlerdi. Çok çalışkan ve iyi bir adamdı. Yedi erkek, bir kız çocuğu vardı. Kızı Yadigar, oğulları Dursun (trafik kazasında ölmüş), İbrahim ve Celal benim öğrencilerimdi. Sansah'nın büyük oğullarından en az ikisi, yılın çoğunu gurbette geçirirlerdi. Evde genellikle en büyük oğlu Rıza ile okula devam eden küçükler kalırdı.

Sansalı Mustafa, altmış-altmış beş yaşlarında idi. Çiftçilik yapardı. İşleri de oldukça çoktu. Traktör olmadığı için işler zamanında bitirelemiyordu. Elleri iş tutan büyük erkek çocuklar gurbette olduklarından, elde iş yapacak benim öğrencilerden başka adam kalmıyordu. Rahmetli Sansalı, neredeyse haftanın her günü ya Dursun'a ya da İbrahim'e (işe götürmek için) izin isterdi. Ben de onu kırmak istemezdim, isteğini çoğunlukla yerine getirmeye çalışırdım. İzin vermesem de okula göndermeyeceğini biliyordum. Nitekim bunu birkaç kez yaptı. Benim yapacağım fazla bir şey yoktu.

Devamsızlıktan dolayı yasal işlem yaparak çocuğunu okula göndermeyen veliyi cezalandırmak, hatta hapse göndermek olanaklı; ama pratikte yararı yok. Öğretmenlik yaptığın bir köyde üç-beş veliyi cezaevine gönderirsen, o köyde huzurlu görev yapman zorlaşır. Çünkü köyler küçük yerleşim birimleri, insanlarla her gün en az birkaç kez yüz yüze geliyorsunuz. Ben de işi en uygun şekilde çözmek istiyorum. Hem çocuklar okuldan fazla süre uzak kalmasın hem de çiftçinin ürünü tarlada kalmasın. Sonra, çocuklarını okuldan alıp işe götüren sade-

ce Mustafa Efe değil ki... Velilerin birçoğu zaman zaman aynı şeyi yapıyorlar. Onları da idare ediyorum. Ancak Sansalı'nın işi çok ağır olduğu için izin işini en fazla istismar eden o. İşlerin yoğun olduğu günlerde çok zaman çocukların ikisini de okula göndermiyor. Yadigar, kız; hem de evin tek kızı olduğu için, Celal de çok küçük olduğundan paçayı kurtarıyorlar. Ne oluyorsa rahmetli Dursun ile İbrahim'e oluyor. Onlar yılda en az bir ay okula gelemiyorlar. Böylece hem okuldan soğuyorlar hem de derslerinde başarılı olamıyorlardı.

Gene okulların açıldığı ilk günlerdi. Tohum ekme mevsimi idi. Dursun'la İbrahim çok zaman nöbetleşe, bazen de ikisi birden okula geliniyorlardı. Sabahları çok erken işe gittiklerinden, çocukları da Sansah'yı da göremiyordum.

Bir gün, sabah karanlığında kalktım. Okulun lojman tarafında, onların geçeceği yolun kıyısına dikildim. Sansalı'nın evi görünüyordu. Kapılarının önünde hazırlık yapıyorlardı. Birkaç dakika sonra önümden geçeceklerdi. Onlar da beni görüyorlardı; ama geçecek başka yol yoktu. Aradan on beş dakika geçmeden geldiler. Baktım Sansalı'nın elinde bir tabak dolusu bal, gülererek bana doğru geliyor. Dursun'la İbrahim de tam karşımda öküzlere durdurdular, bizi izliyorlar.

Sansalı, yanıma gelince: "Sana bal getirdim hocam dedi. Balın bittince haber gönder, çocuklarla gene gönderirim." Gerçekten de Sansalı bana yağ, bal, çökelik gibi şeyleri hep gönderirdi. Köyde birkaç kişinin arısı vardı. Balı almadım. "Bu çocukları kaç gündür okula göndermiyorsun? Büyük oğullarını gurbete gönderip para kazanıyorsun; küçük çocuklarını da okula göndermeyip büyüklerin yapacakları işleri onlara yaptırıyorsun! Ben bundan sonra senin hiçbir şeyini almam da, yemem de!" dedim.

Rahmetli, boynuma sarıldı: "Tamam hocam, çocukları bir daha işe götürmeyeceğim. İki günlük işim kalmıştı. Toprak da tam tavında. Bu

günlerde yağmur yağarsa, daha tohum ekilmez. Burası kış memleketi. Yağmurdan sonra soğuklar başlar. Arkasından kar kış bastırırsa, iş yapılmaz. O bakımdan acele ediyorum. Madem izin vermiyorsun seni üzeceğime tohumu yarım bırakırım daha iyi." dedi. Dayanamadım, çocuklara iki gün daha izin verdim: "Ama bu son." dedim. Sansalı hiç bırakır mı, içeri girdi elindeki balı masamın üzerine bırakarak ve sevinerek tarlanın yolunu tuttu. Sansalı Mustafa Efe'nin çocuklarından, yani benim öğrencilerimden hiçbiri ilkokuldan sonra okuyamadılar. Büyük çocukları zaten okul çağını geçirmişlerdi. Torunlarının çoğu okumuş. Çocukları ise -yüksek öğrenim yapmasalar da- iş kurup zengin olmuşlar.

Kırk bir yıl sonra İbrahim'in işyerine gittiğimde içerisi kalabalıktı, İbrahim'i görür görmez hemen tanıdım. On dört-on beş yaşlarında ayrıldığım, soğuktan omuzları birbirine geçmiş ürkek İbrahim gitmiş, yerine biraz sinirli, biraz tedirgin ama kendine güvenen işadamı bir İbrahim Efe gelmişti.

Bugünkü İbrahim Efe, benim elli yıl önce tanıdığım babası rahmetli Mustafa Efe'nin yedi-sekiz yaş küçülmüş kopyası gibiydi. "Efe-ler" adında bir şirketi vardı. Yanında onlarca adam çalışıyordu. Üç kızından birisi işkadını, birisi mimar, küçüğü de üniversite öğrencisiydi. En küçük çocuğu erkekti. Torunum Ali Özgür yaşındaydı ve lise öğrencisi idi.

İbrahim, beni tanıyamadı. "Seni Asdokomu'nda kim okuttu?" dedim. Biraz durakladı, şaşırды ve boynuma sarıldı. "Hocam, maşallah hiç değişmemişsin." diye iltifat etti. "İbrahim, bilirsin ki öğretmenler, öğrencilerinin yalanını hemen yakalar. Değişip yaşlandığımı bildiğim halde söylediğin hoşuma gitti. Onun için bu seferki yalanını anlamayacağım." dedim. Öğle yemeği zamanıydı. İbrahim, beni Antalya'nın en ünlü lokantalarından Yedi Mehmetler'e götürdü. Yemekte epeyce sohbet ettik. Eski günlerimizi andık. İbrahim'den Asdokomun'dan

kimlerin Antalya'da olduğunu sordum. Buraya ne zaman ve nasıl geldiklerini anlatmasını istedim.

1960'lı yılların başında Almanya'ya işçi gitmeye başlayınca Asdokomunlular da bu kervan:! katılmış. Köyde yaşı uygun olan, eli iş tutan herkes işçi olarak gitmek için başvurmuş. Almanlar, seçerek en iyilerini alıp götürmüşler. Gidemeyenler de çeşitli yollar deneyerek kendilerini Almanya'ya atmışlar. Bazıları da Hollanda, Fransa, Danimarka vb. gibi ülkelere gitmiş. Buldukları her işte, verilen ücrete itiraz etmeden çalışmışlar. Amaçları birkaç yıl dışlerini sıkarak biraz para biriktirdikten sonra köyelerine dönmekmiş. Onun için ilk zamanlarda eş ve çocuklarını yanlarına almamışlar. Kazandıkları paraların hepsini memlekete göndermişler. Önce borçlarını bitirmişler, giysi ve ev eşyası almışlar. Sonra evlerini yaptırmışlar. Bazıları da arazi almış. Her yıl mutlaka izne gelmişler. Eşe dosta ve akrabalara bavullar dolusu hediyeye taşımışlar. Yıllar sonra arabaya heveslenmişler. Kısa zamanda herkesin arabası olmuş. "Almanya'nın bütün hurda arabalarını yabancı işçiler; özellikle de Türkler alıyordu." dedi İbrahim.

Gittikçe gözleri açılmış. Artık köydeki yakınlarına para gönderip onların aracılığıyla mal mülk alma işini de terk etmişler. Yakınlarının kendilerini aldattığını görmüşler. Dünyayı, insanları tanıdıkça köyelerine ve Erzincan'a yatırım yapmanın karlı olmadığını anlamışlar. Yatırımlarını daha büyük merkezlere yönlendirmişler. Akıllarına gelen ilk yer İstanbul olmuş; az da olsa İzmir, Bursa ve Antalya'ya doğru yönelme olmuş.

Yıllar geçtikçe tatil yapmayı da öğrenmişler. Artık, yalnız köye gelip geri dönme işi unutulmuş. Çoğu, eş ve çocuklarını yanına aldırılmış. Tatile gelenlerin büyük bir kısmı köyelerine bile uğramıyormuş artık. Bu tatil gezilerinde, Antalya onları çok cezbetmiş. Zaten bazıları buraya yerleşmiş bile. Artık çoğunun yatırımlarının yönü Antalya'ya dönmüş. İstanbul'a yerleşenler bile Antalya'da gayrimenkul almaya

başlamışlar. Birkaç yıl çalışarak, bira/ para kazanıp geri dönme düşüncesi artık gerilerde kalmış. Çocukları, torunları geri dönmek istemiyormuş. Türkiye onlara yabancı geliyormuş. Buna rağmen hepsi Türkiye'nin anayurtları olduğunun, sonunda oraya döneceklerinin bilincindeymişler.

Efeler, Antalya'ya ilk yerleşenleriymiş. Kardeşlerin hepsi Antalya'da yer almış, varlıklı olmuşlar. Yerleşenlerin yaşlıları Antalya'da, gençlerin çoğunluğu Avrupa'da, özellikle de Almanya'da çalışıyor ya da kendi işini kurmuş. Yaşlıların bir kısmı da hâlâ senenin yarısını Almanya'da geçiriyor. "Niçin oraya gidiyorsunuz?" diye sordum. Ayrımsız hepsi: "Sağlık sorunlarımız için; burada hastane kuyruklarında peşişan oluyoruz. Sağlık sorunlarımız çözülse Almanya'ya gitmeyiz." dediler. Onlar da gitmekten usanmışlar.

Saniyorum Asdokomun'un en az yarısı Antalya'ya yerleşmiş. Hepsinin de geçimleri iyi, kimseye muhtaç değiller. Antalya'da durumu en iyi olan Efe kardeşler: İbrahim'in üç beş tane dükkanı var. Arsalar, dükkanlar; bir aile şirketi. Şirket, telefon satışında Türkiye'de 1997 yılında en ön sıralardaydı. En büyük ağabey Rıza Efe'nin büyük oğlu, öğrencim Binali Efe'nin Antalya'da bir finans faktöring şirketi, döviz bürosu ve oldukça büyük ve modern su dolun, şişeleme ve dağıtım tesisi (fabrika) var. Ayrıca işlerinin bir bölümü de Almanya'da. Diğer kardeşlerin de güzel iş yapan, Antalya'da söz sahibi olan şirketleri var. Bazıları tarım ilaçları, bazıları tohum işi ile uğraşıyorlar.

Binali Efe'ye uğradığımda babasına haber vermesini, görüşmek istediğimi söyledim. Sözcüliğiniz yere, döviz bürosuna geldi. Yanında köyün o zamanki bekçisi Çakko Hasan da vardı. Rıza Efe yaşlanmıştı. Ama yüzündeki gülümseme, gözlerindeki ışıklı, dost bakışlar hiç değişmemişti. Bekçi Hasan'ın çok az değişerek genç kalmasına şaşır-dım. O samimiyeti, muzip gülüşü aynen duruyordu.

Uzun uzun geçmişten konuştuk. Hüzünlendik, güldük. Herkesi andık, bazılarını çekiştirdik. Rıza Bey zorla yemeğe götürdü. Köydeki o samimiyeti, içtenliği hiç bozulmamıştı. Hanımının hastalığından söz etti. "Tek üzüntüm o, yoksa çok rahatım; herkesin aşu işi var. Benim de kimseye muhtaçlığım yok. Çocuklarım da saygılı," dedi. Görüşmemizden iki yıl sonra eşini kaybetti ne yazık ki...

Daha sonraki aylarda Antalya'ya yerleşmiş Asdokomluların çoğu ile görüştük. Bazılarının evine konuk olduk. Onlar da bize geldiler. Dostluğumuz devam ediyor, bundan sonra da artarak devam edecek. Öğrencilerimden bir tanesinin, evime çok yakın olan bir mahalleden birinin muhtarı olduğunu duydum. Antalya'ya geleli dört yıl olduğu halde yalnızca o ziyaretime gelmedi. Görüşebilirsek nedenini soracağım.

Öğretmenliğimin beşinci yılma yeni bir köyde başlayacaktım. Mesleğe gözümü açtığım ilk göz ağrım Asdokomu'ndan kendi isteğimle ayrıldım. Ancak orayı ve oradaki öğrencilerimi asla unutmadım. Meslek yaşamım boyunca yüzlerce öğrenci okuttum; ama, benimle olan ilişkilerini en fazla ve sürekli devam ettiren öğrencilerim daima onlar oldu, hala da öyle.

YENİ BİR KÖY: HILIR

Hılır, Erzincan'ın kuzeybatısında yer alan bir köydür. Kuş uçuşu, şehire yaklaşık beş kilometredir. Erzincan'a olan asıl karayolu bağlantısı dokuz-on kilometre kadardır.

Erzincan'a giderken çoğunlukla beş kilometrelik patika yolu kullanırdım. O yol, dağdan aşağıya doğru indiği için çabuk giderdim. Şehirden köye dönerken, araçlarla Hılır'dan üç kilometre aşağıda bulunan Yalnızbağ köyüne kadar gelir, oradan Hılır'a kadar yürürdüm. Ba-

zen de Trabzon, Gümüşhane ya da Kelkit'e giden arabalara biner, köyün altında inerdim. Orası da köye yaklaşık bir, bir buçuk kilometre çekerdi. Erzincan'da pazarı olan pazar kurulan günleri, köye kadar gelen arabalar da bulunurdu. Çoğu zaman da dostum Motorcu Salih'in sepetli motosikletini kiralardım. Beni köye getirirdi. Bunu en çok eşya aldığım ve geç kaldığım zamanlarda tercih ederdim. Şehre giderken sıkça kullandığım kestirme yol, dönerken çok dik olduğu için o yolu kullanmıyordum.

Hılır, Erzincan merkez ilçeye bağlıydı. Şehre yakın olmasına ve şehirle ilişkileri sürekli olmasına rağmen gelişmemiş bir köydü. Okul binası on beş yılıktan aşağı değildi. Köylüler tarafından yapılmış; çatısız, toprak damlı, duvarları kerpiçten, tek dersaneli, harap bir binaydı. Öğretmenin oturacağı lojman yoktu. Binanın içerisinde birbirine açılan iki oda vardı. Ev olarak o iki odayı kullanıyordum. Yağmur ya da karın her yağışında tavan damlar, içerisi oturulamaz duruma gelirdi. Okul iki öğretmenliydi. Ben, başka yere atanan başöğretmenin yerine atanmıştım. Diğer öğretmen, aynı köyden bir eğitmeni. Adı Yusuf Parmaksız olan eğitmen çok iyi bir insandı, dost canlısıydı. Birinci ve ikinci sınıfları o okuturdu. Üç, dört, beşinci sınıfları da ben okuturdum.

Köyün ana geçim kaynağı tarım, daha çok da hayvancılıktı. En çok küçükbaş hayvan, özellikle de koyun yetiştiriliyordu. Hılır'ın tulum peyniri çok güzeldir, yemeye doyulmaz. Köyde kaldığım süre boyunca komşular peynirimi eksik etmediler. Tek kuruş da para almadılar. Koyun sütünden yaptıkları yoğurt da peynir kadar güzeldi. Hılır'dan, Erzincan'da epeyce de esnaf vardır. Asdokomu'na göre Hılır daha varlıklı bir köydü. Ancak sahipsizlikte, geri kalmışlıkta birbirlerinden farkları yoktu. Asdokomu daha uygar, Hılır daha tutucu bir yapıya sahipti. Bazı aileler kızlarını okula göndermek istemezdi. Göndermeydiler de vardı. Asdokonu'nda bu düşünülmezdi bile,

İçme suyu bakımından ise Hılırdaha iyiydi. Hem su boldu hem de suyu kapalı (boru ile değil) gelen çeşmeleri vardı. En büyük çeşme okulun önünde bulunuyordu. Okulla cami yan yana, köyün tam orta yerinde yapılmıştı. Cami, bahçe içerisindeydi. Bahçesinin etrafı duvarla çevrilmişti. Okuldan önce yapıldığı halde okula göre daha bakımlı ve görkemliydi. Okulun bahçesi yoktu. Orta yerde korumasız, sıvaları dökülmüş gösterişsiz sıradan bir köy evinden de perişan haldeydi. Bazı cuma namazları hariç, okulun müşterisi (!) camiden her zaman fazla olduğu halde, okula yardım etmek kimsenin aklına gelmiyordu.

Köyün muhtarı Şerif Amca, yaşı seksenin üzerinde olan iyi bir adamdı. Torunu Kemal'in oğlu, benim öğrencimdi. Köyün işlerini takip etmesine ve okul için bir şeyler yapmasına olanak yoktu.

Köye gelip okulu gördükten sonra Erzincan'a döndüm. Hiç vakit geçirmeden hemen Merkez İlköğretim Müdürü Nazım Bey'in yanına gittim. Okulun durumunu anlattım. "Önümüzdeki yıl Hılir'a okul yapılmazsa beni o köyden alın. Ben öyle bir binada çocuk okutmam. Belki de o bina bu kış üstümüze çöker. Şehrin koltuğundaki bir köyde öyle okul binası olur mu?" diye yakındım. Nazım Bey, yarı şaka yarı ciddi: "Bina çökerse köylüler de okuldan kurtulur. Onlar okulu ne yapacak? Bu civarda hiçbir köyün okulu Hılir'ın okuluna benzemez. Gide gele valinin kapısını aşındıran bütün köylüler, köylerine yeni okul yaptırdılar. Hılir ise uyuyor. Hangi zamandayız? İstemeyene okul yaptırırlar mı? Ne zaman okul isterlerse o zaman yaparız." dedi. Muhtarın yaşlı olduğunu, ondan başka da kimsenin muhtarlık yapmak istemediğini söyledim. "İşte ben, muhtar ve kendi adıma okul istiyorum. Hiç olmazsa önümüzdeki yıl yapılınsın. Vali Bey dahil, gide gele herkesi usandıracam, elimden kurtulamazsınız." dedim.

Okul açılıp dersler başlayınca köyü ve insanları daha iyi tanımaya başladım. Köylüler iyi insanlardı. Okulun yapılmasını da istiyorlardı;

ancak yol gösteren bir adam gerekiyordu. O zamana kadar köye gelip giden öğretmenlerin de okul işiyle ilgilendikleri söylenemezdi. Okulun durumunu ilköğretim müfettişleri, bölgenin gezici başöğretmeni Sadık Bey ve Milli Eğitim Müdürüyle defalarca görüştüm. Ayrıca Nüfus Müdürü olan Hırlı Fazıl Parmaksız Bey'den de bu konuda bize destek olmasını istedim. Sonunda köye okul yapılması kararını aldılar. Ancak ben, yeni okulda çalışma olanağı bulamadım. Çünkü öğretim yılı sonunda eşimin görevi nedeniyle köyden ayrıldım.

EVLENİYORUM

Öğretmenliğimin beşinci yılıydı. Devre arkadaşlarımın hemen hepsi evlenmişti. Ailem başta olmak üzere, bütün çevremden, evlenmem için yoğun bir baskı yapılıyordu. "Okulunu bitirmiş, ekmeğini elde etmiş bir adam daha neyi bekliyor." diyorlardı. Çıkarılmadık dedikodu yoktu. Üstelik, benden küçük kardeşim de evlenmişti.

Evlenmem için herkes o kadar çok kız buluyordu ki sasıtıyordum. Buldukları adayların çoğu akraba çevresindendi. Her aday için bir sürü yetenek sayıyorlar, arkasından da: "Bu kız giderse bir daha böyle kız bulamazsın." O kız bir süre sonra evlenip gidiyor, aynı senaryolar yeniden başlıyordu. Öğretmenliğe başladığım, hatta okulu bitirdiğim günden itibaren böyle onlarca senaryoyla karşılaşım.

O tarihlerde, öğretmenler nerdeyse istedikleri ailelerin kızlarıyla evlenebiliyorlardı. Şimdiki gibi: "Öğretmene kızımı verirsem aç kalır." diyen aileler yok denecek kadar azdı. Bu, öğretmenlerin maaşlarının çokluğundan da değildi. Öğretmenler o zaman da fazla ücret almazlardı. Öğretmenlere herkesin kız vermesinin asıl nedeni, öğretmenlerin iyi yetişmesi ve toplum içindeki saygınlıklarından dolayıldı.

Öğretmenler gerçek öğretmenlerdi, onlar Atatürk'ün öğretmenleriydi. Rehberleri akıldı, bilimdi. İbadetlerini yapan öğretmenler o zamanda vardı. Ancak sarıklı, sakallı, şalvarlı, külahlı, bohçabaşlı, peçe-

li, Arap özlemcisi tek öğretmen yoktu. O zamanın Turancı-ırkçı öğretmenlerinin bile bir seviyesi vardı. Hiçbiri Atatürk düşmanı, Arap-Acem hayranı değildi. Mezhepçilik, tarikatçılık yapan öğretmen duyulmamıştı. Bugünkü öğretmen profiline temel, 1950'de ülke yönetimine gelen zihniyet tarafından atıldı. O zihniyet, 1960'ta ve 28 Şubat 1997'de zoraki olarak biraz duraksatılrsa da fırsat buldukça laik Cumhuriyet'e saldırısını sürdürmekte.

İslah olması çok zor görünen gerici, ilkel; bilime, ışığa, çağdaşlığa düşman o kafa yapısı önce Köy Enstitülerini, Halkevlerini, arkasından Öğretmen Okullarını kapattı. Tüm bunlara karşı çıkan öğretmenlere, aydınlara kan kusturdu. Çoğumuz yine uyanmadık. 12 Mart ve 12 Eylül darbeleri de ülkenin gözbebeği olan birçok aydını -geçici olarak da olsa- yanılttı. Ne zaman ki İmam Hatip Okullarıyla komando kamplarından yetişenler devlet kurumlarının azımsanmayacak bölümünü ele geçirip ses vermeye başladılar, bir kısmımız "lütfen" uyandık.

"Refahiyol" iktidarı, Susurluk Kazası, insanlarımızın daha geniş bir kesimini uyandırdı. Işık söndürme eylemleri, basının önemli bölümünün olayların üzerine gitmesi, şer güçleri geçici de olsa gerilettiler. Çete olayları, çek-senet mafyası, uyuşturucu ve yargısız infaz çetelerinin üzerindeki örtü aralanmaya başladı. Olayların ucunun nerelere ve kimlere kadar uzandığı herkes tarafından anlaşıldığı halde, hala asıl suçlulardan hesap sorma aşamasına gelineemedi. Gelinmesi de çok zor görünüyor. Ülkemizi çağdaş uygarlık yolundan bilerek, isteyerek, planlı ve kararlı bir şekilde uzaklaştıran o zihniyet, şimdi biraz sinmiş gibi görünse de bu suskunluğa aldanmamak gerekiyor. Ellere fırsat geçtiği anda laik Cumhuriyeti yok edeceklerinden kimsenin kuşkusu olmasın.

Günümüzde öğretmenlik, meslek olmaktan çıkarıldığı için, kimse öğretmen olmak istemiyor. Onun için de Milli Eğitim Bakanlığı sokakta yakaladığı okur-yazar, boşta gezer ve işsiz üniversite mezunlarını öğretmen atayarak, öğretmen açığını kapattığını sanıyor. Öğret-

menlerin doktor, veteriner, imam, müftü, subay, mühendis, mimar vb. mesleklere atandığı hiç görülmediği halde, bu meslek mensuplarının hepsi rahatlıkla öğretmenliğe atanabiliyorlar. Böyle olunca da kimse öğretmeni adamdan, öğretmenliği de elbetteki meslekten saymıyor.

1950'lerin ortalarına kadar öğretmenlik itibar kaybetmemişti. Öğretmenlerin çoğu ilk atandıkları köylerde evlenirlerdi. İsterlerse köyün en zengin ailesinin kızını; isterlerse köyün en güzel kızını eş olarak seçip evlenebiliyorlardı. Arkadaşlarımın çoğu aynı şekilde, ya atandıkları köyden ya da yakın bir köyden beğendikleri kızları seçerek evlendiler. Bizden önceki ağabeylerimiz de aynı şekilde evlenmişlerdi. Bana da herti ilk atandığım köyden hem de çevre köylerden sayısız teklif gelirdi. Hatta bir defasında neredeyse büyük bir hata yapacaktım.

Evlenmemem için birçok neden vardı. Öncelikle ev kuracak birikmiş beş kuruş param yoktu. Maaşımdan artırabildiğini bütün parayı aileme veriyordum. Borç ederek verdiğim zamanlar da çok olmuştur. Akraba evliliği yapmayı hiç düşünmüyordum. Onun için de bu yönde gelen önerilerin hepsini hiç düşünmeden geri çeviriyordum. Dayımın kızı ile evlenme önerisini geri çevirince, rahmetli babacığımın bana küsmüşlerdi. Babam: "Evlenmiyorsun ama, herkes bu adam hadımınmış, diyor. Neredeyse başımız belaya girecek. Elin adamının ağzı kapanır mı?" demişti.

Bu dedikodular onların çok ağırına gidiyordu. Beş yıllık öğretmen olmama rağmen henüz yirmi üç yaşındaydım. Evlenmek için geç kalma bir yana, benim için daha erkendi. Akranlarımdan hemen hemen hepsi evlenince bana yapılan, baskı da artmağa başlamıştı. Ağabeyim, on sekiz yaşında evlenmişti. Aslında köylerde yirmi yaşından büyük bekar erkek bulmak zordu. Yirmi yaşına gelip de evlenmemiş kıza ise evde kalmış gözüyle bakılırdı.

Fın azından, lise öğrenimini tamamlamış bir kızla evlenmeyi düşünüyordum. Parası, güzelliği ne olursa olsun, köyden bir kız ile evlenmek aklımın ucundan bile geçmiyordu. Benim evleneceğim kızın eğitimi ve işi olmalıydı. Özellikle de bir meslektaşım ile evlenmek istiyordum. Evlenmeyi geciktirmemin asıl nedenleri bunlardı.

Son sınıfa geçtiğimiz yıl Köy Enstitülerinde, kız arkadaşlarımızı erkeklerden ayırmışlardı. Çalışan bekâr bayan öğretmen yok denecek kadar azdı. Onlar da daha büyük merkezlere atanıyorlardı. Benim çalıştığım köylerin civarında bekâr bayan öğretmen yoktu. Aslında o yıllarda bayan öğretmen sayısı da çok azdı. Olanlar da okulu bitirmeden arkadaş bulurlar, mezun olunca da evlenirlerdi. Daha doğrusu bekar bayan öğretmenler, okumuş, her meslek mensubu için aranan, en seçkin eş adaylarıydı. Erkeklerle göre sayıları az olduğundan "karaborsa" idiler.

Çayırılıdan Erzincan'ın merkez köyelerine atanınca daha kolay arkadaş bulup evlenebileceğimi düşünüyordum. Daha önce de söz ettiğimi gibi Hıdır, gelişmemiş bir köydü. Böyle köylere bekâr bayanları pek vermezlerdi. Kadrosunda bulunan iki öğretmen tamam olduğu için bekâr bir bayanın atanması da olanaksız görülüyordu.

Merkez İlköğretim Müdürü, rahmetli Nazım Karakaş'la görüştüm bir gün: "Ali, sana bir şey söylemek istiyorum. Madem sen köye yeni okul istiyorsun, köyü kalkındırmak istiyorsun; gel, bir de dikiş kursu iste." dedi. Nasıl olacağını sordum. "Kız Enstitüsü Müdürünün elinde birkaç kurs var. Öğretmenlerini geç atadıkları için onları gönderecek hem yakın hem de güvenli yerler bulamıyor. Milli Eğitim Müdürü benden rica etti. Benim de aklıma sen geldin. Muhtarı razı et, gel sin dilekçe versin. Gezici Köy Kadınları Bıçkı-Dikiş Kursu istiyorum, desin. Senin köye bir kurs gönderelim." dedi. Kurs konusunda daha geniş bilgiyi Kız Enstitüsü'nden öğrenebileceğimi de ekledi.

Kız Enstitüsü'nde müdür yardımcısı olan bir arkadaşım vardı, Onun yanına gittim. Durumu anlattım. Kurs hakkında bilgi edindim. Ekim ayının ortalarıydı. Arkadaşım: "Müdüre Hanım zorda; atanan öğretmenler gelmeden, gidecekleri köylerin belirlenerek, kurs yerlerinin hazırlanmasını istiyor; ama henüz hepsine yer bulamadık." dedi. Kurs yerinin nasıl bir yer olacağı, kaç öğrenci bulunması gerekliliği konusunda ayrıntılı bilgi aldım. "Benim köyü yazın. Muhtar en geç iki gün içerisinde kurs öğretmeni istemek için gönderiyorum. Öğretmene ev de bulacağım." dedim.

Köye o güne kadar hiç bir kurs gelmemişti. Aslında kurslar da yeni yeni yaygınlaşmaya başlamıştı. Gözüaçık köy muhtarları neredeyse her yıl başka bir kursu köyelerine götürüyorlardı. Gezici köy kurslarının köy kalkınmasına büyük katkısı vardı. İlkokuldan sonra okuyamamış kadın ve erkek köy gençlerini, meslek sahibi yapıyordu. Hatta kurslara kırk-elli yaşındaki insanlar bile devam ederek bir meslek öğrenebiliyorlardı. En azından kendi işlerini yapacak becerileri kazanıyorlardı. O tarihlerdeki yaygın kurslar; erkekler için ağaç işleri (marangozluk), demircilik ve kaynak işleri; kadınlar için biçki-dikiş, ona bağlı olarak yemek, ev idaresi, çocuk bakımı, çamaşır, nakış... vb'ydi.

Kurs öğretmenleri, Kız ve Erkek Sanat Okullarının o işlerle ilgili branşından mezun olan öğrencileri arasından seçilirdi. Belirli bir süre kursa alınarak yetiştirilir, sonra da kurs öğretmeni olarak köylere atanırlardı. Kurslarda gerekli olan tüm makineler ve diğer araçlar devlet tarafından verilirdi. Kurs öğretmenlerinin karyolasını, yatağını, mutfak araçlarını dahi devlet verirdi. Fakir öğrencilerin kullandığı bütün malzemeler de devlet tarafından karşılanırdı. O kursları bitiren kadın ve erkek birçok insan marangoz, demirci, kaynakçı ve terzi olarak hahaya alılıp ekmeke parası kazanmıştı.

Köye dönmeden, şehirde manavlık yapan Hırlı Yahya Bey'in yanına gittim. Yahya Bey, uygar ve görgülü bir insandı. Oğlu öğrencimdi. Anlayışlı, yumuşakbaşlı, sevecen bir adamı olduğu için kurs işini

önce ona açayım isledim. Bir ikinci vaktiydi. Dükkanda Yahya Beyle ortağı Halis, yalnız oturuyorlardı. Doğrudan, köye kurs açalım, demek istemiyordum. Görmedikleri için ne olduğunu bilemez, ters tepki gösterebilirlerdi.

Köylere açılan kursların yararlarından, bazı köylerin uyanık davranarak bu kurslardan nasıl faydalandıklarından söz ettim. Yahya Bey: "Haklısın hocam. Horan Mahallesi 'nde benim akrabalarım var. Onların orada neredeyse her sene biçki-dikiş kursu açılıyor. Bütün kadınlar kurstan geçti. Bizim akrabalar kaç yıldır terziye para vermiyorlar artık. Kursta dikiş dikmeyi öğrenmişler, bütün dikişlerini kendileri dikiyorlar. Bizim hanını bile bazı işlerini onlara yaptırıyor." dedi. "Peki, neden böyle bir kursun bizim köye de açılmasını istemiyorsunuz?" diye sordum. "Bizim muhtar yaşlı, gençlerden muhtarlık yapmak isteyen çıkmıyor. Şerif Amca'yı da zorla razı ediyoruz. İşte ben de ihtiyar heyetinde azayım; ama hiçbir işten haberim yok. Kim uğraşıp da bizim köye kurs açtıracak?" dedi. Halis söze karışarak: "Hem kurs gelse de bizim köyde kimse karısını kızım kursa göndermez." dedi. Yahya Bey, Halis Bey'e çıkıştı: "Hele kurs gelsin, bak nasıl gönderirler. Başta ben gönderirim." dedi. Tam sırası gelmişti: "Ben kursu aldım. Kurs yeri ve kurs öğretmenine kalacak ev bulabilir miyiz? Ama önce, Şerif Amca'yı da dilekçe verip kurs istemesi için ikna etmeliyiz. Dilekçeyi ben yazarım." dedim. Yahya Bey, bıyık altından güldü: "Hocam, sen her şeyi halletmişsin zaten. Bizi de oyuna getirdin. Muhtarı razı etme işiyle kurs yeri ve öğretmene ev sorununu da biz çözelim bari." dedi.

Kurs yerinin nasıl olacağını, öğretmenin evli mi bekâr mı olduğunu; nasıl bir eve razı olabileceğini sordular. Ben de kurs yerinin yirmiyirmi beş metrekairelik bir oda olabileceğini; öğretmenin daha belli olmadığını, büyük bir ihtimalle bir genç kız olacağını söyledim. "Ev olarak da iki oda yeter. Yanında çok çok ya anası ya babası ya da kardeşi olabilir. Kaldı ki evli de olsa iki oda yeter. Burası köy." dedim. Yahya

ya Bey: "Benim bir yerim var. Akşam gel bak. Eğer olur dersen kira falan da istemem. Kursu hemen isteyelim. Sen dilekçeyi yaz. Ben Şerif Amca'dan mühürleri alırım. Kendisi şehire gelmese dahi dilekçeyi nereye dersen ben götürüp veririm." dedi.

O gün ben de onları bekledim, geç vakit köye döndük. Evime gitmeden önce Yahya Bey'in evine gittik. Dediği yer, oturduğu evin hemen yanındaki eski eviydi. Birkaç ay önce oradan taşınmış. Elimize lamba alarak eve baktık. Beklediğimden de daha iyi bir yerdi. Salonu yirmi-yirmi beş metrekareden aşağı değildi. Ayrıca iki odası, genişçe bir holü vardı. Salon ve odaları hole açılıyordu. Tuvaleti, binanın sekiz-on metre ötesinde idi (O tarihlerde köy evlerinin içerisinde tuvalet olduğunu düşünmek bile olanaksızdı.). Dışarıda da olsa tuvaletin olmasına sevindim. Yahya Bey'e, evi çok beğendiğimi söyledim. Kapı kilidinin yenilenmesi, bir de alçak olan bir pencerenin demirlenmesi gerekiyordu.

Eve gittim. Kurs için gereken dilekçeyi yazıp hazırladım. Yahya Bey, sabah şehire giderken uğrayıp dilekçeyi alacaktı. Bu akşam da yemekten sonra Şerif Amca'ya giderek, olan biteni ona da anlatıp oluru alacaktı. Yatmak üzereydim ki kapım çalındı. Açtım; Yahya Bey. Muhtara gitmiş; Şerif Amca duyduklarına çok sevinmiş. Hele Yahya Bey'in kira almayacak olması ve onun işlerini bizim yapmamız onu daha fazla sevindirmiş. "Seni sabah erkenden uyandırmamak için dilekçeyi almaya şimdi geldim." diyerek yanımdan ayrıldı. Yatağa girdim. Gelecek öğretmenin evli mi bekar mı, güzel mi çirkin mi, ahlaki nasıl, yıldızlarımız (!) barışır mı, anlaşılabilir miyiz, diye düşünmeye başladım. Öylece uyumuşum.

Şerif Amca Yahya Bey'in evine gitmiş sabah erkenden. "Her şeyi hoca ile senin yapman ayıp olur. Bari dilekçeyi de ben vereyim. Zaten şehirde işim var." diyerek onunla birlikte gitmiş.

İkinci namazından sonra Şerif Amca yanıma geldi. Dilekçeyi vermiş. Kız Enstilüsü'ne giderek Müdüre Hanım'la görüşmüş. Müdüre Hanım, muhtarı çok takdir etmiş. "Bu yaşta, böyle aydın kafalı muhtarların olması ne güzel, seni kutluyorum." demiş. Şerif Amca bu iltifatlardan çok mutlu olmuş. "Hocam, bu işleri senin kıvırdığını söyleyemedim. Müdüre Hanım, beni öyle pohpohladı ki, vallahi bayağı sevindim. İyi ki de seni söylemedim." diyerek kahkahayı bastı. "Sen de bunları kıvırırken bana haber vermedin." dedi. Şerif Amca'ya bunların planlanarak yapılmadığını, birdenbire karşıma çıktığını, yoksa kurslar hakkında benim de bilgim olmadığını söyledim. Biçki-dikiş kursunun köy kızları için yararlı olacağını anlattım.

Sabah okul açılmadan, gündüz gözüyle kursun açılacağı, öğretmenin de oturacağı binaya tekrar gittim. Her tarafını iyice gezip inceledim. Çok güzeldi. Okuldan bile iyi durumdaydı. Demirsiz olan küçük pencerenin ölçülerini aldım. Şerif Amca, şehre her gidişinde Kız Enstilüsü'ne uğrayarak köye verilecek kurs öğretmeninın atanıp atanmadığını soruyordu. Ben de bir taraftan kurs yeri ve evin temizliğini yaptırıp eksiklerini tamamlarken; bir taraftan da kursa gidecek kızların sayısını saptamaya çalışıyordum. Öğretmen gelmeden, kursa gidecek yirmi üç kız ya da hanım yazdım.

Kursa gidecekler kendileri gelerek yazılmıyorlardı. Hılır, tutuculukta kendi köyünden hiç de geri kalmıyordu. Burada tek başına bir hanım ya da genç kızın, bir erkeğin yanına giderek kursa yazılması olanaksızdı. Hele de o erkek kendi köyünden değilse.. .Kursa gideceklere, öğrencilerimle haber gönderiyordum. Öğrencilere de onları yazarken neler yapmaları gerektiğini öğretmiş, soracakları bilgileri de defterlerine yazdırmıştım. Çocuklar, yazacakları kursiyerlerin nüfus hüviyet cüzdanlarına bakarak yazım işini yapıyorlardı. Ben de o bilgilere göre asıl kayıt işlemini tamamlıyordum.

Hılır'da nüfus cüzdanı sorunu yoktu. Nüfus Müdürünün aynı köyden olması, köyün şehre yakın oluşu, bu sorunu çözmüştü.

Hılır'a geldiğimde bir de okul arkadaşşıma rastlamıştım. Arkadaşım benden iki sınıf gerideydi. Adı Zekeriya olan arkadaşım, ben son sınıftayken ortadan kaybolmuştu. Hılır'a gelinceye kadar da zaten unutmuştum. Okullarda büyük sınıflardaki öğrencilerin küçük sınıflarda bulunan öğrencileri iyi tanıdıkları söylenemez. Ama tam tersi, yani küçük sınıfların büyük sınıfları tanıdıkları bililir. Zekeriya küçük sınıftaydı. Onu hemşerim olduğu için tanımıştım. Hılır'da karşıma çıkınca acı öyküsünü o zaman öğrendim.

Zekeriya, Köy Enstitüsü üçüncü sınıfta yaz tatiline geldiği zaman, Mollaköy'de bulunan dayısının yanına gidiyor bir gün. Zaten her yaz tatilinde dayısının yanına gidermiş. Bir akşam dayısıyla birlikte tarladan eve dönerken birkaç kişi ellerinde kamalarla bunlara saldırmış. Dayısı onlardan iki kişiyi öldürmüş. İki kişi de yaralanarak kaçmış. Dayısı Hakkı Baba ile kendisi de yaralanmış (Dayısı babacan, yiğit bir adam olduğu için ona Hakkı Baba derlermiş.). Kaçan adamlar doğru jandarmaya gidip: "Mollaköylü Hakkı, yeğeniyle önümüzü kesip, iki arkadaşımızı öldürdü. Kaçarak canımızı zor kurtardık." demişler. Yargılama aşamasında da aynı savlan ısrarla tekrarlamışlar. Dayısı her ne kadar: "Bunlar yalan söylüyor, bu çocuğun geleceğini karartmak istiyorlar. Onları ben öldürdüm." diyorsa da yargıçları inandıramıyor. Sonuçta dayısına yirmi dört, Zekeriya'ya da beş yıl hapis cezası veriliyor. Diğer adamlar da ufak cezalar alıyorlar. Zekeriya, aftan yararlanarak cezaevinden erken çıkıyor. "Ama artık her şey bitmişti." demişti bana. Köyde babasının işlerine yardım ediyordu.

Zekeriya'nın annesi ölmüştü. Evde analık vardı, onunla geçinemediği için sık sık benim yanıma gelirdi. Boş zamanının çoğunu yanımda geçirirdi. Çok yetenekliydi, yemeklerimi de çoğu zaman Zekeriya yapardı. Köydeki yaşlılarının yanlarına gitmek istemezdi. Onlar için:

"Çok cahiller." derdi. 1960'lann ortalarında, Kırıkkale'de bir trafik kazasında öldüğünü duydum. Çok üzüldüm. Orada bir iş bulmuş, çalışıyormuş garibim.

Kursun açılması için her şey hazırlanmıştı. Yalnızca küçük pencerenin demirini takmamıştım. Yapılmış, bekliyordu. Bir akşam Yahya Bey bana geldi. Kurs öğretmeninin geldiğini, birkaç günden beri Kız Enstitüsü'nde beklediğini söyledi. Şerif Amca şehire gitmediği için haberi olmamış. O zamanlar telefon köylere kadar gitmemişti. Haberler insanlarla ulaştırılıyordu. Müdüre Hanım, hademeyle, Yahya Bey'in dükkanına haber bırakmış. O gün On Kasım'dı. Öğrencilerimle Atatürk'ü anmışlık.

Yahya Bey haber getirince hemen muhtara gittik. Onu da haberdar ettik. Sabah Erzincan'a giderek, kurs eşyalarıyla öğretmeni alıp getirmesini kararlaştırdık. O gece, gelecek öğretmeni düşündüm hep. Sanki içime bir şeyler doğmuştu. Oysa benim Köy Enstitüsü'nde okurken de kız arkadaşlarım olmuştu. Hatta biriyle arkadaşlığımız üç yıl kadar sürmüştü. Ona akrostiş şiir bile yazmıştım. Şimdi ise hiç görmediğim, tanımadığım bu "hayal" öğretmen uykumu kaçırıyordu. Bir anlam veremiyordum nedense...

11 Kasım 1955 günü sabahı erkenden kalktım. Kurs yerini ve öğretmenin oturacağı evi son bir defa gözden geçirdim. Her şey tamamıydı. Küçük pencerenin demirini öğretmenin gelmesinden sonra takmaya karar verdim. Evin diğer pencereleri demirliydi. Sahibi bu küçük pencereye demir takmaya gerek görmediğine göre, belki "hocanım" da demir islemezdi.

Öğleden sonra, saat 14:30 sıralarıydı. Öğrenciler teneffüstediler. Ben de Zekeriya ile içeride oturuyordum. Birdenbire, dışardaki öğrencilerin ses tonları değişti. Bağırılmalar ve koşuşmalar oldu. Dışarı çıktım. Okulun elli-altmış metre altında eski bir otobüs duruyor. Bizim

öğrenciler de otobüsün etrafını çevirmişler. Zekeriya ile eğilmen arkadaşları okulda bırakarak, otobüse doğru yürümeye başladım. Hava açıktı; ama oldukça soğuktu. Otobüs orta boy, mavi boyalı, boyalan dökülmüş, oldukça eski bir arabaydı. Otobüsün tavan bagajı ve içerisi eşya doluydu. Muhtar, öğrencilerle sağa-sola haber göndererek, eşyaları otobüsün üzerinden indirtmek için adam toplamaya çalışıyordu.

Otobüsün yanında kara çarşafı, ama yüzü açık, oldukça güzel görünen orta yaşlı bir hanım duruyor; kucağında küçük bir kız çocuğu, yanında önlüklü, gözleri çok güzel, on yaşlarında bir erkek çocuğu var. Diğer yanda da kloş etekli ve sarı mantolu, eşarplı, kaşları çatık ama gözleri parlayan, orta boylu, zayıfça bir genç kız duruyordu. Genç kızın öğretmen olduğu belliydi. Kaçamak bakışlarla benim davranışlarımı izliyordu.

Yanlarına gittim. "Hoş geldiniz." diyerek kendimi tanıttım. Geleli on beş dakika olmuştu. Yardıma gelen insanlar arabadaki eşyaları boşaltıyorlardı. Dikiş makinaları ve kırılacak eşyalar otobüsün içine konulmuştu. Masa ve sandalyeler de otobüsün üzerine yüklenip sıkıca bağlanmıştı. (O zamanlar bugünkü otobüslere benzeyen güzel kasalı, modern otobüsler yoktu. Nerdeyse hepsinin tavanı bagaj olarak düzenlenmişti. Yolcuların eşyaları o bagajda taşınırdı. Hatta fazla yolcular da, bugün Pakistan, Afganistan ve Bangladeş'te olduğu gibi otobüsün bagajında yolculuk yaparlardı.)

Baktım konuklar üşüyorlar, onları evlerine davet etmek de kimse'nin aklına gelmiyor, "Hocanım, hadi bakalım; çocuklar sizi bizim eve götürsün. Arkadaşlarla eşyaları indirip kurs yerine taşıyız. Yerlerine yerleştirmeden önce de size haber veririz. Siz burada üşümeyin, gidip çayınızı için." dedim. Zekeriya her şeyi hazırlar, onları güzelce doyurabilirdi. Hocanım, annesi ve kardeşleri öğrencilerle bize doğru yürürken Şerif Amca'nın aklına yeni gelmiş olacak ki: "Hocam Hanım, nereye gidiyorsunuz? Öğretmen bekar, onun evinde kimse yok ki. Geri

dönün de bize gidelim." dedi. Onlar da dönüp muhtarın evine gittiler. Eşyaların otobüsten indirilip kurs yerine taşınmasına büyük öğrenciler de yardım elliler. İki saat olmadan tüm eşyalar yerine taşınmıştı. Yerlerine yerleştirmeyi bir gün sonraya bıraktık. Konuklarımız yorulmuşlardı. Zaten vakit de epeyce ilerlemişti.

Öğretmen Hanım, annesi ve kardeşleri o geceyi muhtar Şerif Amca'nın evinde geçirdiler. Sabah kalkınca kurs eşyalarını yerleştirmek için hocanıma yardıma gittim. Hocanım, annesi ve bazı kurs öğrencileri gelmişlerdi. Şerif Amca, Yahya Bey ve bazı komşular da orada idiler. Bekçi de hazır bekliyordu. Hocanım, evini de kurs atölyesi olacak salonu da beğenmişti. Kurs eşyalarını dediği yerlere yerleştirdik. Küçük pencerenin demirlenmesini istedi. Demir zaten hazırды, onu taktık. Demiri takarken dökülen sıvaları onardık. "Hayırlı olsun, güle güle kullanın." diyerek yanlarından ayrıldım.

Okulumuz tek sınıflı olduğu için ikili öğretim yapıyorduk. Sabahları ben çalışıyordum, öğleden sonra da eğitmen arkadaş çalışıyordu. Çok sık olmamakla birlikte, işimizin durumuna göre bazen yer değiştirirdik. Ben öğlenci, eğitmen sabahçı olurdu. Biçki-dikiş kursunun eşyalarının yerleştirilmesi için o gün ben öğlenci olmuştum. Öğle paydosunda derse gireceğim zaman hocanımla annesi yanıma geldiler. Çocukları da getirmişlerdi. Erkek çocuğun adı Ergün'dü ve dördüncü sınıf öğrencisiydi. Onun kaydını yaptım. Yanında getirdiği kitaplara baktım. Birçoğu benim okuttuğum kitapların aynıydı. Kendilerine, yanlış ya da eksik olan kitapları tamamlayacağımı söyledim.

Annenin korkulan, kuşkulandı: "Elazığ'dan dışarıya ilk defa çıktık. Burası bize göre uzak ve yabancı bir memleket. Ben birkaç gün sonra gitmek zorundayım. Oğlanı ablasının yanında bırakacağım. Bir eskötek (eksiketek) ve küçük bir çocuk burada yalnız başlarına ne yapacaklar? Kızım da daha çocuk sayılır. On sekiz yaşını bile doldurmadı. Yaşını büyüterek öğretmen yaptırdım. Onun için hiç rahat değilim. Kızımı alarak memleketime geri götürmeyi bile düşünüyorum." dedi.

Kendisini uzun uzun teskin ettim; rahatlatmaya çalıştım. Buranın Elazığ'dan farklı olmadığını, çevredeki köylerde çok sayıda b;çvan öğretmenin yalnız çalıştığını; Erzincan'ın çok yakınında bulunduğumuzu anlattım. "Ben de buradayım, onların rahat etmeleri için elimden geleni yapacağım; siz hiç merak etmeyin. İçiniz rahat olarak Elazığ'a dönebilirsiniz." dedim. Daha sonra kayınvalidem olan rahmetli Tabire Hanım, yıllar sonra, bana samimiyetle: "Benim asıl korkum, seni görüp bekar olduğunu öğrendikten sonra başladı. Bu, yakışıklı bir öğretmen; benim kızım gönlünü buna kaptırırsa, evlenip buralarda kalır. Böylece kızımı kaybetmiş olurum, diye düşünmüştüm. En sonunda korktuğum başıma geldi." diye itirafta bulunmuştu.

"Hocanım" köye geldikten sonra arada bir, eğitim arkadaşımla evinde bir araya geliyorduk. Yusuf Bey, ikimizi de yemeğe ve çay içmeye davet ediyordu. Hocanımda bazen okula gelip kardeşinin durumunu soruyordu. Okumak için kitap istiyordu. Ben de birkaç kez kurs kapısına kadar giderek bir isteğinin olup olmadığını sormuştum. Kısa süre sonra, Erzincan'a birlikte gidip gelmeğe başladık. Şehre gidecek araçlara binmek için en az iki buçuk-üç kilometre yürümemiz gerekiyordu. Uzun sayılabilecek bu yolu genellikle birlikte, yürüyerek gidip geldik. Yolda uzun uzun konuşurduk. Birbirimizi daha iyi tanımak için karşılıklı sorular sorardık. Her hafta Erzincan'a gidip geldiğimiz için kısa zamanda ve yeterince tanıdık birbirimizi.

Hocanımla ilk gördüğümde içim ısınmış, yüreğim hoplamıştı. Ancak gözüm pek tutmamıştı. Aklım; acele etme, hele iyice bir tanı bakalım, diyordu. Hocanımla zayıf, çelimsiz, sessiz, ürkek ve küçük bir kız gibi gelmişti bana. Kendi kendime; "Bunun nesi eş olur? Bu nasıl iş yapar, nasıl çocuk doğurur? Ben gezmeyi, yürümeyi, çok seviyorum, bunun canı yok ki bunları benimle paylaşsın." diyordum. Ayrıca aramızda bir de mezhep ayrılığı derdi vardı; o da sorun olabilirdi. Ben

mezhep falan tanıımıyordum; ama: "O, bu konulan aşabilir mi?" diye düşünmekten kendimi alamıyordum.

En çok şehre gidip gelirken, şehirde gezerken birbirimizi tanıdık. Yolda ara ara bana yetişmek için koşsa da benden hiç ayrılmıyordu, yorulmuyordu da. İlk gördüğüm gibi küçük bir çocuk da değildi. Konuşmaları mantıklıydı. Okuma alışkanlığı henüz yoktu; ancak okuma isteği vardı. Sessizliği ve ürkekliği ise aile baskısından ve ailenin yoksulluğundan kaynaklanıyordu. Bu yaşına kadar Elazığ'ın dışına çıkmadığı gibi herhangi bir köy de görmemişti. Kısa zamanda, kendimiz ve ailemizle ilgili her şeyi bir solukta biribirimize anlattık. Mezhep konusunu ise hiç konuşmuyorduk.

Biribirimizi sevdiğimizi ikimiz de biliyorduk. Bir ara kendisine: "Sevdiğin, beğendiğin bir insanla evlenmek için inançlarını öne çıkarır mısın? Yani dinine, mezhebine bakar mısın?" diye sordum. "Bakmam, beni hiç ilgilendirmez." dedi. Söyledikleri kısa ve özdü. Anlayışı ve açıklırlığı hoşuma gitmişti. Başka bir gün şehre giderken yolda: "Benimle evlenir misin." diye sordum içim ürpererek.. Utandı, kızardı ve yere bakarak, yavaş bir sesle: "Evet!" dedi. "Niçin utanıyorsunuz? Rahatça ve yüksek sesle hem de yüzüme bakarak söyle. Etrafa bak, ikimizden başka kimse yok." dedim. Hafifçe gülerek ve biraz daha yüksek sesle: "Evet, evlenirim." dedi. "Artık biz nişanlıyız, en kısa zamanda da evleneceğiz." dedim. Biribirimizi kucakladık. Böylece Hıllr ile Yalnızbağ Köyü arasında, döne döne giden ağaçlı patika yolda, nişanımızı ilan ettik. Nişanımızı; dağlara, taşlara, kuşlara; kısacası doğadaki canlı cansız her şeye bağırarak duyurduk. Çok mutlu olmuştuk. Yürümüyor, sanki uçuyorduk...

O gün akşam, Mücevheri kendi nahiyem Cimin'e (Üzümlü) götürdüm. Nişanlım ailemi, ailem de onu tamsın istedim. Annem ve babam Mücevher'i çok sevdi. Bu sevgileri onlar ölüncüye kadar devam etti. Akrabalarım ve yakın komşular da beğenip sevdi. Yalnız, hepsi-

nin ortak bir görüşü vardı: " Bu çok zayıf, sessiz; hem de küçük." dediler. "Öyle göründüğüne bakmayın. Bana bile posta koyuyor." demiştim. Hep birlikte gülüşmüştük.

Nişanlandığımız gün Müeevher'e: "Sana yeni bir adla seslenmek istiyorum. Çok sevdiğim bir isim var, kabul eder misin? diye sordum. "Ben zaten adımı sevmiyorum. İlkokul birinci sınıftayken arkadaşların hepsi adlarını kısa zamanda yazmayı öğrendiler. Onların adları kısaydı. Benim adım uzun olduğu için yazamıyordum. Bir gün de öğretmen elime cetvelle vurdu. Canım çok acıdı. Onun için, o günden beri adımı sevmem." dedi. "Öyleyse adın bundan sonra 'Ezo' olsun. Sen artık 'Ezo Gelin'sin." dedim. O da yeni adını çok beğendi. Kırk beş yıldır -resmi işlerimiz dışında- çok az kimse onun nüfus cüzdanındaki adını bilir. Herkes onu "Ezo Gelin" olarak tanır.

Artık herkese nişanlandığımızı söylüyorduk. Çünkü şehirc gidip gelirken, şehirde bulunurken ve köyde biraraya gelirken, herkes tarafından dikkatlice izleniyorduk. Hılır ve Cimin gibi tutucu yerleşim yerlerinde, evlenmemiş bayan ve erkekler bir araya gelemezler. Bize hoşgörü ile bakmalarının nedeni, öğretmen olmamız ve o köylü olmadığımız içindi. Gene de ufak tefek dedikodular kulağımıza geliyordu. Çabucak nişanlandığımızı ilan etmemizin asıl nedeni budur. Ezo Gelin köye gelesi henüz bir buçuk ay olmuştu, ikimiz, evlenmek gibi çok önemli bir karar almıştık. Bunu, uzatmadan hayata geçirmemiz gerekiyordu.

Bir cumartesi akşamı sinemaya gitmiştik. Ezo Gelin'c: "Ben Aleviyim. Anladığım kadarıyla siz Sünnisiniz; bu durum ileride aramızda sorun yaratır mı? Çünkü bunun örnekleri var." dedim. O da: "Ben senin mezhebinden olanlarla iç içe yaşadım. Senin Alevi olduğunu da

köye geldiğim gün öğrendim. Benim açımdan bir sorun yok. Zaten ben öyle şeylere inanmıyorum." dedi. "Sen gene de ailene yazarak durumu bildir." dedim. Sonra da din hakkında, o zamanki görüşlerimi anlattım.

Okuduğum hiç bir kitapta dinsiz bir toplumun varlığına rastlamadığımı; yüzyılımızda, Ateist sayılan sosyalist ülkelerin de o sorunu henüz çözemediklerini söyledim. Adına din ya da başka bir şey diyelim, insanların çok büyük bir bölümünün inandığı kutsal değerler bulunduğunu, insan topluluklarının tarih boyu inançsız yaşamadıklarını; bunun örneğinin görülmediğini anlattım. "Senden tek istediğim, benim değerlerimle alay etme. Beni, senin inançlarının gereğini(1) yapmaya zorlama. Beni akıl ve bilim dışı ilkel düşüncelerle uğraştırma. Yaşamımızı hurafelerle sınırlamaya çalışma. Benim yolum Mustafa Kemal'in gösterdiği bilim yoludur, akıl yoludur. Benim bir mezhebe ve bir nevi sapıklık saydığım tarikatlara inanmam; onların liderleri saydıkları bir takım çıkarıcıların peşinden gitmem olanaksız." dedim. Ezo Gelin: "Ben de aynen senin gibi düşünüyorum. Zihnim daha da açılıp netleşti." dedi.

O günkü düşüncelerimiz daha da gelişerek sürüyor. Evimizde, bu bağlamdaki hiçbir inancı tartışarak kavga etmedik. Din, mezhep ve tarikat tartışmalarını evimize sokmadık. Hiç de pişman değiliz. Çünkü o tür tartışmalar bize çok basit, ilkel ve anlamsız geliyor. Gazi'nin dediği gibi: "Tarih boyu, ülkemizin ve ulusumuzun başına ne kadar felaket gelmişse, din kisvesi altında gelmiştir." Yıllardan beri türban, çarşaf, sarık vb. fındık kabuğunu doldurmayacak şeyleri bahane ederek, ülkeyi badireden- badireye sürükleyen; düşüncelerine zincir vurulmuş insanlara baktıkça Mustafa Kemal'e hak vermemek elde değil.

Yılbaşına yakındı. Ezo Gelin: "Evden mektup geldi. Evlenmemize onay veriyorlar." dedi. İş iyice ciddiye binince, ikimiz de kara kara düşünmeye başladık. Birikmiş bir liramız yoktu. Benim, bir yıllık ücretimin tutarı kadar borcum vardı. Ailemin başına olumsuz işler gelmişti. Onların parasal sonuçlarının hepsine ben katlanmak zorunda kalmıştım. Borçlarımın sebebi de o yüzdendi. Ezo Gelin ise henüz bir buçuk maaş almıştı. Parasız olsam da itibarlı bir öğretmendim. Para da bulurdum; istediğim esnaftan gereksinmemiz olan eşyaları da alabilirdik.

Ama öyle yapmadık. Tek kuruş borçlanmadan, yılbaşında alacağımız ücretlerle en önemli eşyaları almaya karar verdik. Ücretimizin yettiği kadar harcama yapacaktık. İkimizin var olan ev eşyalarını birleştirdik. Olmayanların listesini yaptık, böylece alacağımız eşyalar belirlendi. En gerekli olanları alacaktık. Diğerlerini de paramız oldukça almayı düşünüyorduk. İkimizin ailesinin de bize herhangi bir yardımda bulunması olanaksızdı. "Kendi yağımızla kavrulmak" zorundaydık. Eskiden kalan borçlarımı da bir an önce ödemeyi planladık. Düğün, nikah töreni gibi masraf gerektiren şeyleri de yapmamayı kararlaştırdık. Nikahımızı köyde kıyacaktık. Ev olarak benim okuldaki evimi uygun bulduk. Orada oturacaktık.

Yılbaşını köyde geçirdik. O yıllarda, her ayın ilk cumartesi günü öğretmenlerin il ya da ilçe merkezlerine gidip ücretlerini alabilmeleri için tatil yapılırdı. Çünkü, cumartesi günleri bugünkü gibi tatil değildi. Öğleye kadar tüm resmi kurumlar çalışırdı. Cumartesi günü sabah erkenden kalkarak birlikte şehre gittik. Alacaklarımızın listesi elimizdeydi. 1950'li yıllarda bizim yörelerimizde buzdolabı, çamaşır ve bulaşık makinesi, tüpgazlı mutfak ocakları ve fırınları, mutfak robotları, televizyon, video vb. araçlar ev eşyasından sayılmazdı. Hatta onların

bir kısmı henüz ülkemizde yoktu. Yöremizde, onların çoğunun adı bile bilinmezdi. Benim radyom vardı. Önceki radyomu Asdokomu'nda bırakmıştım. Hılır'a atanınca, hemen, bir arkadaşımın "Siemens" marka, bataryalı bir radyo aldım. Tencerem, gazocağım, yatağım ve bazı eşyalarım vardı. Radyo hariç Ezo Gelin'in de bazı eşyaları vardı. Ama bunlar, evli iki öğretmen için 1950'lerde bile olsa yeterli değildi.

Maaşlarımızı alıp arkadaşım Hüsamettin Özgür'ün saatçi dükkanında buluşmak üzere ayrıldık. Ezo Gelin, maaşını Kız Enstitüsü'nden, ben de Atatürk İlkokulu'ndaki köy öğretmenlerinin mutemedi dostum, arkadaşım rahmetli Dursun Bal'dan alacaktım. Maaşımı aldıktan sonra Kız Enstitüsü'ne uğrayarak-gitmemişe- Ezo Gelin'i almak istedim. Okul, yolumun üstündeydi. Hala okuldan ayrılmamıştı. Birlikte aşağı çarşıya iniyorduk, ev eşyalarımızı alacaktık. Ama nerde o şans?...

Saatçiye geldiğimizde babamgilden haber getiren bir tanıdığım bizi beklediğini gördüm. Ağabeyimin eşi iki yıl önce ölmüştü. Gelen adam ağabeyimin, komşunun kızını kaçırdığını, iki gündür nerede olduklarını kimsenin bilmediğini, kızın babası ve akrabalarının çok kızdıklarını, olay çıkmasından korkulduğunu söyledi. Babamın, kendisini olayı haber vermesi için bana gönderdiğini, babamın da kız tarafıyla uzlaşmak için uğraştığını anlattı. Uzlaşma umudunun olup olmadığını sordum. "Umul var; ama adam beş yüz lira para, oğluna saat, kendisine palto, kızın amcalarına da çeşitli hediyeler istiyormuş." dedi.

O zaman, Ezo Gelin'le benim maaşlarımız üç yüz elli liraydı. Benim makam ücretim ile Ezo Gelin'in ders ücreti de bunun içindeydi. Hele ki yılbaşı ikramiyesi almıştık. Yaklaşık altı yüz lira kadar paramız oluyordu. Bu para adamın isteklerini karşılamıyordu bile. Böylece bizim eşya almamız başka bahara kalıyordu.

Belki daha fazla para gerekir diye, Hüsametdin Özgürden, iki yüz lira para ile orta kalitede bir kol saati aldım. Manifaturacı bir dosttan da kızın annesi ile yengesine entarilik kumaş aldım. Kızın babası ile babam, birbirlerinden oldum olası hoşlanmazlardı. Ancak, Mahmut Ağa beni severdi. Geçmişte o aileye iyilik etmiştim, onu hiç unutmuyorlardı. Bu hukukumuzaya dayanarak, başlığı biraz aşağı indirebileceğimi düşünüyordum. Ezo Gelin'le otobüse binerek, ikinci zamanı bizim köye gittik. Hediyelerin yanına çay ve bir kaç kilo şeker de almıştık.

Daha şehirden ayrılmadan ağabeyimle kızın kaldıkları yeri de öğrendim. Denizdamı adlı, bizim nahiyenin bir köyünde bulunan dostlarımızdan birinin evindeymiş. Ağabeyim, nerede bulunacağımı söyleyerek kaldıkları evdeki gençlerden birisini bana göndermişti, haberi o getirdi.

Akşamleyin, akrabalarından birini de yanıma alarak Mahmut Ağa'nın evine gittim. Babamı götürmedim. İşi düzeltmeye çalışırken bozabilirdik de.

Bizi, beklediğimden daha iyi karşıladılar. Kızın anası bana "Ali Efendi" derdi. Boynuma sarılarak: "İyi ki zamanında geldin Ali Efendi. Bu işi senden başka kimse halledemez." dedi. Ayşe Teyze, çok hanımefendi bir kadındı. Mahmut Ağa'dan da korkardı. Mahmut Ağa, inat bir adamdı. Mahmut Ağa, ağabeyinin oğulları İbrahim ve Mehmet Ali'yi de çağırıldı. Dilimin döndüğü kadar bildiklerimi anlattım. Artık her şeyin olup bittiğini, kötülük çıkarmanın kimseye yarar getirmeyeceğini, bundan böyle akraba olduğumuzu söyledim. Konuklar da sözlerimi onaylayarak bana destek oldular.

Mahmul Ağa'nın elini öperek kendisine dört yüz elli lira verdim. Oğlu Süleyman için aldığım saati Süleyman'ın koluna taktım. Ayşe Hanım'la gelinine aldığım hediyeler ile çay ve şekeri verdim. Mahmul

Amca'ya: "Sizin ölçünüzü bilmediğim için palto alamadım."; yeğenleri İbrahim ile M.Ali'ye de: "Hediye olarak sizler ne isterseniz onu alacağım." dedim. "Pazartesi nasıl olsa şehire geliyorsunuz, buluşur gerekeni yaparız." Her üçü de boynuma sarılarak: "Biz senden hiçbir şey istemiyoruz. Sen olmasan bu işten çok pislik çıkacaktı; her şey için sana tekrar teşekkür ederiz." dediler. Helallaşarak ayrıldık. Sonuca, babamgil ve tüm akrabalar çok sevindiler. Pazar günü, Ezo Gelin'le Erzincan'a döndük. Olan bize olmuş, hevesimiz kursağımızda kalmıştı.

Fazla üzülmedik. Alacaklarımızı sonraki aya erteledik. Birbirimizi seviyorduk ya, o bize yetiyordu. İşlerimizi planladığımız gibi yürütecektik. 9 Ocak 1956'da nikah işlemlerimizi tamamladık. Muhtar Şerif Amca okuma yazma bilmiyordu. Onun yerine nikahımızı ben kıydım. Hılr Köyü'nün defterindeki evlilik işlemleri sayfasına yapıştırılan ilk kadın fotoğrafı Öğretmen Mücevher Erdem'in (Bozkurt) fotoğrafıdır. O tarihe kadar kıyılan nikahların hiçbirine kadın resmi yapıştırılmamıştır. Şerif Amca: "Hocam, bu işin hiç masrafı olmaz mı? Nerde benim hediyem?" dedi. Köydeki bakkaldan, istediği bir kilo şekerle bir paket çayı alarak kendisine verdim. O gün, evlerimizi, benim okuldaki evimde birleştirdik.

Okul sıralarını birleştirerek yatağımızı onun üzerine serdik bir hafta boyunca. Her sabah sıraları yerine diziyorduk. Cumartesi günü Erzincan'a giderek, o zaman moda olan pirinç bir karyola aldık. Her gün yatağımızın altına koyduğumuz sıraları götürüp getirmekten kurtulmuştuk. Evlendikten bir hafta sonra öğtencim olan kaynım: "Ben anemi özledim, gitmek isliyorum, beni gönderin," dedi. Kalması için bir sürü dil döktük; ama razı edemedik. Şehre inerek Elazığ otobüsüyle onu gönderdik.

Çocuğu gönderdikten sonra, daha köye dönmeden, Ezo Gelin: "Sakın bana kızına; ama sana bir şey söylemem gerek." dedi. Şaşırđım.

daha sekiz-on günlük evliydik. Birbirimizden saklayacak neyimiz olabilir ki!... "Ben, aileme evleneceğimi yazıp izinlerini istemedim. Babam Kafkas göçmeni, o evlenmeme izin verir. Ama annem Elazığ'ın yerlisi, o başka mezhepten birisiyle evlenmeme asla izin vermez. Bizim evin çevresindeki komşuların tamamına yakını Alevi. Biz her zaman yardımları olur. Ailemize en çok fenalık edenler, evimizin bitişiğinde evi olan ve kendi mezhebimizdeki tek komşumuzdur. Annem yıllardır o komşuyla konuşmaz. Bütün ilişkileri Alevi olan komşularıdır. Ama buna rağmen ta küçüklüğümden beri: 'Sakın onların çocuklarıyla evlenmeyi aklına getirme, seni parça parça ederim. En büyük parçan kulağın kadar kalsa bile seni onlara vermem.' diyordu. Burada seni tanıdı. Mezhebini öğrendi. Ayrılmadan önce seni kast ederek dediklerini tekrar hatırlattı: 'Sakın bu öğretmenle evlenmeye kalkışma, seni yaka paça memlekete götürürüm.' diyerek gitti. Şimdi kardeşim gitti. Anneme herşeyi anlatır. O da çıkar buraya gelir, olmadık rezillikler çıkarır başımıza. Onun için çok korkuyorum." dedi.

Durum iç açıcı değildi. Kayınvalidemin klasik bir "kaynana" olduğu anlaşılıyordu. Belli ki kızına çok baskı yapmış. Çünkü yapabilecekleri onu ürkütüyordu. "Bizi buralarda rezil eder." diyordu. Bana açıkça söylemese de hala annesinin onu alıp Elazığ'a götürebileceğinden korkuyordu. Onun için çok tedirgindi. "Keşke tüm bunları bana daha önce söyleseydin." dedim. "Nasıl söyleyebilirdim ki? Daha bir-birimizi tanımıyorduk bile." dedi. "Hele gelsin bakalım, onu razı etmenin bir yolunu buluruz. Sen hiç korkma, her şeyi hallederiz." diyordum; ama o, annesini benden daha iyi tanıyordu. İşin doğrusu ben de rahat değildim.

Onu iyilikle, yumuşak davranarak ikna edemezsek zorlayarak, hoş olmayan yoldan sorunu çözebilirdim. İkimiz de yasa önünde medeni haklarımızı bağımsız olarak kullanma hakkına sahiptik. Ama o yola başvurmak istemiyordum. Onu buradan kovarak değil; anlaşarak, iyi-

likle göndermek istiyordum. Ayrıca eşimi de çok seviyordum. Annesini kırarak eşimi üzmem istemiyordum. Ancak kesin kararlıydım, yuvamızı kimseye yıktırmayacaktım.

Kayınbiraderimin gitmesinden bir hafta sonra Tah'ire Hanım çıkageldi. Hiç evimize uğramadan doğru muhtarın evine gitmiş. Akşam üzeri, yanına muhtar ve köyün bekçisini alarak baskın yaparcasına evimize geldiler. Ağzımızı açmamızı beklemeden, kızma verdiği tüm eşyaları evi talan eder gibi topladı. Kızının sırtındaki entariyi, mantoyu, kolundaki bileziği çekip çıkardı. Hepsini bir yolluğun içine doldurdu. Gene kızına verdiği küçük tencereyi zorlaya zorlaya yolluğun içerisine koymaya çalıştı. Sığıdıramayınca: "Bu da size sadakam olsun." diyerek önümüze attı. Dört köşesinden sıkıca bağladığı yolluğu kapılardan zorla çıkardılar. Dış kapıya çıktıktan sonra köyün ortasında, herkesin bakışları altında, yolluğu bekçinin sırtına vererek evimizden uzaklaştılar.

Olanlara çok üzüldük demek hafif kalır. Kahrolduk, utandık, yerin dibine geçtik. Ezo Gelin, boynuma sarılıp ağlamaya başladı. "Benim anam yok artık." dedi. "Bunlar da geçecek; bu olaylar, ailemizin temelinde demirli beton gibi sağlamlık kazandıracak. Sen hiç üzülme. Götürdüğün eşyalardan daha güzelini hafta sonunda alacağım. Yarım hemen Erzincan'a gidip manto ve elbisenin de en iyisini alacağım." dedim.

Yatsı namazından sonra Şerif Amca, barıştırmak üzere onlara gitmemiz için bekçiyle haber göndermiş; ama biz gitmedik. Bekçi gittikten yarım saat sonra Şerif Amca kendisi geldi. Gitmemiz için ısrar etti. Ben gidebilirdim; ama Ezo Gelin gitmek istemedi. Onurumuzla oynamıştı, yapılanları içimize sindiremiyorduk.

Sabahleyin kapımız çalındı, açtık; bekçinin sırtında akşam götürdükleri yolluk, Tahire Hanım da arkasında, onun yanında da muhtar

kapıda bekliyorlar. İçeri alıp almamakta bir an tereddüt ettim. Eşimin hatırı vardı. Hepsini içeri buyur ettim. Kızına sarıldı, ben onun için yabancı olduğumdan bana sarılmadı. Ağladı, özür diledi: "Çok kızmıştım; o yüzden yaptım." dedi.

Kaldığının ikinci günü: "Köyde nikah kıyılır mı? Ben sizi şehre götüreceğim. Nikahınızı Nüfus Müdürlüğünde yeniden kıydıracağım." dedi. Ne kadar anlatmaya çalıştıysam da olmadı. Nikahımızın kaydolduğu köy deflerini de yanımıza alarak onun inanması için Nüfus Müdürü Fazıl Bey'in makamına gittik. Fazıl Bey, her şeyin doğru ve yasaya uygun olduğunu; tekrar nikah kıymanın mümkün olmadığını anlattı. Talike Hanım'm bütün kuşkularını gidermek için en az bir saat dil döktü. Benim köyde anlattıklarımı tekrar etti.

Akşam köye döndük. "Ben dini nikah yaptırmanızı da istiyorum. Dini nikah olmazsa hükümet nikahı da helal olmaz." dedi. Üzülüp darılmasın diye ona da razı olduk. Hılir'in saygıdeğer bir imamı vardı: Sarı Hoca. Onu eve çağırdık. İki de tanık bulduk. Tüm töreleri yerine getirerek dini nikahımızı da yaptırдық. Tahire Hanım ancak rahat etmişti. Tahire Ana'nın iki kızı daha vardı. Sonraki yıllarda her ikisi de kendi mezhebinden olan kişilerle evlendiler. Onların evlenmesine hiç itiraz etmedi. Ne de olsa damatlar ona göre has Müslümanlardı; ama her zaman, en sevgili damadı ben oldum.

Tahire Hanım, seksen altı yıl yaşadı. İhtiyarlık yıllarında -gelinleri sevmeyip yüz de vermedikleri için- oğullarının evinde kalmayı çok istediği halde kalamadı. Uzun sürelerle yanımızda kaldı. Sağlık kartesi, Ezo Gelin'in üzerine kayıtlı, birinci derece memur kartesiydi. Son zamanlarda biz ona aylık maaş da bağlamıştık. Mutluluğun dinle, mezheple, tarikatla, ırk ve renkle ilgili olmadığını geç de olsa öğrenmişti rahmetli...26 Ocak 1999 günü göğüs kanserinden öldü. Cenaze masraflarını da biz karşıladık. Hepsi helal olsun. Antalya'da olduğu-

muzdan aynı günün öğlen vakti yapılan cenaze törenine yetişemedik. Çok üzgünüz. Toprağı bol olsun...

Ne kadar acıdır ki, elli beş Müslüman ülke içerisinde demokrasi ve laiklikle yönetilen tek ülke olan Türkiye'mizi, dincilik ve ırkçılık gibi kötülüğü defalarca kanıtlanmış gerici ideolojiler uğruna yaşanmaz hale getirenler var. "Türban" denen bir bez parçası yüzünden binlerce insan her gün sokaklara çıkarılarak ülkede boş yere gerginlik yaratılıyor. Adlarının önünde cafcacflı unvanlar yazılı yaşlı başlı kimseler, bir sürü insanı kandırıp sokaklara dökmekten utanmıyorlar. İbadet yerlerini politik amaçları uğruna savaş alanına çeviriyorlar.

Evinin bozulan tavanını onartması için istediği üç yüz elli lirayı da borç bularak Tahire Hanım'a verdik. Gönlü rahatlamış olarak Elazığ'a yolcu ettik. Evlilik yıllarımızda da -Tahire Hanım çok uğraştığı halde- işlerimize asla karıştırmadık. Evimize karışmak isteyen hiç kimseye izin vermedik. Yarım yüzyıla yaklaşan evliliğimiz süresince işlerimizi ve evimizi ikimiz yönettik. Ölünceye kadar da evimizin yönetimine kimseyi karıştırmayı aklımızdan bile geçirmiyoruz.

ÜÇÜNCÜ KÖY: BAYIRBAĞ (PİTERİÇ)

Hılır'da bir öğretim yılı kaldım; yani dokuz ay. Kurs öğretmenleri küçük köylerde ancak bir yıl kalabiliyorlardı. Büyük köy ve kasabalarda iki-üç öğretim yılı kaldıkları oluyordu. Köyden 1956'nın Haziran ayında ayrıldık.

Kursun eşyalarını Kız Enstitüsü'ne taşıdık. Başka bir yere atanacağımızı bildiğimiz için kendi ev eşyalarımızı da Üzümlü'ye, babamgilin evine taşıdık. Yaz tatilini, Üzümlü ve Erzincan'da geçirdik! Borçtan kurtulamadığımız için başka yerde tatil yapmayı düşünmüyorduk, İşin doğrusu, tatil yapmanın ne olduğunu da bilmüyorduk.

Her ikimizin de ailesinin ekonomik yardım istekleri hiç bitmiyordu. İki kişinin birden maaş alması yabana atılmayacak bir zenginlik olarak görülüyordu. Herkesin söylediği şeydu: "Birinizin maaşını ycseniz ki bitiremezsiniz; birinizin maaşı artar. Yılda şu kadar para eder. O parayla da şunları şunları alırsınız." Sözün kısası; bizim maaşımızın hesabını herkes bizden iyi yapıyordu.

Bir gün Üzümlü'de, kahvenin bahçesindeki söğüdün önünde otuyordum. Yanıma babamın dostu olan, benim de çok sevdiğim bağ komşumuz Yusuf Topçu geldi. Herkes ona Yusuf Çavuş derdi. Sevilen, saygın bir komşuydu. Çay ısmarladım. Çaylarımızı içerken de sohbet ediyorduk. Beni çok takdir ettiğini söyledi. "Babana yardım ediyormuşsun. Aferin sana. İnsan okuyup maaşa geçince ailesini unutmamalı." dedi. Söz dönüp dolaşp kaç lira maaş aldığımıza geldi. Ben de: "İkimiz beş yüz lira alıyoruz." dedim. "Yazın almıyorsunuz değil mi?" diye sordu. Yaz kış, her ay aldığımızı söyledim. "Şimdi sen, hocanım-la birlikte, yaz kış her ay beş yüz lira mı alıyorsunuz?" dedi şaşkınlık-la. Söylerken de baş parmağıyla işaret parmağını, para sayar gibi oynatıyordu. "Evet, her ay beş yüz lira alıyoruz." dedim. Gözlerini hayretle gözüme dikerek: "Yahu, Ali Bey, siz o kadar parayı ne yapıyorsunuz? Yılda altı bin lira eder. O para yemeyle tükenir mi? " dedi.

Bin beş yüz haneli Üzümlü'de benden başka eşi öğretmen olan meslektaşımız yoktu o yıllarda. Hatta eşi hemşire olan akrabam Hüseyin Erdoğan'dan başka kimsenin eşi çalışmıyordu. Köylünün gelir düzeyi çok düşüktü. Toprağı çok olanların durumu, bugün de olduğu gibi iyiydi. Onun için de bir eve giren iki maaş, yoksul bir köylü için inanılmazdı.

Yaz tatilinden sonra Bayırbağ'da göreve başladık. Bayırbağ'ın o zamanki adı Piteriç'ti ve oldukça büyük bir köydü. Bayırbağ, şimdi belediyesi olan bir kasabadır. Benim nahiyem Üzümlü'ye dört, Erzincan

can'a yirmi beş kilometredir. İdari olarak Üzümlü'ye bağlıdır. O tarihlerde, o yörede ağası olan ender köylerden biriydi. Sanıyorum ki günümüzde, o yörede ağalık sorunu kendiliğinden çözüldü. Ağaların tamamına yakını topraklarını satarak büyük merkezlere taşındılar. Bayırbağ, coğrafi konum olarak, Keşiş Dağlan 'nın güney eteklerine kurulmuştur Üzümlü gibi. Meyve ve sebzesi bol olan, meyve ağaçlarının fazlalığından dolayı uzaktan orman sanılan bir köydür.

1940'lı yıllarda Bayırbağ'da sadece üç yıl süreli, eğitimli bir okul vardı. Köyün dört ve beşinci sınıflarda okuyacak öğrencileri Üzümlü'de okurlardı. Her sabah Üzümlü'ye okula gelir, akşam köylerine dönerlerdi. Bu durumda olan tek köy Bayırbağ da değildi. Büyük Kadağan, Altınbaşak, Süleymanlı, Denizdamı, Radık ve Geyikli köylerinin çocukları da ilkokulun son iki sınıfını Üzümlü'de okurlardı. O köylerden birçok okul ve sınıf arkadaşım vardı. Örneğin, Bayırbağ'dan Süleyman ve Mustafa Demirel kardeşler; gene onların amca çocukları Veli Demirel çok iyi arkadaşlarımdı. Ülkemizde o durumda olan binlerce köyü, okula ve öğretmene Köy Enstitüleri sistemi kavuşturdu, hem de kısa zamanda. Ne yazık ki ağa, mütagallibe, dinci-gerici ve madrabaz, çıkarıcı siyasetçi, ileriye göremeyen bürokrat işbirliği, kısa zamanda bu ulusal eğitim kurumlarımızı kapattı.

Bayırbağ İlkokulu'nda benden başka bir öğretmen daha vardı. Benden önceki yıllarda atandığı için başöğretmenliği o yapıyordu. Okul, üç dersaneli ve iş atölyesi olan bir binaydı. Devlet yardımı ve köy imcelesiyle kerpiçten yapılmış, çatılı, sınıfları oldukça büyük bir binaydı. Öğretmen lojmanı okula bitişikti. Okulun bahçesi büyük meyve ağaçlarıyla doluydu. Ama okul binası ve bahçe bakımsızdı. Lojman da içerisinde oturulamayacak kadar haraptı. O bakımdan, Başöğretmen Lütfü Dursun köyden bir ev kiralamış, orada oturuyordu. Okul bahçesi, Köy Enstitüleri kapatıldıktan sonra, eski sahiplerine verilmmişti. Öğrencilere birkaç yüz metre karelik oynama alanı kalmıştı.

Bahçenin skiz-on tane sahibi vardı. Kimse kendi yerinin hudutlarını tam olarak bilemediği için malına sahip olamıyordu. Bahçe, okulun uygulama bahçesi yapılmak için yıllar önce istimlak edilmiş. Bayrabağ da bölge okulu yapılacak yer olarak seçildiği için, bahçe oldukça büyük olarak düşünülmüş. Köy Enstitüleri kapatılınca herkes malını almanın peşine düşmüş. Onu da beceremeyince bahçe, çok sahipli görünse de sahipsiz kalmış.

Köye gittiğim sıralarda ortaklar, buzağlarını ve kuzularını sabah getirir bahçenin içine salar; akşam gelip götürürlerdi. Bahçenin her tarafı duvarlarla çevrili oldunu için, hayvanlar bir yere çıkamazlardı. Sahipleri de içleri rahat olarak başka işleriyle uğraşırlardı. Bahçenin içerisinde su da geçtiği için havanların ve sahiplerinin keyfine diyecek yoktu. Olan, bize ve öğrencilerimize oluyordu. Okulun etrafı hayvan pisliğinden ve kokudan geçilmiyordu.

Bir gün Lütü Bey'e: "Arkadaş, bunlar seni rahatsız etmiyor mu? Niçin şimdiye kadar bu sorunu çözmedin." diye sordum. "Başa çıkmadım, beni tehdit ettiler." dedi. "İzin verirsen bir de ben deneyeyim. Belki bir sonuç alırız." dedim. "Çok iyi olur, ben yabancıyım. Sen bu yörelisin, herkes seni tanıyor. Üstelik ailen de birkaç köye dağılmış; oldukça kalabalık. Seni tehdit edemezler." dedi. Bahçe ortaklarını öğrenerek görüşmek için okula çağırdım. Bir kişi geldi: "Hocam, benim hayvanım yok; olanlardan ben de hoşnut değilim." dedi. Konuyu muhtar Mevlüt Ağa'ya açtım, hiç ilgilenmedi. Mevlüt Ağa, babamın bir tanıdığıydı. Konuşmalarından edindiğim izlenim, Mevlüt Ağa'nın okulu ve öğretmenleri sevmediği yönündeydi. Mevlüt Ağa, Demokrat Parti'nin oldukça önemli bir adamıydı. Köyde yalnızca onun ve yeğeni Ahmet'in arabası vardı. Yük ve insan taşıma işini daha çok Mevlüt Ağa'nın arabası yapardı. Onun korkusundan, Ahmet'in arabasına fazla müşteri binmezdi.

Bir sabah, erkenden kalkıp okulun bahçe kapısının önüne dikildim. Gelen tüm hayvanları geri çevirdim. Getirenlere de: "Bu hayvanları

bir daha bahçeye koyarsanız, dışarıya bırakırım. Hayvanlarınız kaybolur, bunların piliklerinden okulu kurtaramıyoruz." dedim. Gelenlerin arkası kesilince derse gittim. Hayvanları getirenler genellikle kadınlar ve çocuklardı. Dersten çıkınca baktım ki, biz derste iken bazıları hayvanlarını bahçeye salmış. Gelen hayvanların hepsini öğrencilere toplatarak bahçe kapısından dışarı bıraktım. Sahipleri zaten oralarda gizlenerek olacakları bekliyormuş. Ben de öyle olacağını tahmin ettiğim için hayvanları dışarıya atmakta hiç tereddüt etmedim. Sahipsiz kalmayacaklarını, kaybolmayacaklarını biliyordum. Bir haftalık uğraştan sonra bir kişi hariç bütün hayvan sahipleri, hayvanlarını bahçeye getirmekten vazgeçtiler.

Hayvanlarını bahçeye getirmekte ısrar eden, Üzümlü'de ilkokulun son iki sınıfını Bayırbağ'dan gelerek okuyan sınıf arkadaşım Turan'dı. Onun bir eşeği ile bir de buzağısı vardı. Üstelik bahçede mal ortaklığı da yoktu. Hayvanları dışarı attıkça o bir yolunu bulur, biz görmeden bahçeye koyardı. Evi bahçe kapısının tam karşısında olduğu için, biz hayvanlarını kapı dışarı edince hayvanlar, bahçe kapısından on-on beş metre uzaklıktaki ahırlarına giderlerdi. Kaybolma korkusu yoktu. Turan, okuldayken de çok inatçı ve aksi bir arkadaştı. Dersleri de pek iyi değildi. Boyu çok kısa kalmıştı; bir buçuk metre var ya da yoktu.

Bir gün aklıma koydum, derslere hiç girmeyecek ve Turan'ı yakalayacaktım. Öyle yaptım. Sabah erkenden bahçe kapısının arkasında bulunan güllerin arkasına gizlenip Turan'ı beklemeğe başladım. Derse giriş zili çaldıktan on dakika sonra bahçe kapısı yavaşça açıldı. Eşeğin kafası görünür görünmez üç-beş metrelik yeri hızlıca geçerek kapının arkasına yanaştım. Turan beni görmüyordu. Hayvanları bahçeden içeri koydu. Kapıyı kapatırken kolundan yakaladım ve bahçenin içerisine çektim. O da kaçmağa yellenmedi. Niçin herkesin aksine ve inat olsun diye, hem de bahçede hakkı olmadığı halde hayvanlarını buraya koymakta ısrar ettiğini sordum. Çevredeki hayvan pisliklerini göster-

dini. "Sen benim okul arkadaşımın, senden bunları yapmanı doğrusu hiç beklemezdim." dedim. Diklenerek: "Öğretmen oldun diye başımıza kral mı oldun, bizim işimize karışamazsın." dedi. Kral olmadığımı, kimsenin işine de karışmadığımı, asıl onların davranışlarının okulun ve öğrencilerin düzenini bozduğunu söyleyerek Turan'ı yumuşatmaya çalıştım. Hiç oralı olmadı ve inadında ısrar etti. "Bu okul köyün ortak malıdır. Ben de bu köylüyüm, benim de bu bahçede hakkım var. Hiç kimse hayvanlarımı bahçeye koymaktan beni menedemez." dedi. Baktım, ne kadar dil döksem boş. Turan, dil dökmemi, yumuşaklığımı, benim zaafın gibi görüyor. Aniden iki omuzundan tuttuğum gibi havaya kaldırarak biraz öteye attım. Benden bunu beklemiyordu belli ki. Rengi sarardı, öylece yüzüme bakakaldı. "Eğer hayvanlarını bir daha bahçeye getirirsen önce buzağımı keseceğim; sonra da eşeğini satacağım." dedim. Turan, sesini çıkarmadan hayvanlarını alıp gitti. Okulumuz da pislikten ve kalabalıktan kurtuldu.

Okullar açılmadan önce boş olan öğretmen lojmanını kendi odaklarımla onardım. Lojmanın iki odasına evimizi yerleştirdik. Olduğuca büyük olan salonunu da kurs atölyesi yaptık.

Bayırbağ'da ailemiz açısından acı ve tatlı olayları birlikte yaşadık. Ocak 1957'de ilk çocuğumuz doğdu. Çok güzel bir kızdı. Adını Banu koyduk. Acemiliğimizden ve bilgisizliğimizden çocuğa bakamadık. Halbuki çok iyi baktığımızı sanıyorduk; ama aslında çocuk bakmayı bilmiyormuşuz. Altmış iki günlük iken çocuğumuzu kaybettik.

Dünyalar başımıza yıkılmıştı sanki. Çocuğu üşütmüşüz. Bunun da farkına varamamışız. Havalar çok soğuk ve karlıydı. Evin içi sıcak olunca, çocuğun üşüyebileceği hiç aklımıza gelmiyordu. Soğuk algınlığı zatürreye çevirmiş. Köyde sağlıkla ilgili ne bir kurum ne de kişi vardı. Hastalığını anladığımızda artık çok geç kalmıştık. Yatsı zamanı, kamyonla Erzincan'a götürmek istedim. Analarımız koymadı: "Çocuk-tur, olur; sabaha kadar iyileşir Arabayla bu kışta kıyamette onu şehire

götürürseniz asıl o zaman ölür. Biz sizi büyütürken doktor mu vardı?" diyerek, doktora götürmemizi engellediler.

Kızımız, sabah ezanında öldü. Deneyimsizliğimizden, cehaletimizden ve bilgisizliğimizden çocuğumuzu yitirdik. Çok acı da olsa bu bize ders oldu. O tarihten sonra, çocuklarımızın ve torunlarımızın en küçük rahatsızlığını sezsek hemen doktora koştururuz. Bu yüzden, çocuklarımız torunlarımızı doktora götürmekte biraz yavaş davransalar onlarla kavga ederiz.

Bayırbağ'da dört ve beşinci sınıfları okutuyordum. Bazı öğrencilerim sürekli devamsızlık yapıyorlardı. Kız öğrencilerin sayısı da azdı. Bazı aileler kızlarını saklayarak okula yazdırmıyorlardı. Devamsız öğrencilerimin devamsızlık nedenlerini araştırdım, kuran kursuna gittiklerini öğrendim. Demokrat Parti yönetiminin dini siyasete araç etmesi o boyutlara varmıştı ki; okul müdürleri, yasaya aykırı olduğu halde, kuran kurslarına devam eden öğrencilerin okula gelmelerini sağlayamıyordu. Birçok okul yöneticisi, sürülme ve meslekten atılma korkusu yüzünden devamsız öğrencilerin velileri hakkında yasal işlem yapamıyorlardı. Demokrat Parti'nin ocak-bucak başkanları, alıcı kuşlar gibi, öğretmenler hakkında yapılacak şikayetleri bekliyordu.

Kuran kurslarının sayısı her geçen gün artıyor; okullardaki devamsız öğrenci sayısı da kuran kurslarına paralel olarak katlanıyordu. Halbuki ilkokulu bitirmeyen çocuğu kuran kursuna almak yasal olarak suçtu. Ancak, iktidar arkanızda olduktan sonra yasa kaç yazardı. Tıpkı günümüzde olduğu gibi: Merve Kavakçı gökten düşmedi.

Köyde iki cami vardı. Büyük caminin imamı Yusuf Hoca, yabancıydı. Diğer caminin imamı yerli; o köyden, yaşlı bir adamdı. Yaşlı ol-

duğu için kuran kursu açmamıştı. Büyük camide kuran kursu vardı. Yusuf Hoca'nın dini bilgisi iyiydi; ama ilkokulu bitirmediği için kadrosuz çalışıyordu. O tarihte kadrolu memur olmak için ilkokul diploması gerekiyordu. Diploma alabilmesi için Yusuf Hoca'ya ders veriyordum. Aynı diğer öğrencilerim gibi saygılı ve çalışkandı. Diploma almasını ben istemiştim. Milli Eğitim Müdürlüğüne başvurmasını da ben yaptırmıştım.

Yusuf Hoca ile din konularını rahatlıkla tartışıyorduk. Arapça okumak hariç, dini bilgilerim Yusuf Hoca'dan daha iyiydi. Çünkü ben Asdokomu'nda çalıştığım yıllarda dört yıl boyunca dini konuları incelemiştim. Kuran, İncil ve Tevrat'tan başka yüze yakın din kitabı okumuştum. Konfüçyüs, Budizm, Fakirizm gibi konularda azımsanmayacak bilgim vardı. İslam dinindeki mezhepleri ve tarikatları da o yıllarda incelemiştim. Birçok islam din bilgininin, tarikatçılığa sapıklık olarak baktığını, hatta bunu bin yıl önce söyleyip yazdıklarını o tarihlerde okumuştum.

Yusuf Hoca, kuran kursuna ilkokulu bitirmemiş çocuk almıyordu: "Ben, ilkokulu bitirmeden kuran kursuna başlamanın sıkıntısını hala çekiyorum; onun için ilkokulu bitirmemiş çocuğu asla kursa almam. Velileri çok zorluyorlar, senin ücretini devlet değil biz veriyoruz, devletin kanunlarından sana ne, deseler de almamakta kararlıyım." diyordu. Okula gelmeyip de kuran kursuna giden öğrencilerin, mahalle arasında açılan kaçak bir kursa gittiğini saptadım. Kursun yerini bilen bir öğrenciyi yanıma alıp yola çıktım. Çocuğu: "Sen kurs yerini göster, okula dön." dedim. Kurs hocası ve kursa gelen çocukların aileleri, benimle gelen çocuğu ve ailesine kötülük yapabilirlerdi. Deneyimlerimden biliyordum.

Kursun kapısını açarak içeri girdim aniden. Yirmi metre kare, basık, toprak bir dam, fazla ışık almıyor. Bütün çocuklar yere serilmiş hasır ve yırtık, eski kilimlerin üstünde oturuyorlar. İçerisi çok pis ko-

kuyor. Erkek çocukların başlarında annelerinin diktiği kirli takkeler var. Minnacık kızların kafası da çeşit çeşit eski yazmalarla sarılı. Hoca da o köylü; tanıdığım, orta yaşlı bir ticani. Öğrencilerin kaçabileceklerini sezdiğim için kapı eşliğinin iç tarafında, sırtını dışarı dönük olarak durdum. İstese de hiç kimse dışarıya kaçamazdı. Hocaya birşey söylemeden, kendi öğrencilerimi odanın bir tarafına topladım, on bir öğrenci idi. Hocanın bütün öğrencileri otuz kadardı. Diğer öğrencilerin çoğu okula hiç yazdırılmayan kız çocuklarıydı. Hoca, sesini çıkarmadan olacağını bekliyordu.

Her ne kadar bazı siyasi partilerin ocak-bucak örgütleri arkalarında olsalar da, yaptıklarının suç olduğunu biliyorlardı. Bir de, o zamanki dinciler Türkiye Cumhuriyeti'nin kurum ve yasalarından hala çekiniyorlardı. Türk Ceza Yasasının 163. maddesi henüz kaldırılmamıştı. O zamanki din beziganları şimdiki gibi saldırgan, gözü kara ve çoğu yurt dışında eğitilen militanlar değildi. Bugünküler gibi sınırsız para kaynakları ve açıktan açığa onları destekleyen siyasi partileri yoktu. Hocaya: "Bu yaptığınız yasaları çiğnemektir. Bunları bilerek yapıyorsunuz. Bir daha okula kayıtlı öğrencileri kursa alırsanız, sizi önce Üzümlü'deki jandarmaya, sonra da Cumhuriyet Savcılığına bildireceğim. Seni o zaman güvendiğin partinin ocak-bucak başkanı hatta il başkanı da kurtaramaz. Çünkü Cumhuriyetin yasaları, herkesten daha güçlü ve daha üstündür." dedim.

İtiraf etmeliyimki söylediklerime inanarak ve güvenerek, içtenlikle söylüyordum. Ne acıdır ki bugün öyle bir inancım kalmadı. Özellikle 12 Eylül 1980'den sonra yaşayarak gördüm ki Cumhuriyetin yasaları, yalnızca güçsüzler, yoksullar, demokratlar ve solcuları cezalandırıp seslerini kesmek için var. Güçlüler, çeteler, dinciler ve Cumhuriyet düşmanları için yasalar işlemiyor.

Öğrencilerimi yanıma alarak doğruca okula geldim. Bir daha da okuldan kaçırılarak kuran kursuna gönderilmediler. Kurs hocası da onları kursa almadı.

Evlendikten sonra, elimde olmayarak sık sık yer değiştirmem, kacılıcı çalışmalar yapmamı engelliyordu. Bayırbağ'da, bıķı-dikiş kursu için iyi bir potansiyel vardı. Köyün nüfusu daha önce çalıştığımız Hırlır'ın en az üç-dört katıydı. Kurs, rahatlıkla birkaç yıl daha kalabilirdi. Muhtar Mevlüt Ağa'ya bunu söyledim: "Köyde dikiş bilip kendi işini yapan kadın yok denecek kadar az; kursun bir yıl daha kalması için dilekçe ver. Hiç olmazsa bir yıl daha kalsın." dedim. Muhtar: "Böyle olacağını bilsem kursu baştan hiç istemezdim. Bekar bir kızcağız gelir, işini yapar gider, diye düşünmüştüm. Senin gelip her işimize karışacağını nereden bilirdim." dedi. Bildiğim halde sordum: "Sizin hangi işinize karıştım? Bir örnek verebilir misin?" "Hangisine karışmadın ki hoca? Köyün imamını kandırdın, şimdi çocuklarımıza kuran kursu vermiyor. Gidip kuran kursunu bastın, o hoca da ilkokulu bitirmeyen çocukları artık kursa koymuyor. Komşuların kendi bahçelerine hayvanlarını bırakmalarını yasak ettin. Daha hangilerini sayayım? Siz burada bir sene daha kalırsanız, bizim göç etmemiz gerekir. Benim hem komşu köylüm hem de arkadaşımın oğlu olduğun için sizi bu sene idare ettim. Yoksa bu köyde bir saat bile kalamazdınız. İyisi mi birbirimizi incitmeden buradan gidin." demez mi! Hemen yanıtladım: "Sevgili muhtarım, kusurlarım olarak saydığın işlerin tümü sizin yasal olarak yapmak zorunda olduğunuz şeyler. Siz, size verilen görevleri yapmadığınız için bizim işlerimiz düzgün yürümüyor. Çocuklar okula gelmiyor. Bu köyde, okul çağında olan iki yüzden fazla çocuk var; ancak okula devam eden çocuk sayısı yüz bile değil. Nerede diğerleri? Bu görev öncelikle sizin. Siz, devletin köyde bulunan en yetkili yöneticisisiniz. Görevinizi neden yapmıyorsunuz? Bırakın bana sitem etmeyi; sizin görevinizi yaptığım için bana teşekkür etmeliydiniz. Ayrıca, beni şikayet etmek istiyorsanız hiç durmayın! Benim veremeyeceğim hesabım yoktur. Ha, unutmadan, teklifimizi de geri alıyorum; artık kursu istesenez de bu köyde çalışmayacağız."

Bayırbağ Köyü'nde de bir öğretim yılı çalışabildim. Beni iyice tanıdıkları için, muhtar ikinci sene kurs istemedi. Kurs başka yere verilirse benim de gideceğimi biliyordu. Başka bir köye atanmayı beklemek üzere 1957 Haziran'ında Bayırbağ'dan ayrıldık.

KARAKAYA KÖYÜ (KELERİÇ)

Karakaya, Bayırbağ'dan dört kilometre daha doğuda, Erzincan'dan otuz kilometre uzaklıktadır. Bayırbağ'dan daha büyük bir köy. Suyunun azlığı dışında bütün özellikleri; bitki örtüsü, geçim kaynakları, coğrafi konumu tıpkı Bayırbağ gibi. Unutmadan, bir de köyde ağa yok. Zeki Bey diye bir ağası var; ama öyle fazla bir arazisi yok. Halktan biri gibi. Beyefendi bir adam. Karakaya'nın Bayırbağ'dan ayrılan en önemli farkı, yirmi beş evlik bir mezrasının olması: Galovlar Mezrası.

Üzümlü'nün merkezi (şimdi ilçe) başta olmak üzere Bayırbağ, Karakaya, Pişkidağ ve Geyikli köyleri bağınazlıkta birbirinden geri kalmaz. Oralarda çalıştığım 1950'li ve 1960'lı yıllarda Erzincan yöresinin en önemli Nakşibendi şeyhi olan Abdurrahman Efendi, Pişkidağ Köyü'nde otururdu. Oğlu Eşref de yıllarca aynı köyün muhtarlığını yapmıştı. Bu şeyhin yanına gelenler daha çok Şiran, Kelkit ve Bayburt gibi yerlerin yoksul insanlarıydı.

Başta Pişkidağlılar olmak üzere, yörenin tüm köylüleri bu işe şaşırır: "Yahu bu herifin yanına gelen şunca fukara, kendilerine hiç sormuyorlar mı ki, arkadaş biz onca yolu bin bir zahmetle gelip şu adamın önünde secde ediyoruz; işe bak ki kendi köylüleri onun kerametine inanmıyorlar." derlerdi. Karakaya Köyü'ne okul müdürü olarak atanmışım. Benden başka Lütfü Güven adlı bir öğretmenle, Ahmet Aksu adlı bir de eğitimci vardı. Şimdi rahmetli olan arkadaşlarımdan Lütfü Güven, Karakaya köyüne yirmi dakika uzaklıktaki Pişkidağ Köyü'n-

dendi. Kendi köyünde oturur, her sabah derse yetişirdi. Eğitimci Ahmet Aksu Karakayalıydı, kendi evinde oturuyordu. Köyde öğretmen lojmanı da vardı. Köy Enstitüleri zamanında imeceyle yapılmıştı. Zamanın iktidarı para vermediği için harap olan diğer köy okul ve öğretmen lojmanları gibi Karakaya'nın lojmanı da yıkılmak üzereydi. Yıllardan beri hiçbir öğretmen ne oturmuş ne de onarmıştı.

Okullar açılmadan çok önce köye geldim. Oturacak ev ve kurs yeri için atölye yapacak bina bulamadım. Zaten muhtar biçki-dikiş kursunu benim ısrarım üzerine ve gönülsüz istemişti. Bize yardım etmeyeceği baştan belliydi. O da zamanın iktidarından yanaydı.

Eşimi ve sekiz yaşındaki baldızım Aliye'yi yanıma alarak köye getirdim. Önce lojmanı onarmaya başladım. Onu tamamlayıp evimi yerleştirdikten sonra okulun tamirine başlayacaktım. Lojmanın çatısı harap olmuştu. Kiremitler kırılmış, rüzgar da bir kısmını aşağıya atmıştı. Kırılan kiremit sayısı lojmanda daha fazlaydı. Lojmanın çatısına çıktığımda kiremitlerinin tümünün aktarılması ve kırılanların değiştirilmesi gerektiğini anladım. Lojmanın çatısındaki kiremitlerin hepsi eski tip oluklu kiremitlerdi. Onların yenilerini bulmak olanaksızdı. Komşulardan bulduğum basit bir merdivenle, çatının kiremitlerinden sağlam olanlarının bir kısmını aşağıya indirdim. Aliye'ye de çatıdaki kırık kiremitleri aşağı atmasını söyledim. Sağlam kiremitlerin bir kısmını da çatıyı çökertmeyecek şekilde, sağlam görünen birkaç yere istifledim. O gün, çatının boşaltma işlemini tamamladık.

Sabah erkenden köyün kamyonuyla Erzincan'a gittim. Merkez ilköğretim Müdürü Nazım Bey'e okulun ve lojmanın durumunu anlatarak biraz kiremit ve tahta istedim. Lojmanın hem çatısında hem de taivanında onarılacak yerler vardı. Nazım Bey önce Milli Eğitim Müdürü ile sonra da birkaç yerle daha telefon görüşmesi yaptı. Bir gün sonra istediklerimi Milli Eğitim'in arabasıyla köye göndereceğini söyledi. İstediklerimi almadan gitmeyeceğimi söyledim. Nazım Bey bir yere

daha telefon etti. On beş dakika sonra Milli Eğitimin kamyon şoförü Ahmet yanımıza geldi. "Ahmet, Ali'nin ermindesin. Gidin, istediklerini alsın. Onları köye götür." dedi. Nazım Bey'in yanından çıktık. Ahmet, benden en çok bir saat için izin istedi. "Peki, olur." dedim. Sözeleştığımız yere arabayla geldi. Milli Eğitime inşaat malzemesi veren yere gittik. Alacaklarını arabaya yüklediler. Çalışanlara birkaç lira bahş vererek oradan ayrıldığımızda akşam karanlığı basmaktaydı.

Geç saatlere kadar malzemeleri indirmek için çalıştık. Öğretmen Ahmet Bey, kayınbiraderi Mehmet'i de yanına alarak yardıma geldi. Ahmet Bey: "Bu bizim köylümüzün ve muhtarımızın yapacağı iş; ama siz yapıyorsunuz. İzin vererseniz iş bitinceye kadar size yardım etmek istiyorum." dedi. Ahmet Bey'e çok sevineceğimi söyleyerek kendisine ve kayını Mehmet'e teşekkür ettim. Malzemelerin hepsini araçtan indirdik. Her malzemeyi cinslerine göre ayrı ayrı yerleştirdik. Getirdiğimiz Marsilya tipi yeni kiremitleri, kırılmayacak şekilde yüksek bir yere yerleştirdik. Kamyonu da gönderdik.

Öğretmen arkadaşla kayını bırakmadım. Çaylarımızı birlikte içtik. Ahmet Bey, sabahleyin de işe geleceğini söyledi. "Ben yaparım, sen kendi işine bak." dediysem de kabul etmedi. Bende eksik olan yapım aletlerini köyden bulup bulamayacağımı sordum. "Merak etme. Hepsini buluruz." dedi. Onları yolcu ettiğimde saat yirmi üçe geliyordu. Köye gelirken ev eşyalarımızı da birlikte getirmiştik. Eşyalarımızı sınıfın birine yerleştirdik. Karyolamızı öğretmen odasına kurduk. Zorunlu gereksinmelerimizi karşılayacak bazı araçlar dışında hiçbir eşya paketini açmamıştık. Bir haftadan daha kısa bir zamanda evi onarıp taşınmayı planlamıştık.

Sabah, güneş doğmadan kalkıp işe koyuldum. Yaklaşık bir saat sonra da öğretmen arkadaşım geldi. Önce bozulan tavan tahtalarıyla çatıdaki kiremitlerin dizildiği çataları onardık. Çürüyen birkaç parçayı

değiştirdik. Ağaç işlerini öğlene kadar bitirmiştik. Hiç durmadan çalışıyorduk. Okulun öğretmen lojmanı köyün altında, okulun arka tarafında, biraz da çukur bir yerde olduğu için dışardan bakınca görünmüyordu. Bu bakımdan şansıydık. Kimse yanımıza gelerek konuşup bizi meşgul etmiyordu.

Öğlen yemeğinden sonra kiremitleri dizmeye başladım. Daha önce çatıda istif ettiğim kiremitleri dizerken Ahmet Bey'le Aliye de aşağıdan çatıya kiremit ıkartıyorlardı. Hesabıma göre eski kiremitler çatının ancak üçte birine yetecekti. Geri kalanını yeni getirdiğim kiremitlerle tamamlayacaktım. Kiremit oktu. Okulun çatı arasında eskiden kalmış, yüz elli civarında, sağlam, Marsilya tipi kiremit bulmuştum. Eski tip oluklu kiremitler lojman çatısının büyük bir bölümüne yetti. Kalan bölümünü de yeni kiremitlerle tamamladım. Çatının tüm işlerini iki günde bitirdik. Bunun içinde bacaların onarılması da vardı. Yine de çatı istediğim sağlamlıkta olmamıştı. Bacaların etrafındaki saclar delinmişti. Yağmur ve kar yağdığında oralardan damlamalar olacaktı.

Üçüncü gün evin dökülen iç sıvalarıyla kapı ve pencere onarımlarını yaptım. Durmadan dinlenmeden çalışıyordum . Ahmet Bey de benimle birlikte, durmak bilmeden çalışıyordu. Ben onarım işleriyle uğraşırken Ahmet Bey de badana yapmaya başlamıştı. Geldiğimizin dördüncü gününün sonunda evimizin onarım ve badana işiyle kaba temizliği bitmişti.

Ertesi gün Ezo Hanım'la Aliye, evin geriye kalan temizliğini yaparken eğitmenle ben okulun kırılan kiremitlerini değiştirdik. Okulun çatısı evinkinden daha iyi durumdaydı. Kırılan kiremit oldukça fazlaydı. Kırılma, çatının yalnız köy yoluna bakan ve aynı zamanda köyün meydanı olan taraftaki kısmındaydı. Diğer kısımlarda kırık kiremit yok denilecek kadar azdı. Eğitmen arkadaşa: "Neden kırıklar hep bu

kısımda?" diye sordum. O da nedenini anlattı: Köyün bazı haylaz delikanlıları ile ileri gelen dişli ailelerin gençleri, av tüfekleriyle, çalıda bulunan güvercin ve kumrulara ateş ediyorlarmış. Kiremitlere isabet eden saçmaların bazıları kiremitleri kırıyormuş. Benden önceki öğretmenler, gençlerle zaman zaman kavga etmelerine rağmen, bu sorunu tamamen çözememişler. Her yıl en az elli ile yüz civarında kiremit değiştiriliyormuş.

Kırılan kiremitleri yeniledik. Mahyaların bozulan bölümlerini onardık. Eğitime, diğer öğretmen arkadaşın gelmesi için haber göndermesini söyledim. Okul açılmadan önce bir senebaşı toplantısı yaparak eğitim-öğretim çalışmalarımızı planlamak, aynı zamanda köy hakkında daha ayrıntılı bilgi almak istiyordum. Karakaya'da benden önce, bizim köylü ve benim gibi Pamukpınar Köy Enstitüsü mezunu iki öğretmen ağabey çalışmıştı. Hatta birisinin ataması yapılmış, görev gelip başlamadan veremden ölmüştü. İsmi Aziz Kasar'dı. Diğeri Osman Akdağ'dı. Osman Ağabey, Karakaya'da sanırım beş-altı yıl kadar çalıştı. Evliliğini de Karakayalı bir kızla yaptı. Köy, her ne kadar bizim nahiyeye bağlı olsa da nasıl bir yer olduğunu tam olarak bilmiyordum. Gene nahiyemize bağlı Pişkidağ, Göller ve Sarıkaya köyleri hakkındaki bilgilerim de yeterli değildi.

Altıncı gün, ev eşyalarımızı okuldan lojmana taşıyıp yerleştirdik. Epeyce rahatlamıştık. Bir günlüğüne nahiyeye gidip Nahiy Müdürlüğü ve Jandarma Karakol Komutanı astsubayla görüşmeyi düşünüyordum. Evi yerleştirdikten bir gün sonra sabah erkenden yola çıktım. Akşam geri dönmek istiyordum. Köye yeni taşınmıştık ve köy hakkında yeterli bilgim yoktu. Bir buçuk saat sonra Üzümlü'ye ulaştım. Resmi daireler daha açılmamıştı. Hem Nahiy Müdürlüğü hem de Jandarma Karakol Kumandanı arkadaşımdaydı. Yaz tatillerini Üzümlü' de geçirdiğim için orada bulunan memurların hepsini tanıyordum.

Babamlara gittim. Kahvaltımı yaptım. Saat dokuz buçukta Nahiye Müdürü'nün yanındaydım. Moşbeşten sonra, köydeki bir haftalık çalışmalarımı anlattım. Müdür Bey çok sevindiğini söyledi. "Sakin Bayırbağ'da yaptığın gibi kuran kursuna falan gitme, yoksa başına büyük işler açarsın. Bunlar gemi iyice aزیya aldılar. Memleketin durumu hiç de iyiye gitmiyor. Hepimiz diken üzerindeyiz. Sana bir şey olsun istemem." dedi. "Ben de kayıtlı öğrencilerimi okuldan kandırıp götürmezlerse kimsenin işine karışmam; eğer öğrencilerimi kandırmaya kalkarlarsa aynı şeyleri yapmaktan asla çekinmem." dedim. Müdür Bey'e: "Mümkünse kumandana telefon edin, işi yoksa gelsin; ikinize anlatacağım şeyler var." dedim. O da: "Telefona ne gerek, benim işim yok, kalk oraya gidelim. Karakolun bahçesi daha uygun, hem de ona sürpriz yaparız." dedi. Karakola gittiğimizde, kumandan karakolun bahçesindeki çardağın altında çay içiyordu. Bizi görünce yerinden kalkarak bahçe kapısında bizi karşıladı. Bana: "Hayrola, köyden ne çabuk usandın." dedi. Ben bir şey söylemeden, Nahiye Müdürü yaptığım çalışmalarını soluk almadan anlattı: "Hoca bildiğimiz gibi, yine boş durmamış. Buraya da ikimize önemli bir konuyu anlatmaya gelmiş."

Onlara, av tüfeği olan bazı gençlerin, okul ve öğretmen evinin çatısındaki kuşları avlamak için yaptıklarını anlattım. Bazı gençlerin de bu işi özellikle ve kasten yaptığını, öğretmenlerin bunlara engel olmadıklarını, engel olmak isteyenlerin de tehdil edildiklerini söyleyerek, ne yapmamız gerektiğini sordum. Nahiye Müdürü: "Muhtarları derhal buraya çağırın gerekli uyarıyı yaparız. Öyle saçma şeyler olur mu? Şu kadar yıldır Nahiye Müdürüyüm, ilk kez böyle bir olayla karşılaşıyorum. Akli başında bir insan av tüfeğiyle okulun kiremitlerini kırarmı?" dedi hiddetlenerek. Assubay da: "Muhtar engel olamazsa ve gerekirse bütün av tüfeklerinin ruhsatlarını iptal ettiririz." dedi. Köylerde bulunan av tüfeklerinin çoğunun ruhsatsız, basit tüfekler olduğunu söyledim. İki birden: "Daha iyi ya, tüfeklerine derhal elkoyar, toplarız. Sen merak etme, o sorununu çözeriz." deyip beni rahatlattılar.

Ögle yemeğini üçümüz birlikte, karakolun bahçesinde yedik. Arkadaşlarımla vedalaşarak ayrıldım. Çarşıya giderek bazı çocukluk arkadaşlarımla buluştum. Abdullah Çavuş'un kahvesinin önünde arkadaşlarla çay içtik. Üzümlü'nün suyundan çok güzel çay olurdu. Abdullah Çavuş'un oğlu Süleyman da çayı çok güzel yapardı. Bu konuda usta sayılırdı. İkinci ezanı okunurken Karakaya'mın yolunu tuttum. Bayırbağ'da bazı dostları görmek için kahveye uğradım. Enver Bey'le Yusuf Hoca aynı masada, beraber oturuyorlardı. Yanlarında başka komşular da vardı. Beni görünce ayağa kalkarak buyur ettiler. Çaylarımızı yudumlarken biraz sohbet ettik. Karakaya yolunu yarılamiştım. Vedalaşarak yola koyuldum.

Yolum mezarlığın yanından geçiyordu. Bir fatiha okuyarak küçük kızımı, Banu'yu andım. Ağlayarak yoluma devam ettim. Güneş battıktan biraz sonra köye vardım. Köylerde çalışırken tabanca taşırdım. Asdokomu'nda silahım yoktu. Silahı, Hılrı'a taşıdıktan sonra almıştım. Üzümlü insanı silah taşımayı sever. Diyebilirim ki Üzümlü'de hemen hemen her evde silah bulunur. O tarihlerde, özellikle köylerde ruhsatlı silah yok denecek kadar azdı. Benim tabancamın ruhsatı da yoktu. Tabanca kullanmayı Ezo Hanım'a da öğretmiştim.

Ertesi sabah, muhtarı görmeğe gittim. Üzümlü'ye gittiğimi, Nahiye Müdürü ve Jandarma Karakol Komutanıyla görüştüğlerimi kendisine anlattım. Hoşuna gitmedi. "Keşke bana söyleseydin, oralara gitmeye ne gerek vardı. Hem bunları sana kim anlattı?" dedi. Kimin anlattığının önemli olmadığını, çatuları onanırken her şeyin belli olduğunu; bu köyde okul çatısında kuş avlamanın adet haline geldiğinin anlaşıldığını söyledim. "Geçen yıllarda iki öğrencinin av tüfeklerinden çıkan saçmalarla yaralandıklarını da biliyorum. El birliğiyle bu kötü alışkanlığa son versek fena mı olur?" dedim. Muhtar: "Haklısın hocam, koskoca köy, kime laf anlatacaksın." dedi.

Günü geldiğinde sade bir törenle okulu açıldı. Törene çok az insan katıldı. Törene katılanlardan aklımda kalanlar: Zeki Bey, eski eğitimci Yusuf Efendi, İdris Ateş, eski muhtar Bekir Çavuş ve on beş kadar köylü. Okul köyün epeyce altında olduğu için katılım biraz da o yüzden az oldu.

Özümlü'nün merkezi ile Bayırbağ, Karakaya ve Pişkıdağ köyleri eskiden biri tutucu olduğu için yeni yazı ile okumayı pek sevmezler. Onların yazısı Arap harfleriyle yazılan yazıdır, Arap yazısına "Allah'ın Yazısı" derler. Bu köylerde başta Nakşibendilik olmak üzere bir çok tarikatın müridi vardır. Çocuklarını da tarikat kurslarında Arapça ile eğitime çalışırlar. Son elli yıldır bu köy ve beldelerin hiçbirinde sol, hatta çağdaş düşünceli tek insan ne muhtar ne de belediye başkanı seçilebilmiştir. Gene buralarda • özellikle kızların- okuma yazma oranı çok düşüktür. Nüfuslarına göre çevrelerinde bulunan köylerle kıyaslandığında lise ve üniversite bitirenlerin sayısı yok denecek kadar azdır. Karakaya'da da köy nüfusuna göre öğrenci sayısı azdı. Kız öğrencilerin sayısı, erkek öğrencilerin ancak dörtte biri kadardı. İşin ilginç yanı, bu köy ve beldelerde yaşayan Alevi aileler de kız çocuklarının çoğunu okula göndermezdi. Halbuki yalnız Alevi köylerinde, kız-erkek ayırımı yapmadan okul çağında bulunan bütün çocuklar okula giderler. Alevilerle Sünnilerin birlikte yaşadığı köylerde, büyük çoğunlukla Sünni töreleri ağırlıklıdır.

Biçki-dikiş kursu da ilkokulla birlikte eğitime başladı. Kurs öğrencilerinin sayısı, yirmi kişiden daha azdı. Halbuki Karakaya'da bulunan kadınların tamamına yakını dikiş bilmezdi. Biçki-dikiş kursunu okuldaki boş sınıflardan birinde açmıştık. Ezo Hanım'la birlikte dört

öğretmen, uyumlu bir şekilde çalışıyorduk. Ben, dört ve beşinci sınıfları okutuyordum. Eğitimci birinci, Lütfü Güven ise iki ve üçüncü sınıfları okutuyordu. Karakaya'da eskiden beri okul olmasına rağmen öğrencilerin bir kısmı okula geç başlamışlardı. Bazı öğrencilerimin yaşları da, fiziki görünüşleri de büyüktü. Galovlar Mezrası'ndan on beş kadar öğrenci geliyordu. Gelenlerin hepsi erkekti ve çoğunun yaşı büyüklü. En büyükleri Mehmet Çınar'dı. Mehmet, genç irisiydi. Velileri, Galovlar'dan okula gelen öğrencileri Mehmet'e teslim ederlerdi. Selim Çınar ile Cemal Çınar da Galovlar'dan gelen büyük çocuklar arasında idiler.

Galovlar, Karakaya'ya biraz uzak ve yolu da (özellikle geri dönüşte) oldukça dikti. Öğrenciler öğle yemeklerine gidemezlerdi. Aynen Asdokomu'nun mezrasının çocukları gibi onlar da öğlen yemeklerini yanlarında getirirlerdi. Bir gün Mehmet'i sınıfta ağlarken gördüm. Niçin ağladığını sordum. Önce söylemek istemedi. Sıkıştınca anlattı: Bazı günler, Karakaya'nın bir kısım çocukları, yanlarına büyük ağabeylerini de alarak Galovlar'dan gelen çocukların yollarını çevirir onları sıkıştırırlarmış. Paralarını ve yiyeceklerinin en güzellerini ellerinden almak isterlermiş. İstediklerini alamazlarsa öğrencileri döverlermiş. Mehmet'e: "Yolunuzu çevirenlerin içerisinde öğrenciler de var mı? dedim. Olanların isimlerini tek tek saydı. "Başlan da Gırıkğilin Hıfzı." dedi (Hıfzı, fizik olarak irice bir çocuktur. Biraz da yaramazdı. Hıfzı'yi mezun ettikten yirmi yıl sonra gördüm. Bir kamu kuruluşunda memur olarak çalışıyordu. Vücudu fazla gelişmemişti. Yumuşakbaşlı, beyefendi bir genç olmuştu. Öğrenciliğindeki problem Hıfzı'dan eser kalmamıştı.).

Mehmet'e: "Şimdi niçin ağlıyorsun? diye sordum. "Sabah onlara hiçbir şey vermedik. Çok kızdılar. Teneffüste beni, hesabınızı akşam dönüşte göreceğiz, diye tehdit ettiler. Ben kaçıp kurtulsam da, küçük çocukları döverler; onun için ağlıyorum." dedi. "Sen kimseye bir şey

söyleme. Okuldan çıkınca, hiçbir şey olmamış gibi yolunuza gidin. Ben uzaktan sizi takip edeceğim." dedim.

Saat 15.10'da okulu paydos ettik. Herkes evine gitti. Mehmet'in bana söylediği çocukları, onlara çaktırmadan göz ucuyla izlemeye başladım. Çabuk çabuk Hıfzı'nın etrafında toplanıp, Galovlu çocukların arkasına takıldılar. Ben de uzaktan onları takip etmeye başladım. Mehmet, bana .saldırdıkları yeri söylemişti. Köyün evleri biter bitmez saldırı başlıyormuş.

Caminin yanına gelince arkalarından ayrıldım. Evlerin arasındaki kestirme yoldan, ağaçların ve bahçe duvarlarının arkasından hızlıca yürüyerek onlardan önce Mehmet'in dediği yere gittim. Bir bahçe duvarının arkasına gizlendim. Her iki grubun da aşağıdan gelişini görebiliyordum. Kavga yerine yaklaştıkça aralarındaki mesafe kısalıyordu Öndekiler hızlandıkça, arkadakiler daha çok hızlanıyordu Bir taraftan da birbirlerine atacakları taşları topluyorlardı. Hıfzıların, gruba, köyden, öğrenci olmayan bazı gençler de katılmışlardı.

Köyün evleri biter bitmez karşılıklı taşlaşma başladı. Mehmet gözleriyle etrafı tarayarak beni arıyordu. Gelmeyeceğimi düşünmüş olacaklar ki kaçmağa başladılar. Onların grup önümden geçer geçmez, bahçe duvarının arkasından hızla çıkarak iki grup arasına alladım. Neye uğradığını şaşırın Hıfzıların grubu geriye dönüp köye aşağı kaçmaya başladılar. Mehmetlerin grup ise durmuş gülererek kaçanları izliyordu. Onlara evlerine gitmelerini söyleyerek okula döndüm. Ertesi gün Hıfzı okula gelmedi. Sınıfta konu hakkında hiç konuşmadım. Kovalayan öğrencilerin büyük çoğunluğu benim sınıfımdaydı. Küçük sınıflardan ancak birkaç kişi vardı. Kovalayanların hepsini tanıyordum. O konuda konuşmayı daha uygun bir zamanda yapmayı düşünüyordum.

Hıfzı, bir gün sonra okula geldi. Arkadaşlarından tehlike olmadığı konusunda bilgi almış olmalıydı. Bir gün önce okula neden gelmedi-

ğini sordum. İşleri olduğu için babasının göndermediğini söyledi. Bu yanıt bütün öğrencilerin okuldan kaçtıkları zaman uydurdıkları her zamanki yalanlardan yalnızca biriydi. "Keşke haber verseydin." diyerek hiçbir şey olmamış gibi derse devam ettim. Birkaç gün Galovlu çocukların yolları çevrilmedi. Çocuklar yaptıklarının yanlış olduğunu anladılar, diye sevinmişim.

Cumartesi günü Mehmet Çınar yanıma gelerek, Hıfzıların bu güne yollarını çevireceklerini ve kendilerini döveceklerini söyledi. Yanımda öğretmen Lütfü Güven'le eğitmen Ahmet Aksu'da vardı. Mehmet'e: "Nereden biliyorsun?" dedim. Hıfzı'nın kendisinin söylediğini; bu sefer onları benim de kurtaramayacağımı ve zaten ondan korktuğumu söylemiş. "Hadi sen işine git, biz gerekeni yaparız." dedim. Birkaç gün önce olanları öğretmen arkadaşlara anlatmışım. Ahmet Aksu: "Bu işler oldum olası sürüp gider. Büyüklerin işe karıştığı kavgalarda olmuştur. Yıllar önce bu kavgaların öncülüğünü Hıfzı'nın ağabeyi Osman yapardı. O da öğrencimizdi. Demek Hıfzı da ağabeyinden el almış." dedi. Arkadaşlarla neler yapabileceğimizi konuştuk. O gün bayrak töreninden sonra, öğrencilerle konuşmam kararlaştırıldı.

O tarihlerde cumartesi günleri tamamen tatil değildi. Öğlene kadar çalışılırdı. Son dersten çıktık. Öğrenciler bayrak töreni için okul bahçesinde sıra oldular. İstiklal Marşı'm söyletmeye başladım. Biz marşı söylerken Hıfzı hem marşı söylemiyor, hem de ürkek bir şekilde, ama çoğunluğun duyabileceği bir ses tonuyla: "Öğretmen benimle güreşir misin, seni şöyle bir yere çalayım." gibi laflar ediyordu. Anlaşılıyordu ki kavga hakkında onlara bir şey söylememiş olmam Hıfzı'ya ders olacağına, kavgayı sürdürmek için cesaret vermiş. Bunu diğer kavga arkadaşlarına göstermek için törende yarı ürkek, yarı cesur biçimde tavır göstererek Galovlu çocuklara gözdağı vermeye çalışıyor.

Marşı bitirdikten sonra Hıfzı'yı yanıma çağırdım. Öğrencilere dönerek: "Bu arkadaşınızın söylediklerini duyanlar parmak kaldırsın."

dedim. Birinci sınıf öğrencileri hariç herkes parmak kaldırdı. Birinci sınıf öğrencileri Hıfzı'ya uzak olduğu için onun söylediklerini duymamışlar. Öğretmen arkadaşlar Hıfzı'ya benden daha yakın olduklarından söylenenlerin hepsini duymuşlar. Bütün öğrencilere Galovlu öğrencilere yapılanları anlattım. Daha sözümü bitirmeden çocuklar hep bir ağızdan: "Biliyoruz öğretmenim!" diye bağıldılar. Bundan sonra böyle bir şey istemediğimizi, onların da bu okulun öğrencileri olduğunu; eğer bir daha yollan kesilirse, bunu yapanları cezasız bırakmayacağımızı söyledim. Hıfzı gibi yanlış yapan arkadaşlarının ardına kimsenin takılmamasını tembihledim. Hemen ardından, bir öğretmenin yapmaması gereken bir şey yaptım. Hıfzı'ya dönerek: "Gelelim benimle yapacağın güreş işine." diyerek, herkesin gözü önünde çocuğu dövdüm. Diğer öğrencilere de: "Bunun yaptığı yanlış kim yaparsa, sonucuna da böyle katlanacağını bilmelidir." dedim. Ulusal marşımız söylenirken nasıl davranmaları gerektiğini de tekrar anlattım.

Babası, Hıfzı'yı alarak Milli Eğitim Müdürlüğüne götürüp beni şikayet etmiş. Orada görüştükleri rahmetli Sadık Kaymaz öğretmenimiz, onları dinlemiş. Bir mektup yazarak bana getirmeleri için çocuğun babası Fevzi Bey'e vermiş. Sakın zarfı açmayın diye de sıkı sıkı tembihlemiş. Sah günü sabahleyin Fevzi Bey, Hıfzı ile birlikte okula geldi. Beni şikayete gittiklerini öğrenmiştim. Hıfzı okula gelmeyince arkadaşlarına sordum. Çocuklar da babasının Hıfzı'yı Erzincan'a götürdüğünü söylediler. Şikayet için olduğunu tahmin ettim. Şikayet etmelerini umursamıyordum. Asıl üzüldüğüm, öğrencilerin gözü önünde çocuğu dövmektir. Çok pişman olmuştum; ama bir kez olmuştu...Fevzi Bey, ceketinin iç cebinden çıkardığı üstü bana yazılı kapalı zarfı verdi. Kalkıp gitmek istedi bırakmadım. Zarfı açıp sesizce okudum. Mektupta şunlar yazıyordu: "Ali, bugün, öğrencin Hıfzı ile babası ziyaretime geldiler. Hıfzı'yı yokladım, matematiğini biraz zayıf

buldum. Daha fazla ilgilenirsen sevinirim. Gözlerinden öperim. Sadık Kaymaz." Aradan yarım yüzyıla yakın bir süre geçmesine rağmen hiç unutmadım o mektubu.

Fevzi Bey'in geniş bir ailesi vardı. Biraz kavgacı oldukları için, köyün büyük bir bölümü onlardan çekinirdi. Onlarda da kavgacı olmalarının şımarıklığı vardı. Ne yaparlarsa yapsınlar, kendilerine kimsenin bir şey diyemeyeceğine inanmışlardı. İşin aslını öğrenmeden çocuğu apar topar alıp şikayete götürmeleri, ailenin bu yapısından kaynaklanıyordu. Eğer ben Üzümlülü geniş bir aileden gelmeseydim, şikayete gitme yerine gelip beni dövme kalkabilirlerdi. Çocuğu niçin dövdüğümü detaylarıyla kendisine anlattım. Hıfzı'da yanımızda idi. " Bütün olanlar için özür diliyorum. Bir öğretmen gene de benim gibi davranmamalıydı." diyerek gönlünü almağa çalıştım. Fevzi Bey, Hıfzı'nın yüzüne ters ters bakarak: " Bana yalan söyledin." dedi. Çocuğu dışarı çıkardım. Bu sefer o benden özür dilemeye başladı. "Geçeni unuttum." dedim. Fevzi Bey'le dost olarak ayrıldık. Ben Karakaya'da kaldığım süre içinde Galovlu çocukların yolu bir daha çevrilmedi.

Hıfzıların sınıfı iyi bir sınıftı. O sınıfta okuttuğum öğrencilere iki yıl öğretmenlik yaptım. Öğrencilerimin çoğu okudu. Öğretmen, astsubay oldular ya da başka memurluklara atandılar. Hıfzı da PTT personeli olarak çalışıyor. Gene o sınıftan bir öğrencim 1999 yılında, Genel Kurmay'da tümgeneral rütbesiyle görev yapıyor. Bu öğrencim sınıfın en çalışkan, en terbiyeli ve en yakışıklı öğrencisiydi.

OĞLUMUZ OĞUZ DOĞUYOR

1958 yılının haziran başında Üzümlü'ye taşındık. Geçtiğimiz kış mevsimini pek rahat geçirememiştik. Kışın evimizi hiç ıstamadık.

Kapı ve pencere aralıklarından müthiş soğuk geliyordu. Tavan tah-talarının arası açıldığı için bütün ısı uçup gidiyordu. Tonlarca meşe odunu yaktığımız halde doğru dürüst ısınamamıştık. Çatıyı aktarmış-

tim; ama damlamayı tamamen kesememişim. Eski bina olduğu için basit onarımlar istenilen sonucu vermiyordu. Evin tamamını ıslamadığımız için çareyi tek odaya taşınmakta bulmuştuk. Güzün aldığım meşe odunu yetmediği için, bahara doğru, köyden bir ton da meyve ağacı odunu aldım. Köylüler yaşlanan kayısı, dut, elma, armut ve diğer meyve ağaçlarını kesip yakarlar, fazlasını da satarlardı.

Baldızım Aliye sekiz yaşındaydı. Biz evlendikten altı ay sonra yanımıza gelmişti. Evlenip de evden ayrılıncaya kadar, on iki yıl kızımız oldu. Kendi kızımız olmadığı için onu öz kızımız yerine koymuştuk. İki oğlumuzu, bizden çok o büyüttü. On beş yaşına geldiği zaman evimizin her şeyinden Aliye sorumluydu. Mutfak giderlerimizi o yapardı. Ev eşyalarımızı onun fikrini almadan almazdık. En büyük yanlışımız, köylerdeki olanaksızlıklar, çalıştığımız yerlerde ortaokulun bulunmayışı, başına kötü bir şey gelebileceği korkusu ile ilkokuldan sonra onu okutmamaktı. Ablası ona biçki-dikiş, çiçek yapımı, yemek yapma gibi bir hanıma gerekli olan her şeyi öğretti. Aliye de bunları kusursuz denebilecek şekilde öğrendi. Biz gene de onu okutanımanın ezikliğini hep taşıyageldik.

Köydeki öğretmen lojmanından taşınmaya karar verdik. O evde bir kış daha oturmamız olanaksızdı. Sıtkı Bey'in, okula yakın bir evi vardı, orayı kiraladık. Uzümlü'ye gitmeden önce eşyalarımızı yeni evimize taşıdık. Uzümlü'ye erken gitmemizin nedeni Ezo Hanım'ın hamile olmasından dolayıydı. Haziran ortalarında doğum yapacaktı. Bu sefer, işi şansa bırakmak niyetinde değildik. Sağlık ocakları sistemi henüz yaygınlaşmamıştı. Uzümlü'de sağlık memuru vardı. Yedi-sekiz bin nüfuslu nahiyede doktor yoktu. Doğum sırasında bir aksilik çıkarsa, Erzincan'a gitmemiz daha kolaydı. Nahiye Müdürlüğü, Belediye ve Jandarma Karakolunda telefon vardı. Gerekteğinde Erzincan'dan doktor da çağırabilirdik.

23 Haziran 1958'de, saat on buçukta, arkadaşlarla kahvenin önündeki söğüt ağacının altında oyun oynuyorduk. Bir akrabam yanıma geldi. Kulağıma eğilerek bir oğlumun olduğu müjdesini verdi. Sanki dünyalar benim olmuştu. Eşim kurtulmuş, bir de oğlum olmuştu.

Sabah evden ayrılırken, Ezo Gelin'in ağrıları vardı, ikimiz de hemen doğum olacağını beklemiyorduk. Anam: "Erkeklerin evde bulunması ayıp, sen kahveye git. Zaten doğum da belki akşama doğru olur. Onun için boşuna bekleme." demişti. Kahvede oyun oynuyordum; ama gözüm, kulağım etrafımdaydı. Gelecek haberi bekliyordum. Doğum haberini duyar duymaz ok gibi yerimden fırladım. Oyun oynadığım arkadaşlar şaşkırdılar. "Hayrola, yaramaz bir şey mi var?" dediler. Daha ben ağzımı açmadan, "Hacı" lakaplı Bekçi Hüseyin Amca: "Yaramaz bir şey yok, Ali Bey'in bir oğlu oldu." dedi.

Tarım Kredi Kooperatifi Müdürü olan arkadaşım Hasan Dursun: "Çocuğun adını ne koyacaksınız?" diye sordu. "Daha karar vermedik." dedim. "Benim çok sevdiğim bir isim var, çocuklarımin hiçbirisi erkek olmadığı için o ismi koyamadık. Senden çok rica ediyorum, Hocanıma da saygılarımı söyle, ne olur, o ismi oğlunuza verin." dedi, yalvarır bir sesle. "Neymiş o kadar sevdiğin isim?" diye sordum. "Aslında o sizin tarihi aşiret adınız: Oğuz." dedi. "Güzel bir ad, babamlarla da görüşelim, sanırım 'Oğuz'a itiraz etmezler." dedim.

Oğuz, ailemizin, daha doğrusu babamın oğullarının ilk erkek çocuğuydu. İki ablamın erkek çocukları vardı; ancak bizim yörelerde kız evlatlarından olan çocukları kızlarının kocaya gittikleri evin torunları sayarlar. Onlar bir nevi üvey torun sayılır. Asıl torunlar erkek çocuklardan olan çocuklardır. Ağabeyim benden yedi yıl önce evlenmişti, bir kızı olmuştu; annesi lohusa hummasından ölmüştü, çocuk da fazla yaşamamış, iki hafta sonra o da ölmüştü. Sonradan evlendiği eşinden de henüz çocuk olmamıştı. Babanı bize diyordu ki: "Babam erkek to-

run görmeden öldü. Ben de herhalde babam gibi erkek torun kucaklamadan dünyadan göçüp gideceğim. Ağabeyinde şanssızlık oldu, sen de zamanında evlenmiyorsun..." Ben de babamı teselli ederdim.

Oğuz'u ailemizin dışındaki komşularda çok severlerdi. O, mahallemizin okumuş, memur olmuş anne ve babadan olan ilk çocuğuydu. Babamlar hemen bir kurban kestiler. O akşam evde yemek yendi, eğlence düzenlenerek komşular ve akrabalar bir araya getirildi.

Biz, Oğuz'un doğumunda da acemilik yaptık. Üzümlü'de eğitilmiş ebe yoktu. Zaten hiçbir köyde yoktu ki... Doğum işlerini deneyimli köy kadınları yaparlardı. Herkes gibi biz de bunu doğal karşıladık. Adet, töre böyle sanırdık. Hastayı yirmi kilometre uzaklıktaki Erzincan'a götürmek, hastanede doğum yaptırmak aklımıza gelmiyordu. Bizim aklımıza gelmediği gibi hiç kimse de böyle bir öneride bulunmuyordu.

17 Temmuz 1961'de doğan ikinci oğlumuz Cengizhan'ın doğumunda daha deneyimliydik, daha çok şey biliyorduk. Çünkü ben o zaman Erzincan'ın dışına çıkmış, altı ay Ankara'da yedeksubay öğrencisi, bir yıl da Trakya'da yedeksubay olarak askerlik yapmıştım. Cengizhan'ın doğumu da Üzümlü'de oldu. Ama bu kez eğitilmiş ebe vardı. Ayşe Ebe, işinin ehli bir hanımdı.

O zaman yaptığımız işlerin hepsinin doğru olduğunu zannediyorduk. Kaldı ki doğru olmadığını bilsek yapar mıydık? Çevremiz dar, ufak, kapalıydı. Siyasal konular daha iyi biliyorduk. Hastalık, doğum ve ölüm gibi konularla hep yaşlılarımız uğraştıkları için, o konulardaki pratiğimiz yok denecek kadar azdı. Asıl ustalığımız, torunlarımızı büyüttüğümüz zamana rastlar. Görgü, bilgi, deney, teknik olanaklar ve ekonomik güç torunlarımızın zamanında çok iyi bir düzeyde.

Her dede ve nine, çocuklarım büyütürken yaptıkları yanlışları daha iyi anlar, olanlara üzülmürler: "Niçin bilmiyorduk?" diye hayıflanırlar. Torunlarını en güzel şekilde büyüttüğünü zannederken bu sefer de torunların anne ve babası tarafından "eski kafalı" diye beğenilmezler. Yaşam da bu gariplikler ve çelişkilerle sürüp gider.

Her yıl olduğu gibi o yaz tatilini de Üzümlü'de geçirdik. Karakaya muhtarı da Bayırbağ muhtarı gibi ikinci yıl biçki-dikiş kursunun köyde kalması için istekte bulunmadı. Bu kez kurs isteği, Karakaya'ya tahminen iki kilometre uzaklıkta olan Pişkidağ köyü muhtarı Eşref Bey'den geldi. Eşref Bey'le tanışırdık. Babası Abdurrahman Efendi daha önce de yazdığım gibi o yörelerde bulunan Nakşibendi tarikatı şeyhi idi. Köylerine kurs istemesi için kendisini ikna etmiştim. Karakaya'nın sergisini görmesi için onu serginin açılışına götürmüştüm. Sergide, köy kızlarının yaptıkları işleri görünce etkilenmişti. "Kursu köyümüzde de açalım, benim bacım da dikiş öğrenir; o da bizim hanımlara öğretir." demişti.

Okul açılmadan önce Pişkidağ'da bir ev kiralayarak, eşyalarımızı oraya taşıdık. Ben nakil istemedim. Pişkidağ'dan Karakaya'ya yürüyerek gidip gelecektim her gün. Birlikte çalıştığım öğretmen arkadaşım Lütfü Güven, Pişkidağlı idi. O, gidip geliyordu. Bu yıl da birlikte gidip gelecektik. Pişkidağ'da bir sağlık ocağı vardı. Köy, Karakaya'dan çok küçük olmasına rağmen, daha merkezi yerde olduğu için sağlık ocağı oraya kurulmuştu. Sağlık Ocağı'nda Kemal Altun adlı bir sağlık memuruyla, Emine Aksu adlı bir ebe vardı.

Köylere sağlık memuru gönderilmesi 1940'lara uzanır. Köy Enstitüleri sağlık memuru mezun etmeye başlayınca, köyler de sağlık me-

muruna kavuşuyorlardı. Ebe Emine Hanım, henüz on sekiz yaşında bir genç kızdı. Köylere ebe gönderme işi yeni yeni başlamıştı. Köy kadınları diplomalı ebelere daha alışmamışlardı. Doğumlarında hükümet ebesi dedikleri resmi ebeyi çağırınların sayısı çok azdı. Ebe bir de Emine Hanım gibi küçük olunca, onu kimse gerçek ebe yerine koymuyordu. "Çocuk doğurmamış kadından ebe mi olurmuş? Böyle genç kızları doğum yapan kadınların yanına bile bırakmamalı." diyorlardı.

Pişkiadağ, tutucu bir köydü. Alevi inançlı Areyli Aşireti'nden dönerek Sünniliği seçmişlerdi. Bilindiği gibi inançlarını değiştirip, yeni bir inancı seçenler daha bağnaz olurlar. Üstüne üslük köyde bir de Nakşibendi şeyhi vardı. Tutucu olmalarının bir nedeni de oydu. Köylülerin doğumlarda Emine Hanım'ı çağırılmalarının başka bir nedeni de onu "namahrem" saymalarıydı. O tarihlerde din simsarları türban modasını daha keşfetmedikleri için, kamu görevlisi hiçbir hanım başını kapatmayı aklına dahi getiremezdi. Ebe Emine Hanım'm başı da açıktı. Bazılarına göre başı açık kadın erkekten sayıldığı için doğumlara çağırılmazlardı.

Emine Hanım, ilkbahara yakın bir gün ağlayarak bize geldi. "Ne oldu, niçin ağlıyorsun?" dedim. "Hocammla görüşeceğim." dedi. Diğer odaya gittiler. Merakla ne olduğunu öğrenmek için bekliyordum. Birkaç dakika sonra Ezo Hanım beni çağırdı. Her ikisi de yarı ağlamaklı, yarı gülmeli, ne yapmak gerektiğine karar veremedikleri ilginç bir olayla karşı karşıya olduklarını söylediler. "Neymiş sizi böyle şaşkırtan olay?" diye sordum. Ezo Hanım anlatmaya başladı. Bir taraftan anlatıyor, bir taraftan gülüyor; diğer yandan da gözlerinden durmadan yaşlar akıyordu. Emine Hanım'ın durumu da ondan farklı değildi.

Olay şu: Komşunun birisi biraz önce Emine Hanım'a gitmiş: "Bizim inek gece boyunca ağrı çekip kıvrandı durdu. Bir türlü doğum yapmıyor. Gelip ona bir bakabilir misin?" demiş. O komşunun gelini, bir ay önce doğum yaptığı halde, gelinin doğumuna Emine Hanım'ı

çağırmamışlar. Ezo Hanım: "Gitseydin belki yardımın olurdu." demiş. Ama ne mümkün. Emine Hanım çok kızgın: "Ben inekleri değil, insanları doğurtmak için eğitildim. Bu, benimle alay etmektir. Beni hayvanlara layık görüyorlar. Daha mesleğimin ilk yılında hayallerimi yıktılar." dedi. Yakınmalarını sıralayıp epeyce ağladı.

Ezo Gelin'le ben, Emine Hanım'ı teskin etmek için bir hayli çabaladık, dil döktük. "Bütün bunlar ülkemizin gerçeği; bir çok bölgemizde inek ve öküzler bebek ve gelinlerden daha değerli sayılır. Çocuk ölse, anası bir tane daha doğurur; gelin ölse, oğlu bir kız daha kaçıtır; ama ineği ya da öküzü ölse yerine yenisi nasıl alınır, diye düşünülüyor. Komşunun, bunu sana karşı özellikle yaptığını düşünme. Bu tavır kendi doğası içinde değerlidir. Gerçekten de bu böyledir. Bu insanların doğal davranışları böyle. Bunları bir yana bırakalım. Şimdi sana bir önerimiz var: Gidip o ineğin doğumuna yardımcı olamaz mısınız?" dedik. "Olabilirdim. Size söylemedim; ama onlar beni kandırdılar. Sabahleyin beni çağırırken inek için değil, evin hamile olan diğer gelininin doğumu için çağırdılar. Ben de sevinerek gittim. Öteki gelinde çağırmadıklarına pişman oldular herhalde, diye düşünüyordum. Beni doğrudan ahıra götürünce dünyalar başıma yıkıldı sandım. Hemen dönüp buraya geldim. Başka nereye gidebilirdim ki?" dedi ve yeniden başladı hıçkırarak ağlamaya.

Uzun uğraşlar sonucu Emine Hanım'ı ineğin doğumuna gitmeye razı ettik. Gece boyunca buzağılamayan zavallı hayvana kısa sürede doğum yaptırdı. Bu olay, köyde Emine Hanım'a büyük bir güven duyulmasını sağladı. Olayı öğrenen sağlık memuru Kemal Bey: "Emine Hanım, sen gelip beni o işlerden kurtardın; çok teşekkür ederim. Bundan sonra beni atlarla eşeklerin doğumuna çağırırlar." deyince hepimiz katıla katıla gülmeye başladık. Emine Hanım, ciddi bir tavırla: "Siz bana gülüyorsunuz; ama ben köy kadınlarını ziyarete gittiğimde üzerime köpeklerini salıyorlar, damlardaki karları üzerime kuruyorlar.

Amaçlan, beni köyden kaçırmak." dedi. Biraz sabırlı olmasını, bundan sonra kendisine daha çok destek olacağımızı söyleyip onu yatıştırma-ya çalıştık.

Köylüler de Emine Hanım'a alıştılar kısa sürede. Bizim de önemli katkılarımız oldu. Sorunları giderek azaldı. Biz Pişkidağ'dan ayrıldığı-mızda Ebe Hanım hala orada çalışıyordu. Ezo Hanım, Pişkidağ'da da bir yıl çalıştı. Ben, o öğretim yılında her gün Karakaya'ya gidip gel-dim. Sonunda okullar tatil oldu, Ezo Hanım yıl sonu sergisini düzen-ledi.

Biçki-dikiş kursunun yıl sonu sergisi, o öğretim yılı sonunda kö-yün okulunda açılırdı. Pişkidağ okulunun müdürü Mehmet Toprak, okulu sergi için veremeyeceğini söyledi. Çok ısrar ettim vermesi için, razı edemedim. "Okulu vermek zorundasın, devlet kendi binasında, kendi sergisini açamazsa nerede açacak? Okulu vermemekte ısrar edersen Milli Eğitim Müdürlüğüne başvurmak zorunda kalırım. Oku-lu verirler, sen zor durumda kalırsın, azar işitirsin." dedim, dinlemedi. Erzincan'a gidip durumu anlattım. Müdür Bey çok kızdı: "Deli mi bu adam, kimin malını kime vermiyor?" dedi. İlköğretim Müdürüne tele-fon ettiler. İlköğretim Müdürü Nazım Bey, bir yazı yazarak okul mü-dürüne iletmem için bana verdi.

Akşam köye dönünce, yazıyı, baldızım Aliye ile Mehmet Toprak'a gönderdim. Aliye onun öğrencisi idi. Yazıyı açıp okumuş. Aliye'ye hiçbir şey söylemeden: "Gidebilirsin." demiş. Serginin açılmasına üç gün kalmıştı. Kurs öğrencilerinin yaptıkları el işleri, sergi yerine üç günde ancak seri lebi lirdi. Zaten okulun temizlenip kuruması için en az bir gün gerekiyordu. Mehmet Bey, bizi bir haftadır uğraştırıyordu. Halbuki dersler bitmiş, okullar yaz tatiline başlamıştı. Okul binası boş duruyordu.

Sabahleyin, Mehmet Bey'in yanına gittim. Anahtarını istedim ki kurs öğrencileri temizlik yapsınlar. "Ben kimseye anahtar veremem." dedi.

Tartışmanın anlamı yoklu. Her pislği yapmayı göze aldığı belliydi. "Bu sergi, bu okulda açılacak. Sen devlet memurusun. Aklını başına topla. Devletin malını, devletin işi için vermemenin haklı gerekçesi olabilir mi? Yoksa sen kendini devletten daha güçlü mü sanıyorsun?" dedim ve yanından ayrıldım.

Mehmet Toprak, aslında sakin, terbiyeli ve fizik olarak çelimsiz bir arkadaşı. Neden böyle yaptığını anlayamıyordum. Ezo Hanım'a haber vererek Üzümlü'nün yolunu tuttum. Yol tahminen on kilometre çekiyordu. Doğruca Nahiye Müdürünün yanına gittim. Olanları ona anlattım. Beni Milli Eğitim Müdürüyle görüşürmesini rica ettim. Jandarma telefonu aracılığı ile Milli Eğitim Müdürünü buldum. Durumu kendisine anlattım. Üzümlü Nahiye Müdürünün makamından aradığımı söyledim. Müdür Bey, bana bulunduğum yerden ayrılmamamı söyledi. Nahiye Müdürü ile sohbete başladık. Aradan bir saat geçmeden Vali Bey, Nahiye Müdürünü aradı. Ona gereken emirleri vermiş. Telefonu kapattıktan sonra, Vali Bey'in söylediklerini bana aktardı: Benim telefonum üzerine, Milli Eğitim Müdürü Vali Bey'i ziyaret ederek Mehmet Toprak'ın tavrını anlatmış. Ne yapılması gerektiğini kararlaştırmışlar. Üzümlü Jandarma Karakol Komutanı bugün hemen Pişkiadağ köyüne gidecek. Yanına yeteri kadar kuvvet alacak. Gerekirse kendisine merkezden takviye kuvvet gönderilecek. Okul Müdüründen okulun anahtarı alınarak, biçki-dikiş kursu öğretmenine teslim edilecek. Okul Müdürü anahtar vermemekte direnirse, derdest edilerek karakola götürülecek. Ayrıca serginin açılışına da Vali Bey bizzat katılacak. Vali Bey, sergi zamanı okul müdürünün köyde bulundurulmasını da istemiş. Bu konuda gereken emirleri İl Jandarma Alay Komutanına vermiş.

Nahiye Müdürünün sözü bitmeden, Jandarma Karakol Komutanı asubay üstçavuş içeri girdi. O da Alay Komutanından aynı emirleri almış. Bana: "Haydi hocam, hemen Pişkiadağ'a gidiyoruz." dedi. Üst-

çavuş, üç jandarma eri, bir de ben hemen yola çıktık. Olanlara çok üzülüyordum. Sergiyi açacak uygun bir yer olsa bu işler başımıza hiç gelmeyecekti. Ancak köyde uygun bir sergi yeri bulmak olanaksızdı. Üstçavuşa: "Sakin Mehmet Bey'e onur kırıcı bir söz söylemeyin ve sert davranmayın." dedim. O da: "Ben emir aldım. Okulun anahtarını vermek istemezse, zorla elinden alıp; kendisini nezarete atacağım. Alay Komutanı, Vali Bey'in çok kızdığını söyledi. Sırf o yüzden sergiyi açmaya gelecekmış. Okul Müdürünü de görüp tanımak istiyor-muş." dedi.

Akşam ezanından biraz önce Pişkidağ'a vardık. Ben eve gittim. Üstçavuşla jandarmalar da okula gittiler. Biraz sonra anahtar bize geldi. Kurs öğrencileri evlerinde hazır bekliyordu. Ezo Hanım kızlara haber gönderdi. On beş dakika sonra herkes okulun önündeydi. Ben de elimde lüks lambasıyla oradaydım. Sağlık memuru Kemal Bey'in lüks lambasını da almıştık. Okulun önündeki arktan her zaman su akardı. Yaklaşık iki saat içerisinde, okul temizlenip pırl pırl edildi. Sabaha kadar kuruması için kapı ve pencereleri açık bırakıldı. Jandarmalar, sergi bitinceye kadar nöbet bekledi. Serginin açılmasına sadece iki gün kalmıştı. Sabah erkenden kurs öğrencilerinin yaptıkları eşyalar sergi için dizilmeye başlandı. Açılış saatine kadar serme işi ancak bitirilebildi. Zaman yetmediği için kızların yaptıkları eşyaların önemli bir kısmı serilememişti.

Serginin açılışına Vali Bey de geldi gerçekten. Ondan başka Milli Eğitim Müdürü, Müdür Yardımcısı, Kız Enstitüsü Müdüresi ve birkaç arkadaşı; Üzümlü Nahiye Müdürü ve Pişkidağlıların neredeyse yarısı sergi açılış törenine katıldılar. Sergi kurdelesini Vali Bey kesti.

Sergi gezildikten sonra bahçeye çıkıldı. Vali Bey toplanan köylülere bir konuşma yaptı: "Kızlarınız çok güzel şeyler yapmış. Öğretmenlerini kutluyorum. Sizlere de teşekkür ediyorum. Bak ne güzel, kızlarınızı kursa gönderip birçok şey öğrenmelerini sağlamışsınız."

dedi. Ezo Hanim'ı yanına çağırıldı. Öğrenci sayısını, çalışma koşullarını, kursun devletten aldığı yardımları vb. sordu, bilgi istedi. Ezo Hanim, benim beklediğimden daha rahat davranarak güzel ve net yanıtlar verdi. Vali Bey, arkasından Pişkidağ İlkokul Müdürünü yanına çağırıldı. Ondan da okul hakkında bilgiler aldı. Kaç öğrencisi olduğunu sordu: "Kırk beş." yanıtını alınca: "Bana her sınıfta kaç kız, kaç erkek öğrenci olduğunu sınıf sırasına göre açıkla." dedi. Mehmet Bey: "Deftere bakmadan söyleyemem efendim." dedi, titrek bir sesle. Vali Bey de: "Bak, hocanım kurs öğrencileri için, devletten aldığı malzemelerin hesabını metre metre, makara makara, santimine kadar ezbere verdi. Sen kırk öğrencinin hesabını bilmiyorsun." dedi.

Mehmet Bey'in bu durumuna biz de köylüler de çok üzülmüştük. Sergi, halkın iki gün daha görmesi için açık kaldı. Daha sonra eşyalar toplanarak sahiplerine, yani öğrencilere teslim edildi.

KURT AVI

Pişkidağ'daki unutulmaz anılarımdan biri de uzun kış gecelerinde kurt beklemektir. Köyün altında, Dursun İlhan'ın bir kahvesi vardı. Sözün tam anlamıyla kilit noktadaydı. Hangi taraftan gelirsiniz gelin, köyden Erzincan'a, Üzümlü'ye ve tren istasyonuna gitmek için mutlaka o kahvenin önünden geçmek zorundaydınız. Kurtlar da buna dahildi.

Dursun Bey'in bir ayağı sakattı. Uzun yıllar muhtarlık yapmış, hatırlı, hoşsohbet bir adamdı. Kahve, gündüz çay, kahve ve oyun müşterilerinin; gece de kurt bekleyenlerin hizmetindeydi. Pencerelelerinden birinin küçük cam tabakasını çıkarmış, av tüfeğinin namlusunu o aradan dışarı uzatarak camın açık kalan tarafınızda bir yastıkla kapatmıştı. Böylece hem yerinde sabitlenmiş, hem de kahveye soğuk girmesi önlenmişti. Daha doğrusu bunların hepsini Dursun Bey yapmıştı. O aynı zamanda iyi bir avcıydı.

"Kurt dumanlı havayı sever." halk deyimi gerçekten çok doğru. Soğuk bir kış günüydü, hava sisli. Saat geceyarısı geçmiş. Kahvenin lüks lambasını söndürmüş, tüfeğin başında sırayla nöbet tutuyoruz. Dursun Bey, akşam, köyde ölen bir hayvanın leşini getirip tüfek menzilineki bir yere yerleştirmiş. Kurt gelirse kurtulması olanaksız. İçeride benden başka Dursun Bey, oğlu, Kemal Bey, öğretmen arkadaşım Lütfü Bey, Şoför Mümtaz, bir de Dursun Bey'in sadık dostu olan köpeği var. Tüfeğin başında en çok Dursun Bey bekliyor. Çünkü hem deneyimli hem de en iyi nişancı. Dursun Bey'in köpeği hep yanımızda. Köpek hırladığı zaman anlıyoruz ki kurtlar yakında. O zaman Dursun Bey, köpeğe: "Sus!" diyor, azarlıyor, eliyle yat işareti yapıyor; köpek yere yatıyor. Ama yatsa da kulaklarının dikliği, dikkatli bakışları ve huzursuzluğu hiç gitmiyor. Alıştırıldığı için de içeride hiç havlamıyor.

Kurtlar gördükleri bir leşin üzerine kesinlikle hemen atılıp yemeye başlamazlar. Leşe birlikte de gelmezler. Gördükleri anla yemeye başlamaları bazen bir saatten fazla sürer. Önce etrafa dağılarak, gizlenir, uzun uzun çevreyi dinler ve gözlerler. Sonra içlerinden biri, gizlendiği yerden çıkıp yavaşça çevreyi tarayarak, leşe doğru yavaşlar. Ancak tam yanma gelmez. Geri dönerek eski yerine gider. Yine beklemeğe başlar. Bu seferki bekleme daha kısadır. İkinci defa, kurt yalnızca leşe kendisi gelir, yalnız değilse genellikle başka bir kurt gelir. Yine aynı titizlikle leşin yanına kadar yavaşlar, asla yemeye kalkışmaz. Başında birkaç saniye durur, çevreyi dinler ve gözletir. Sonra leşi yoklayarak en yakın kuytu bir yere çekip çekemeyeceğini öğrenmeye çalışır. Gücünün yeteceğini anladığı anda, ağızladığı gibi yakın bir çukura çeker. Eğer gücünün yetmeyeceğini anlarsa geri dönüp yardım getirir. Yalnız gelmişse orada yemeye başlar. Yine de parçaları kopararak kuytulara taşır, orada yer. Yerken çok dikkatlidirler, hep birlikte değil, nöbetleşerek yerler. İki çığner, bir etrafı gözler ve dinlerler.

Dünyanın her yanında bulunmaları, nesillerinin kolay kolay tükenmemesi bu çeviklik ve kurnazlıklarından olsa gerektir. Geceyanından biraz sonra, köpek huysuzlanıp havlamaya başladı. Dursun Bey, onu susturarak tüfeğin başına geçti. Biz de nefeslerimizi tutarak camlardan dışarıyı izlemeye başladık. İçeride soba dahi yakmıyorduk ki sobanın ön kapağında ara ara çıkan kıvılcımlar odada ışık yapmasın. Çünkü kıvılcımların ışıkları camlara yansyordu. Lambayı çoktan söndürmüştük. Dışarıdan fark edilmemek için camlara abanmadan, uzaktan izliyorduk. Köpek iyice huysuzlanınca Dursun Bey, oğlunu, köpeğin başına nöbetçi koydu.

Biraz sonra bir kurt gözüktü. Ağaçların arasından çıkmıştı, yukarıda anlattığım gibi yavaş yavaş leşin yanına doğru yanaşıyordu. Leşin oldukça uzak bir mesafede, birkaç saniye durup etrafı dinledi ve gözleriyle taradı. Sonra geri gitti. Biraz sonra bir yenisi geldi. Belki de ilk gelendi. Bilmemiz olanaklı değildi. Bu sefer leşin başına kadar yanaştı. Dursun Bey silahı ateşleyince, kurt yere düştü. Hepimiz dışarı fırladık. Yakın komşulardan bazıları, silah sesini duyunca gece kıyafetleriyle koşup geldiler. Kurt daha ölmemişti. Bir de baktım Şaban, elinde bıçak, kurdun arkasından bir şey kesmeye çalışıyor. "Ne yapıyorsun öyle?" dedim. "Kurdun şeyini kesiyorum." dedi. Onu ne yapacağını sordum: "Bu fırsat kaçır mı hocam? Bir insan canlı dişi kurdun şeyini üzerinde taşırsa şansı açılır. Sen şanslı insanlara: 'Adamın üzerinde sanki kurt şeyi var.' dediklerini hiç duymadın mı?" "Şey" dediği, dişi kurdun cinsel organı. Şaban'ın dediği halk deyimini duymuştum. Yalnız o geceyarısında, elbisesini giymeden, don-gömlek soğukta, bıçağı alıp gelmesine ve o işi aklına getirmesine şaşırmıştım.

Birkaç gün sonraydı, gene kurt bekliyorduk. Dursun Bey'le oğlu çok çabalamalarına rağmen köpeği yakalayıp içeri alamamışlardı. Köpek, kurtların en çok geldiği tarafta, benim evin arkasında havlayıp duruyordu. Tek kurda bile gücünün yetmesi imkansız olan orta büyüklüğü Dır köpekti. Bir ara köpeğin sesi kesildi. Dursun Bey, bu köpeği İv ün kurtlar parçalarlar, diyordu. Tüfeğin başında nöbet bekleme sı-

rası bana gelmişti. Henüz erkendi, kurtların gelmesine daha epey bir süre vardı. Köpeğin sesi kesilince kulak kabarttık, ne oluyor, diye ? Daha birbirimize bir şey söylemeye fırsat kalmadan, baktım bizim evin köşesinden çıkan yedi-sekiz kurt bir şey kovalıyorlar. Dikkatle bakınca Dursun Bey'in köpeğini kovaladıklarını anladım. Kahveye doğru koşuyordu.

Kahve ile ev arasında en çok elli altmış metre mesafe vardı. Ne yapacağımı şaşırđım. Tüfek elimde bakakaldım. Köpek, kurtulmak için kahvenin kapısına çarptı. Kapı açılmayınca, köyün içine doğru kaçmaya başladı. Bunların tümü birkaç saniye sürmüştü. Dursun Bey, tüfeği elimden alarak kahveden dışarı fırladı. Biz de onunla birlikte çıktık. Otuz kırk metre gitmeden kurtlar köpeği yakaladı. Sanki hepsi bir yumak olmuşlardı. Dursun Bey de benim gibi şaşırılmıştı. Kurtlarla köpeğin yumaklaştığı yere ateş edeceğine havaya ateş etti. Kurtlar dağıldı, biz de taşlarla, kurtlan köpekten uzaklaştırdık. Kurtlar bırakınca köpek hemen yanımıza koştu. Alıp kahveye getirdik, her tarafı kan içindeydi. Bütün vücudu kurtların dişlerinden delik deşik olmuştu. Kurtlar dişlerini batırmışlar, çekip parçalamaya zaman bulamamışlardı. Tüfek patlayınca can telaşıyla bırakıp kaçmışlardı. Köpek, kış boyunca geceleri de asla yere inmedi. Damdaki ot yığınının içinde yattı. Geceleri ara sıra köye gelen kurtlara köyün diğer köpekleri gibi, sadece havlamakla yetindi.

Serginin eşyalarını sahiplerine dağıtmıştık. Kısa bir süre sonra askere gideceğim için ev eşyalarımızı da bir kamyonu yükleyerek Üzümlü'ye, babamlara taşındık.

ASKERE GİDİYORUM

1950'lerde de bugün olduğu gibi öğretmenler zamanında askere alınmıyordu. Öğretmen azlığı nedeniyle, öğretmenlerin askere alınması sıraya konulmuştu. Sekiz yıllık öğretmen olmama karşın askerliğime ancak sıra gelmişti. Askerlik bitmeden insan kalıcı bir karar alamıyor. Bizim de her işimiz diken üzerindeydi. Yapacağımız bütün çalış-

maları, önümüzdeki yaşam biçimimizi, hepsini askerlik durumuna endeksliyorduk.

1 Temmuz 1959 sabahı Ankara'da bulunmam gerekiyordu. Ezo Hanım'ın Üzümlü'de, bizim mahallede çalışmasının iyi olacağını düşündük. Bu konuyu Milli Eğitim Müdürüne söyledim. Müdür Bey anlayış gösterdi: "Durumu Kız Enstitüsü Müdüresi ile görüş, onlar teklif ederse biz atama yaparız." dedi. Kendisi ile görüştüğüm Müdüre Hanım: "Mahalle muhtarı istekte bulunursa neden olmasın. Zaten Üzümlü'ye biçki-dikiş kursu göndermekte güçlük çekiyoruz." dedi. Mahallemizin muhtarı, aile dostumuz Ömer Kağan'la kurs işini daha önce konuşmuştuk. Kurs isteme dilekçesini kendi elimle yazarak Kız Enstitüsü Müdürlüğüne verdim. Dilekçeyi vermeden önce Nahiye Müdürü ile Belediye Başkanına da haber verdim. Ben askerken Ezo Hanım'ın babamların yanında kalmasının iyi olacağını düşünmüştüm. Yalnız kalmayacaklar, Oğuz'a daha iyi bakılacak ve Üzümlü merkezi bir yer olduğu için sıkıntı çekmeyeceklerdi.

Askere gitmeden önce, aklıma kurcalayan bir konu da çavuş çıkma korkusuydu. Daha önceki yıllarda Köy Enstitüsü çıkışlı birçok öğretmen ağabeyimiz yedeksubayhklar haksız yere ellerinden alınarak çavuş çıkarılmışlardı. Demokrat Parti iktidarları, Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlere "parya" muamelesi yapıyorlardı. Bu görüş daha sonraki yıllarda o misyondan gelen bütün sağ partilerin yönetimlerinde devam etti. Köy Enstitüsü mezunları yaşlanıp da emekli olunca baskılardan ancak kurtuldular. Beni üzen, korkutan çavuş ya da er olmak değildi. Herkes askerliğini nasıl yapmışsa ben de onurla yapardım. Beni üzen, hakkımızın bir şekilde elimizden alınarak onurumuzun kırılmasıydı. Son yıllarda çavuş yapma işi duyulmuyordu; ancak Demokrat Parti'nin gençlere, ilericilere karşı sürdürdüğü saldırılar gözümüzü korkutuyordu. Kıyım makinelerini yeniden çalıştırmayacaklarının güvencesi yoktu.

Bu düşüncelerle askere gidiyordum. 25 Haziran 1959'da Ankara'ya gittim. Kankardeşim ve sıra arkadaşım M.Ali Büklü, 1955'ten beri Ankara' da çalışıyordu. Beni Ankara Gan'nda karşıladı. Topraklık'ta, bir gecekonduda oturuyordu. Eşi, DSİ'de çalışıyordu. Onun da bir oğlu vardı.

Askerlikte de birlikte olmak için torpil aradık, bulamadık. 1 Temmuz'dan itibaren asker sayılıyorduk. Temmuzun başında, şimdi Kara Kuvvetleri Komutanlığı olan binanın karşısındaki, onun ikizi olan binada sınava girdik. O bina, o zaman Piyade Yedeksubay Okulu'ydü. Bugünkü Kara Kuvvetleri Komutanlığı binası da Gülhane Hastanesi'ydi. Sınav sonuçları yanılmıyorsam 10 ya da 12 Temmuz günü açıklandı. Ben, topçu motor ihtisas bölümüne ayrılmıştım. Büklü, istihkam olmuştu. Onun okulu İzmir Narlıdere'de; Topçu Yedeksubay Okulu, Ankara Polatlı'daydı. Ayn düştüğümüze üzüldük.

1959'da, şimdiki Kara Kuvvetleri Komutanlığı ile Genel Kurmay Başkanlığı arasında, Eskişehir yolunun iki tarafında hiç bir bina yoktu. Piyade Okulu'ndan TBMM'ye kadar olan mesafe bize çok uzak gelirdi. Yolun kıyısında tek ağaç bile yoktu. O yolu gidip gelirken Ankara'nın temmuz sıcağı beynimize geçirdi. Yedeksubay okulları içinde en kötü okulun Topçu Yedeksubay Okulu olduğu söyleniyordu. Kuralların çekildiği gün, Piyade Yedeksubay Okulu'nun doğusunda bulunan boş alanda toplandık. Her sınıfın adının yazıldığı flamalar, aralıklara ve sıra ile meydana dikilmiş; bir subay, yüksekçe bir yerden ve elindeki mikrofonla isimlerimizle birlikte sınıfımızı okuyor. İsmi okunan, sınıfının adının yazıldığı flamanın altına giderek sıraya diziliyor. Zaten her flamanın altında da bir subay bekliyor.

Topçu olanların adı okundukça bir uğultu ve gazoz şişesi eşliğinde tıraş olma gösterisi yapılıyor. Polatlı'da güya su yokmuş da herkes gazozla traş olurmuş. Bir de topçu sınıfı zor olduğu için, en çok çavuş

topçulardan çıkarmış. Ben sevinmişim, Çünkü babam da askerliğini topçu olarak yapmıştı. En büyük asker Mustafa Kemal de topçu değil miydi? Askerliğimi ellinci dönemde yaptım. Topçuların dönemi 50/16'ydı. Sınıflarımız belli olur olmaz hemen okullarımıza hareket ettik. Benden başka Köy Enstitüsü'nden sınıf arkadaşım Hüsamettin Yıldırım'la Cemal Palut da topçu olmuşlardı. Onlar motorlu top, ben de motor ihtisas bölümüne ayrılmıştım.

Doğrusu, motor ihtisasın ne olduğunu bilmiyordum. Polatlı Yedeksubay Okulu'nda altıncı bölüm, motor ihtisas bölüğüydü. Bizler topçu taburlarına motor subayı olarak yetiştirilecektik. Polatlı'ya gittiğimizde okulun su sorunu olmadığını gördük. Sular, biz okulu bitirinceye kadar bir gün bile kesilmedi. Her zaman yeteri kadar su bulabilirdik. Bizden önceki devrelerde gerçekten su sorunu varmış. Sanırım bu yalnız okulun sorunu değildi, Polatlı'nın da sorunuydu. Motor ihtisas bölümündeki yüzden fazla kişinin en az üçte ikisi üniversite ya da erkek sanat enstitülerinin motor bölümünden mezun olmuşlardı. Geri kalan üçte birinin yarısı, yani on-on iki kişi öğretmen, bir o kadar, da seçilmiş ya da korunmuş kimselerdi. Ünlü karikatürcü Semih Balcıoğlu, Galatasaray basketbol takımının o zamanki ünlü oyuncusu Ali Kazaz, kaymakam Mustafa Şevket Uğurlu ve on kadar işadamı çocuğu da bizim bölükteydiler. Biz öğretmenlerin, bizimle hiç ilgisi olmayan bu bölüğe nasıl düştüğümüzü hep merak ediyordum. Talim yerinde dinlenirken, bölüm komutanımızın yumuşaklığından cesaret alarak sordum; "Makina ve motor bölümü mezunlarından yeteri kadar eleman bulamayınca, sınavlarda yüksek puan alanlardan seçme yapmışlardır." dedi.

Polatlı Topçu ve Füze Okulu Kumandam, "Hamut Enver" namıyla ünlü Topçu Albay Ali Enver Eralp, tabur kumandanımız Topçu Yarbay Tank Güray (Sonradan Yassıda Kumandanı oldu.), bölüm kumanda-

mmız da Topçu Binbaşı Hasan Yıldızdı. İlk zamanlar biraz zorlandık. Temmuz sıcağında, sabahtan akşama kadar kızgın güneşin altında, piyade eğilimi yapmak dayanılacak gibi değildi. Terden sırlısklam oluyorduk. İki haftada haki renkli yazlık asker elbiselerimizin bambaşka renge dönüştüğünü hayretle gördüm. Benim gibi temiz, titiz olup gün aşırı yıkayanların elbiselerinin rengi ağarıp kirli beyaz oldu. Kirliliğine aldırmayanların elbiseleri ise toz-ter karışımı koyu bir renge dönüşüp adeta ustura kayışına benzedi. Bölüğümüz talime başladıktan birkaç gün sonra, talim alanında, mangalara ayrıldık. Boyumdan dolayı bizim manganın kumandanı yapıldım. Benim boyum uzun da değildir (172 cm) ama bizim manganın en uzun boylusu bendim. Keşke olmasaydım...

Talim alanında kumandan, manga başlarına o gün yapılacak hareketleri gösteriyor, biz de onları kendi mangamıza yaptırıyoruz. Mangada zayıf, çelimsiz, sarışın müzik öğretmeni meslektaşım var bir de. Bir türlü verdiğim emirleri yapmıyor. Ondan başka hiçkimse emirlerine karşı gelmiyor. Ben: "Hazır ol!" desem o rahata geçiyor, "Sağa dön!" desem sola dönüyor. "Yürü!" komutumda duruyor. Tüm manga, yapamadığım sandık önceleri. İyi niyetle, ha bire yardım etmeye çalışıyorum. Baktım ki olmuyor: "Siz biraz dinlenin, dinlenirken de bizi izleyin." dedim. Ters ters yüzüme bakarak: "Benim dinlenmeye ihtiyacım yok." dedi. "Peki niçin hareketleri yapmıyorsunuz?" diye sordum. "Ben ortaokul öğretmeniyim, bir ilkokul öğretmeninden emir alamam." demez mi! Mangadakiler gülmeye başladı. Ne yapacağımı şaşırdım. Sivil yaşamımda olsa, ilkel kafalı bu meslektaşım çok sert davranabilir, belki de döverdim. Kumandana şikayet etmeyi de içime sindiremiyordum.

O günü didişerek geçirdik. Akşam kendisini buldum. Onun kumandanı olmadığını, bu işin geçici olduğunu, boyumdan dolayı o görevin bana verildiğini, iki meslektaşın sürtüşmesinin ayıp olduğunu ve

daha bir sürü okşayıcı, gönül alıcı şeyler söyleyerek sorunu çözmeye çalıştım. Beni azarladı. "Sabah talim yerinde aynı tavrı gösterirsen, kesinlikle bin kişinin gözü önünde seni döveceğim. Kesinlikle yapacağım bunu. Şimdi git, sabaha kadar düşün, talim yerine öyle gel. Ya gidip bölük komutanına bana söylediklerini söyle, seni kumandan yap-sın ya emirlerimi yapmaya başla ya da benden temiz bir dayağı yeme-ye hazır ol!" diyerek yanından ayrıldım.

Sabah talim yerinde kumandan, manga komutanlarını çağırarak o gün yapılacak çalışmaları gösterdi. Bölük komutanımız her gün talim yerine gelmezdi. Hatta bazı günler hiç gelmezdi. Gelmediği zamanlar bizleri, bizden önceki devrelerden mezun olan yedeksubaylar eğitir-lerdi. Ama her nasılsa bu ikinci gündür bölük komutanımız bizimle birlikte talim yerine geliyordu ve hareketlerimizi kendisi gösteriyordu. Bir gün önce öğleden sonra da talim yerinden hiç ayrılmamıştı.

Hareketlerimizi öğrendikten sonra mangalarımızın başına döndük. İlk hareketi yapmak için mangayı hazırlamaya başladım. Arkadaş yi-ne dediğim hiçbir şeyi zamanında yapmıyordu. Biz, her emre göre ha-reketleri yapıp bitirdikten sonra ayrıca yapıyordu. Mangada bir türlü hareket birliğini sağlayamıyordum. Mangayı durdurarak o arkadaşına üç adım ileri çıkmasını söyledim. "Ben senin emrinle hareket etmem." dedi. O anda, bölük komutanı nereden geldiyse birden karşımıza çık-tı. Arkadaşa komut vererek beş adım ileri çıkardı. Çok yüksek sesle bağırdığı için bütün diğer bölükler de kulak kesildi. "Niçin verilen emirleri yerine getirmiyorsun!" diye bağırdı. Arkadaş cevap veremedi. Kumandan beni çağırdı. "Nedir mesele?" diye sordu. İki gündür olup bileni anlattım. Akşam konuştuklarımızı da eksiksiz aklardım komuta-na. İkimize birden: "Burası sivil hayat değil, asker ocağı. Burada rüt-beler sivil yaşamdaki gibi dağıtılmaz. Kumandanın emri yanlış da ol-sa tartışılmaz, yapılır. Emirlerini yaptırılmayan kumandan, kumandan-

lık yapamaz. Emirlerle uymayan ast, sonuçlarına katlanır." dedi. Arkadaşa: "Sen bekle." diyerek, bana döndü: "Marş marş, karşıki taş yığını." dedi. Koşmaya başladım. Tahminen üç yüz metre vardı. Beş altı kez yat-kalk yaptırdı. Ellerim dikenlerle doldu. Dönüp geri gelince: "Şimdi bunun cezasını da sen vereceksin, senin cezanın en az dört katı olacak." dedi.

Diğer bölükleri de dinlenmeye geçirerek olayı izlemelerini söyledi. Bir taraftan sık sık nefes alıp verirken, bir taraftan da arkadaşı koşturacağım hedefi saptamaya çalışıyordum. Kumandan hedefi göstererek: "Bak, hedef karşı tepe, ver bakayım komutunu." dedi. Bulduğumuz yerle tepe arasında kuru bir dere vardı. Mesafe bir kilometreden fazlaydı. Dereye kadar iniş, dereden sonrası yoktu. Yöre askeri bölge olduğu için hayvan girmiyordu. Bahar geldiğinde çeşitli otlar, dikenler bütün araziye kaplar, mayısın sonundan itibaren de kururdu. İşte otlar kurduktan sonra içinden geçmek zorlaşırdı. Bizim dik kafalı emir dinlemeyen öğretmen arkadaşı yanıma çağırdım. Kuzu kuzu geldi. Hedefi söyleyip komutu verdim. Koşmaya başladı. Kumandan: "Dereden sonra sesini zor duyar, onun için dereye kadar on defa yat-kalk yaptır." diye emir verdi. Ben de emri yerine getirdim. Oradaki bütün arkadaşlar da koşan arkadaşı izliyorlardı.

Bölüğümüzde sanat enstitüsü mezunu, İsmail adlı Eskişehirli bir arkadaşımız vardı. Bir süre Almanya'da kaldığı için herkes ona "Almanyalı İsmail" derdi. İlginç bir gençti. Almanca ve İngilizce bilirdi. Herkesle dalga geçmeyi severdi. Seyredenler arasında Almanyalı da vardı. Bölük komutanına: "Kumandanım, ben o koşan salağın yerinde olsam, bir iki yatıp kalktıktan sonra bir daha yatmam. Hedefe kadar gider, dönerim." dedi. Binbaşı: "Gel bakayım." dedi. Koşan arkadaştan daha yakın bir hedefi göstererek "marş marş" komutunu verdi. Almanyalı dereye aşağı koşmaya başladı. Birkaç yat-kalktan sonra dere yatağına yaklaşınca son kez yattı, kalkmadı. Binbaşı defalarca kalk ko-

mutu verdi. Bağırды, düdüк çaldı, Almanyalıdan ses yok. Bu arada bizim arkadaş da geri dönüp gelmişti.

Binbaşı, Almanyalının yanına iki arkadaş gönderdi. Arkadaşlar yanına biraz yaklaşınca el kol hareketi yapmaya başladı. Talimgahtaki herkes Almanyalıyı izliyordu. Biraz sonra yanına giden arkadaşlarla geri geldi. Binbaşının karşısına gelince daha o bir şey sormadan konuşmaya başladı: "Binbaşım, yat emrinden sonra bir daha kalk komutu vermeyince, bir saattir o eşek kengeri dikenlerinin içerisinde, vereceğiniz kalk komutunu bekliyordum. Sağolunuz, iyi ki arkadaşları gönderdiniz. Yoksa orada daha çok beklerdim." Binbaşı dahil hepimiz kahkahayı bastık. Binbaşı: "Peki çalınan düdüкlerin sesini duymadın mı?" dedi. "Ben onu benden önce giden arkadaşla çaluyorsunuz sandım. Onun yeri uzak olduğu için sesinizi duyamaz, diye düşünmüştüm. Onun için de kalkma gereği duymadım." dedi. O günden sonra, müzik öğretmeni arkadaşım verilen emirlere -istemeyerek de olsa- hep uydu.

Almanyalı İsmail'in bir olayını daha anlatmadan geçemeyeceğim: Piyade eğitimlerimiz bitti. Yeminimizi ettik. İlk defa garnizon dışı iznine çıkacaktık. Daha önceden izine çıkacaklardan fotoğrafla birlikte kimlik bilgileri istenmişti. O bilgi ve fotoğrafla, izin belgelerimiz hazırlanacaktı. Görevliler dışında hemen herkes izne çıkmak istiyordu. Harici elbiselerimiz henüz verilmediğinden; dahili elbiselerimizle izine çıkacaktık. Bize elbiselerimizin yıkanıp temizlenmesi, ayakkabılarımızın boyanması ve kuralına göre saçlarımızın kesilmesi talimatı verilmişti. Bunları tam olarak yapmayanlar garnizon dışına bırakılmıyacaktı.

Yedeksubay öğrencilerinin büyük bölümü Ankara'ya gidecekti. Pazar günü akşamı Polatlı'da olmamız gerekiyordu. Pazar akşamı, bizi Ankara'dan getiren özel bir tren vardı. Kaçak da olsa Eskişehir gibi memleketi yakın olanlar evlerine gidebiliyorlardı. Ancak pazar akşamı en geç saat 22.00'de okulda olmak şarttı.

Bir cumartesi sabah içtimasında, izin belgelerimizi alarak izine ayrılmak için toplanmıştık. Bölük komutanımız Topçu Binbaşı Hasan Yıldız, elinde izin belgeleri, bölüğün karşısına geçti: "Adlarını okuduklarını gelip izin belgelerini alarak yanımda sıra olacaklar." dedi. Adı okunan, komutanın yanına gidiyordu. Komutan yanına giden kişiyi baştan ayağa kadar gözden geçiriyor, kurallara uygun şekilde hazırlanmışsa izin kağıdını veriyor, değilse: "Sen yerine geç." diyordu. Sıra Almanyalı İsmail'e geldi. İsmi okunan Almanyalı, komutanın yanına gitti. Selam verip hazırolda beklemeye başladı. Komutan, İsmail'in yüzüne bakıp: "Sana izin yok, izin belgeni iptal ettim, yerine geç." dedi. Almanyalı da yerine döndü.

İzin kağıdı dağıtma işi bitmiş, sıra, komutanın izine gidecek öğrencilere söyleyeceklerine gelmişti. Almanyalı, bölükten bir adım ileri çıkarak: "Komutanım, bir maruzatım var." dedi. Binbaşı: "Söyle bakalım." dedi. Hepimiz pür dikkat, Almanyalının söyleyeceklerini bekliyorduk. Almanyalı, izine ayrılacak biz öğrencilere doğru parmağını uzatarak: "Komutanım, benim gibi yakışıklı, çakı gibi bir genci burada bırakarak, bu salakları koskoca Topçu Yedek Subay Okulu'nu temsilen Ankara'ya gönderiyorsunuz; hiç yakışır mı? Bunu arz etmek istemişim." deyince çok güldük. Komutanımız da güldü. Sonra da Almanyalıya: "Sana gelecek hafta da izin yok." dedi. Almanyalı, o hafta cezayı dinlemedi, kaçak olarak Eskişehir'e gitti. İkinci hafta da kaçmaması için cumartesi ve pazar günleri hapisshaneye konuldu. Binbaşı, önceki kaçışını zamanında haber vermeyen bölük kıdemlisini de İsmail'in başına nöbetçi koydu.

İsmail, bizimle birlikte asteğmen oldu. Kurada, İstanbul Avcılar'ı çekti. Kısa bir aradan sonra rütbelerini alarak çavuş yapmışlar. Sonra da Erzurum'a göndermişler. Ben terhis olunca, Tercan'ın Kargın köyüne atandım (Bunu ileride yazacağım). Kargın istasyonundan Erzincan'a gitmek için trene bindiğim bir gün karşıma "Almanyalı" çıkma-

sın mı? "Sen buralarda ne arıyorsun, daha terhis olmadın mı?" dedim. "Oğlum, biz vatansever insanlarız, üç-beş ayda terhis olur muyuz; başlamışken birkaç yıl yapalım dedik." diye yanıtladı. İsmail, bana kısaca nasıl çavuş yapıldığını da anlattı: "Zaten okuldayken bekliyordum. Almanya'da yediğim haltların bilgileri ellerine geçmediği için beni subay yaptılar. Bilgiler kendilerine ulaştınca da geri aldılar. Hepsi bu kadar basit. Şimdi her şey bitti. Yaşama yeniden başlayacağım." dedi.

1959'da, aralık ayı sonunda kuralarımızı çektik. I.Ordu, II. Kolordu, IV. Tümen Topçu Kumandanlığı, XIV. Topçu Taburu'nu çekmiştim. Taburumuz, Edirne'nin Keşan ilçesindeydi. Ocak ayının başında birliğimizde olmamız gerekiyordu. Arada bir hafta boşluk vardı, onu Erzincan'da geçirecektim. Kuradan sonra Polatlı'dan ayrıldım. Birlikte, yedeksubay olarak 23 kişiydik. En yaşlıları ve tek öğretmen bendim. Yaşım yirmi yedi olmuştu. Topçu taburu, Keşan'dan yaklaşık dört-beş kilometre batıda, Gelibolu-Çanakkale-İstanbul karayolunun bir kilometre kadar yakınındaydı. Makilikler içerisinde konuşlandırılmıştı.

14. Topçu Taburu'na geldikten birkaç gün sonra tabur komutanımız topçu kıdemli binbaşı Galip Enüştekin, yedeksubayları toplayarak görevlendirildiğimiz birimleri söyledi. Topçu sınıfında, piyadede olduğu gibi bölük sistemi yoktur. Batarya sistemi vardır. O tarihlerde, barış zamanında dört topu olan birliğe "batarya" denirdi. Taburumuz dörder toplu üç batarya, karargah ve servis birliğinden oluşuyordu. Pilotu yüzbaşı olan pervaneli bir uçağımız da vardı. Pilot ve uçak daha çok Gelibolu'da dururdu. Gerektiği zamanlarda tabura gelirdi. Uçağın inebileceği küçük, basit bir de havaalanı vardı taburun.

Servis Birliği'ne verilmiştim. Tabur komutanı beni çağırarak: "Seni özel olarak servis birliğine verdim. Sekiz, yıl okul müdürlüğü ve öğretmenlik yapmışsın. Deneyimin var, sorumluluk almayı, taşımayı bilirsin. Yaşın uygun. Diğerleri henüz genç, daha çocuk sayılırlar. Muvazzaf subayımız olmadığından, yıllardan beridir servis birliğinin kumandanlığını yedeksubaylar yapar. Birliğin başındaki yedeksubay yakında terhis olacak. Onun görevini sen devralacaksın. Ona göre kendini geliştir, görevlerini öğren. Servis birliğinin görevi ağırdır. Taburun bütün hizmetlerini servis birliği yapar. Bu sorumluluklara göre davranacağını ve üstesinden geleceğini biliyorum. Sana başarılar dilerim." dedi.

Servis birliğinin görevi hem çok fazla hem de ağırdı. Taburun mutfağı, kantini, gazinosu, su motoru, benzinliği ve cephaneliğinden biz sorumluyduk. Araç bakım kademesi, levazım işleri, hepsi servis birliğine bağlıydı. Ayrıca bizim aynı birinci, ikinci ve üçüncü bataryalar gibi dört adet de yüzbeşlik topumuz vardı. Saydığım bütün bu malzemelerle birlikte binaların, motorlu araçların, telsiz vb. malzemelerin de tümü Servis Birliği Kumandanının zimmetinde bulunuyordu.

Dağ gibi büyük bir yükün altına girdiğimi hissediyordum. Üstelik, ilgi ve bilgimin olmadığı bir işti. Hiçbir şeyden yılmadan, dört elle işime sarıldım. Birliđin kumandanı Cahit adlı, Kasımpaşalı bir yedeksubay teğmendiydi. Gerçekten de tam Kasımpaşalıydı. Kalender, oldukça abartılı konuşan, biraz da vurdumduyfnaz bir arkadaştı. Birliğe gittiğim andan itibaren: "Oh be, anamdan yeni doğmuşa döndüm. Binbaşı iyi ki seni Servis Birliđine verdi. Bu saatten sonra artık hiçbir şeye karışmayacağım. Her şey senin, ne yaparsan yap. Zaten ben yakında gidiyorum. Seni bize vermeseydi ben bu çoluk çocukla ne yapardım." dedi. Cahit'in yaşı da benim kádardı. Konuşmasında biraz kekemelik vardı. Onun kadar belli olmasa da benim konuşmamda da biraz pepelik vardır. Bu da birlik servisinin şanslıydı herhalde.

Askerdeyken, ÷lkemizin çeşitli yerlerinden askere gelen gençlerden ilginç şeyler öğrendim. Ülkeyi daha iyi tanıdım. Polatlı'daki Topçu ve Füze Okulunda teorik derslerimize giren çeşitli rütbelerdeki subay öğretmenlerimizden, bir öğretmen olarak inanılmaz öğretmenlik dersleri aldım. Taburdaki diğer batarya kumandanları muvazzaf subaydı. Bunlardan birisinin rütbesi binbaşı, birisi yüzbaşı bir tanesi de üstteğmendi. Yedeksubay olduğum halde, birlik komutanı olduğumdan dolayı beni hiç ayırmazlar, kendileriyle eşit tutarlardı.

Servis Birliğinde, benim emrinde çalışan ilginç yedeksubaylar ve erler vardı. Bunlardan en ilginç, tiyatro ve sinema sanatçısı Mete İnsele'di. Yaptığı komikliklerle bizi gülmekten kırıp geçirirdi. Mete ile TÖB-DER Genel Başkanlığım sırasında sık sık karşılaşırdık. Birkaç kez de onun doğada film çekimlerine rasgelmişim. Ankara'ya, turneye geldiklerinde eşimle bana yer ayırır, bizi oyuna davet ederdi. Bana o zaman da "teğmenim" derdi. Mete'yi erken yaşta kaybettik, toprağı bol olsun.

Taburda İmam Hatip Lisesi mezunu dürüst, çalışkan, çağdaş düşünceli, Şevket İkinci adlı bir asteğmen daha tanıdım. Şevket, askeren lise farklarını verdi. Üniversite okuyarak valiliğe kadar yükseldi. Kaymakamlık yaptığı zamanlar, Ankara'ya geldiğinde uğrardı, sohbet ederdik. Vali olunca yanıma gelmez oldu artık.

1960 kışında, üniversitelerdeki öğrenci olayları iyice çoğaldı. İstanbul ve Ankara'daki üniversite öğrencileri, birbirleriyle yarışarcasına eylemler yapıyorlardı. Demokrat Parti yönetimi, kötü davranışlarıyla öğrencileri adeta tahrik ediyordu. TBMM'de tahkikat komisyonu kurularak, başta İsmet İnönü'nün başkanlığındaki Cumhuriyet Halk Partisi

olmak üzere kendilerine muhalefet eden bütün siyasi partileri kapatmak istiyorlardı. İsmet İnönü'ye ceza vererek, TBMM'ye girmesini yasakladılar. İnönü, tarihi bir konuşma yapıp: "Bu yolda devam ederseniz, sizi ben bile kurtaramam." demiş ve meclisten ayrılmıştı.

Cezaevleri, aydınlar ve öğrencilerle doluyordu. Günlük muhalif gazetelerin sayfalarının bir bölümü -sansüre uğradığından- beyaz (boş) olarak çıkıyordu. Çoğunlukla ünlü gazetecilerin yattığı Ulucanlar'daki Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nin adı, basında "Ankara Hilton" olarak anılıyordu. Menderes, "Vatan Cephesi" diye bir cephe (!) oluşturmuştu. Kendi partilerinden olanlara vatansever, onlara muhalif olanlara vatan haini gözüyle bakıyorlardı. Her gün, binlerce kişinin vatan cephesine geçtiği radyolardan ilan edilirdi. İşin yalan ve gayri ciddi olduğu o kadar açıktı ki; hergün vatan cephesine geçtiği ilan edilen birçok kişinin ölmüş olduğu herkes tarafından biliniyordu çünkü.

Ülkemizin birçok yerinde halk; kahvehanelerini, camilerini, alışveriş yaptıkları dükkanlarını; hatta bindikleri otobüsleri bile ayırmıştı. Karşı partililer, birbirlerinin çocuklarının evlenmesine de hoşgörüle bakmıyorlardı. Ayrımcılık o boyutlara vardı ki; Demokrat Parti'ye seçimlerde oy vermeyen yörelere devlet yatırımları iyice kısıldı. Vatandaşların verdikleri vergiler, kendilerine karşı baskı aracı olarak kullanılmaya başlandı. .

Kırşehirliilerin Demokrat Parti'ye oy vermemeleri nedeniyle, Kırşehir, il statüsü lağvediklerek, ilçe yapıldı. Eğer Demokrat Parti bir dönem daha yönetimde kalsaydı kimbilir kaç il ilçe, kaç ilçe bucak yapılacaktı. Adnan Menderes, TBMM'de kendi gurubunda, milletvekillerine: "Siz isterseniz hilafeti bile getirirsiniz." diyerek, çoğunluk tahakkümünün tipik örneğini sergilemişti. Devrin Cumhurbaşkanı Celal Bayar da DP iktidarına karşı gösteri yapan gençlerin "tenkil" edilerek, gösterilerin durdurulmasını istemişti.

1960 baharında gençlik olaylarının boyutları büyümüştü. Birçok yerde öğrenci gösterilerine işçiler, köylüler ve bazı demokratik kuruluşlar da katılmaya başlamıştı. Basın olayları yazamadığı için, "fısıltı gazetesi" alabildiğine gelişmişti. Öğrenci olaylarında, onlarca gencin öldürüldüğü söyleniyordu. Bazen bu rakamlar yüzlere çıkarılıyordu. Nisan ve mayıs aylarında olaylar Ankara ve İstanbul'da iyice yoğunlaştı. Bu illerimizde sıkıyönetim ilan edilerek, geniş şekilde tutuklamalar başladı. Olayları ne gazetelerden ne de radyolardan öğrenebiliyorduk.-Çünkü bu yayınlara sansür uygulanıyordu. Zaten o tarihlerde televizyon yoktu. Radyo olarak devlet radyosundan başka radyo da yoktu. Devlet radyosunun, başbakan ve bakanların gezilerinden başka en geniş şekilde verdiği tek haber, Vatan Cephesi'ne geçenlerin listesiydi. Biz, küçük rütbeli subayların büyük çoğunluğu yabancı dil bilmediğimiz için yabancı radyoları da dinleyemiyorduk.

Bir gün, karargahta görevli Erol adındaki yedekteğmen: "Akşam bize gelirsiniz, Türkçe yayın yapan bir radyodan size, ülkemizde olup bitenleri dinletebilirim." dedi. Akşamın gelmesini iple çektik. Erol Teğmen'in evine yalnız gittim. Üçüncü batarya kumandanı Üsteğmen Kamuran Bey'i orada görünce biraz şaşırđım ve duraksadım. Erol, 49. dönemdi. Ankara'da, İş Bankası'nda çalışırken askere gelmiş; benden bir devre önce olduğu için teğmen olmuştu. Ben daha asteğmendim. Rütbe yüzünden bir kez tartıştığımız için, Erol'la aramız biraz limoni idi. Kamuran Üsteğmen'i görünce şüphelendim. Yoksa bana tuzak mı kuruyorlar, diye düşündüm. Kamuran Bey çok zeki, bilgili ve iyi bir subaydı. Ancak, dikbaşlıydı. Epeyce de içerdi. Arkadaşları yüzbaşı olduğu halde, o terfi edememişti. Beni görünce, çekindiğimi sezmiş olacak ki: "Gel Ali, çekinme, biz bizyiz." dedi.

O akşam, Kamuran Üsteğmen'den, ordudaki ihtilal grupları hakkında bilgi aldım. "Göreceksiniz, kısa bir süre sonra Demokrat Parti yönetimi yıkılacak. Kardeş kanı dökerek ülke yönetilmez. Bunlar dök-

tükleri kanda boğulacaklar." dedi. Biraz sonra: "Vakit geldi." diyerek bir radyo buldu Erol. Sesi biraz gidip geliyordu ama, konuşmalar anlaşılıyordu. Spiker çok heyecanlıydı: "Dikkat dikkat, burası Bizim Radyo." diye anons yapıyordu. İlk kez böyle bir radyo duyuyordum. Dikkatle, heyecanla radyoyu dinlemeye başladık. Ben de iyice korkmaya başlamıştım. Radyoyu, ihtilal yapacak subayların kurduğunu sanmıştım. Hiçbir çalışmalarından haberim olmadan, kendimi ihtilal yapanların ortasında bulunduğumu sanıyordum. Spiker konuştuğuca yanıldığımı anladım çok geçmeden. Radyo, Türkiye Komünist Partisi'nin radyosuydu. Türkiye'deki olayları veriyordu. Onun verdiği haberleri, gazetelerin hiçbirinde okuyamıyorduk. Kimse olayların gerçek yüzünü yazmaya cesaret edemiyordu.

Bizim Radyo'nun yayını bitince BBC yi dinlemeye başladık. BBC'nin haberleri daha inandırıcıydı. O akşam, her iki radyoda da Ankara'da, Kara Harp Okulu öğrencilerinin Kızılay'a yürüdüklerini öğrendik. Bu haberi duyan Üsteğmen Kamuran: "İşte, daha yeni ok yaydın çıktı. Onu bir daha geriye döndüremezsiniz." dedi.

Sonraki günlerde de bazı akşamlar hep Erol'un evinde toplanır olduk. Üçümüzden başka kimseye haber vermiyorduk. Tabura gidince bu konuda tek söz bile etmiyorduk. Kamuran Üsteğmen evliydi. Ben, adları Sabri ve Muammer olan iki asteğmen arkadaşımın aynı evi paylaşıyordum. Bu nedenle, evinde yalnız oturan arkadaşımız Erol'un evinde buluşmayı tercih ediyorduk. Olan bitenlerden ev arkadaşlarıma bile söz etmiyordum.

Mayıs ayının ortalarında durum iyice gerginleşmişti. Özellikle Ankara ve İstanbul'daki öğrenci olayları "kanlı" biter olmuştu. Taburdaki bütün subaylar gergin bir bekleyiş içindeydiler. Çoğunlukla akşamları gittiğimiz ordu evinde de sanki akşam-sabah bir şeyler olacakmış gibiydi. Subaylarda değişik bir hava seziliyordu. Diğardaki tanıdıklarımız, halktan değişik kişiler de bize sık sık: "Bir şeyler olacağını duyu-

yoruz, doğru mu? Eğer bir şeyler olacaksa, bu kadar kardeş kanı dökülmesi neden?" diye yakınıyorlardı.

Bu son yıllarda yere göğe sığdırılmayan, "evliya" mertebesine çıkarılıp Türkiye Cumhuriyeti'nin bütçesinden büyük paralar harcanarak görkemli bir mezarı bile yapılan ve böylece kutsallaştırılmak istenen Menderes'in, ülkeyi getirdiği durum işte böylesine içler açışıydı. 27 Mayıs 1960 sabahı saat beşte dış kapım çalındı. Hizmet erim Binali Tunç, odamın kapısını çalarak: "Komutanım, taburdan gelmişler!" dedi. Zaten yataktan kalkmıştım. Hemen dışarı çıktım. Nail Çavuşla birlikte bir er, elime bir zarf vererek: "Komutanım, servis beş otuzda." diyerek uzaklaştılar. Evim; iki oda, büyükçe bir aralık, mutfak ve banyodan ibaretti. Tuvaleti dışarıdaydı. Odalardan birinde ben, diğerinde de subay arkadaşlarım Ödemişli Sabri ile Bursalı Muammer yatıyordu. Hizmet erimiz Binali, aralıkta yatardı.

Konuşmalarımıza diğer arkadaşlarım da uyandılar. Onlara durumu anlattım. Hemen hazırlanıp evden çıktık. Servise bindiğimizde henüz saat beş buçuk olmamıştı. Sokaklarda biz askerlerden başka kimse yoktu. Servis aracımız üzeri branda ile kaplı bir cemseydi. Serviste herkesin sevinci gözlerinden okunuyordu; ama kimse ağzını açıp bir şey söyleyemiyordu. Servise en son, ikinci batarya komutanı Binbaşı Ali Tosun bindi. Herkes ona "Tosun Binbaşı" derdi. Tosun Binbaşı, gençliğinde ordu takımında boks yapmış, derecesi olan, irice bir subaydı. Her şeyi açık açık konuşmaktan çekinmezdi. Halk yanını atamamıştı. Belki de bunu isteyerek yapıyordu. Servise binince şöyle hepimizin üzerinde gözlerini dolaştırdı: "Ne susuyorsunuz sığır gibi, konuşsanıza! Yoksa Menderes'in gittiğine hala inanmıyor musunuz?" dedi. Servisteki en kıdemli subay olduğu için o, konuşmayı başlatmadan doğal olarak kimse konuşamıyordu. Tabura varıncaya kadar herkes aklına geleni söyledi. Bundan sonra neler olabileceği hakkında görüşlerini açıklayanlar oldu. Birinci batarya komutanı Yüzbaşı Hüseyin

Bey: "Dereyi görmeden paçaları sıvamayın, hele biraz bekleyin." dedi. Üsteğmen Kamuran Bey, Hüseyin Bey'e dönerek: "Yoksa Mendere's'in geri gelebileceğini mi düşünüyorsunuz yüzbaşım?" dedi. O da: "Tabii ki öyle bir şeyin olamayacağı belli. Ama, örneğin hareketin başı belli değil. Onu beklemek gerekir." diye yanıtladı.

Tosun Binbaş'ının, yanından hiç eksik etmediği, transistorlu bir radyosu vardı. O tip radyolar yeni çıktığı için çok az kişide bulunurdu. O, bir kulağı bizde, bir kulağı radyoda, ara ara elini kaldırıp susuşareti yapıyordu. Önemli gördüğü şeyleri de bize anlatıyordu. Tabura indiğimizde saat daha altı olmamıştı. Nizamiye kapısında servisi karşılayan nöbetçi subayı, tabur komutanının, makamında bizi beklediğini söyledi. Hepimiz kumandanın odasına gittik. Kumandan, bir grup subayın yönetime el koyduğunu, bu subaylar arasında bizim bağlı olduğumuz Birinci Ordu Kumandanı Orgeneral Fahri Özdilek'in de bulunduğunu; hareketin kumandanının, muhtemelen izinde bulunan Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel'in olacağını anlaşıldığını söyledi. "Henüz size söyleyebileceğim kesin bilgiler gelmedi. Herkes görevini basma dönsün. Tüm izinler kaldırılmıştır. Hiçbir subay, garnizon dışına çıkmayacaktır. Yeni bilgiler aldıkça sizlere haber verilecektir. Toplantı bitmiştir." dedi.

Tabur komutanının yanından ayrılarak birliklerimizin başına döndük. Öğle üzeri, yakınımızda bulunan piyade alayından bir binbaş geldi. Bizim tabur komutanıyla bir süre görüştüler. O gittikten sonra, tabur komutanı yalnız muazzaf subaylarla toplantı yaptı. Toplantının bitiminde beni çağırdı. Diğer bataryalardan da er olarak yirmi kişilik bir takım oluşturmamı, ayrıca Makinist Assubay Şükrü'yü de yanıma alarak, sabaha hazır olmamızı söyledi. Ertesi gün, piyadeden gelecek bir subayın emrinde Enez ilçesine hareket edeceğimizi anlatarak: "Hadi, git hazırlığını yap. Diğer batarya kumandanlarına gereken emirleri verdim. Sana, istediğin erleri verecekler." dedi.

Öğleden sonra gidecek birliği hazırladım. Sabah saat dokuzda, piyade alayından gelen binbaşı ile Enez ilçesine gittik. Binbaşı, kaymakamla görüşerek, görevi devraldı. Kaymakam, makamında bir koltukta oturacak, vatandaşın işi aksamadan devam edecek. İmza yetkisi "askeri kaymakam"ın olacak. Yeni bir emre kadar göreve devam edilecek.

İkindiden önce, binbaşı beni yanına çağırdı. Zaten, kaymakamlıkta başka bir odada otuyordum. "Benim başka yerlerde de yapılacak işlerim var. Görevimi sen devralacaksın. Kaymakam Bey nasıl olsa yapılacak işleri biliyor." diyerek ayrıldı. Götürdüğüm birlik, Enez Jandarma Birliği'nde, Assubay Şükrü'nün komutasında hazır bekliyordu. Binbaşı diğer yerdeki işleri bitirene kadar, kısa bir süre Enez' de kaldım. Yeni bir binbaşı gelince birliğimi de alarak taburumuza döndüm.

Bir gün sonra tabur komutanı beni tekrar çağırdı. "Ali, Enez'e birlikte gittiğiniz binbaşı seni çok beğenmiş. Yeni bir göreve çağırıyor." dedi. "Ne görevi efendim?" dedim. "Bu yakın yerde bir görev. Keşan Postanesi'nde, binbaşıya yardım edeceksin." "Başüstüne komutanım." dedim. Belli ki bir süre de Keşan PTT Müdürlüğü'nde çalışmam gerekecekti.

Gerçekten, bir aya yakın bir süre, binbaşı Keşan PTT Müdürü; ben de yardımcı olarak çalıştık. Trakya'da birçok ilçe ve beldede şenlikler, festivaller ve panayır yapılar. 27 Mayıs'tan sonra bu toplantılara görevli olarak katılan bütün subaylar, omuzlara alınarak tezahürat yapılırdı. Halk, Demokrat Parti baskısından kurtulmanın sevincini, coşkusunu aylarca canlı tuttu. Taburda çok ağır bir sorumluluk altındaydım. Hem de bilmediğim, yabancı ve acemisi olduğum konularda; ama hiç yılmadım. Kelimenin tam anlamıyla, gece gündüz demeden çalıştım. Hiçbir işimi bir gün sonraya bırakmadım. Motor subayı olduğum ve emrimde her büyüklükte birçok araba bulunduğu için, şoförlüğü de öğrendim. Geleceği iyi hesap edemediğimden, kumanda-

nım dediği hakle ehliyet almayı akıl edemedim. Ehliyetimi terhis olmandan on beş yıl sonra, arabam olduğu zaman aldım. Motor subayyken ileride arabam olabileceğini hiç düşünmemiştim ki.

Terhis günlerimiz yaklaştıkça, öğretmen yedeksubayların erken terhis edilebilecekleri konuşuluyordu. Ben bu söylentilere pek inanmıyordum. Hapisaneye her düşen nasıl ki af hayaliyle yaşarsa; her askere gelen de erken terhis hayaliyle yaşar; bunu biliyordum. Ama bu seferki hayal değil gerçek oldu. Okullar kapalı kalmasın diye öğretmen yedeksubaylar, ekim başından başlamak üzere ,üç ay izinli sayılarak terhis edileceklerdi.

Askerliğimi kazasız belasız, yüz akyıla tamamladım. Özlük haklarımız birliğimizde kalmak koşuluyla, 1 Ekim 1960 tarihinde terhis olduk. Teskerelerimiz aralık ayının sonunda doldurularak, kendi askerlik şubelerimize gönderilecekti.

YENİDEN TERCAN; YENİ BİR KÖY: KARGIN

Yıllık iznimi ağustos ayında kullanmıştım. İzin sırasında, ben askere gittikten sonra Milli Eğitim Müdürlüğüne atanan ve biçki-dikiş kurslarına bakan müdür yardımcısıyla görüşmüştüm. Bana, Ezo Hanım'ı Erzincan'a yakın, merkez köylerden birine atayacağını sözünü vermişti. Ben de için rahat olarak birliğime dönmüştüm.

Eylül ayının ortalarında Ezo Hanım'dan gelen mektupta, verdikleri sözde durmadıklarını; kendisini Tercan'ın Kargin köyüne verdiklerini ve 20 Eylül'de giderek, göreve başlayacağını yazıyordu. Ayrıca, erken geleceğimi bildiği için köyün uzak olmasının kendisini üzmediğini de ekliyordu. Devir-teslim işleri birkaç günümü aldı. Devir işini benden sonraki devreden Asteğmen Metin Ögütal'a yaptım. Ekimin ilk haftasıydı; Erzincan'da hiç durmadan, trenle, doğruca Kargin İstasyonu'nda indim.

Kargın; yörenin en tutucu, aynı zamanda en zengin köyüydü. Erzincan'a doksan, Tercan'a da yirmi beş kilometre uzaklıktaydı. Arazisi düz ve oldukça verimliydi. E 23 karayoluyla doğuya giden demiryolunun arasında bulunuyordu. Karasu Irmağı da demiryoluna paralel akıyordu. Kargın'da o yörede bulunan diğer köyler gibi geçmişte Ermeni köyüymüş. Türkler daha sonra gelip yerleşmişler. Bilinen tarihi nedenlerle Ermeniler köyü terkedince köy, Türklere kalmış. Köyün kadastro (tapu) işleri yapılırken, açık göz Karginlılar, giden Ermenilerin arzilerine sahip olmak için gidenlerin kimine amcamdı, kimine dayımdı, kimine dedemdi, kardeşimdi diyerek tapuları üzerlerine geçirmişler. Kargın'da arazisi olmayan yoksul bir tek aile yoktu. Bu bilgileri, Karginlıların kendilerinden ve civar köylerin yaşlılarından öğrendim. Kargın'ın sosyal yapısını dokuz-on yıl önce, Asdokomun'da çalıştığım tarihten beri biliyordum. Okulu sevmedikleri, gelen öğretmenileri kacırdıkları yaygın olarak söyleniyordu.

Köye geldiğimde okul açılmamıştı (öğretmen olmadığı için). Okul binası harabeydi. Köyün başıboş sığırları ve eşekleri bu harabede yatıyordu. Sıralar bir odada üst üste istif edilmiş, yarısı da kınlanmıştı. Ezo Hanım, öğretmen-lojmanının bir odasına (kırık camlan takılarak) yerleştirilmişti. Odayı, kursa gelen kızlardan birinin babası olan Hasan Amca onarmıştı. Kurs yeri olarak da lojmanın salonu kullanılıyordu. Askerdeyken, terhis olmadan birkaç ay önce, Erzincan Valiliğine dilekçe göndererek atanmamın eşimin atanacağı yere yapılmasını istemiştim. Erken terhis işi kesinleşince, beni beklemeden tayinimizi yapmışlar. Ben gidince Kargın'ı istemeyeceğimi hesap etmişler. Kargın'a tayin isteyen tek öğretmen olacağına kimse inanmaz. Ben de gönüllü olarak Kargın'ı istemezdim. Milli Eğitim Müdürlüğü, yokluğumdan yararlanarak bu atamayı yapmış.

Köye gittiğim gün hiç kimseyle görüşmeden soyunup işe başladım. Amacım, okulun bir sınıfını öğretime hazır hale getirmekti. Ço-

cuklar okula başlarsa diğer işlerin daha kolay yapılacağını deneyimlerimden biliyordum. Okulun durumu yürekler açışıydı. Zannederdiniz ki bu binaya yıllarca insan eli değmemiş, binanın içerisine insan ayağı basmamış. Okulun etrafını gezip eksikleri saptamaya çalışıyordum. Beni en sevindiren şey, çatının sağlam olmasıydı. Binanın sadece üç beş yerinde damlama izi vardı. On beş-yirmi kiremitle, o sorunu çözebilirdim. Bir sınıfın kapısı hariç bütün kapılar ve camların en az üçte ikisi kırıktı. Sağlam sıralardan, bir sınıf hazırlayabilirdim. Kırk sıraları onarmak benim için sorun değildi. Dış duvarlar birkaç yerden delinmişti. Tavuklar, civcivleriyle içeriye girip gölgeleniyordu. Okulun, başboş hayvanların mekanı olduğunu daha önce de söylemiştim. Okulun bayrak direği de yoktu. Tuvalet ise zaten hiçbir köy okulunda olmazdı. Okul kerpiçten yapılmış ve çamurla sıvanmıştı. Onun için de sıva dökülmesi fazlaydı.

Eksikleri saptadıktan sonra yapılacak işleri sıraya koydum. İlk işim kapıları onarıp kilitlemek ve tavukların girdiği delikleri kapatmak olacaktı. Böylece okulun içini dışarıdan gelecek insan ve hayvan tahribatından koruyacaktım. İkinci iş olarak dökülen sıvaları onarmak, üçüncü iş olarak da camları takmak. Okulun badana işini Cumhuriyet Bayramı tatilinde yapacaktım. Maaşım yılbaşına kadar birliğimden geleceği için işlerimi yoluna koymadan ilçeye (Tercan) gitmeyi düşünmüyordum. Okulu açıp çocukları toplayarak derse başladıktan sonra durumu İlçe İlköğretim Müdürlüğüne bildirecektim.

Okulun etrafında eksikleri saptamak için gezinirken yanıma altmış, altmış beş yaşlarında bir adam geldi. "Hoş gelmişsiniz hocam. Ben sizin en yakın komşunuzum. Adım Hasan. İki kızım da Hocanım öğrencisi. Siz burada neye bakıyorsunuz öyle?" dedi. Düşüncelerimi, yapacaklarımı, planlarımı anlattım. İhtiyar heyetine neden haber vermediğimi sordu. "Bütün işleri bitirdikten sonra onlar nasıl olsa görecekler. Eğer isterlerse gelip bana yardımcı olurlar." dedim. Parayı

nereden bulup harcayacağımı sordu. "Param var. Bu işleri yapmaya yeter." dedim. "Hocam, okulun işleri bitene kadar ben de senin emrindeyim. Elimden ustalık da gelir." dedi. Hasan Amca'ya, hiç kimseye haber verip yardım istememesi için rica ettim. O da kimseye haber vermeme sözü verdi.

Hasan Amca, dünya tatlısı bir adamdı. Anası ve babası Ermeniymiş. Osmanlı'nın son zamanlarında yaşanan Ermeni olaylarında onu bir Türk aile yanına almış. Kendi çocukları olduğunu söyleyerek öldürülmekten kurtarmışlar. Hasan Amca, o ailenin korumasında büyümüş, evlenmiş, çoluk çocuğa karışmış. Köyde çok sevilen, hatırlı bir komşuydu.

Yapacağım çalışmalarını bir de Hasan Amca ile konuştuk. "Sen hemen Mercan'a git, gereken malzemeleri al. Ben de biraz saman getirir şu tarlanın kıyısında bolca çamur kararım. Tarla damadımın, kimse bir şey diyemez. Çamur sabaha kadar kalınca ekşir, sakız gibi olur. Sabahleyin hafif bir su ile kıvamına gelir. İki adımlık yer, sen el arabasıyla taşırsın, ben de sıvarım. Hiç merak etme, okul birkaç gün içinde emrine hazır olur. Benim çocuklarım da temizliklerini yaparlar. Sen hiç keyfini bozma hocam." dedi.

Ezo Hanım köye geldiği zaman da Hasan Amca, lojmanı tamir ederek onu içine yerleştirmiş. Ben gelene kadar da kendisi, eşi, damadı ve çocukları Ezo Hanım'ı hiç yalnız bırakmamışlar. Tüm gereksinimlerini karşılamışlar. O zaman baldızım Aliye on, Oğuz ise iki yaşındaydı. Onların yardımı olmasa oldukça sıkıntılı günler geçirebilirlerdi. Hasan Amcalar, orada kaldığımız sekiz-dokuz ay boyunca, yardımlarını hiç esirgemediler bizden. Hasan Amca ile eşini anamız, babamız gibi bilirdik.

Hasan Amca'nın dediği gibi, karayoluna çıktım; bir kamyona binecek Mercan'a gittim. Beş yıl aradan sonra Mercan'a ilk gelişimdi. Et-

rafı şöyle bir gezeyim dedim. Gezmek ne mümkün, esnaf dostlarımla birkaç eksik dışında hepsi yerli yerinde duruyorlardı. Niçin geldiğimi sordular. Kargın'a atandığımı söyleyince sevindiler. "Daha sonra çok konuşup dertleşeceğiz. Siz şimdi bana şu malzemeleri nereden alabileceğimi söyleyin." dedim. Onlar da bir hırdavatçı dükkanı gösterdiler. Karadenizli bir esnaf, benden sonra gelmiş. Dostum Nusret Nalbantoğlu benimle gelerek: "Hocama ben kefilim, ne isterse ver." dedi. Kapı kilidinden kirece kadar bir sürü malzeme aldım. Kutulara doldurdum. Hasan Amca: "Mercan'da mutlaka Kargınlıların traktörleri bulunur, aldıklarını onlarla getirebilirsin." demişti. Malzemeleri aldıktan sonra Kargınlıların gittiği kahvehaneye, traktör bulmaya gittim. Beş altı tane traktör varmış. İki kahvenin önündeydi. Ofise buğday getirmişler, döneceklermiş.

Kendimi tanıttım, biraz eşyamın olduğunu söyleyerek götürüp götürmeyeceklerini sordum. Şaşkınlıkla birbirlerinin yüzüne baktılar. Adının Memduh olduğunu sonradan öğrendiğim orta yaşlı, kiloluca bir bey: "Yahu ne öğretmeni, bizim okul ne zaman açıldı? Vay anasını, dünya batsa bizim haberimiz olmayacak. Gözünü seveyim hocam, sen hoş gelmişsin. Ne demek eşyaları götürüp götürmemek? Gerekirse sırtımızda taşırız." dedi. Orada oturan bıyıklı birine dönerek: "Pala, sen boş musun?" diye sordu. O da boş olduğunu, eşyaları alabileceğini söyledi. Beni bırakmadılar. Masalarına oturdum. Ya Kargınlıları bana yanlış tanıttılar ya da bana rastlayanlar köyün en iyi insanları olmalı, diye düşünmeye başladım. Çünkü kiminle görüşüp tanışıyorsam, yardım etmeye hazır olduğunu söylüyordu.

Büyükçe bir masanın etrafında sekiz on kişi oturuyordu. Birkaç kişinin yüzü bana hiç yabancı gelmedi. Beni sorgulamaya başladılar, yedi sülalemi öğrenmek istiyorlardı. Birkaç dakikada, öğrenmek istediklerini anlattım onlara. Masadakilerden en şişman olan bey: "Üzüm-

lü'den kimlerdensin?" deyince onu tanıdım. Bekir Çavuş'tu ve bizim köyden evliydi. Babamın adını söyleyince: "Hele bak, sen benim gar-daşlığımın oğlusun." dedi. Memduh Bey de: "Hoca, sen birkaç yıl ön-ce Asdokomu'nda değil miydin? diye sordu. "Oradaydım." dedim. "Peki sen beni tanımadın mı? Mahmut Hoca, sen, ben kaç defa kadeh tokuşturduk?" Memduh Bey'i de tanımuştım. Ama: " Biraz kilo almış-sın, ondan tanıyamadım." diyerek özür diledim. Bekir Çavuş: "Ho-cam, bizim köyün adı kötüye çıkmıştır. Sen ona aldırma, aslında kö-yümüze iyi öğretmenler düşmedi. Senin geldiğine çok sevindik. Hiç değilse bir dostumuzun oğlusun, bizi anlarsın. Ne eksikğin olursa çe-kinmeden bize söyle. Elimizden geleni yaparız." dedi. Hepsine çok te-şekkür ettim.

Aldığım malzemeleri traktöre yüklemek için kahveden ayrıldık. Traktör sahibi: "Hocam, bana Pala İhsan derler. Bundan sonra ne za-man traktöre ihtiyacın olursa, gece gündüz farketmez, bana haber ver-men yeter." dedi. Gerçekten de ne zaman ihtiyacım olsa, işim düşse hemen yetişirdi Pala İhsan. Kargın halkı dinine bağlıydı. Henüz dinci-liğin ve ırkçılığın partileri kurulmadığı için, insanlar inançları doğrul-tusunda, rahatça yaşıyorlardı. Kimse kimsenin başörtüsüne karışmı-yor, kimse bir başkasına kendisinin daha fazla Türk ya da Müslüman okluğunu söyleyerek baskı yapamıyordu. Demokrat Parti yönetimleri-nin on yıldır ektiği şer tohumlarına rağmen, henüz her okulun yanma inadına bir cami yapılmamış, kuran kursu açılmamıştı. Her lisenin ya-nında ırkçı bir "gençlik ocağı" (!) da kurulmamıştı.

Pala İhsan, malzemeleri almaya giderken: "Hocam, bizim köyde içki içen çok azdır. Hele orta yaştan yukarıda olanlardan hiç kimse iç-mez. Eskiden Memduh Amca içerdi, şimdi içmediğini söylüyor. Dışar-da içtiğini gören yok ama, ben gizlice içtiğini sanıyorum." dedi. Niçin öyle düşündüğünü sordum. "Bu mübareğin tadını alan niçin bıraksın?" dedi. "Ben yeri geldiğinde içerim. İstersen birlikte de içeriz." diye de

ekledi. Eşyaların olduğu dükkana gelmiştik. Malzeme tutarının yarısını verdim. Kalanını da birkaç gün sonra vereceğimi söyledim. Param vardı; ama vermedim. Malzemeleri traktöre yükledik. Pala'ya: "Tanıdık camcı var mı?" diye sordum. Olduğunu söyledi. "Sana camların ölçülerini versem, iki-üç gün içinde kestirip getirebilir misin?" dedim. "Ben her gün geliyorum, istersen yarın getiririm." dedi. Birlikte camcıya uğradık. Unutmamak için önce bir elmas (cam kesici) aldım. Cam fiatarını öğrendim. Cam macunu olup olmadığını sordum, olduğunu söylediler, Çok sevdim. Camcıya; cam ölçülerini göndereceğimi, Pala İhsan'la göndermesini tembihledim. Cam çivisi ve macununu da alarak dükkandan ayrıldık. Kahvenin önünde durduk. Pala, kahveye girerek köye gideceklere haber verdi. Birkaç kişi gelip traktör kasasına bindiler. Bekir Çavuş kapıya çıkarak yarı şaka yarı ciddi: "Hocam, gel beraber gidelim, o deli sizi uçurur bir yerden." dedi. Eşyalarla gideceğimi söyledim. O da: "Sen bilirsin, günah benden gitti." diyerek güldü. Kargın köyünde bulunan traktör sayısı Türkiye ortalamasının çok üstündeydi. Sanıyorum ki köyün yarısında traktör vardı.

Yolda konuşarak, farkına varmadan köye geldik. Yoldayken yanındakilere: "Yahu sizin köyün yanından geçerken, arabası su kaynatan Erzincan valisine bir kova suyu iki buçuk liraya sattığınız anlatılır, nedir bunun aslı, söyler misiniz?" diye sordum. Köyde bakkal dükkanını olduğunu sonradan öğrendiğim Hasan Bey: "Öyle bir şey var; ama anlatıldığı gibi değil." dedi. Doğrusunu anlatmasını istedim. "Zaten anlatacağım; madem sordun, anlatmamak olmaz: Köyümüzde o tarihlerde çeşme yoktu. İçme sularımızı bile Fırat'ın pis sularından alırdık. Köyde sık sık sudan geçen salgın hastalıklar görülürdü. Her yıl başvurmamıza rağmen bize bir türlü çeşme yapmıyorlardı. İşte tam o yıllarda, Vali Bey Tercan'a giderken, köyün yanında arabası bozulmuş. Şoför, arabayı yapmaya çalışırken Vali Bey de yanındaki adamla arabadan inip ağaçların gölgesinde serinlemeye çalışıyormuş. O sıra, bayraklı vali arabasını gören bazı komşular Vali Bey'in yanına gilmiş-

ler. Hava çok sıcakmış. Vali, bizim köylülere: "Biraz taze soğuk su getirin de içelim." demiş. Köylülerden kendini bilmezini biri de: "Bardağına iki buçuk lira da verseniz bu köyde soğuk, taze su içemezsiniz. Köyümüze çeşme yapılmadı ki! Biz içecek suyumuzu bile Fırat'ın pis sularından alıyoruz." demiş. İşte valinin arabasına suyun kovasını iki buçuk liraya sattığımız lafi buradan çıkmış." dedi. Ben de: "Aferin o köylüye, taşı tam gediğine koymuş. Köyün hakkını aramış. Karşısındaki Vali değil kim olursa olsun, insanlar hakkını aramalıdır." dedim. Hasan Bey: "Aramasına aramış; ama bizim köyün adı da 'valiye su vermeyen köy'e çıkmış." dedi. Hasan Bey'e: "Peki, olaydan sonra köyün çeşmesi yapılmış mı?" diye sordum. "Ne gezer? Demokrat Parti yönetime gelene kadar köyümüze çeşme yapılmamış. Hatta Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarını da çeşmesiz geçirmişiz." dedi. Gerçekten, CHP'ye de sonra da kurulan sol partilere de Kargın'dan oy çıkmadı. Bugün de durum farklı değil.

Getirdiğimiz malzemeleri yolculuk ettiğimiz köylülerle birlikte okula indirdik. Pala İhsan'a para teklif ettim. "Hocam, sen söylemiş ol, ben de duymamış olayım. Bu okul bizim köyün okulu. Burada bizim çocuklarımız okuyacak." dedi. Hasan Amca harman kadar büyük bir çamur yapmıştı. Traktörü görünce hemen gelip getirdiğimiz malzemelerin indirilmesine yardım etti. Çamura baktığımı görünce: "Sen onun çokluğuna bakma. Bilerek çok yaptım. Şu köşeye iki göz de tuvalet yaparız." dedi.

Hasan Amca, sabah erkenden, büyük oğlu Fikretin'i de alarak geldi. Daha doğrusu, sabah kalktım ki Fikretin çamur taşıyor, Hasan Amca da dökülen yerlerin sıvalarını onarıyor. Ben daha yataktan kalkmadan, okulun duvarındaki deliklerin bir bölümünü kapatmış bile. İlk gün, onlar sıva işini yaparken, ben de önce dış kapıdan başlamak üzere bütün kapıları elden geçirdim. Hasan Amca, Fikretin'i göndererek, marangozluk işlerinden anlayan bir komşu çağırttı. Kapı-

lan o gelen komşu yaptı demek daha doğru olur. Ben de camların ölçüsünü aldım. Fiyatlarını çıkardım. Öğretmen lojmanının kırılan camlarının da ölçülerini aldım.

Köye geleli üç gün olmuştu. Bu üç gün içerisinde muhtarı görememiştim. O da beni arayıp sormamıştı. Çalışırken yanımıza gelerek kolaylık dileyen insanların sayısı her geçen gün artıyordu. Hasan Amca ile birlikte oldukça sıkı çalışıyorduk. Öyle sanıyorum ki Hasan Amca, kendi işinde bile bu kadar yorulmuyordu. Öyle istekle çalışıyordu ki, anlatmam mümkün değil.

Dördüncü gündü, Hasan Amca binanın iç badanasını yaparken ben de camları takıyordum. Kimseden bir şey istemeden yaptığımız çalışmalar, köyde komşular tarafından çok önemsenmiş. Benim hakkımda bilgi toplamaya başlamışlar. Saat on sıralarında dört kişi yanımıza geldi. Selam verdikten sonra, gelenlerin en kısa boylusu: "Hocam, bir dakika işini bırakabilir misin?" dedi. "Elbette." diyerek elimdeki cam tabakasını pencerenin içerisine bırakıp yanlarına gittim. Beni çağıran adam: "Ben köyün muhtarı Mehmet'im." dedi. Yanında gelen diğer üç kişi de ihtiyar heyetiymiş. Muhtar, bir haftadır Erzurum'da olduğunu, bu gece geç vakit eve geldiğini, benim geldiğimi eşinin söylediğini, sokakta karşılaştığı her komşunun benden övgüyle sözettğini ve azalarını alarak hemen yanımıza geldiğini söyledi. "Müsaade edersen, alından öpmek istiyorum." dedi. Arkasından da azalarla birlikte sarılarak beni öptüler. Yorgunluğum, dargınlığım geçmişti.

O sırada Hasan Amca da yanımıza geldi. Ona da teşekkür ettiler. Muhtar benimle ilgili çok övücü sözler söyledi. Cebinden bir demet para çıkararak ne kadar para harcadığımı sordu. Yaptığım masrafların listesini tutuyordum. Listedeki hesap yaparak ne kadar para harcadığımı söyledim. Ayrıca hırdavatçıya kalan borcumu da ekledim. Muhtar, hiç neden sormadan, harcadığım paranın tümünü verdi. Arkasından: "Okula ne yapmak istiyorsan yap, ne almak istiyorsan al, hiç çekinme.

Haber ver yeter." dedi. Arkasından, yine övücü sözler söyleyerek ve teşekkürler ederek yanımdan ayrıldılar.

Bir cuma günüydü. Badana da dahil okulun her işini bitirmiştik. İki tane de tuvalet yapmıştık. Köyün varlıklı komşularından biri olan Hafız Ahmet'ten çok güzel bir bayrak direği almıştım. Dükkanının yakınında yığılı iyice kurumuş ağaçların içinde ince uzun birisini gözüme kestirerek Hafız'dan istedim. O da ağaçların içinden çıkarttırıp okula gönderdi.

Cumartesi sabahı, bir kamyona binerek Tercan'a gittim. İlköğretim Müdürü değişmiş, yerine, tanımadığım bir müdür atanmıştı. Eski müdür Hamdi Bey'i sordum, başka bir yere atandığını söylediler. İlköğretim Müdürüne kendimi tanıttım. Geldiğimi duyduğunu, atama kararnamesinin geldiğini, özlük haklarımın birliğimde olduğunu söyledi. Kargınların ilk defa bir öğretmenden memnun olduklarını, bunu birkaç-günde nasıl başardığımı sordu. Ayrıca, köye bir yedeksubay adayının öğretmen olarak atandığını söyledi. Müdür Bey'e, yanma birkaç gün geç uğramamın nedenlerini anlattım. Gecikmemin asıl nedeninin okulu eğitim-öğretime hazır hale getirmekten kaynaklandığını, şimdi ise okulun pazartesi günü açılacağını söyleyerek, açılışa davet ettim. O da yakında Milli Eğitim Müdürü Şevket Ural'ın Tercan'a geleceğini, onunla birlikte uğramayı düşündüğünü söyledi. Okula ait neler varsa alarak yanımdan ayrıldım. Ayrılırken: "İstersen Kaymakam Bey'e de uğra, haber ver, o da çok sevinir." dedi. "Hele biraz zaman geçsin, gerekirse ziyaret ederim." dedim; eşyalarımı alarak yanımdan ayrıldım.

Eşyalar elimde, doğruca Memiş'in dükkanına gittim. Beni görünce önce biraz tereddüt etti. Sonra da boynuma sarıldı: "Sen buralara gelir miydin?" dedi. Kargın'a atandığımı söyleyince: "Bu kadar öğretmenin içinde seni mi bulmuşlar? Üzuldüm." dedi. "Hiç üzülme, ben yerimden memnunum. Kargınlıları da herkese yanlış tanıtmışlar. Geleli bir hafta olacak, adamlar istediğim her şeyi yaptılar." diyerek, ça-

lışmalarımı anlattım. "Allah Allah, olmaz, senin bu dediklerini yapanlar şu bizim bildiğimiz Karginlılar mı? " dedi.

Memiş'in dükkanı eskiye göre daha zenginleşmiş, çeşit daha çoğal-mıştı. Eski günlerden biraz söz ettik. Öğle yemeğini dükkada birlikte yedik. Geldiğimi haber alan Terzi Refik de yanımıza geldi o sırada. "Hocam, nerde sizin zamanınızdaki günler? O zaman öğretmenler bana elbise diktirmek için sıraya girerlerdi, işten başımı kaşıyacak zamanım olmazdı. şimdi kendimizi zor geçindiriyoruz." dedi. Memiş'e dönerek: "Hocam, o zaman elbiselerini hep Erzincan'da diktirirdi. Ona elbise dikmek nasip olmadı. Herhalde bu sefer nasip olur." dedi. Memiş'e, birkaç gün sonra kendisine bir liste göndereceğimi, getirenle onu acele göndermesini istedim. "Emrin olur hocam." dedi.

Memiş'in yanından ayrılarak, eski dostlardan bazılarının yanına uğramak istiyordum. Önce Alişan şahin'in bürosuna uğradım. Eski bir dost ve ağabeydi. Alişan şahin'e herkes "Alişan Bey" diye hitap ederdi. Çarekli Aşireti'nin lideri, gerçek bir beyefendiydi. Aileye, "şah Hüseyin Beyler" denirdi. Tercan, Aşkale, Çat, Kiği ve Pülümür ilçelerinin bir bölümünü kapsayan topraklarda, 360 pare köy ve mezraları olduğu söyleniyordu. Asdokomu'nda çalıştığım dönemde bu köy ve mezraların yaklaşık on-on iki tanesini gezmiştim. Aşiretin asıl köyü olup o zaman yazlık olarak kullandıkları Yastık Köyü'nde M.Ali Bük-lü ile bir gece de konuk olmuştuk. Alişan Bey'in babası Hasan Bey ile abisi Paşa Bey'i (Hüseyin şahin) orada tanımuştum.

Çevredeki Sünniler bu aşirete "Kürt" derlerdi. Ama aşiret büyükle-ri: "Biz Kürt değil, Türk Alevileriyiz derlerdi. Aşiret, uzun yıllar her seçimde, TBMM'ye bir milletvekili gönderdi. Benim bildiğim son milletvekili Alişan Bey'in oğlu, arkadaşım, Avukat Lütfü şahin'dir. Onun aday olduğu 1977 milletvekili genel seçimlerinde aynı partiden (CHP) ben de adaydım. Ben, önseçimleri kaybederek elendim. Yaşamımın en büyük yanlışını yapmuştum. Partili politikayı ve partilerin

yapısını bilmeden, deyim yerindeyse "dolduruşa" gelmişim. Beni teşvik edenler, seçim sırasında bana destek olmadılar. Meğer o işler öyle olmuş. O günden beri partisel politikayı öğrenemedim. Onun için de o tarihten sonra partisel politika yapmadım.

Alişan Bey bürosundaydı. Her zaman olduğu gibi büro, ortakçısı köylülerle doluydu. Biraz sohbetten sonra: "Hocam, sen lütfen biraz otur, bir marabayla bir iş konuşuyoruz, onu bitirelim; sonra da yemeğe gider, sohbet ederiz." dedi. Benim ne diyeceğimi beklemeden, yaşlı marabayla konuşmalarını Kürtçe sürdürdüler. Maraba ayrılırken elini öpmek isteyince şiddetle karşı çıktı. Türkçe olarak: "Bra (Zazaca "kardeş"), ben şimdiye kadar size hiç el öptürdüm mü? Nereden çıktı şimdi el öpmek. Hoca da beni şeyh sanacak." dedi.

Kalabalığı gönderdikten sonra, marabasıyla neler konuştuğunu anlatma gereksinimi duymuş olacak ki anlatmaya başladı: Maraba (ortakçı), uzun yıllardan beri Alişan Bey'in mezzarlarından birinde oturuyormuş. İsteddiği kadar toprağı ekip ürün alıyor, istediği kadar çayını biçip hayvan besliyormuş. Anları ve değirmeni varmış. Üç yıldır Alişan Beylere hiç para vermiyormuş.

"Her yaz başında, babamgil köyümüz Yastık'a göçünce ya bir toklu ya da bir koyun getirerek işin içinden çıkıyorum, sanıyor." dedi. "Belki de bir şey kazanmıyordur." dedim. "Orada ondan başka dört ev daha var. Onlar her yıl kararlaştırdığımız gibi bizim hakkımızı getirip veriyorlar. Durumu en iyi olan bu olduğu halde vermiyor. Aslında iyi bir ortakçıdır, böyle yapmaz; ama birkaç oğlu var. Sanırım onlar bırakmıyorlar. Güya bu asırda ağalık olmazmış. Herkesin ektiği toprak kendisinin olmalıymış. Daha bir sürü ipe sapa gelmez şeyler." dedi. "Peki sonucu nereye bağladınız?" diye sordum. "Ya hakkımı verin ya da toprağımı terkederek köyümden çıkın." demiş. "Adamın evi, çoluk çocuğu, hayvanı var; derdemiz az da olsa arazisi de vardır. Onları bırakıp, nereye gitsin fakara?" dedim. Alişan Bey: "Sen ne diyorsun hoca, ne

evi, ne hayvanı, ne arazisi? Onların hepsi bizim. Ev eşyalarından başka hiçbir şeyleri yoktur." dedi ve bir de espri yaptı: " Onlar vali gibidir hocam, valizleriyle gelirler, valizleriyle giderler." dedi. "Peki, önümüz kış; bu zavallılar nereye gidecekler?" deyince güldü. "Hiçbir yere gitmeyecekler, anlaştık. 'Ben sensiz yapamam beyim, nereye gideyim.' deyince, ben de sensiz yapamam, dedim. Geçen yılların borcunu bağışladım. Bu senekini ver, işine de devam et. Eğer çocukların da akıllanmazlarsa köyden kovarım, dedim. Çok sevindi. İşte onun için elimi öpmeye kalktı. Samimi söylüyorum hocam, o gördüğün Ali Ağa'nın çok parası var. Sen hiç üzülme."

Yemek yemek için kalkmaya davranınca, yemek yediğimi söyledim; o da yemeğe gitmedi. Politik konulan konuştuk biraz. Başka arkadaşlarımı da görmek istediğimi söyleyerek yanından ayrıldım. Alişan Bey, Sansa Deresi'nde, kendi kullandığı ciple yaptığı bir trafik kazasında yaşamını yitirdi.

Ağalık kurumunu Alişan Bey'in konuşmasından sonra öğrendim. İnsanların topraklarla, hayvanlarla, ağaç ve sularla birlikte alınıp satıldığını kavramaya çalıştım. Ama hala kavrayamıyor ve kabul edemiyorum. Ancak ne acıdır ki ülkemizde özellikle Güneydoğu'da bu durum bütün utancıyla devam etmektedir.

Alişan Bey'in yanından ayrıldıktan sonra bazı eski dostlarımı aradım. Kimileri Erzincan'a kimileri de başta İstanbul olmak üzere daha uzak yerlere göç etmişler. Köfteci Durak Usta yerindeymiş, ona uğradım. Akşamdan önce de köye döndüm.

Pazartesi günü, basit bir törenle okulu açtım. Öğrencilerin hepsinin gözleri ıslık ıslık parlıyordu. Yalnız, davranışları öğrenci gibi değildi. Sanki zorla toplanıp, oraya getirilmişlerdi. Beni dinlemekten çok kendi aralarında ve bağırarak konuşuyorlardı. Benim ne yapacağımı bekler gibi bir halleri vardı. Kız öğrencilerin sayısı, erkeklerin sayısının

yarısı kadardı, Kız öğrenciler daha sessiz duruyorlar ve gözlerimin içine bakıyorlardı. Öğrencilerin hepsi tertemiz giyinmişlerdi Giysileri yeni ve temizdi. İçlerinde birkaç öğrencinininki biraz daha eskiydi. Nerede Asdokumlu öğrencilerimin halleri... Çıplak ayakla okula gelen öğrenci yoktu. Okulun ilk açıldığı gün olmasına rağmen neredeyse öğrencilerin yarısının üzerinde okul önlüğü vardı. Bu saydıklarım sevindirici şeylerdi. Bir de onlara okulu sevdırısem iyi bir eğitim-öğretim yılı geçirebilirdik.

O gün, Öğleye kadar hiç ders yapmadık. Gerekirse günlerce de yapmayabilirdik. Önce, okulumuza "okul havası" vermemiz gerekiyordu. Belki birkaç gün onu yapacaktım. O gün çocuklarla tanıştık. Onları ye aile yapılarını tanımak istedim. Köyün tutucu olması beni yıldırılmıyordu. Nasıl olsa, ilkokulu bitirinceye kadar yaşadığım kendi nahiyem Üzümlü'deri daha tutucu olamazdı. Burada yabancı olduğum için başarılı olma şansım daha fazlaydı.

Okulda, geçen yıllara ait doğru dürüst kayıt bulamayınca öğrenci sayısını, sınıflarını tam olarak saptayamamıştım. Çocuklara parmak kaldırtarak sınıflarını belirledim. Geçen sene aynı sınıfta okudukları arkadaşlarından bugün okula gelmeyenlerin isimlerini yazdım. Öğleye kadar -okula gelsin gelmesin- herkesin, sınıflarına göre ismini yazarak, öğrenci durumunu saptadım. Okul şarkısı bilip bilmediklerini sordum. Birkaç şarkı biliyorlarmış. Hep birlikte söyledik. Öğle paydosuna gönderirken: "Yemeğinizi yiyip okula dönün, gecikmeyin, hep birlikte geziye çıkacağız. Bana köyünüzü ve çevresini tanıtacaksınız. Gelirken küçük birer defterle bir de kalem getirmeyi unutmayın." dedim. Hep bir ağızdan: "Öğretmenim yiyecek de getirelim mi?" diye sordular. Gerek olmadığını, daha sonra birçok gezi yapacağımızı, o zaman yanımıza bol bol yiyecek alabileceğimizi söyledim.

Köyün doğusundan Fırat (Karasu) geçiyordu. O tarafa gidemedik. Biz de daha çok güney ve batı yönünde dolaştık. Oyunlar oynadık.

dik, şarkılar söyledik. Öğrenciler bana, ben de onlara epeyce alıştık. Özellikle kız öğrenciler yanımdan hiç ayrılmıyorlar, hep elimi tutmak istiyorlardı. Saate bağlı olmaksızın akşama kadar kırlarda dolaştık. Güneş batınımdan biraz önce okula döndük. Gezimiz çocukların o kadar hoşuna gitmişti ki, akşam olduğu halde evlerine gitmek istemiyorlardı. "Yarın okula gelirken bugün gelmeyen arkadaşlarınızı da getirmeyi unutmayın." diye tembihleyerek, hepsini evlerine gönderdim.

Sabah erkenden, daha ben yataktan kalkmadan çocukların sesleri gelmeye başladı. Kahvaltımı yaparak okula gittim. Okul ile ev arası on beş-yirmi metre kadardı. Çocuklar etrafımda toplandı. Bir gün önce okulda olmayan çocukların varlığı da gözüme çarpıyordu. Onların gelmesine sevinmiştim. "Çocuklar, okulun çevresini bir güzel temizleyelim mi, ne dersiniz?" dedim. Hep bir ağızdan: "Temizleyelim!" diye bağıştılar. Evleri okula yakın olan birkaç kişi kürek ve çalı süpürgesi getirmeye gitti. Birkaç öğrenciyi de su kovası getirmeye gönderdim. Onlar gelinceye kadar, geri kalan öğrencilerle, çöpleri toplamaya başladık.

Bir yazın pisliğini temizlemek kolay mı? Sahipsiz yer diye, her geçen, pisliğini okulun bahçesine doldurmuş. Çocuklar, ellerinde süpürge, kova ve küreklerle işe giriştiler. Köyün çeşmelerinden biri okula çok yakındı. Kovalarla su taşıyan çocuklar da fazla toz kalkmasın diye durmadan etrafı suluyorlardı. Sabah sabah okul çevresindeki çalışmaları gören Hasan Amca ile damadı Fazıl Türkeş yanıma geldiler: "Hocam, bravo sana; dün bir bugün iki, sen bu çocuklara ne yaptın da böyle arı gibi çalışıyorlar." diye iltifat ettiler. Saat on olmadan okulun ve lojmanın çevresi tertemiz olmuştu. Çocuklara, getirdikleri malzemeyi evlerine bırakarak temizlenip gelmelerini söyledim. Diğer çocukları da temizlik için çeşmeye gönderdim.

Dersanedeki sıralar yeni gelen öğrencilere yetmedi. Diğer dersaneden yeni sıralar getirdik. Sıraların hepsini Hasan Amca ile elden geçirdik.

mistik. Kırk olanları onarmıştık. Sıra eksliğimiz yoktu. O gün, sınıfta yanılmıyorsam altmış kadar öğrenci vardı. Sınıfa girince birkaç öğrenci parmak kaldırdı. Babalan yeni öğrenci yazıp yazmadığımı sormuş. Yeni öğrencilerin kayıtlarını bugün öğleden sonra yapmaya başlayacağımı söyledim. Herkesin evine haber vermesini, hafta sonundan önce kayıt işini bitireceğimi, kız ve erkek çocukların okula zamanında kaydedilmesi gerektiğini belirterek, uyarılarını evlerinde anlatmalarını tembihledim.

Ekim ayı bitmeden, yeni bir öğretmen atandı: Yedeksubay Öğretmen Çetin. İzmirliydi ve Ege Bölgesinden dışarıya çıkmamıştı. Yirmi yaşındaydı ve lise mezunuydu. Fizik olarak zayıftı, astımlıydı, yoksul bir ailenin çocuğuydu.

Askeri yönetim, 27 Mayıs 1960'tan sonra öğretmen açılım kapatmak üzere, yedeksubay olacakların bir bölümünü askere almaz, "yedeksubay öğretmen" unvanıyla öğretmensiz okullara atanmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı emrine verirdi. Zaten yedeksubay olacakların sayısı, ordunun yedeksubay ihtiyacının çok üzerinde idi. Demokrat Parti iktidarları, birçok şeyin olduğu gibi o işin de cılız çıkarak, tüm meslek lisesi mezunlarına yedeksubay olma hakkı tanıdı. Böylece demirciden marangoza, köy imamından gezici vaize kadar herkes yedeksubay olabiliyordu.

Kasım ayının ilk haftasıydı. Erzincan Milli Eğitim Müdürü Şevket Ural çıkageldi. Ben de onu ilk kez görüyordum. Okulun ve çevresinin durumunu görünce gözlerimden öptü: "Cumhuriyetin, Atatürk'ün öğretmenini işte budur." dedi. Gidince de bana bir teşekkür yazısı gönderdi. Ne kadar bakarsak bakalım, okul kerpiçten yapılmış eski bir bina olduğu için, dediğimiz gibi olamıyordu.

Sohbetlerimizin birisinde köylülerle: "Maşallah, hepinizin hali vakti yerinde, destek olun, buraya daha büyük, modern bir okul yap-

hm. Şimdiki binaya ne kadar masraf edersek edelim işe yarayacağı yok." dedim. "Bizim okul yaptıracak kadar paramız yok. Devlet ne güne duruyor? Yassıada Mahkemelerine para buluyorlar da okul yapmaya gelince mi paraları bitiyor?" dedi biri. Bunu söyleyen, Bakkal Molla Ömer'di. "Okuldan daha güzel binası olan caminizi beğenmeyip yenilemişsiniz, çok da güzel yapmışsınız. Ben de severek ve gücüm oranında katkıda buldum. Okul yapımına gelince mi paranız bitiyor, okul da sizin değil mi?" dedim. Konuyu orada kapattık. Kargınlıların hepsi Yassıada Mahkemelerini radyodan, basından izliyorlardı. Menderes ve arkadaşlarına haksızlık yapıldığını, iftira edildiğini söylüyorlardı. Bu işlerin hepsinin arkasında İsmet İnönü'nün olduğuna inanıyorlardı. Ben de gençliğimin verdiği heyecanla ve askerden yeni gelenin, doğal olarak köylülerden daha farklı şeyleri bilmemin rahatlığıyla onlara hep karşı çıkardım. Ne zaman Molla Ömer' in bakka! dükkanına gitsem, gülererek: "Hele gel, bir 'Yassıada Saati' yapalım." derdi.

Kargın'da sekiz ay kaldım. Çok rahat ettik. Kargınlılar, para dahil neye gereksinmem olduysa hepsini karşıladılar. Yalnız, onları okul yaptırmaya razı edemedim. Birkaç yıl kalma olanağım olabilseydi sanıyorum okul da yaptırabilirdim. Yassıada tartışmaları dahil, hiçbir konuda birbirimizi kırmadık. Kargın'dan ayrıldıktan bir yıl sonra, muhtar, köyün hatırlı komşularından iki kişiyi de yanına alarak Vali ve Milli Eğitim Müdürüne gitmişler. Benim ve eşimin tekrar Kargın'a verilmemizi istemişler. Vali Bey: "Gidin kendilerini razı edin, gelmek isterlerse hemen atanmalarını yaparız." demiş.

Bir gün, çalıştığımız Alünbaşak Köyü'ne çıkageldiler. Durumu anlattılar: "Biliyoruz, buraya daha yeni geldiniz. Birçok masraf yapmışsınızdır. Onların hepsini fazlasıyla karşılayacağız. Gerekirse iki kamyon getireceğiz. Hem kursun hem de sizin ev eşyalarınızı biz taşıyacağız. Lütfen bizi kırmayın. Çocukların elinden yakamızı kurtaramıyo-

ruz." dediler. Daha önce anlattığım gibi, Kargmhlr varlıklı, tuttuğunu koparan, arkalı insanlardı. Böyle olmasa biz Altınbaşak'a geleli daha sekiz-on gün olmadan, Vali Bey'den bizi tekrar köylerine götürmenin sözünü alamazlardı. Kendilerine tekrar Kargın'a dnmemizin imkansız olduğunu, köy köy dolaşmaktan usandığımızı, bu sene Kargın'a gelsek dahi sekiz ay sonra tekrar aynı sıkıntılarını yaşayacağımızı söyledim. Burasının bizim son köyümüz olduğunu; Altınbaşak'tan sonra bir şehir merkezine yerleşeceğimizi, onları kırmadan ve onurlandırarak anlattım. "Gelebilsediniz çok sevinirdik. Ama nasip bu kadar mış, ne yapalım?" dediler. Yemeği birlikte yedik, onları yolcu ettim. Hepimiz zntlydk.

Ayrılışımızdan on yedi yıl sonra, 1977 yılının nisan ayında yolum Kargın'a düştü. Milletvekili seçimlerine katılmıştım. 12 Mart'ta, polisteki işkenceler sonucu, belime aldığım darbeler nedeniyle yarı sakat kalmıştım. Yıllarca dayanılmaz bel ağrıları ve bu nedenle bacağıma vuran kalça, bacak ağrıları çektim. Sağ bacağım iki santimden fazla incelmişti. 12 Mart'ın işkence ağrılarını beş yıldır çekiyordum. Seçimler sırasında da arabayı sol bacağımla kullanmaya çalışıyordum. Sağ bacağımı kullanamıyordum ağrıdan. İyi bir sürücü olmama rağmen birkaç kez hafif kazalar geçirdim. Bir defa da arabamı şarampole devirdim. İşte Kargın'a gidişimde böyle bir moral bozukluğu içerisindeydim. Kargın gelişmiş, büyümüş, belde olmuştu. Belediye rgt kurulmuştu. Kargın'ın içinden geçen E 23 karayolu üzerinde iki benzin istasyonu açılmıştı. Onlardan birisinin önüne arabamı çekerek binadan içeri girdim. Hafız Ahmet karşımda duruyordu. şakaklarındaki salar iyice ağarmıştı. Selam verdim, yüzüme hiç bakmadan, gönüllü gönülsüz ve aak bir sesle selamımı aldı.

O yıllarda, ülkemizde müthiş bir akaryakıt sıkıntısı vardı. Arabalarımızın bagajında benzin dolu bidonlar taşıyorduk. Adamı olmayan, arabasına koyacak benzini bulamıyordu. Hafız Ahmet'in müşterinin

yüzüne bakmayışı da bundan kaynaklanıyordu. Selam verip samimi-yet gösterirse benzin vemek zorunda kalacağını düşünüyordu. Benzin de kıt olduğundan, asıl dostlarına benzin kalmıyordu. O da çareyi müşteriye yüz vermemekte bulmuştu.

"Ne zamandan beri dostlarının yüzüne bakmaz oldun Hafız?" dedim. Gene yüzüme bakmadan: "Benzin kıtlığı olalı dostlarım da iyice çoğaldı." dedi. Hafız'ın yanında bizi dinliyen genç, gözlerini bana dikmiş dikkatlice tanımaya çalışıyordu. Tanımış olacak ki birden: "Hafız Amca, bu bizim öğretmenimiz Ali Bozkurt!" dedi. Hafız, ilk defa başını kaldırıp yüzüme baktı, şaşkın gözlerle: "Kusura bakma hocam, bu sizin parti ne zaman başımıza geçse kıtlık oluyor. Biz de dostu düşmanı unutuyoruz. İnan ki bazen istemeyerek yalan bile söylediğimiz oluyor." dedi. Kucaklaştık. Yaptığı işi yanında bulunanlara bıraktı. Kolu-ma girdi ve cam bölmeli büroya götürdü.

Aslında o tarihte, benim milletvekili aday adayı olduğum Cumhuriyet Halk Partisi, iktidarda değildi; ama yönetimde olduğu yıllarda öyle beceriksiz bir yönetimi vardı ki, akaryakıt sıkıntısının nedenlerini bile halka doğru dürüst anlatamıyordu. Muhalefetteki partiler, asıl nedenleri bilmelerine karşın yokluğun nedeni olarak Cumhuriyet Halk Partisi'ni gösteriyorlardı. Asıl nedeni bilmeyen kitleler, birçok şeyin yokluğunun da etkisiyle, hep Cumhuriyet Halk Partisini ve başta Bülent Ecevit olmak üzere parti yönetimini suçluyorlardı. O zamanki Ecevit, henüz uluslararası lahkimci ve tarikat sevdalısı olmamıştı. Söylediklerini halkın anlayacağı dil ile söylüyordu. Halkımız da onu çok iyi anlıyordu. Onu kendinden biri saydığı için adını "Karaoğlan" koymuştu. Halk, Ecevit'e yüzde kırk ikiden fazla oy vermişti. Halk nereden bilecekti ki Ecevit, kısa bir süre sonra, eski partisini, hiç de inandırıcı olmayan nedenlerle terkedip bir aile partisi kuracak ve daha önce savunduklarının tam tersini savunacak; hatta "tarikat misyonerliği" yapacak?

Beni tanıyan genç, öğrencim Hüseyin'di. Bir arabası varmış ve taksicilik yapıyormuş. "Bizim köy sizin partinize oy vermez; ama ben her yerde söylüyorum, sizin olduğunuz partiye her zaman oyumu vereceğim. Arabaya alıp çevre köylere götürdüğüm müşterilerin hepsine sizin propogandanızı yapıyorum hocam." dedi. Hafızda: "Doğru söylüyor, öğrencilerinin hepsi sana çalışıyor. İyi ki köyümüzde fazla kalmamışsın, yoksa köy elden çıkacaktı." diyerek espri yaptı. Epeyce sohbet ettik. Yanından ayrılırken: "Sana yok yok, benzinin azaldığı an beklerim." dedi. Vedalaşarak ayrıldık. Kargın'a bir daha yolum düşmedi.

SÖĞÜTÖZÜ KÖYÜ VE CENGİZHAN

Kargın'dan ayrıldığımızda Ezo Hanım ikinci çocuğumuza hamileydi. Doğum temmuz ayının ortalarında olacaktı. İkimiz de deney kazanmıştık. Çocuğun doğum gününe daha iyi hazırlanıyorduk. 1961 yılının haziran başında Kargın'dan Üzümlü'ye, babamlara gelmiştik. Doğum orada olacaktı. Üzümlü'de diplomalı, eğitimli, devlet memuru ebe vardı. Doğum anında bir aksilik çıkarsa hemen Erzincan'a yetişecek olanaklar da hazırды.

Doğumdan birkaç gün önce babam: "Oğlum, Memiş Amcanlara gelen misafir dede bana dedi ki: 'Senin gelinin hamile, bir iki gün içerisinde doğum yapacak. Çocuk erkek olacak. Ben rüya gördüm, sizin eviniz ocak, baba evi. Çocuğun adını Cengiz Baba koyun.' Ben böyle şeylere inanmam. Dedenin bana söylediklerini ben de sana söyledim. Nasıl isterseniz öyle isimlendirin." dedi. Ezo Hanım'la konuştuk, ikimiz de tarihi adları seviyorduk. Çocuk erkek olursa "Cengizhan" koymaya karar verdik. Böylece babamı da üzmeyecek; sevdiğimiz, tarihi bir adı verecektik çocuğumuza.

17 Temmuz 1961 akşamı, Ezo Hanım'ın ağırları sıklaşmaya başladı. Hüseyin Amca'yı göndererek. Ebe Ayşe Hanım'ı eve getirttik. Ebe

Hanım gereken hazırlıkları yaptı. "Doğuma daha dört-beş saat var." diyerek yattı. Ben aklıma koymuştum; bu sefer, kovsalar da hiçbir yere gitmeyecektim. Saat 24.00 civarında çocuk doğdu. Gürbüz, kara bir oğlandı. Gür ve simsiyah saçları vardı. Adını, kararlaştırdığımız gibi Cengizhan koyduk. Cengizhan bizim son çocuğumuz oldu. O, bizim gözümüzde hiç büyümedi, hep "küçük" olarak kaldı, öyle de devam ediyor.

O yaz sonunda, Söğütözü Köyü'ne atandık. Söğütözü'nün eski adı Tahsunlu Bırastık. Erzincan'a beş-altı kilometre uzaklıkta, ovanın bi-tip Kemah Boğazı'nın başladığı yerin hemen yakınında. Erzincan'ın ünlü mesire yerlerinden Bey Tahtı, Söğütözü'nün toprakları içindedir. Köyün yakınındaki, genişliği ancak yüz-yüz yirmi metreyi bulan boğazdan Fırat, Sivas-Ankara demiryolu ve Kemah karayolu birlikte geçer. Demiryolunun Erzincan-Sivas arasındaki bölümünde, kar tünelleriyle beraber yüz elliye yakın tünel vardır.

Söğütözü, o tarihlerde Erzincan'ın en uygar köyüydü. Sanıyorum hala da öyledir. Köye ilk gittiğimde, köyün girişinde oldukça büyük sayılabilecek köy meydanı göze çarpıyordu. Bir köye göre büyük bulduğum meydanın, her cins ve markadan arabalarla dolu olduğunu görünce şaşkınlığımı ve hayretimi gizleyememiştim. Ailelerin en az yarısının arabası (yük kamyonu) vardı. İki-üç arabası olan ailelerde vardı.

Köyde, on sekiz yaşını bitiren erkeklerin çoğunun ehliyeti vardı. Neredeyse herkes araba kullanmayı biliyordu. Kadınlardan da traktör kullananlar vardı. Köyün kültür düzeyi de yüksekti. Bazı yaşlı hanımlar hariç okuma-yazma bilmeyen yoktu. Kız ve erkek çocuk ayrımı yapmadan, okul çağındakilerin tamamına yakını okula gidiyordu. İlkokula gitmeyen çocuk yoktu. İlkokulu bitirenler, ortaokul için Erzincan'a giderlerdi. Gidenlerin bir kısmı ev tutarken bir kısmı da her gün sabah gider, akşam köye dönerlerdi. Ulaşım oldukça düzenliydi. Her sabah köyden Erzincan'a otobüs kalkardı. Otobüsün sahibi, kalkış sa-

atinde aracının başına gelmemişse, köylüler onun o gün şehre gitmeyeceğini bilirlerdi. O zamana kadar aracın anahtarı da zaten gelmiş olurdu. Hırsızlık olayı duyulmadığından çoğu zaman otobüsün anahtarını üzerinde de kalırdı. Çocuklar hariç hemen hemen bütün erkekler şoför olduğu için içlerinden herhangi biri direksiyona geçerek otobüsü kullanırdı. Gençlerden biri de paraları toplar, akşam dönüş parasıyla birlikte otobüs sahibine verirdi.

Geç kalıp da sabah otobüsüne yetişemeyenler şehre giden kamyonlara binerdi. Öğrencileri okullarına yetiştirmek için, her gün aynı saatte kalkardı otobüs. Şehirde dükkanı olan esnafın çoğu da sabah otobüsüne binerlerdi. Köyden şehre günde en az on araba giderdi. Bazen bu sayı daha da artardı. Söğütözlülere, her gün Erzincan'a gitmeyi alışkanlık haline getirmişlerdi.

Köy gençlerinden okuyup doktor, mimar, mühendis, öğretmen, su-bay,. . vb. olan, birçok insan vardı. Kargın köyünde üniversite okumuş tek insan hatırlamıyorum. Halbuki Kargınlıların maddi olanakları Söğütözlülere göre çok daha iyiydi. Onlarda da hafız, molla, hacı, hoca çoktu.

Söğütözü'nde komşuluk ilişkileri çok güzeldi. Birbiriyle kūs olan aileye rastlamadım. Kimin evine gitseniz her türlü ikram hazırды. Hele ziyaretiniz akşama denk gelmişse önünüze mutlaka içki getirilir; ancak içmeniz için asla ısrar edilmezdi. Fazla olmasa da hanımlardan da içenler vardı. Çok kaliteli boğma rakı çıkarılanlar da bulunurdu. Şaraptan çok rakı içilirdi. Köyün yaşlılarından bazıları sözcüğün tam anlamıyla akşamcıydılar. Hele bir arkadaşın dedesi vardı ki sormayın! Yaşısı seksenden fazlaydı. Akşama doğru sofrasını hazırlar, başına geçer, gözü saatte vaktin gelmesini beklerdi büyük bir zevkle.

Bir gün, Ezo Hanım'la, çok sevdiğimiz ailelerden birine konuk gittik. Bıyıklarını kısa kestığı için herkes ona Kırpık Hasan derdi (Hasan

Akdemir). Ailecek harika insanlardı. Oğullarından Dursun'un Erzincan'da kitap-kırtasiye dükkanı vardı. Okuyan, kafası çalışan, iyi yürekli bir insandı, tanı bir centilmendi. Her akşam gazetelerimizle ekmeğimizi de o getirirdi. O gün köye dönmeyecekse, başka bir adam bulur, onunla gönderirdi gazeteyle ekmekleri. Kapıdan içeri girince evde bir değişiklik olduğu seziliyordu. Odaya girdik. Masa donanmış, evin anası da tek başına masada oturmuş içiyor. Kocasını ve çocuklarını ise ayakta, hizmete hazır durumda bekliyorlar.

Hanım, bizi görünce hemen ayaklandı. Bizi masaya buyur ederek oturttu. Kocasını ve çocuklarına dönerek: "Hocanımla hocama servis yapın." dedi. Biz şaşkın, aval aval yüzlerine bakmaya başladık. Çocuklar: "Başüstüne ana!" diyerek tabak ve bardaklarımızı getirdiler. Dikkatimizi çeken şey, kimse halinden şikayetçi görünmüyordu. Ortaya, yüksek sesle: "Ne oluyor yahu? Biriniz anlatın hele." dedim. Masadaki evin hanımını, oğlu Dursun'a dönerek: "Sen anlat." dedi. Dursun da: "Peki ana." diyerek söze başladı. Pazar günü olduğu için, ikinci zamanı (her zamanki gibi) sofrayı hazırlıyormuş anası. Hepsini, ana keşke şunu da yapsaydın, bunu da yapsaydın, diyerek kadını bunaltmışlar. O da bağırarak: "Yeter be! Elli sene ben size hizmet ettim. Gene de beğendiremedim. Bugün de sıra sizde. Elimi sıcaktan soğuğa sürmeyeceğim. Bu sefer de ben oturup içeceğim, siz bana hizmet edeceksiniz!" demiş ve masanın başına oturmuş. "Biz de: Başüstüne! diyerek anama hizmet ediyoruz şimdi." diyerek durumu anlattı Dursun. Ezo Hanım'la kahkahayı bastık. Ana da dahil herkes gülüyordu. Ana'ya: "Bari müsaade et, onlar da sofraya otursunlar." dedim. "Hadi gelip oturun. Daha bir saat olmadı bana hizmet edcli. Benim yaptıklarımın üzerine henüz bir şey eklemediniz. Bakın bakalım hizmet etmek kolay mıymış?" O gün çok keyifli bir gün geçirdik. Hiç unutmuyoruz.

Söğütözü'ne ikinci öğretmen olarak atanmıştım. Okul müdürlüğü yapan arkadaş birkaç yıldır orada çalışıyordu. Benim mezun olduğum Pamukpınar Köy Enstitüsü'nden benden sonra mezun olmuştu. Refa-

hiyeliydi; Arif Küstük adlı iyi bir arkadaşı. Okullar açıldıktan kısa bir süre sonra köye bir öğretmen daha verdiler: Yunus. İstanbullu bir yedeksubay öğretmendi. Ben dört ve beşinci sınıfları, Yunus Bey ikinci ve üçüncü sınıfları, Arif Bey de birinci sınıfı okutuyorduk. O yıl mezun ettiğim öğrencilerin hepsi ortaokula devam ettiler. Birkaç tanesi üniversiteyi de bitirdi.

Söğütözü'nü çok seviyorduk; ancak orada çok kötü bir kış geçirdik ailece. Kiralık ev bulamayınca çatısız, toprak damlı, basık bir odada oturmak zorunda kaldık. Tuvaleti dışarıdaydı ve en az elli metre kadar uzaktaydı. Evin yakınında çeşme yoktu. İçme ve kullanma suyunu baldızım Aliye, yaklaşık iki yüz metreden daha uzaktaki çeşmeden omuzunda taşıyarak getirirdi. O kış hepimiz en az birer kez hasta olduk. Oğuz'la Cengizhan daha çok hastalandılar. Benim hastalığımda arkadaşım olan sağlık müdürü Muzaffer Bey gelmişti. Çok kötü soğuk almıştım. Birkaç gün yattığımı anımsıyorum.

Kayınbabam rahmetli Hayrullah Erdem'i de Söğütözü'nde kaybettik. Mezarı Söğütözü mezarlığındadır. Cenazesi, köylülerin elbirliği ile kaldırıldı. Komşularımız canla başla çalışarak, her töresini eksiksiz yerine getirdiler. Bize yapılacak hiçbir şey bırakmadılar. Köydeki komşuların hiçbirini unutamıyoruz. Özellikle muhtar İsa Aydemir'i, eski muhtar dostlarımdan Mahmut Aydemir'i, Sünnetçi Ali'yi, Dursun Akdemir ve babası Kırpık Hasan'ı, Tosun Efendi'yi ve oğullarını, Patron Süleyman'ı, Mimar Mahmut Kaya ve Mimar Turan'ı, meslektaşım İsmail Güner ve eşi Müşkünaz'ı unutmamız mümkün mü?

Söğütözü'nde de bir öğretim yılı kaldık, acı ve tatlı anılarla bir yıl...

SON KÖY: ALTINBASAK

1962 yılının eylül ayında Altınbasak Köyü'ne atandık. Altınbasak; halamın, ablamın ve başka akrabaların bulunduğu köydü. Üzümlü'ye

bağlı on üç köyden birisiydi. Üzümlü de dahil on dört köyün, hatta çevrenin en uygar köyüydü. Altınbaşak'ta biçki-dikiş kursu üç yıl kaldı, ben dört yıl çalıştım. Uzunca sayılacak bir süre olduğu için köy öğretmenliği çalışmalarımın en verimli geçtiği köylerden birisidir Altınbaşak.

Coğrafi olarak çok güzel bir konumdaydı. Erzincan'ın doğusunda, ovanın aşağı yukarı tam ortasında bulunuyordu. Üzümlü'ye beş, Erzincan'a yirmi kilometre mesafedeydi. Köyün tam ortasından, okulun kırk elli metre yakınından demiryolu geçiyordu. Demiryolu istasyonu, köyün hemen bitişiğinde bulunuyordu. İstasyonun adı da Altınbaşak'tı. Erzincan-Erzurum yönündeki ilk tren istasyonuydu. E 23 devlet karayolu, köyün yedi-sekiz yüz metre kuzeyinden geçiyordu. Daha sonraki yıllarda yol biraz daha köye yaklaştı. Ulaşım sorunu yoktu.

Fırat, Altınbaşak'ın yaklaşık iki kilometre güneyinden geçiyordu. Köyün güney sınırını Fırat'ta bitiyordu. Altınbaşak, o yıllarda 250-300 hane kadar evi; bin beş yüz civarında nüfusuyla oldukça büyük bir köydü. Köyün eski ismi Karakilise'ydi. Daha önceleri Türk Alevilerle Ermeniler birlikte yaşamış. Bilinen tarihi nedenlerden dolayı Ermeniler köyden gidince, (köylülerin söylediğine göre) devletin desteğiyle, arazileri Erzincan'da oturan sünni bir ağanın eline geçmiş. Türk ailelerin bir kısmı sonraları ağanın ortakçısı olmuş. Altınbaşaklı yaşlıların anlattıkları bir olay feodalitenin ne olduğunu çarpıcı bir biçimde gözler önüne seriyor:

Köyde, ağanın işlerini takip eden Selman isminde bir kahyası varmış (Selman'ı çok iyi tanıyordum. Boyu kısa olduğu için ona Bodik Selman diyorlardı.). Selman, ağanın gözüne girmek için olmadık cambazlıklar yapmış. Ağanın arazisini eken köylüleri canlarından bezdirmiş. Ağaya gidip falan ortakçı buğdayını sakladı; arpanı, samanını çaldı, diye muhbirlik yaparmış; ama ağa gene de Selman'a beklediği değeri vermezmiş. Ağa, köye arada bir geldiği için Selman onun her

gelişini şenliğe döndürüp ağanın gözüne girmek için, onun köye geleceği vakitten saatler önce köylülere köyün girişinde bekletilmiş. Köylülere de: "Ağa öyle istiyor." dermiş. Ağanın faytonu köye girince, oturduğu konağa kadar köylüler faytonun arkasından koşarların iş. Dönüşte de ağanın faytonunun arkasından köy çıkışına kadar tekrar koşarlarmış. Bodik Selman, bu koşma işlerini hep ağanın gözüne girsin diye yaparmış. Yine de ağadan istediği itibarı göremezmiş.

Bir zaman gelmiş köylüler artık baş kaldırmışlar Selman'a: "Biz bundan sonra ağayı ne karşılırsınız ne de yolcu ederiz." demişler. Selman çok bozulmuş; ama yapacak bir şey de olmayınca köylülere yalvarmaya başlamış: "Bari ağa giderken konağın önüne çıkın da ayıp olmasın." demiş. Gene bir gün ağa köye gelmiş. Kimse ağayı karşılamamış, dönüşünde de Selman'ın yalvarmalarından etkilenen birkaçı konağın önüne çıkmışlar. Ağa arabasına binmiş. Daha araba hareket etmeden, Bodik Selman, ağanın arabasının basamağına çıkmış: "Kulağına bir şey söyleyeceğim." demiş. Ağa, Selman'a doğru başını eğince: "Ağam kurban olayım, bundan sonra köyden ayrılırken, köylülerin önünde beni yanına çağır. 'Selman, gel sana bir şey diyeceğim.' de. Bu sözlerini köylüler duysun. Ben yanına gelince kulağıma eğil, istersen anama söv. Sen böyle yapmazsan ben bunlara nasıl söz dinletirim. Bak, sen öyle yapmadığın için kimse karşılamaya gelmedi." demiş. Ağanın arabasına yakın olan köylülerin bazıları Selman'ın dediklerini duymuşlar.

1944-1945 yıllarının yaz aylarını Altınbasak'ta Hafize Halamgilde geçirmiştim. Sündüz Ablam, halamın oğlu Mehmet'le evliydi. Eniştem asker olduğu için babam, onlara yardım edeyim diye beni oraya göndermişti. Sabanla tarla sürmeyi, döven sürmeyi, öküz otlatmayı ve mandalardan korkmamayı Altınbasak'ta öğrendim. Bizim köyde manda olmadığı için o zamana kadar çok korkardım. Bodik Selman'ı da o yıllarda tanıdım. Köyün danalığını otlatırdı. Çok fakir bir adamdı.

Köylüler: "Onun şimdiki haline bakmayın. Ağaların çıkan için ortakçılara yapmadığı kalmazdı." derlerdi.

Yine kırklı yıllarda ağanın elinde hala çok arazi vardı. Özellikle köyün biçilecek çayırlarının büyük kısmı ağalarındı, Ağalar, her yaz, çayırların yüzünü askeri birliklere salarlardı. Askerler çayır biçme zamanı gelir, çadırlarını kurarlardı. Çayırları biçer, kurutur, balya yapar ve Erzincan'daki askeri birliklere götürürlerdi. O tarihlerde süvarilerin ve topçuların elinde çok sayıda at ve katır vardı.

Zeytini ilk defa o zaman görmüş ve yemiştim. Halamın oğlu İsa'y-la, askerlerin biçtiği çayırların yakınında öküzleri otlatıyorduk. Askerler kahvaltı yapıyorlardı. Biz de onları izliyorduk. Bir asker, bize bir somun ve yağlanmış kağıdın arasında siyah üzüme benzeyen bir şey getirdi. "Alın çocuklar, bu ekmekle zeytini yiyin." dedi. İsa'nın daha önce zeytin yiyip yemediğini bilmiyordum; ama ben zeytini ilk defa yiyecektim. Zeytin tuzlu, yağlı bir şeydi. Öyle olmasına rağmen çok hoşuma gitmişti.

Daha sonraki yıllarda bu olayı evde, birilerine anlattığımda anamla babam bizde konuk olarak bulunuyorlardı. Anam: "Niye oğlum, baban Trabzon'a her gittiğinde eve zeytin getirirdi." dedi. Babam söze katılarak: "Hanım, Erzincan'a tren geldikten sonra, Trabzon'a hiç gitmedim. Eve zeytin de almadık. Ali o zaman çok küçüktü, zeytini falan halırlayamaz." dedi. O tarihlerde, bizim oralardaki hiçbir köylü aile, çarşıdan kahvaltılık için zeytin ya da başka bir şey almazdı. Öyle bir gelenek de yoktu. Zeytin de bilinmezdi zaten. Köylü; çay, şeker gibi kendi üretmedikleri hariç, kahvaltılık için para harcamazdı. Her aile kendi ürettikleriyle geçinirdi.

Altınbaşak'a öğretmen olarak gittiğimde, ağaların arazileri iyice azalmıştı. Arazilerin çoğunu köylülere satmışlardı. Ağalardan Nusrel Bayındır ile Rauf Bayındır kardeşleri tanırdım. Yüksek öğrenim gör-

müş, beyefendi insanlardı. Nusrat Bey, profesördü. Rauf Bey, bir dönem Erzincan millevkilliği de yaptı.

Köyün arazisi çok verimliydi. Köyde sulanmayan toprak yoktu. Köy arazisinin bir bölümü Bayırbağ Köyü'nden gelen su ile, bir bölümü Fırat'ın suyu ile, küçük bir bölümü de Uzümlü'den gelen su ile sulanırdı. Köyde yetişen başlıca ürünler buğday, arpa, şeker pancarı, soğan, fasulye, domates, karpuzdu. Bu ürünler pazar için üretilirdi. Kendileri için de biber, patlıcan, salatalık, patates vb. üretirlerdi. Son zamanlarda bazı köylüler, evlerinin bahçeleriyle bazı tarlaların kıyılarında kayısı, erik, elma gibi meyva ağaçları da dikmeye başlamıştı. Altınbaşaklılar daha çok sığır ve manda beslerlerdi. Köyde o tarihlerde küçükbaş hayvan yok uonecek kadar azdı.

Altınbaşak, göç alan bir köydü. Dışardan gelenler çoğunlukla Kürtçe konuşan Alevilerdi. Onların da çoğu Tunceli ile Erzincan'ın Tercan ilçesinden gelip yerleşmişlerdi. Köyün yerlilerinin, göçmenlerle kız alışı verışı yok denecek kadar azdı. Ancak komşuluk ilişkileri iyi durumdaydı. Köyde yoksul aileler de vardı; ama genel olarak köyün durumu iyiydi. Köyün sağlık Ocağı ve ocakta kalan bir de ebesi vardı. Köyde o zaman üç bakkalla bir kahve bulunuyordu. Altınbaşak, şimdi belde oldu ve belediyesi var. Gelişmesinin de -istenilen gibi olmasa da- oldukça iyi olduğu söyleniyor.

Oraya atanınca çok sevindik. Köyde üç öğretmen vardı. Ben dördüncü öğretmen olarak atandım. Okul müdürü Yahya Yeter, Pamukpinar Köy Enstitüsü'nden mezundu. Onu okuldan tanıyordum. Benden iki sınıf önceydi. Kısa boylu, sportif yapılı bir ağabeydi. Hoşgörülü, iyi huylu, geçimli bir insandı. Erzincan merkezine bağlı Kiy köyündendi. Bir arkadaşımız bayandı. Hepimizden küçüktü, annesi ve kızkardeşiyle birlikte oturuyordu. Pertekliydi. Adı Fatma Civelek'ti. Yaş olarak en büyüğümüz Eğitimci Abidin Bey'di. Altınbaşak'ın yeyisiydi. Benzersiz bir eğitimciydi. Birinci sınıfları o okuturdu. Sene başında

sınıfına aldığı öğrencilerin tümünü sene sonunda iyi düzeyde okur-yazar yapardı.

Okul binası yeni ve sağlam yapıydı. Genişçe bir alandaydı. Köyün ve çevre köylerden gelip geçen bütün canlıların yolu oradan geçirdi. Halk deyimi ile "yol geçen hanı" gibiydi. Mandalar ve diğer sığırılar sırtlarını okul binasının duvarlarıyla köşelerine sürerek kasırlardı. Onun için özellikle köşeler kir, kan ve hayvan kıllarıyla kaplıydı. Okulun duvarları taş ve betondan yapılmamış olsa mandaların sürtünmesine dayanması olanaksızdı. Bina sıvasızdı. Taşların etrafı çimenterle derz yapılarak duvar hem güzelleştirilmiş hem de sağlamlaştırılmıştı. Öyle olmasa, hiçbir sıva manda sürtünmesine dayanamayıp dökülürdü zaten. Okul sahasının doğu tarafında bir dönüme yakın bir alan bataklıktı. Hemen okul duvarının üç-dört metre yanından başlıyordu. Bataklıkta sülük, yılan, kurbağa ve sivrisineğin yanısını her türlü haşereye rastlanıyordu. Bu bataklığı kurutup okulun genişçe olan etrafını çevirmek nedense kimsenin aklına gelmemiş ya da akıl eden olmuş da yapmağa cesaret edememişti.

O koskoca köyün okulunda tuvalet de yoktu. Şimdi düşünüyorum da demek ki yöneticilerimizin kapalı tuvalet alışkanlığı da o tarihlerde hala gelişmemişti. En azından köyler için öyleydi. 1950'lerin ortalarına kadar Doğu'da yapılan köy okullarının büyük çoğunluğunun tuvaleti yoktu. Tuvaleti gelen öğrenciler ya evlerine ya da okul civarındaki görünmeyecekleri kuyulara giderlerdi. Tuvalet yokluğundan altını ıslatan çok öğrenci bilirim. Kız öğrenciler ulandıklarından, derste izin isteyemezlerdi. Küçük çocuklar da uzun süre bekleyemedikleri için altlarına kaçırırdı.

Altınbaşak'ta kiralık ev bulmak zordu. Okulun iki lojmanından birisinde okul müdürü Yahya Bey, diğerinde de bayan arkadaşımız oturuyordu. Abidin Bey, kendi evinde kalıyordu. Evi hemen okulun bitişiğindedi. Ev bulma işi bana kalmıştı. Okulun yakınında, şimdi rah-

metli olan Hacıbckirlerin Hüseyin'in evini kiraladım. Ev büyükçe bir oda ve mutfak olarak kullandığımız yedi-sekiz metrekairelik bir aralık-tan ibaretti. Aslında okulun iki lojmanı yoktu. Yeni okul yapılıncaya, eski, kerpiç olarak yapılan okulun bir sınıfını bölerek lojman yapmışlardı. Diğer boş sınıfı da biz onararak biçki-dikiş kursu yaptık. Altınbaşak'ı çocukluğumdan beri tanıyordum. Köy halkı yumuşakbaşlı, iyi huylu, geçinli insanlardı. İyi motive edilirse onlarla her işin başarılacağına düşünüyordum. Bataklığı kurutmayı, okulun bahçesini çevirerek ağaçlandırmayı aklıma koydum.

Köye atandığım ilk yıl üçüncü sınıfları okuttum. Öğrencilerin düzeyleri iyiydi. İkinci yıl dört ve beşinci sınıfları okuttum. Köyden ayrılıncaya kadar her yıl hep aynı sınıfları okutarak devam ettim. Okulda yüz elliden fazla öğrenci var. Otuzdan fazla biçki-dikiş kursunun öğrencisini de buna ekleyin.... İki yüz insanın bulunduğu yerde tuvalet olmaz mı? Altınbaşak, dağınık bir köy; çocukların teneffüslerde evlerine gidip gelmeleri olanaksız. Gitseler de birçoğunun evlerinde tuvalet bulunmuyor. "Biz bu çocuklara temizlik alışkanlığını nasıl kazandıracğız?" Bu, beni kara kara düşündürüyordu. Bunları yapıp bitirmeden bu köyden hiçbir yere ayrılmayacaktım. Gerekirse biçki-dikiş kursunu civar köylere açtırıp burada birkaç yıl kalacaktım. Altınbaşak benim köyüm sayılırdı, oraya hizmet etmek istiyordum.

Altınbaşak'ın oldukça yakınında Büyük Kadağan, Süleymanlı ve Çiftlik köyleri vardı. Süleymanlı'nın öğrencileri okul için Allmbaşak'a gelirlerdi. Ben ilkokulda okurken, Altınbaşak'ta eğitimli okul vardı. Çocukların birçoğu üçüncü sınıftan daha yukarı sınıfları okuyamazdı. Okumak isteyenler ise Üzümlü'ye gelirdi. Köy Enstitüleri mezun vermeye başlayınca, köyler hızla okula ve öğretmene kavuştu. Yanlış hatırlamıyorsam Allmbaşak'a 1944 yılında bir öğretmen atanmıştı. Öğrenciler artık dört ve beşinci sınıfları kendi köylerinde okumaya başlamışlardı.

Beş sınıflı ilkokul açılalı on sekiz belki de yirmi yıl olmuş, köye bir çok öğretmen gelmiş; bir tuvalet sorunu çözülememiş. İnanılır gibi değil. Okul açıldı. Öğretmenler birbirimize alıştık. Birbirimizi daha yakından tanıdık. Hanımlarımız hemen kaynaştı. Bu konuları öğretmenler odasında arkadaşlara açtım. Müdür odası aynı zamanda öğretmenler odası idi; çünkü okulda başka oda yoktu. Okulun bu tek odası, müdür ve öğretmenler odası olması dışında, aynı zamanda laboratuvar, harita ve kiler işlevini de görüyordu. Söylediklerimi başla okul müdürümüz olmak üzere, arkadaşların hepsi beğendiler. Fatma Hanım heyecanlandı. Yalnız Abidin Bey biraz buruktu. Yahya Bey: "Bütün bu anlattıkların çok güzel, heyecan verici. Ama biz bunları hangi parayla ve hangi adamlarla yapacağız." diye sordu. Kafamdaki projelerin bir kısmını anlattım. "İşler ilerleyip köylüler yapılanları görünce, bize daha fazla destek verirler. Siz yeter ki bana inanın, yetki ve destek verin." dedim. Yahya Bey de: "Hepimiz bütün gücümüzle arkadayız, sen hiç merak etme." dedi. Abidin Bey: "Köylülerden fazla şey bekliyorsunuz. O kadarını yapamazlar. Geçmişte ben çok denedim; ama başaramadım." dedi.

Abidin Bey, dışarı çıktığımızda bana çok ilginç şeyler anlattı. Okulun ta Köy Enstitüleri zamanından kalma bir kaç tarlası olduğunu, gelip geçen bütün muhtarların bu tarlaları üçer yıllığına bazı komşulara icara verdiklerini, gelen paraları kişisel olarak harcadıklarını söyleyerek tarlaların kimlere icara verildiğini anlattı. "Gelip giden okul müdürlerinin bunlardan haberi yok mu?" dedim. "Hepsinin de haberleri vardı. Ben, okulumuza yeni atanan her okul müdürüne ve öğretmene anlatıyordum. Onlar yabancı oldukları için işin ardına düşmekten çekindiler. Muhtarlara okul tarlaları konusunda bir şey diyemediler. O konunun ardına fazla düştüğüm için de buradan sürgün edildim. Yıllarca evimden ve çocuklarımdan ayrı kaldım. Biliyorsunuz eğitimcilerin ücretleri çok az. Köyümdeki birazcık arazimi ekip biçmesem aç kalacağız. Çocuklarım yıllarca sıkıntı çekti. Bir sürü uğraştan son-

ra köyüme tekrar dönünce, ben de herkes gibi sesimi çıkarmaz oldum. Siz bu köylü sayılırsınız, uzak yakın birçok akrabanız var, onun için size anlatma gereği duydum." dedi.

"Anlattığınız şeyler beni heyecanlandırdı. Yüreğim kabardı." dedim. "Size güvenerek bunları anlattım. Yapacağınız bütün çalışmalarda arkanızda olacağım ve gerekirse bedenen çalışacağım." dedi. Abidin Bey'e, bana anlattıklarını başka kimseye anlatmamasını, bugüne kadar olduğu gibi susmasını, zamanı gelince gerekeni yapacağımı belirttim.

Abidin Bey'in anlattıkları bana projelerimi uygulayabilme konusunda güç ve destek verdi. Projelerim şunlardı: Tuvalet işine hemen başlayacaktım. Bataklığın kurutulması, bahçe duvarının yapılması ve bahçenin ağaçlandırılması işleri ise en geç üç yıl içerisinde bitirilmeliydi. Abidin Bey: "İyi çim keserim. Köylülerin çoğu çimlerini bana kestirir. Elimde epeyce kesilip kurumuş, hazır çim var. Onları tuvalet yapımında kullanabiliriz." dedi. (Altınbaşak ve yakınındaki köylerin arazileri düz ve meraları sık çayırlarla kaplıdır. Hayvanlar akşama kadar çayırlarda yayıldığı için çayırlar iyice çiğnenir. Köylüler en fazla çiğnenen ve çayırı en sık olan yerlerde ince ipler çekerek, kerpiç kalıpları gibi çayırları bölerler. Özel yapılmış çim kesme aracıyla, bölükleri yerlerin çimlerini kerpiç kalıpları büyüklüğünde keserler. Kesilen çim kalıplarını yerlerinden kaldırıp yan diker ve kurumaya bırakırlar. Ara ara onları çevirerek daha iyi kurumalarını sağlarlar. Sonra onları daha çok ahır, odunluk, samanlık [merek] ve tandırılık [ekmek pişirme yeril yapımında kullanırlar.)

Tuvalet yerini saptadık. Deneyimim olduğu için tuvaletlerin planını ben çizdim. Beş göz tuvalet yapacaktık. İkisini kızlara, ikisini erkeklere, birini de öğretmenlere ayıracaktık. Hemen işe koyulduk. Bü-

yük öğrenciler işçiliğini, Abidin Bey'le ben de ustalığını yaptık. Müdür Bey de yardım etti. Bu arada derslerimizi de ihmal etmiyorduk. Çalışma işini daha çok sabah erken ve okul paydosundan sonra yapıyorduk. Tuvaletleri bir haftada bitirdik.

Müdür Bey'den izin alarak velileri, ayrıca gelmek isteyen herkesi okula çağırdım, bir gün. Herkese mektup yazarak toplantıya mutlaka katılmalarını istedim. Velilerin büyük çoğunluğu toplantıya kalıldı. Toplantı gününden önce bazı çocukluk arkadaşlarımla dostlarıma düşüncelerimi anlatarak, toplantıya katılmalarını; orada konuşma yaparak bana destek olmalarını istedim. Onlar da söylediklerimi uygun bularak, destek olacaklarını söylediler. Toplantıya katılanlara uzunca sayılacak ve duygusal yanı ağır basan bir konuşma yaptım. Tasarılarımı anlattım. Okulun bu perişan çevresinin Altınbaşak'a yakışmadığını söyledim. 1939'daki büyük Erzincan depreminde taş taş üzerinde kalmayan, onlarca insanını depreme kurban veren Altınbaşak'ı bugünkü duruma getirenlerin kendileri olduğunu anlattım. "Bana biraz destek olursanız, anlattıklarımı kısa zamanda yaparız." dedim.

Benden sonra konuşan dostlarım Celal Cantürk ile İsmail Akyüz (Ölümünü yeni duydum; çok ama çok üzüldüm...) bana destek oldular. Daha başkaları da konuşup destek sözü verdiler. Birkaç komşu: "Dediğiniz şeyler oldukça büyük işler, somut olarak bizden ne istiyorsunuz? Onları söyleyin ki komşular ne diyecek, bir bakalım." dediler. Tekrar ayağa kalkarak: "Bugünden itibaren tarlasına gübre, tohum vb. şeyleri götüren herkesin, dönerken arabasını boş getirmeyip, toprak doldurmalarını ve getirip bataklığa dökmelerini istedim. "Biz de çocuklarla birlikte her dökülen toprağı, bataklığın ortasına doğru yayaçağız." dedim. "Vallahi buna çok sevindik, iyi düşünmüşsünüz. Ancak o bataklığın kuruması aylar, belki de yıllar alır." dediler. İçlerinden Pala Yaşar: "Alsın, ne olacak? Daha önce aklımıza gelip bu işe başlasaydık. şimdi bataklık çoktan kurumuştü. Yakında kurutma kanallarının

temizlenmesine başlanacak, o zaman bataklığın sulan da derdemcz kanallara doğru çekilir. Bataklık daha çabuk kurur." dedi. Daha bir çok komşu konuşarak destek sözü verdiler. Belki içlerinde itiraz edecekler vardı; ama onlar da komşuların çoğundaki coşkuyu görerek, seslerini çıkaramadılar.

Komşulardaki bu coşkudan yararlanarak, diğer isteklerimizi de sıraladım: "Daha isteklerimiz bitmedi arkadaşlar. Bu sene okula yeni kaydettiğimiz öğrenciler dahil, bundan sonra her veli, okula çocuğunu yazdırmadan önce bataklığa beş araba toprak dökcek (kağrı ya da at arabası). Biçki-dikiş kursuna yazılan öğrenciler de buna dahil. Ayrıca okuldan mezun olacak her veli, beş araba toprakla, tepe taşından bir araba taş getirmeden çocuğunun diplomasını alamayacak." dedim. Arabası olmayan komşulardan birisi ayağa kalkarak: "Hocam, ya öküzü, arabası olmayan benim gibi komşular ne yapacağız?" dedi. "Siz de ya haber vereceğimiz zaman gelip bir gün çalışacaksınız ya da bir işçinin bir günlük ücretini ödeyeceksiniz." dedim.

Geriye bakınca yaptıklarımız antidemokratik ya da angarya gibi gelebilir. Öyle olduğunu biz o zaman da biliyorduk. Ancak halkın yararına, ülkenin yararına olan böyle işleri yapmanın başka olanağı da yoktu. Bugün de durum farklı değil. Demokratik, gönüllü sivil örgütlenmeler olmadan tek başına toplum yararına iş yapmak olanaksız. Hele de zengin olmazsan... Kaldı ki yoksullardan hiçbir şey istemedik. Okulun tatil zamanı geldiğinde bataklığın hemen hemen yarısı dolmuştu. Komşuların bazılarında ara sıra homurdanmalar gelse de çoğunluk bize teşekkür ediyordu. Bataklık doldukça okulun bahçesi de büyüyordu.

Sabah ve akşam, köyün sürüsü (yöresel deyim "nahır") gelip giderken okul duvarlarına sürtünmcsinler diye çocukların eline sopa vererek nöbet tutturuyordum. Elimde sopa ben de onlarla beraberdim. O yıl okulu bitiren öğrencilerden on tanesinin babası, on araba tepe laşı-

nı getirerek gösterdiğim yerlere döktüler (Tepe taşı, duvar yapmak için çok uygun bir taş cinsidir. Köye iki kilometre kadar uzaklıkta bulunan Üzümlü'nün sınırları içerisindeki bir tepeden getirdikleri için adını "tepe taşı" koymuşlar.).

1963 yazında okul müdürü Yahya Yeter'le bayan arkadaşımız Fatma Civelek'in tayinleri çıktı. Ben okul müdürü oldum. Gidenlerin yerine de iki bayan arkadaş atandı. Okul müdürlüğüne atanınca daha rahat, daha bağımsız hareket etme olanağım oldu. Öncelikle, Milli Eğitime giderek okulun tarlalarının tapularını ve kayıtlarını çıkarmak istedim. Okulda tarlalarla ilgili hiçbir belge bulamamıştım. Milli Eğitimde bana: "Ne tarlası, ne tapusu?" dediler. Herkes okulların arazilerini unutmuştu. Köy Enstitüleri kapatılalı bu gibi işlerle kimse ilgilenmez olmuştu. O yaz, günlerce Altınbaşak'tan Erzincan'a taşındım. Milli Eğitimle Tapu Müdürlüğü arasında mekik dokudum. Sonunda okulun üç tarlasının kaydını buldum.

İlk defa o yazın Üzümlü'ye, babamlara taşınmamıştık. Okul Müdürü gidince, oturduğu lojmanı elden geçirmek gerekiyordu. Lojman, yerden yaklaşık bir metre kadar yüksekti. Salonun altı, ağaç direkler üzerine oturtulmuştu ve bodrum biçimindeydi. Lojmanın diğer bölümlerinin altı doldurulmuştu. Salonun bodrum direklerinden bazıları çürüyünce, salon tabanı çökmeye başlamıştı. Bodruma indim. Ölçülerini alarak direkleri kestim. Bodrum çok rutubetliydi. Çabuk çürüme sinler diye direklerin altına yassı taşlar yerleştirdim. Lojmanın salonu kullanılabilir hale geldi. Yahya Bey, çökebilir korkusuyla son yıllarda salonu kullanamıyormuş. Yalnızca yan yana bulunan iki odayı kullanmışlar. Kiler olarak kullanılan üçüncü odanın iki kapısı vardı. Biri dışarıya açıyordu. Salona açılan kapıyı, çökme korkusu ile kullanamayıp dışarı açılan kapıyı kullanmışlar. Lojman oldukça geniş ve çok kullanışlıydı. Gereken onarımları yaptıktan sonra çok güzel oldu.

Güney ve doğuya cepheli, geniş bir balkonu vardı. Öğretmen olalı ilk defa böyle rahat bir evde oturacaktık. Evin önünde genişçe bir bah-

çe vardı. Bahçenin yaklaşık iki yüz metre karelik bölümünün iki cephesi komşuların bahçe duvarlarıyla çevriliydi. Bir tarafını da evin kendisi kapatıyordu. Açık kalan tek cepheyi çitle kapatarak, küçük bir bahçe kazandık. Yazlık sebzelerimizin çoğunu kendi bahçemizde yetiştiriyorduk. Evin hemen yakınına küçük bir de kümes yaptım. Yumurtamızı tavuk ve hindi eti gereksinmemizi kendi kümesimizden karşılıyorduk.

Balkonumuzu, çevresine sarmaşıklar ve başka çiçekler dikerek cennet gibi yaptık. Bazı akşamlar konuk olarak evimize gelen dostlarımızla, balkonumuzda birer duble rakı içerek doyumsuz sohbetler ederdik. Konuklarım arasında en çok bulunanlar Büyükkadağan köyü öğretmeni Tuncer Demiray, Altınbaşak'tan İstasyon Şefi Sabahattin Bey, Eğitimci Abidin Bey ve diğer öğretmen arkadaşlarım. Köylülerden çok sevdiğim dostumuz İsmail Akyüz'le eşi Meysun Ana; akrabam Tetanoz Ahmet; arada bir Hüseyin Eski yurt (Radıklı Hüseyin) ve başka dostlarımız... Evimize Erzincan'dan da birçok konuk gelirdi. Öğretmenler Derneği'ndeki arkadaşlarımdan başka, diyebilirim ki şehirden yolu Altınbaşak'a düşenlerin büyük çoğunluğu bize uğramadan geçmezlerdi. Ezo Hanımla Erzincan'a gittiğimiz zaman da konuk etmeden bırakmazlardı bizi.

Evimizde et ve sebzemizin hazır oluşu, konuklarımızı ağırlamayı kolaylaştırıyordu. Çünkü onları kendimiz ürettiyorduk. Bu açıdan da konuk ağırlamak, Ezo Hanım'a ayrı bir keyif veriyordu. Altınbaşak; ağacı, sığırı, mandası çok olan bir köydü. Yağ, yoğurt ve kaymak evimizden eksik olmazdı. Bunların hiçbirine tek kuruş para vermezdik. Getirenlere, para bile teklif edemezdik. En fazla, getirdikleri kapların içine çay, şeker ve sabun gibi işlerine yarayacak şeyleri koyardık. Birçoğuna onları bile kabul ettiremezdik.

Köyde özellikle söğüt, kavak ağacı çoktu. Birçok evin önünde kesilmiş ve soyulmuş yığınla ağaç vardı. Ne zaman ve niçin olacağına

bakmadan istediğim kadar bulabilirdim, alabilirdim. Tuvaldi, evin salonunu ve bahçenin çitini yaparken kullandığım ağaçların hepsini komşulardan aldım.

Yazın mahsul kaldırılıp bitirilmeden okulun tarlalarını eken iki kişiye okula çağırıldım. İcarlarının son yılıydı. Yıllardan beri aynı kişilere veriliyormuş. Muhtarın kendilerine: "Aradan biraz zaman daha geçsin, herkes tarlaları iyice unutmuş olur. O zaman, onları uygun bir fiyatla size satar, parasını da köye gelir kaydederim." dediğini de duydum, karcılardan biri benim uzaktan akrabamdı. Niçin çağırıldıklarından haberleri yoktu. Müdür odasına girince: "Haber göndermişsin geldik hbcam. Bir şey mi var?" dediler. "Tarlaları bu yıl tekrar kiralayacak mısınız? Yoksa başkasına mı vereyim?" dedim. Birbirlerinin yüzüne baktılar ve: "Ne tarlası hocam?" dediler. Tapu suretlerini ve diğer belgeleri kendilerine göstererek: "Her şeyden haberim var. Ne inkar edin, ne de telaşlanın. Şimdiye kadar olanları kurcalamayacağım. Eğer tarlaları istiyorsanız, teklif verin. Başkalarından da teklif alacağım. Teklifleriniz eşit olursa sizi tercih edeceğim. Çünkü siz eskisiniz, emeğiniz var. Öncelik hakkı sizindir." dedim. Epeyce düşündükten sonra: "Biz tarlaları üç yıllığına yeniden kiraladık, her zaman aynı şekilde kiralardık." dediler. "Henüz ekin ekme zamanı değil. Benden haber almadan sakın tarlalara saban, pulluk sokmayın." dedim. "Peki sokmayız." diyerek kalkıp gittiler.

Akşam geç vakitte muhtar eve geldi. Balkonda oturuyordum. Selamlaştıktan sonra yaptığım işleri övmeye başladı; sözlerinin sonunda da: "İnsanın kendi adamının hali başka. Bu köye kaç öğretmen gelip gitti. Hiçbirisi senin gibi çalışmadı. Ne de olsa sen bu köyün çocuğu sayılırsın." dedi. Beni niçin övdüğünü anlamak zor değildi. Ses tonu ve söyleyiş biçiminden, tedirgin olup korktuğunu sezdim. Tarlaları ekenlerin muhtara her şeyi anlattıkları belliydi. Şimdilik tarlaların konusunu açmamayı ve o konuyu daha uygun bir zamana bırakmayı dü-

şünerek başka bir taktik denedim. Muhtara: "Eğer desteğiniz devanı ederse çok daha güzel işler yapacağız." dedim. O zamana kadar işlerimize güçlük çıkarmamıştı; ancak daha iyi olması için de hiçbir çabası yoktu. "Ne desteği be hocam, ben kendi işlerimin içinde öyle boğulmuşum ki, köyün işlerini unutmuşum vallahi. Okulun önündeki koskoca bataklık neredeyse kuruyacak, gelip sizi kutlamaya bile vaktim olmadı; ama bundan sonra arkadayım, yeter ki sen emret." dedi. "Emir değil, sizden ricam olur ancak. Öyle sanıyorum ki önümüzdeki ilkbahara bataklığın işi tamam." der demez: "Ne baharı Ali Bey'im, harmanlar kalkar kalkmaz köyün bütün komşularını arabalarıyla birlikte topluyorum. O bataklığı bir gün içerisinde dümdüz ederiz. Zaten çoğu gitmiş, azı kalmış" dedi. "Bataklık kapanınca sıra bahçe duvarının yapılmasına gelecek. O zaman çimento almak ve duvarı yapacak ustaya vermek için bir miktar para gerekecek." dedim. "Sen hiç onları düşünme, onların hepsinin çaresi vardır. Allah can sağlığı versin, gerisi kolay." dedi. Tarla konusunu açmadı. "İyi ki gelmişim. 'Hoş geldin'e gelmediğim için utanıyordum. Güzel sohbet ettik. Ben tekrar gelirim, ayağım alıştı. Bir isteğin olursa haber gönder." dedi.

Vakit neredeyse geceyarısına geliyordu. Muhtar, kalkmak için izin istedi. Erzincan'a ne zaman gideceğini sordum. "Eğer yapılacak bir iş varsa hemen yarın giderim. Acele değilse pazartesi pazarlarında mutlaka giderim. Bu hafta traktörü de götüreceğim. Şehirden gelecek bir şey varsa atıp getiririz." dedi. Acele bir işimin olmadığını, biçki-dikiş kursunun bir yıl daha köyde kalabilmesi için, kendisinin imzası ile Milli Eğitime yazdığım istek dilekçesini götürüp götürmeyeceğini sordum. "Eğer götürmeye zamanın olmazsa ben götürürüm. Ama senin götürmen daha doğru olur." dedim. "Getir dilekçeyi ben imzalayayım. Benden önce şehire gidersen sen götür, şayet gidemezsen, pazartesi ben götürürüm. Kurstan köyümüzün kızları çok yararlandı. Sergide yaptıkları eşyaları görünce şaşırđım. Kurs, köyden hiç gitmemeli bence. Bizim köyde her sene kurs için yinni-otuz tane kız öğrenci çı-

kar." dedi.; ama ikinci yılın sonunda, sergi günü, kurs öğrencilerine gizlice: "Bu gün sergiyi açmaya Vali Bey gelecek, eğer size tekrar kurs isteyip istemediğinizi sorarsa: 'İstemiyoruz; biz, her şeyi öğrendik,' deyin." diye tembihlediğini öğrendik.

Altmbaşak'ta ikinci ders yılına başlamıştım. Bu yıl, dört ve beşinci sınıfları okutacaktım. Okul bahçesi için tasarladığım projelerim, düşündüğümünden daha çabuk geliyordu. Bataklığın çoğu doldurulmuştu. Ortasındaki derin göl kısmı ise daha duruyordu. Çevresinin her noktasından toprakla dolduruldukça, göl suyu etrafa taşarak oraları çamur ediyordu. Yeni dolgu olduğu için battığından, toprak getiren arabalar getirdikleri toprakları uzakla boşaltmak zorunda kalıyorlardı. Uzağa dökülen o toprakları orta yere taşımak da öğretmen ve öğrencilerimize kalıyordu. Biz de çamurlara bata çıka toprakları göl kısmına taşıyorduk.

Dolan kurutma kanallarını iki ay önce açmaya başlayan iş makineleri köyün yakınına kadar gelmişlerdi. O kanallardan en büyük olanının devamı, okulun yüz-yüz elli metre kadar yakınından geçiyordu. Ya o kanalı açan iş makinasını bekleyecek ya da bataklığı doldurmaya devam edecektik. Biz bataklığı doldurmaya devam ettik. Çevreye taşan suların yeniden bataklık oluşturmaması için kanala kadar bir ark açtık. Taşan suları o arka kanala aktıttık. Su kanalları uzun yıllardan beri açılmadığı için dolmuştu. Ama gene de çevrenin fazla suları o kanallardan tahliye ediliyordu.

Okul açılmadan birkaç gün önce muhtarla anlaşarak bir imece günü kararlaştırdık. Bunu komşulara duyurduk. O gün geldiğinde arabası olanlar arabasıyla, arabası olmayanlar kazması ve küreğiyle geldiler. Sabah erkenden işe koyulduk. Arabası olmayanları arabalara da-

ğittik, arabalar daha fazla sefer yapsın diye. Bir kısmı da bataklığın başında kaldılar. Onlar da gelen arabaları çabucak boşaltıp geri göndereceklerdi.

Hummalı bir çalışma başladı. Herkes gerçekten karınca gibi çalışıyordu. İnsanlar öyle iştahla, öyle gönülden çalışıyorlardı ki anlatmaya sözcük bulmakla zorlanıyorum. Öğle olmadan bataklığın son gölü de dolduruldu.

O arada bir kaza oldu. Öküzleri gerçekten çok güçlü olan bir komşuyu: "Senin öküzlerin güçlü, arabamı daha ileri sür, iyice göle yavaşdır." diye kıskırttılar hep birlikte. O da arabasını iyice ileri sürdü. Öküzler çamurda battı. Çamur nerdeyse hayvanları yutacak. Öküzleri urganlarla bağlayarak çekmeye başladık. Çıkarmak olanaksızdı. Komşulardan biri: "Boşa uğraşmayın. Öküzleri insan gücüyle çıkaramazsınız. Mandalara çektirelim." dedi.

Arabaların bir kısmını zaten mandalar çekiyordu. İpler hemen iki çift mandanın boyunduruğuna bağlandı. İnsanların da yardımıyla öküzler çamurdan çıkarıldılar. Bol su ile yıkandılar. Ama öküzün biri ayağa kalkamıyordu. Tetenos Ahmet'in öküzünün bir ayağı kırılmıştı. Olanlara çok üzülmüştük. Çünkü öküzleri oraya sürmek için Ahmet'i onlar teşvik etmişti. Herkes şaşkındı. Her kafadan bir ses çıkıyordu.

Kasaplık yapan Ali Ağa: "Bu öküzün işi bitik. Daha ne düşünüyorsunuz? Onu hemen kesmemiz lazım." dedi. Aklıma hemen bir fikir geldi. Muhtara: "Böyle bir öküz pazardan kaç liraya alınır?" diye sordum. Komşular da konuşmaya katıldılar. Öküze bir fiyat bulundu. Kasap Ali Ağa'ya da öküzün kaç kilo geleceğini sorduk. O da yaklaşık kilosunu söyledi. "Sen hemen hayvanı kes." dedim.

Öküzün fiyatına göre hesap ederek etin kilo fiyatını belirledim. Bir kağıda, orada bulunanların isimlerini yazdım. Komşulara dönerek fiyatı söyledim. "Durumu iyi olanlar biraz fazla alsın. Yoksulları zarara sokmayalım." dedim. Hemen kendime beş kilo yazdım. Muhtar: "Hocam, biz kalabalığız, on kilo da bana yaz." dedi. Böylece eti ara-

mızda paylaştık. Birkaç yoksul komşu hariç herkes elin parasını bir hafta içinde verdi. Ahmet de yeni bir öküz aklı. Bataklık son nefesini verirken, öküzü de yanında götürmüştü.

Batalığın kurutulmasıyla en önemli ve ağır işimizden kurtulmuş-tuk. Sivrisinekler azalmıştı. Bataklık yerine daha fazla toprak dökmüş-tük. Son olarak kapattığımız gölün bulunduğu yerin toprağı çevresin-den oldukça yüksek görünüyordu. Alttaki su çekildikçe, oranın çöke-ceğini biliyorduk. Geçen yıl kuruttuğumuz yerler hep çökmüş, çukur olmuştü. Oraların üzerine de yeniden toprak dökmüş-tük.

Şimdi sıra ikinci büyük işimize gelmişti: Okulun bahçesini çevir-mek. Bataklığın kurutulmasıyla ortaya iki buçuk-üç dönümlük bir bahçe çıkmıştı. Onun etrafını çevirmeden okul binasını kurtarmak ve bahçeye bir şey ekmek, yetiştirmek olanağı yoktu. Bahçenin kuzey ve batı tarafları komşuların bahçe duvarlarıyla zaten kapatılmıştı. Güney tarafının yaklaşık dörtte biri de okula en yakın komşum olan öğrencim Hüseyin'in babası Rüstem tarafından kapatılmıştı.

Rüstem, göçmendi. Evini yaparak etrafını çevirdiğı yer, hazine arazisiydi. Aslında okula bahçe olarak ayrılan araziydi. Muhtarlardan birisi para alarak orayı Rüstem'e peşkeş çekmişti. Arazinin okula ait olduğı o kadar belliydi ki; dikdörtgen olan okul bahçesinin güney ba-tı cephesinden Rüstem'e verilen yer, peynir kalıbı gibi kesilip çıkarıl-mıştı.

Rüstem; bir karış toprağı olmayan, çok çocuklu bir ailenin tek ça-lışanıydı ve Devlet Demir Yolları'nda yaz kış demeden işçilik yapıyor-du. Küçük çocuklarının ayaklan, kışın bile ayakkabı görmüyordu. Rüstem'in elinden orayı alıp onu evsiz bırakmak benim vicdanımın alacağı iş değildi.

Bahçenin çevrilecek kısmı gene de yüz elli metreden aşığı değil-di. Epeyce taşımız birikmişti. Bahara kadar taş işini tamamlayabilir-dik. Kanal temizleme makineleri okula iyice yaklaşmıştı. Bu kış, ya-

kınımı/delki kanalın temizlenmesi mutlaka biterdi. Kanal temizlenince bataklığın dip suları çekilir, toprak oturur ve bahçemiz sulardan arınmış olurdu.

Havalarda iyice soğumaya başlamıştı. Artık duvar yapamazdık. O işi bahara erteledik. Kışın, noksan taşlarımızı tamamladık. Bahçenin dip suları açılan kanallara doğru çekildiğinden, bataklıktaki yüksek toprak çöktü. Hatta daha sonraki yıllarda toprak iyice oturduğundan bataklığın yeri biraz çukur kaldı. Oraya tekrar tekrar toprak döktürdük.

Bu öğretim yılımız daha başarılı geçti. Büyük oğlumuz Oğuz, beş yaşına gelmişti. Birinci sınıfı okutan bayan arkadaşımız ve hemşerim Öznur Kağan, onu yanına alarak, her gün sınıfa götürüp getiriyordu. Biz de çocuk yalnız kalmadığı için seviniyorduk. Kasım sonlarıydı; bir gün evde gazete okurken baktım Oğuz da diğer gazeteden sözcükler söylüyor. Önce beni taklit ediyor sandım. Dikkat edince gerçekten okuduğunu gördüm. Meğer, öğretmeni onu diğer çocuklarla birlikte okutuyormuş. Oğuz, böylece okula beş yaşında başladı. Liseyi de on altı yaşında bitirdi.

Oğuz'un erken okumaya başlaması bizi hem sevindirmiş hem de düşündürmüştü. Bütün öğrenim süresince sınıftaki arkadaşlarından hep iki yaş küçük olacaktı. Bedenen onlardan küçük kalacak ve arkadaşları tarafından ezilebilecek, belki de arkadaş grupları içine katılmayacaktı. İşin en kötüsü de akranlarından hem yaş hem de bedenen küçük olduğu için ileriki yıllarda okumak istediği bazı okullara alınmayacaktı.

Bütün bunları düşünerek Oğuz'u okula kaydetmemeye karar verdik. Zaman ilerleyip herkesin okul numarası olduğu halele kendi numarasının olmadığını anlayınca, her gün ağlayarak bizden hesap sormaya başladı. Oğuz'u kandırmak için ne kadar dil döklüsek de inandıramadık. Okula kaydedip sınıfta bırakmayı kafamıza koyduk.

O tarihlerde bir öğrencinin sınıfta kalabilmesi için en az iki zayıf olması gerekiyordu. Birinci karnesinde resim ve müzik derslerinden zayıf verdik. Diğer dersleri o kadar iyiydi ki zayıf versek, arkadaşlarıyla kıyaslayarak haksızlık yaptığımızı anlayacaktı. O zaman da gene her gün bizden hesap soracaktı.

Oğuz, karnesini alıp iki zayıf okluğunu görünce hiçbir şey demedi. Ancak karneden sonra artık bıkmış usanmadan resim ve müzik çalışmaya başladı. Resim defteri almaktan usanmıştık. Mandolin çalmak için her gün karşıma geçiyordu. Sözün kısası Oğuz, her konuda sınıfının en iyi öğrencisi olmuştu.

Sene sonunda onu sınıfta bırakmadık. Hakkını bizden söke söke aldı. Oğuz'a resim ve müzikte zayıf not vermemiz ona o kadar güzel şeyler kazandırdı ki: Bugün Oğuz, hemen hemen telli sazların birçoğunu iyi dereceye yakın çalar. Ressam değil; ama oldukça iyi düzeyde resim yapar.

İlkbahar başında bahçe duvarının yapımına başladık. Öğrencim olan İsmet Bayık'ın dedesi çok iyi bir taş duvar ustasıydı. O da köyün yerlisi değildi. Onu çağırdım. Olanakları anlattım. Kendisine işçilikte ve ustalıkta yardım edecek kişilerin adlarını söyledim. "Eğer verdikleri sözde durup gelirlerse iyi." dedi. İşe başladık. Büyük öğrencilerle, taşları ustanın dediği yerlere taşıdık. İlk hafta herkes çok güzel çalıştı. İkinci haftadan itibaren söz verdikleri halde gelmeyenler oldu yavaş yavaş. Ben daha önce bir çalışma programı yaparak kimin hangi gün çalışacağını belirlemiştim. Herkese de çalışacağı günleri bildirmiştim. Gelmeyenlerin yerini eli işe yatkın büyük öğrencilerle takviye ediyordum. Okulun temizlik işlerine baksın diye, öğrenci velilerinin ücretini ödediği bir hizmetli almıştık. Bir ayağı sakattı. O da elinden geldiği kadar yardımcı oluyordu. Öğretmen arkadaşlarım ve köydeki dostla-

rım da ellerinden gelen gayreti gösteriyorlardı. Yüz elli metrelik duvar, bizim gibi amatörlere göre oldukça fazla bir işti. Duvarın tümünü taştan yapıyorduk. Harç olarak çamur kullanıyorduk. Çimento almaya para bulamamıştık. Muhtar, verdiği sözün ancak yarısını yerine getirmişti.

Rıza Usta gerçekleşen çok iyi, çalışkan bir ustaymış. Çok ucuza çalıştı. Bir haftanın parasını da almadı. "Benim de okulda iki torunum var, bu kadarlık yardım da benden olsun." dedi. Duvarın harcının çamurdan olmasına üzülmememi, ilerde beş-on torba çimento ile taşların arasını derzle kapatınca, duvarın beton duvar gibi olacağını söyledi. Yapımından bir yıl sonra, çeşitli kamu kuruluşlarından sağladığım çimentoyla bahçe duvarının derzini yaptık. Duvarın üzerini on beş santim yüksekliğinde kubbeli olabilecek şekilde betonla sıvadık. Duvar, kale duvarı gibi sağlam oldu.

Duvar yapımına başlamadan önce, Milli Eğitimin, uygulama bahçeleriyle ilgili bölümünün başında bulunan arkadaşım Akif Bektaş'ın yanına gittim. Altınbaşak'ta onun da akrabaları vardı. Bahçenin durumunu anlattım. Oraya uygun, çabuk yetişen kavak fidanı istedim. Odasına girince boynuma sarıldı: "Hele gel yahu, köyde yaptıklarını duydum. Sen "devlet işi" yapmışsın. Akrabalarım anlattılar. Ben de Milli Eğitim Müdürüne anlattım. Yakında ziyaretine gelecek." dedi. Teşekkür ettim. Ağaçları ne zaman istersem getireceğini söyledi. "Yarın olur mu?" dedim. "Yarın söker, hazırlarız,; öbür gün sabah sen yaktan kalkmadan oradayız." dedi. Yerlerini hazırlamam için de uyardı.

Şimdi rahmetli olan arkadaşım, söz verdiği günün sabahı saat sekiz buçukta, bir kamyon kavak fidanı ile çıkageldi. Fidanların yerini onların dediği gibi hazırlamıştık. Zaten Köy Enstitüsünde okurken binlerce kavak yetiştirmiştik. Yanında iki işçi getirmişti. Kamyon şoförü Ahmet, aynı işe devam ediyordu. Akif Bey bahçeyi gezdi. Oranın

eski halini de bildiği için hayretini gizleyemedi. "Sen gerçekten devlet işi yapmışsın arkadaş." diyerek iltifat etti. Önce duvarların kenarı olmak üzere, bahçeye iki yüz elli kavak fidanı diktik. Duvar dibine diktiklerimizden hiçbiri kuramadı. Bataklığa diktiklerimizden bazıları kumdular, daha sonra oralara söğüt diktik.

O yazı da Altınbaşak'ta geçirdik. Artık, babamlara yalnız ziyaret için gidiyorduk. Okul bahçesinin bakımı yazın bize düşüyordu. Bahçeye demir ızgaralı kapı yaptırmıştık. Hayvanların girmesi olanaksızdı; ama sebzelerimiz ve kümeste tavuklarımız vardı. Onlar bakım istiyordu.

Yine o yaz, Antalya'da yapılacak olan Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nun (TÖDMF) genel kuruluna katılacaktım. Muazzim Battal, Fevzi Çimen ve bir de ben, Erzincan öğretmenlerini temsilen toplantıya katılacaktık. Katıldık. Öğretmenlerin örgütlenmesi, yaşamımın önemli bir bölümünü, hatta en önemli bölümünü kapsar. Bu bölümü ayrı bir kitapta toplayacağım için bu kadarla yetiniyorum. Muhtar, üçüncü yıl için kurs istemediğinden biçki-dikiş kursunu iki-iki buçuk kilometre uzakta bulunan Büyük Kadağan köyüne açtırmıştık.

BÜYÜK KADAĞAN

Büyük Kadağan köyü de çok uygar bir köydü. Köyün üçte biri akrabalarımızdı. Altınbaşak'tan daha varlıklılardı. Köyün muhtarı, herkesin sevip saydığı, benim de yakın dostum olan Süleyman Karadağ'dı. Ayrımsız, herkes ona Süleyman Dede derdi.

Çalışma hayatım boyunca Süleyman Dede'nin çapında bir köy muhtarına rastlamadım. Hatırlı, girişken, yetenekli, yemesini ve yedirmesini bilen, kibar, centilmen tam anlamıyla uygar bir adamdı. Birkaç

yıl muhtarlık yaptıktan sonra Erzincan'a göçtü. Köylüler yakasını bırakmadılar. Tekrar tekrar muhtar seçtiler. Yanılmıyorsam yirmi-yirmi beş yıl muhtarlık yaptı. Altınbaşaktaki işlerim henüz bitmemişti. Onun için, Süleyman Dede ile görüşerek Ezo Hanım'ın kursunu B.Kadağan'a aldırmiştık.

B.Kadağan'da birisi vekil iki öğretmen vardı. Yataklarını öğretmen odasına taşıyarak öğretmen lojmanını bize verdiler. Okul müdürü Tunçay Demiray, zaten bizim çocuğumuz gibiydi. Evimizi B.Kadağan'a taşıdık. Kursu da köylüler tarafından yapılan eski okul binasında açtık. Ben, bir öğretim yılı, her gün Altınbaşak'a gidip döndüm. Fırat, köyün hemen güney kıyısından geçirdi. Kadağan'ı su basmaması için, daha doğrusu Erzincan ovasının en verimli topraklarını su baskısından korumak için Fırat, iki yandan toprak setler içine alınmıştı. Ayrıca B. Kadağan'la Altınbaşak arasında da büyükçe bir kurtarma kanalı vardı. O bakımdan kışın çok sis olurdu.

Sis olduğu günler hava da soğuk olurdu. İki köy arasını yürürken, özellikle B.Kadağan'dan Akınbaşak'a giderken yoğunlukla yalnız olurum. Sabah derse yetişmek için erken kalkardım. Kış olduğu için o saatlerde yollarda kimse olmazdı. Yol boyunca sis ve soğuktan saçlarım, kaşlarım, kirpiklerim ve özellikle de bıyıklarım buz tutardı. Bazen sis o kadar koyu olurdu ki, birkaç metre öteyi göremezdim. Kışın, yörede kurt da çok olurdu. Ağıllara girerek onlarca koyunu parçaladıklarına rastlanırdı. Köpekleri bile kaçırıp yedikleri görülürdü.

Sisli ve soğuk bir kış günüydü. Sis fazla yoğun değildi. Yirmi-yirmi beş metrelik mesafeyi görebiliyordum. Kurtların insanlara çok ender saldırdıklarını bildiğim halde yürürken etrafımı hep kontrol ederdim. Tabancamı çok kez kılıfından çıkarıp çıplak olarak belime sokardım. Bir kaza olmaması için ağzına mermi sürmezdim. Yani tabancayı her zaman ateşe hazır bekletmezdim. O gün hava çok sisli olmadığı için tabancayı kılıfından çıkarmamıştım. Nasıl olsa kurtları görür

hazırlığımı ona göre yaparım, düşüncesindeydim. İki köyü bağlayan yolun tam ortasında bulunan kurtarma kanalındaki köprüden geçerken baktım ki, kanalın içinde beş altı kurt, birbirleriyle aynı köpekler gibi oynuyorlar. Beni görünce durdular, kulaklarını dikip beni izlemeye başladılar. Köprünün yüksekliği dört metre kadar vardı. Ama yanıma çıkmak isteseler on-on beş adım atmaları yeterliydi.

Çok heyecanlandım. Hemen silahımı kılıfından çıkardım; ama tabancayı manevra yaparak mermiyi atışa hazırlayamadım. Ellerim, soğuktan buz gibiydi. İçleri tüylü, yün eldivenler bile o rutubetli soğuğu önleyememişti. Tabancanın mekanizması da donmuştu. İyice teleşlendim. Kurtlarda hiçbir hareket yok. Halbuki genelde adam görünce kaçarlar. Şimdi öylece durmuş, benim zavallı halimi izliyorlardı. Beklemeyi bırakıp yürüdüm. Gözümü kurtlardan ayırmıyor, bir taraftan da tabancayla uğraşıyordum. Sonunda tabancayı hazır hale getirdim. Kurtlar kendi oyunlarına döndüler, ben de yoluma devam ettim. Radyodan, o gece Erzincan'da soğüğün sıfırın altında yirmi iki derece olduğunu, bazı köylere de kurtların indiğini öğrendim.

Büyük Kadağan'da da kış geceleri, birçok kez kurt bekledik. Kış mevsiminde her yanı karlar kapladığından dağlarda yiyecek birşey bulamıyorlar, karınlarını doyurmak için zorunlu olarak köylerin civarına iniyorlardı. Yaz ayında aynı köylerin etrafında genellikle kurt olmaz.

Büyük Kadağan köyünde çok güzel bir kış geçirdik. Çocuklarımın sünnetini de orada yaptırдық. 1965 yılında yapılan seçimde, Altınbaşak köyünün muhtarı değişti. Köye yeniden biçki-dikiş kursu istediler. Biz de yeniden Altınbaşak'a dönerek görevimizi sürdürdük. 1965-1966 öğretim yılında, bayan öğretmen Ozgur Kağan gitmiş, yerine Nazım Bingöl adlı bir öğretmen atanmıştı. Diğer bayan arkadaşımız geçici olarak atandığı için, geldikten birkaç ay sonra ayrılmıştı. Bu, bizim, Altınbaşak'ta ve köylerdeki son çalışma yılımızdı. Köylerdeki çalışmalarımızı noktalyorduk.

Bataklığı kurutup bahçe duvarını yaptıktan sonra, bahçeye hayvanların girmesi önleildi. Bahçenin tümsekleri düzeltilip, çukurları dolduruldu. Bahçe düzeltildi ve ağaçlar dikildi. Ağaçlarımız iki buçuk yılda epeyce büyüdüler. Sebzeler yetismeye başladı. Altınbaşak'tan ayrılırken, geride cennet gibi bir okul bahçesi bırakmıştık.

Altınbaşak'taki öğrencilerimden birçoğu okudular. Çeşitli meslek sahibi oldular. Yıllar sonra köye gezmeye gittiğimde, öğrencilerimden birini istasyon şefi olarak gördüm. Ahmet benim öğrencimken, babası İhsan da Altınbaşak Tren İstasyonunda vasıfsız demiryolu işçisiydi. Ahmet, aynı istasyonun şefi olmuştu şimdi.

Köylerde çalışırken, basını en iyi takip ettiğim köy, Altınbaşak'tı. Günlük gazeteleri gün aşırı da olsa alabiliyordum. O zaman günlük gazete olarak Cumhuriyet ve Akşam okuyordum. Şimdiye kadar da bırakmadığım tek günlük gazete Cumhuriyet'tir. Aylık olarak da Hayat, Kim, Akis dergilerini okurdum, aksatmadan. "Varlık" dergisi ve kitapları, "İmece" dergisi, okuduklarım arasındaydı. Sonradan İmece'ye - arada bir de olsa- yazı yazdım.

Altınbaşak'tan ayrılmadan önce, okulun bahçesine, muhtarın da oluruyla alarak bir tohum temizleme (selektör) binası yaptırdım. Ziraat Müdürü (şimdiki Tarım İl Müdürü) arkadaşımdaydı. Ona rica ettim. O da kabul etti. "Bu da müdürlüğümüzün hediyesi olsun." dedi ve binayı yaptırdı. Köylüler, içinde yabancı maddeler bulunan tohumluk buğdaylarını temizlettireceklerdi.

Altınbaşak, çalıştığımız köyler içerisinde en rahat ettiğimiz ve en verimli çalışmalar yaptığımız köylerin başında gelir. Asdokomu ilk, Altınbaşak son çalıştığım yer olarak, unutamayacağım iki harikulade köy olarak yaşayacaklar anılarımda.

Onbeş yıllık köy ğretmenliği anlarımı bitirmeden önce benim için önemli ve ilginç olan birkaç olayı da anlatmadan geçemeyeceğim:

TETANOS AHMET

Daha önce de yazmıştım, Ahmet benim akrabardı. Kendi toprağı yok denecek kadar azdı; ama ağaların toprağını ekip biçiyordu. Küçük kardeşi Veyis'le aynı evde oturuyorlardı. Anneleri, Zeycan Hala'nın da eşi öldüğü için oğullarıyla birlikteydi. Ekonomik durumları köye göre iyi sayılırdı. Ahmet, her gün kapımızın önünden birkaç kez geçer ve her geçişinde de seslenirdi. Ahmet'i birkaç gün göremedim. Merak etliim. Evleri onlara yakın olan öğrencim Ahmet Aky/.'e, akşam onlara uğrayarak bana bir haber getirmesini söyledim. Ahmet, haberi sabah okula gelirken gelirdi. "ğretmenim soğuk almış, hasla yalıyor." dedi. Aklımdan: " Genç bir adam, soğuk algınlığından bu kadar yatar mı?" diye geçirdim. Öğlen paydosunda onlara gittim.

Halama herkes "cici" anlamında "Cico Hanım" derdi. Biz de "Cico Bibi" derdik. Mevsim ilkbahardı, soğuka bir gündü. Oda kalabalıktı, sıcağdan ve havasızlıktan çok pis kokuyordu. Soba da yanmaya devam ediyordu. Ahmet'in başında tanımadığım, sakallı bir adam oturuyordu. Belli ki adamı başka yerden gelmiş. Çünkü Altınbaşak ve B.Kadağanlıların hepsini tanıyordum. Ahmet, terden sırlıklam. Halamın elinde bir bez, habire terini siliyor. Kapıdan içeri girince hemen pencereyi açtım. Odadaki çoluk çocuğu ve ziyarete gelen akrabaları diğer odaya gönderdim. "Burada sağlam adam ölür, siz deli misiniz?" diye ıkıştım. Sakallı adam dikkatlice beni izliyordu. Ahmet'in yüzü biraz soluklu. Halam bana biraz sitem elti. Kaç gündür aramadığını için kızdı. "Soğuk algınlığından genç bir adam bu kadar yatmaz. şimdi bana her şeyi baştan anlatın, aldığınız ilaçları da söyleyin," dedim.

Ahmet, hastalandığı ilk iki gün gripin ve aspirin almış. Bolca terlemiş, biraz açılır gibi olmuş. nc gün hastalık yenilemiş. "Bu na-

zar işi herhalde." diye Musa Dede'yi çağırıp okutmuşlar. Musa Dede: "Evet, Ahmet'e nazar değmiş." demiş. Ahmet fenalaşınca nefesi daha keskindir diye B.Kadağan'dan Mehmet Dede'yi getirmişler. Ondan da sonuç alamayınca: "Bu herhalde hocalık bir iş. Dedeler bilemedi, öyleyse nefesi keskin bir hoca çağıralım." demişler; Erzincan'dan, bu hocayı çağırmişlar. Hoca, iki gündür Ahmet'in başında okuyormuş. "Peki, hoca burda diye yalan söylemeyin, hiç değişiklik oldu mu?" dedim. Ahmet söze karışarak, kasılmaların daha da sıklaştığını söyledi. Durumu hemen kavradım. Böyle bir duruma iki yıl önce Söğütözü'nde rastlamıştık. Adı Ali olan öğrencimizi derhal doktora göndermiştik. Çocuk ölümden kıl payı kurtulmuştu. Hastalık "tetanos" du.

"Derhal doktora, hem de hemen. Bu; dede, hoca işi değil; bilim işi, doktor işi." dedim. Hoca söze karışarak: "Bu öğretmenler her zaman Allah'ın işine karışıyorlar. Bu adamın doktorluk ne işi var? Sabah erken, besmelesiz eşik geçmiş. Cinlerden birisinin ayağına basmış. Buna çok kızan cinler de onu cezalandırmak için içine dolmuşlar. Şimdi ben onları yakaladım ve okuyorum. Artık orada kalamayacaklarını anladıkları için hastayı sıkıyorlar. Üçüncü günün sonunda, Allah'ın izniyle hastayı onlardan kurtaracağım." dedi. Halamlar da ona inanmış gibiydiler. Hocaya dönerek, derhal köyü terk etmesini, yoksa dedelerle beraber onları jandarmaya vereceğimi söyledim. "Gidip hapishanede biribirinize islediğiniz kadar okursunuz." dedim. Halam: "Olmuşken bari bu günle yarın da okusun, eğer iyileşmezse o zaman doktora götürürüz." dedi. "Bu hasta yarına kalmaz, ölür; siz deli misiniz?" dedim. Halam ölüm sözünü duyunca çok korktu. "Sen bilirsin, Ahmet'imi kurtar da, ne dersen yaparız." diyerek ağlamaya başladı. Veyis'i hemen istasyona gönderdim. "Sabahattin Bey, benim için acele bir araba istesin şehirden." dedim. Sabahattin Bey, istasyon şefi idi; oğlu da öğrencimdi. Veyis, hocayı da yanına alarak evden çıktı.

Ahmet'e, son günlerde vücudunda, kesilme, yaralanma ya da ezilme olup olmadığını sordum. "Olmadı." dedi. Ellerini gözden geçir-

dini. Parmaklarının birisinde, üstü kabuk bağlamış küçük bir yara izi vardı. Ne zaman ve nerede olduğunu sordum. "On beş gün önce öküzleri nallattırken, öküz ayağını oynatınca çivinin ucu çizdi; ama kuru du." dedi. Tetanosun oluşma tarzına çok uygundu. "Mikrobu işle bu küçük yaradan kapmışsın." dedim. "Ama orası hiç ağrıyıyor, bütün zorum belim ve boynumda." dedi. Onlara tetanosun oluşumunu, onun mikrobusunun en çok nerelerde bulunacağını, belirtilerinin nasıl olduğunu anlattım. Her yaralanmanın tetanos mikrobu getirmedığını; tozlu, gübrelili yerlerdeki yaralanmalarda oluştuğunu özellikle pashlı çivilerle olan en küçük çiziklerin bile tetanos mikrobusunun giriş kapısı olabileceğinin akıldan çıkarılmaması gerektiğini söyledim.

Bir saat içerisinde araba geldi. Ahmet'i doktora götürdüler. Cihan-gir adında, yedeksubaylığını yapan Erzincanlı bir doktorun ofisine gittikler. Doktor, Ahmet'i görünce: "Bu adam bu duruma gelinceye kadar bekletilir mi? Geç kalmışsınız." elemiş. Ofisinin bitişğinde bulunan otelin odasını hazırlatarak, hastayı derhal oraya almış. Erzincan'da bulunan iki eczaneye telefon edip ellerinde ne kadar serum varsa hepsini istemiş. O tarihte, Erzincan'da sanıyorum ki iki eczane vardı. Ahmet'e serum takmış, otel odasına güneş ışığı girmeyecek derecede siyah perde çekmiş. Halamla kardeşi Veyis'e: "Eczanelerden gelen serum yetmez. Olanın hepsini göndermişler; ama bu az. Bunlar ancak 36 saat yeter. Bize daha çok serum gerekiyor. Nereden bulursanız bulun, yetiştirin. Hastanın yanına kimseyi almayın, sakın bir şey yedirmeyin ve konuşurmayın." demiş. Kendisinin de her saat başı kontrole geleceğini söylemiş.

Ahmet'in küçük kardeşi Veyis, şehirlerarası otobüs ve garaj sahibi aile dostları Tahsin Bey'e giderek durumu anlatmış. O da merak etmemelerini, dünyanın öbür başında olsa 36 saate kalmadan serumu yetiştireceğini söylemiş. Erzurum'a telefon ederek doktorun istediğinden de fazla serumu sekiz saat içinde yetiştirmiş. Ahmet, ilk yirmi dört sa-

al kendisinden habersiz yatmış. Üç gün sonra kendisine gelmiş. Günde birkaç tane iğne yapılmış.

Ben görmeden, Ahmet'e gelen arabayla hocayı da şehire götürmüşler meğer. Hoca zaten şehirden gelmişti. Doktor, Ahmet'in yanından ayrılınca, hoca için girip okutmuş. Doktorun geleceğine yakın da çıkıp gidermiş. Malamı korkutmuş: "O öğretmen dinsiz, komünistin biri. Oğlun elden gidiyor. Köyde baygın mıydı? İşin içine doktor girince cinler iyice kızdılar. Ya yeniden başlayıp okuyacağım ya da oğlan ölecek. Benden söylemesi, günah benden gitti. Hem de bu sefer cinlerin kızgınlıklarını gidermek için daha fazla okumam gerekecek. Bakalım kaç günde gönüllerini yapabileceğim? Ücret olarak da doktora ne kadar veriyorsanız bana da o kadar vereceksiniz." demiş. "Eğer benim geldiğimi öğretmene, doktora söylerseniz artık benim elimden de bir şey gelmez; oğlunuz ölür." diye de eklemiş.

Zavallılar... Korkularından kimseye bir şey diyemiyorlar. Üçüncü gün Ahmet az buçuk kendine gelince anasına: "Hocanın ne işi var burda? Madem doktora geldik hocayı gönderin gitsin." diye fısılda-
mış. Halam, Ahmet'in baygınlığını ve hocanın onlara anlattıklarını tek-
rarlayınca Ahmet de korkup ses çıkarmamış. Beş gün, doktorla hoca
nöbetleşe Ahmet'i tedavi ediyorlar. Ama doktorun bu işten haberi yok.
Beşinci günün sonunda Ahmet iyice rahatlıyor. Serum takılmasına son
veriliyor. Doktor, Ahmet'e birkaç gün daha kalması gerektiğini söylü-
yor. "İğnelerin bitmeden seni bırakmayı göze alamam." diyor. Hoca
ise: "Ben cinleri kovaladım. Yarınki okumamda da bir daha geri gel-
memeleri için senin iç kapılarını kapatacağım. Yarı akşama eve dö-
nebilirsin. Doktorun dediğine bakma, o seni soymak istiyor. Zaten
onun bir şey yaptığı yok. Öğretmene uyup köyden gelmeseydin bu iş
çoktan bilecekti. Doktora, ilaca verdiğin para da cebinde kalacaktı."
demiş. Unlar da ikilemden kurtulamamışlar, acaba hastayı doktor mu.
yoksa hoca mı iyileştirdi, diye.

O gün Erzincan'a, Ahmet'i ziyarete gitmiştim. Zaten gelişmeleri her gün öğreniyordum. Hocayı ise unutmuşum. Doktora giden hastanın aynı zamanda hocaya da okutulacağı kimin aklına gelirdi!' Günlerden cumartesiydi. Ahmet'i iyi durumda görünce: "Eğer o gün yanına gelip seni doktora göndermeseydim, çoktan helvanı yemiş olurduk. Şansın varmış doğrusu." dedim. Ana-oğul, kardeş Veyis birbirlerine bakıp anlamlı anlamlı güldüler. "Ne gülüyorsunuz, yalan mı?" dedim. Veyis: "Ben doğruyu Ali Abi'me söyleyeceğim diyerek, hoca olayını baştan sona anlattı. Canım sıkıldı, gözlerim karardı. Onlara epeyce hakaret ettim. "Tarih boyunca insanları kandıran, birbirlerine düşüren, koskoca imparatorluğu bilimden, bilimsel düşünceden uzak bırakan, matbaayı yüzlerce yıl ülkeye sokmayan, Cumhuriyet'e karşı defalarca isyan çıkaran, Kubilay ve arkadaşlarının başını kesip Yezid'in ordularının, Pcygamber'in torunlarına yaptığı gibi mızrakların başına geçiren, Atatürk ve arkadaşları hakkında ölüm fermanı veren; halkı kamp-lara bölüp birbirlerine düşürmeye çalışan bu örümcek kafalı yobazlardan daha ne zaman kurtulacaksınız?" diye bağırıp ayağa kalktım: "Şimdi doğru doktorun yanına gidip her şeyi anlatacağım. Artık sana bakmasına gerek yok."dedim.

Halam boynuma sarıldı. Bir sürü dil döktü. Ahmet'le Veyis de: "Aman doktora söyleme." dediler. Tekrar oturdum. "Seni geçekte kimin iyileştirdiğini mi öğrenmek istiyorsun? O zaman doktorun sana verdiği ilaçları bir gün alma, durumunu o gün kendi kendine kontrol et, bakalım ne olacak." dedim. O gün akşam doktor iğnelerini yapmaya geldiğinde Ahmet doktora: "Kalçalarım çok acıyor, bugün iğneleri vurmasanız olmaz mı?" demiş. Doktor da: "Hepsini yapmazsak olmaz. Senin kalçanı ağrıtan bir iğne var, ona bir gün ara verirsek olur; ama gece sıkıntı çekebilirsin. Eğer ağrıya dayanamazsan Veyis gelip haber versin. Biliyorsunuz ev yakın, biz de evdeyiz." demiş. O iğneyi yapmadan, yanlarından ayrılmış. Gece yansı olmadan Ahmet acıdan kıvrınmaya başlamış. Veyis, doktoru getirip iğneyi yaptırmış. Sabah

hoca gelince onu azarlayıp eline birkaç lira vererek kovalamışlar. Yanlarına gittiğimde olayı bana da anlattılar. "Allah size akıl fikir versin." dedim. O günden beri herkes Ahmet'i " Tetanos Ahmet " diye çağırır.

SEMİNER ÇALIŞMALARI

Askerlik dönüşü, siyasi görüşlerim de gün be gün netleşiyordu. Altınbaşak'ta bu daha da belirginleşti. Kitapları içer gibi okuyordum. Ülkedeki politik ve sosyal olayların nedenlerine, niçinlerine yanıt bulmaya çalışıyordum. Çetin Allan başta olmak üzere Akşam ve Cumhuriyet gazetelerindeki köşe yazarlarının hepsini okuyordum. Erzincan'a gelen sol içerikli yeni kitapların ilk müşterilerinden biri bendim. 27 Mayıs'ın getirdiği 1961 Anayasası ve onun toplumumuza kazandırdığı özgürlük ortamı, hepimizi derinden etkilemişti.

Üzümlü'nün köylerinde bulunan bütün öğretmenleri Altınbaşak'ta toplamak için bölge müfettişimiz Kamil Yılmaz'ı devreye soktum. Öğretmenlerin hiç sevmedikleri hatta nefret ettikleri yaz seminerlerini renklendirmek istiyordum. Kamil Bey, Milli Eğitim Müdürlüğünden izin aldı. Kararlaştırdığımız gün Altınbaşak'ta toplandık. Şehir okulları henüz açık olduğu için Üzümlü'nün öğretmenleri toplantıya katılmadı. Üzümlü'de belediye olduğundan orası şehir sayılıyordu.

Toplantıya otuz-otuz beş kadar öğretmenle ilköğretim müfettişimiz, rahmetli Kamil Yılmaz katıldı. Konu, Altınbaşak'taki çalışmalarımızın tartışılmasıydı. Çalışmalarımızı; parayı, malzemelerimizi nasıl temin ettiğimizi anlattım. Sordukları şeyleri yanıtladım. Çalışmalarımızı takdir ettiler. "Bunlar Altınbaşak'tan başka köyde zor yapılır." dediler. Kamil Bey de: "Ali, bu işi başka köylerde de yaptı." dedi ve Kargın'ın durumunu, yapısını anlatarak orada yaptığım küçük çalışmalarını -biraz da abartarak- arkadaşlara aktardı. Milli Eğitim Müdürünün "teşekkürle ödüllendirdiğini" belirtti.

Toplantımızdan herkes etkilenmişti. Bir dahaki toplantıyı Üzümlü'de yapma kararı aldık. O tarihte şehir okulları kapanıyordu. O toplantıda bir kitap tanıtılması kararlaştırıldı. Bu işi yapmaya kimse gönüllü olmayınca Kamil Bey görevi bana verdi. "Kitabı da sen seç." dedi. O gün, on tavuk kestirdim. Toplantı öğleden sonra bitti. Kavakların gölgesinde masalarımızı dizerek, yemek yedik, rakı içtik. İşte bu, Altınbaşak'tan başka çok az köyde yapılabilirdi.

Akşama doğru, köyleri yakın olan arkadaşlar gittiler. Toplantıya katılanların en az yarısıyla müfettiş Kamil Bey, geceyi Allınbaşak'ta geçirdiler. Sohbetimiz de geç saatlere kadar devam etti. Yatak için gündüzden önlemimizi almış, sınıflarda masaların üzerine yirmiden fazla yalak serdirmiştik. Ezo Hanım, yaşamı boyunca bu gibi tatlı anıların külfetini severek çekmiştir.

İkinci toplantıyı kararlaştırdığımız günde Üzümlü İlkokulu'nda; yani benim okuduğum okulda yaptık. O toplantıda "Fikir ve Söz Hürriyeti" adlı yapıtı tanıttım. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu beğendi. Bazı meslektaşların tavırlarından, onların hoşuna gitmediği anlaşılıyordu. Toplantı bittikten sonra, öğretmenlerin çoğu içki değil ama en azından bir yemek bekliyordu. O da olmadı. O tarihlerde Üzümlü'de lokanta bulunmuyordu. Bir tek fırın vardı. Fırından ekme, bakkaldan peynir alarak karnımızı doyurup Üzümlü'den ayrıldık. Öğretmenleri yolcu ederken, Kamil Bey: "Siz Altınbaşak'ı daha çok ararsınız." diyerek espri yaptı. Ben de babamların evleri yetersiz olduğu için, arkadaşları eve davet edemedim. Tek başıma gitmeyi de uygun bulmadım.

Üzümlü'deki toplantıda Kamil Bey'den başka iki ilköğretim müfettişi daha vardı. Toplantı, onların da hoşuna gitmemişti. Konuşmayı vurgulu ve coşkulu yapmam, yeni Anayasa ve 27 Mayıs'tan övgüyle söz etmem; Demokrat Partili olan o arkadaşları üzümüştü. O iki müfettiş arkadaşımız daha sonraki yıllarda Atatürkçü, devrimci, demokrat arkadaşlara hem zayıf rapor vermişler hem de bazılarını çeşitli bahanelerle yerlerinden sürdürmüşlerdi.

Üçüncü ve son toplamımı/, kararlaştırıldığı hakle yapılamadı. Üzümlü toplantısından sonra, Demokrat Parti'nin yerine kurulan Adalet Partisi tarafından şikayet ettirildim. Şikayet edenler Üzümlü'de komşularımız olan dört mahallenin muhtarları ile ihtiyar heyetleriydi. Şikayet dilekçelerini. Milli Eğitim, İçişleri, Adelet Bakanlıklarıyla; Devlet Başkanlığına (Cemal Gürsel'e) göndermişlerdi. Suçum da Atatürk ilkelerine karşı gelerek bölücülük yapmakmış. Tam "ev sahibi ve yavuz hırsız öyküsü" gibi. Bu konu ile ilgili olayların öyküsü en azından orta ölçekli bir kitap doldurur. Onun için yazmayacağım. Ayrıca halen Üzümlü'de yaşamakta olan bazı vatandaşların yaşamlarını zora sokmak istemiyorum. Ülkenin, özellikle de yörenin kültür düzeyi değişmeden yazacaklarımın bir yarar sağlayacağına da inanmıyorum.

Ben de şikayet konusu nedeniyle Devlet Başkanı Cemal Gürsel'e bir mektup yazarak, durumu anlatmıştım. Çünkü rahmetli Gürsel, yöremizin insanı olup Erzincan'da da çalıştığı için Üzümlü'nün yapısını iyi biliyordu. O şikayet sonucu Erzincan Cumhuriyet Başsavcılığının açmış olduğu soruşturmadan takipsizlik kararı aldım. Başkalarının kışkırtmalarına aklanarak, beni şikayet eden sevgili komşularımın hiçbirisi yaşamlarında bir kez bile Atatürk'ün kurduğu partiye oy vermişlerdir. Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet'i asla içlerine sindirememişlerdir. Üzümlü'de, kurulduğundan beri, belediye seçimlerini her zaman dinci ve ırkçı partiler kazanmaktadır.

KENEDİ'NİN ÖLÜM HABERİNİ ALIYORUZ

Bundan önceki bölümde de yazdığım gibi, bölgemizin İlköğretim müfettişi Kamil Yılmaz, yaş olarak benden epeyce büyüktü. İlkokul öğretmenliğinden müfettişliğe geçişi bir üst okul okuyarak değil, başarılı ilkokul öğretmenleri arasından seçilerek olmuştu. Birkaç aylık kısa bir kurstan sonra ilköğretim müfettişi olmuştu. Bize daha yakın-

di. Sorunlarımızı daha iyi biliyor, bizi daha iyi anlıyordu. Onun için onu hepimiz çok seviyorduk. Sık sık gelip konuğumuz olurdu. Çevre köylerin denetlenmesini yapar, akşamları bizim köye gelip bizde kalırdı, içkiyi, özellikle de rakıyı çok severdi. İçki sofrasında sohbet etmeye bayılırdı. Erzurumluydu. Çoğu Erzurumlunun içkiyi gizli içmesine karşın, Kamil Ağabey: "Allah'ı mı kandıracağım?" diyerek rakısını her zaman ve her yerde, açık açık içmekten zevk alırdı. 1963 Kasımında çıkageldi bir gün. Karlı, oldukça soğuk bir gündü. Gelişine her zaman olduğu gibi çok sevindik. Bu sefer hem bizi hem de Büyük Kadağan köyündeki öğretmenleri denetleyecekti.

Kümesimizdeki tavuklardan birkaç tanesini kestirdim. Akşama şenlik vardı. Kamil Bey'in bulunduğu sofralar içkisiz geçmezdi. Piliçin tanesi iki buçuk-üç lira idi. Yirmi beş lira verilince on tane piliç alınıyordu. Onun için kümesimiz her zaman dolu olurdu.

Oğuz'la Cengizhan, her gün kümesten sekiz-on yumurta çıkarırlardı. Sıcak yumurtayı sevdiklerinden, bizden habersiz olarak kümeste her gün birer tane de içerletmiş. Bizim pişirip yedirdiklerimiz de üstüne eklenince bir gün baktık ki çocukların her tarafı şişmiş. Ayrıca vücutlarının her yerinde döküntüler var. Hemen Erzincan'a, çocuk doktorunun muayenehanesine koşturduk. Doktor iyice inceledi. Çocukların neşeleri yerinde, hasta değiller. Günde kaç yumurta yedirdiğimizi sordu. "Yumurtayı çok sevdikleri için her biri haftada beş-altı yumurta yiyor." dedik. Doktor: "Bu görüntü daha fazla yediklerini gösteriyor." dedi. Cengizhan: "Biz abimle kümeste yumurta içiyoruz." dedi. Oğuz'a sorduk: "Evet her gün birer tane içiyoruz, ben iki tane de içebiliyorum." dedi. Kısacası köyde tavuk, yumurta, süt, yağ, yoğurt ve kaymak sıkıntımız yoktu. Şehir yakın, ulaşım da kolay olduğundan içkimiz de hiç bitmezdi.

Akşam yemeğinde içmeye başladık. Masamızda, benimle Kamil Bey'den başka Öğretmen Abidin Bey ile okulumuz öğretmeni Nazım

Bingöl de vardı. Koyu bir sohbeta dalmışız, vaktin nasıl geçtiğini bilmiyoruz. Aramızda her konuyu rahatlıkla konuşup tartışıyoruz. İçimizde en temkinli olanımız Abidin Bey. En gözükkara olan da benim. Hepimiz 27 Mayıs 1960 hareketini de 1961 Anayasasını da savunuyoruz. Demokrat Parti yönetiminin son yıllarda yaptıklarından hepimiz yakınıyoruz. Kamil Bey, açık konuşmuyor; ama biz üçümüz, Adnan Menderes ve arkadaşlarının asılmasını onaylıyoruz. Hatta Celal Bayar'ın asılmamasını yanlış buluyoruz. Baş suçlunun Bayar olduğuna inanıyoruz.

Diğer arkadaşlarımı bilmem; ama ben okudukça, dünyayı ve ülkemizi öğrendikçe, sınıf gerçeğini kavrayıp insan haklarının Batı'da kattığı aşamayı da gördükten sonra suçu ne kadar ağır olursa olsun, insanların idam edilmelerinin yanlış olduğuna inanıyorum. Yaşayarak gördüm ki insanları asmak, arkasından başka düşmanlıkları getiriyor. Hırsları, kinleri besleyip ilkel kan davasına dönüştürüyor. Siyasal alanda rakiplerini yenme becerisi gösteremeyip onları yok etmeye çalışmak, hatta yok etmek ilkelliğin en katmerlisi. Üç devrimci, üç yiğit insan, Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın nedensiz olarak asılmaları, bu ilkelliğin en çarpıcı örneğidir.

Ta 1965'te, Menderes ve arkadaşlarının asılmalarının yanlış olduğunu anlamıştım. Hiç kimse düşünenlerinden dolayı değil idam edilmek, ceza dahi almamalıydı. Düşünceler eyleme dönüşmedikçe cezalandırılmamalıydı. Elli yıldır bu yanlışları yapmaya devam eden çapsiz siyasetçilerimiz, 2000 yılında bile bu yanlışlarının farkında değiller ya da farkında olmak işlerine gelmiyor. Bundan dolayı da son yirmi-otuz yıldır yapılanı meçhul on binlerce cinayetin hesabını devlet sormuyor. Çeteler, ırkçı ve dinci katiller devletin her kurumunda dal budak salmış.

1963 yılının kasım ayında cihetteki bunların hiçbirini düşünemedik. Askerler geldi. Güzel bir Anayasa yapıldı. Bundan sonra her şey

düzelecek ve tam bir demokrasi gelecek sanıyorduk. Nereden bilirdik Menderes'e rahmet okutacak binlerce düzeysiz siyasetçinin geleceğini?...

Saat yirmi üç sıralarıydı. Ankara Radyosu'nda müzik yayını keşilerek acı bir haber verileceği anonsu yapıldı. Spiker: "Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Kenedi, silahlı bir saldırı sonucu öldürüldü!" dedi. Haber, soframıza "bomba gibi düştü" gerçekten. Hepimiz çok üzüldük. Radyonun bu beklenmedik haberi bizi şoke etmişti.

Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyanın yoksul halklarına karşı uyguladığı emperyalist politikaların henüz farkında değildik çoğumuz. Halkımızın ezici çoğunluğu ile okumuş ve aydın sayılan insanların azımsanmayacak bir bölümü de Amerika Birleşik Devletleri'ni, "Hür Dünya" dedikleri emperyalist dünyanın koruyucusu biliyorlardı. Eğer ABD olmasa Allahsız komünizmin bütün dünyayı yutup esir edeceğine inanıyorlardı. Sosyalist ülkeler dışındaki tüm ülkeleri "Hür Dünya Ülkeleri" olarak yutturmakta oldukça başarılıydı ABD emperyalizmi. Dolayısıyla bizim gibi bütün yoksul ülkelerin halkları da kendimizi hür (!) dünyanın özgür insanları sanıyorduk. Kenedi'nin öldürülmesi özgür dünyayı, dolayısıyla bizi başsız, yani öksüz bırakmıştı. Herkes Kenedi'nin öldürülmesine ağlamalıydı. En çok da biz ağlamalıydık. Çünkü Sovyetler Birliği'nin koltuğunun altında ki ülke bizdik. Her an bizi yutabilirdi.

Radyo haberini dinler dinlemez, rahmetli Kamil Bey, bardağında kâj yarım duble rakıyı başına dikerek ve ağlayarak bize öylece nutuk atmaya başladı. Anlattıkça coşuyor, coştukça içiyor ve anlatmasına devam ediyordu. Biz üç arkadaş, onu teskin etmek için bütün becerimi-

zi gösteriyorduk. Kamil Bey, Atatürk'ten sonra dünyada en çok Kenedi'yi sevdiğini, zaten dünyada da Türkiye'yi de en çok Kenedi'nin sevdiğini söylüyordu. "Şimdi onu öldürdüler, bizim halimiz bundan sonra ne olur, hiç düşündünüz mü? Kim kurtarır bizi bu Moskof gavurunun elinden?" diyordu.

Ben Kamil Bey gibi düşünmüyordum. Hatta benim düşüncelerim Kamil Bey'in düşüncelerine taban tabana ters düşüyordu. Bir ara fırsat bulup onu incitmeden: "Kenedi'nin öldürülmesi bizi pek etkilemez, kimse de Türkiye'yi kolay kolay yıllamaz. Hepimiz üzüldük; ama sonuçta bu, ABD'nin kendi sorunudur. Kaldı ki Kenedi, Amerika'da öldürülen ilk başkan da değildir." dedim. Kamil Bey sözlerime çok öfkelenmişti. Bu tip konuşmanın bana yakışmadığını, beni lammasa başka türlü düşüneceğini, böyle konuşmaları asla başka bir yerde yapmamamı, sonra başıma kötü şeylerin gelebileceğini söyledi ve: "Ali'ciğim, Kenedi'nin ölümüne dünyada yalnızca komünistler üzülmeyebilir, sakm bunun aklından çıkarma." dedi. Bir türlü yatışmıyordu.

Epeyce sinirlenmiştim. Evimde konuk olmasa bu kadar hoşgörülü davranmam olanaksızdı. Ne kadar alttan alırsak alalım bir türlü teskin edemiyorduk. Daha da hırçınlaşıyorlardı. O bizim hoşgörülü, kalender ve yumuşakbaşlı ağabeyimiz Kamil Yılmaz gitmiş; yerine hırçın bir adam gelmişti. Kendimi daha fazla tutamadım. Yüksek sesle, gerçekten, Kenedi'nin öldürülmesine üzüldüğümüzü; ancak elimizden üzülmekten başka yapacak bir şeyin gelmediğini söyledim. "Kenedi, öyle bizi Atatürk'ten sonra en çok seven dostumuz falan da değildir. O dünyanın en büyük emperyalist ülkesinin başkanıdır. Dünyanın her tarafındaki yoksul halkların başına gelen tüm belaların sorumlusu Amerika Birleşik Devletleri ve dolayısıyla onun başkanıdır. Dünya silah üretiminin en az yarısını ABD yapmaktadır. Dünyanın yoksul halkları ABD silahlarıyla birbirlerini öldürüyor. Sevgili ağabeyim, korkarım babanızın ölümüne bu kadar ağlamadınız." diye sürdürdüm konuşmamı.

Belli ki Kamil Bey bu kadarını beklemiyordu benden. "Biraz hava alacağım." diyerek paltosunu alıp dışarıya çıktı. Saal yirmi dört civarıydı. Abidin Beyle Nazım Bey'i hemen arkasından gönderdim. Bizde Ezo Hanım'la masayı toplayıp Kamil Bey'in yatağını hazırladık. Dışarıda kar yağıyordu. Neden geciktiler, diye düşünürken Nazım Bey içeri girdi: "Abi, siz gidip getirmezseniz Müfettiş Bey herhalde gelmeyecek. Küsmüş gibi." dedi. Memen dışarı çıktı. Yanlarına doğru yürüdüm. Okulun çalı saçaklarının altında sigara içip konuşuyorlardı. Hiçbir şey olmamış gibi: "Gençliğin hali başka, bakıyorum üşüyen yok. Sabaha az kaldı. Hadi herkes yatağa." dedim. Arkadaşlar evlerine gittiler. Biz de Kamil Beyle içeri girdik. Kamil Bey, bir gün daha kaldı. Kenedi konusunu da bir daha açmadık.

ELEKTRİK KATILIM PAYI

1940'lı yılların sonlarına kadar Erzincan'ın elektriği dizel motorlarla sağlanırdı. Yanlış anımsamıyorsam elektrikler, gece saat yirmi dörtte sönerdi. Kırklı yılların ortalarında Erzincan'a otuz kilometre uzaklıkta bulunan Girlevik Şelalesi'ne bir elektrik santrali yapıldı. Erzincan, elektriğini oradan almağa başladı. Artık şehirde elektrik kesilmiyordu.

Girlevik Çağlayanı, Erzincan'ın güneydoğusunda, Munzur Dağları'ndan çıkarak Erzincan üvası'na akan sulardan birisi üzerinde bulunmaktadır. Sanıyorum ki Tortum Çağlayanı'ndan sonra ülkemizin, yükseklikte ikinci çağlayanıdır. Girlevik Santrali yapılanı kadar ova da bulunan hiçbir köyde elektrik yoktu. Santral yapıldıktan sonra bazı köyler elektrik almaya başladı yavaş yavaş. Elektriği, santrale yakın olan köylerle elektriği Erzincan'a taşıyan nakil hattına yakın olan köyler öncelikle aldılar.

1960'lara gelindiğinde, oadaki köylerin Munzur Dağları eteklerinde bulunanlarıyla, Eirat'ın güney kıyısında bulunan köylerin nere-

deyse tamamına yakını elektrik almıştı. Bu köyler, ovada bulunan köylerin üçte biri kadardı. Ovada bulunan diğer köy ve kasabaların hiçbirinde elektrik, yoktu. Erzincan'dan sonra ovanın en büyük yerleşim yeri olan Üzümlü de bunlara dahildi.

1963 ya da 1964 yılıydı. Üzümlü de elektrik almaya karar verdi. Enerji hattının Altınbaşak'tan geçme olasılığı çok yüksekti. Çünkü santralla Üzümlü arasındaki en kısa yol Altınbaşak'tan geçiyordu.

Üzümlü'nün elektrik işini duyar,duymaz konuyu Altınbaşak muhtarına açtım. O da: "Çok iyi olur; ama Üzümlü Belediyesi kendi hatından bize elektrik verir mi?" dedi. "Onun yolu bulunur. Beni asıl düşündüren katılım payı. Acaba köylüleri katılım payı vermeye razı edebilir miyiz?" dedim. Komşuları razı*etmek için yavaş yavaş işe başlamayı kararlaştırdık. Ben de elektrik işinin yasal yollarını öğrenmek için Erzincan'a gittim. YSE (Yol-Su Elektrik İl Müdürlüğü)'nde tanıdıklarım vardı. "Elektrik katılım payını hazır edebilirsiniz diğer işler kolay yapılır. Üzümlü'nün Altınbaşak'a elektrik vermemesi diye bir sorun olamaz. Çekilecek enerji hattı yalnız Üzümlü'nün değil; hattın geçtiği civarda bulunan tüm köylerin yararlanacakları bir enerji hattıdır. Onun için kimse karışamaz." dediler.

Bu bilgileri aldıktan sonra sıkı bir şekilde elektriğin güzelliklerini, yararlarını anlatmaya giriştim. Önce öğretmen arkadaşlar ve öğrencilerimle görüştüm. Onlar dünden hazırlardı. Bu işi kıvamına getirmek için günlerce, aylarca bıkmadan usanmadan, kızmadan, devamlı çalışmak gerekiyordu. Evde, yolda, tarlada, kahvede, misafirliklerde, gece gündüz demeden hep bu konuyu gündemde tuttuk. Azımsanmayacak kadar taraftar topladık. Tabii ki karşı olanlar da vardı. Komşuların büyük çoğunluğu: "Ali Hoca bu işin ardına düştü, mutlaka yapar." derken, bir kısım komşular da: "Bu adam her gün bir şeyler ical ediyor. Sanki bizim bankamız var. Vallahi bu hoca bizi batıracak." diyorlardı.

Köye elektriği getirecek olan kurum katılım parası toplanıp bankaya yatırılmadan hiçbir işleme başlanmıyordu. Hangi köy katılım payını bankaya yatırıyorsa, önce onların işine başlanıyor, sonra yatıran köyler de yatırım sırasına göre sıralanıyordu. Elektriğin bir an önce gelmesi için militan gibi çalışan komşular vardı. Onların çoğu da arkadaşlarım ve dostlarımdı. Hiç unutmadıklarım: Beşiktaş futbol takımı hastası Celal Cantürk, insanın hası Yaşar Cantürk, (Pala) İsmail Ak-yüz, Hüseyin Eskiuyurt, İbrahim ve Abbas Küçükkaya, Tetanoz Ahmet ve nice güzel insanlar... Bu dostların her birisine, bazı komşuların katılım paylarına itiraz etmemeleri için ikna edilmeleri görevi vermiştim. Makasçı Reşit'e de demiryolunda çalışan Altmbaşaklı işçileri ikna etme görevi vermiştim. O görevi Altmbaşaklı demiryolu bekçisi Hoca Kazımla birlikte yapacaklardı. Her ikisinin çocukları da öğrencilerimdi.

Demiryolu makasçısı Reşit çok ilginç bir kişiydi. İlkokul mezunuydu. Şakacı, kalender, aynı zamanda da oldukça tutucuydu. "Ben dindar bir adamım." derdi. Bir ramazan günü, iftardan yaklaşık bir saat önce, kucagında iki-üç yaşındaki çocuğuyla bize geldi. Balkonda oturuyorduk. Kucagındaki çocuğun yüzü bembeyaz olmuştu. Çocuk halsiz ve perişandı. Habire mızıldanıp duruyordu. "Nedir bu çocuğun hali, niçin doktora götürmedin Reşit." dedim. Onun bir şeyi yok hocası, oğlum bugün oruç tuttu da ondan dolayı öyle görünüyor. Ben de vakit geçirsin diye buraya getirdim." demez mi? Ne diyeceğimi şaşırdım. Az kalsın Reşit'in gırtlığına sarılacaktım. "Sana üç yaşındaki çocuğa oruç tutturmayı kim öğretti? Bu hangi din kitabında yazıyormuş?" dedim. "Kendi memleketim Erzurum'da iken hoca camide, vaazda söylemişti. Kuran'da yazıyormuş. Hemi benim tavuklarım da ramazan ayında bir başta, bir ortada, bir de ayın sonunda olmak üzere üç gün oruç tutarlar." dedi. "Peki sahura da kalkarlar mı, niyet de ederler mi, abdest alıp teravi namazı da kılarlar mı?" diye sordum kızgın kızgın. Kalkıp kütüphanemden Kuran'ı getirdim. "İşte Kuran, göster bakayım söylediklerini; hangi surenin, hangi ayeti yazıyormuş." dedim. "Ho-

cam, ben Kuran okumayı bilmem." dedi. "Reşit, ya sen yalan söylüyorsun, hoca demediği halde uyduruyorsun ya ela hoca zır cahil, ne dediğini bilmiyor. Günah işliyorsun; tuttuğun bir ay oruç, bu çocuğa ve tavuklara çektiirdiğin ezanın günahını karşılamaz." dedim. İftar vakti iyice yaklaşmıştı. Reşit kalkıp gitti.

Aradan aylar geçti. İşin kıvamına geldiğini düşünerek tüm köylülerle toplanarak konunun tartışılmasının doğru olacağını düşündük. İşlerin en az olduğu bir zamanda Celal Cantürk'ün kahvesinde bir toplantı düzenledik. Toplantı gününü on gün kadar önceden ilan ettik. Herkesin toplantıya katılmasını sağlamak için birçok insan seferber oldu. Toplantıda, elektriğin yararlarını anlatmak için benden başka birkaç arkadaş daha görev aldı. Görev alanların hepsi Altınbaşaklıydı, hepsi de köyde oturuyordu. İlk konuşmayı Celal Cantürk yapacaktı. Celal, emekli kanal yarma (kepçe -akiskavalör) operatörü idi. Birçok yer görmüş, ağzı güzel laf yapan bir arkadaştı. Son konuşmayı ben yapacaktım. Benden önce konuşanların dokunmadıkları konular olursa, onları tamamlayacaktım. Daha çok da sorulan sorulan yanıtlıyacaktım.

Toplantı günü geldiğinde kahve tıklım tıklım dolmuştu. Her şey önceden planladığımız gibi başladı. Toplantıyı muhtar Aziz Bektaş'a açtırdık. İlk konuşmayı Celal yaptı. Güzel şeyler söyledi. Diğer arkadaşlar da güzel konuşular. Beş-altı arkadaş da kendi istekleriyle konuştu. Her konuşan, elektriğin bir an önce köye gelmesini istiyordu. Bana sıra gelene kadar kimse aksi yönde bir söz söylemedi. Toplantıyı ben yönetiyordum. Konuşmalar bitince ayağa kalkarak: "Başka konuşmak isteyen yoksa sorularınıza yanıt vereceğim." dedim. Rahmetli Aziz Vural ayağa fırlayarak ağzına geleni saymaya başladı. Aziz de benim akrabalarımdaydı. Küfür etmiyordu; ama çok sinirlendiği belliydi. Konuşurken ağzından çıkan tükrükler etrafa saçılıyordu. Oysaki, Aziz'i yumuşakbaşlı biri olarak bilirdim. Özet olarak şunları söyle-

di: "Neden herkes hocanın yanına gelince sus pus oluyor? Kendi aramızda konuşurken çoğunuz elektriğin gelmesini istemiyorsunuz. 'Devlet ille de getirmek istiyorsa kendi gelirin. Biz para m ara vermez. Katılım payı da ne oluyormuş?' diyorsunuz. Bu kadar adam konuştu. Herkes onun diyeceklerini söyledi. Zaten bu köyde kaç senedir onun dediklerinden başka bir şey olmuyor. O kendi işini yapsın, köyün işini bize bıraksın. Para vere vere canımız çıktı. Bizim atalarımız elektrik mi yakmıştı? Yatmadan önce hepimiz ahırda hayvanlarımızı kontrol edip öyle yatarız. Elektrik gelince gece hayvanlarınıza nasıl bakacaksınız? Elektriği yakınca, ürküp ipini kurtaran kaçacak. Siz gece vakti o hayvanları toplayıp bir daha ahıra koyabilecek misiniz? Hepsini dışarda kurda kuşa yem olacak. O elektriği ahırda gören tavukların bir daha yumurtlayacağını mı sanıyorsunuz. Şehirde elektrik var, siz oracıa hayvanı olana rastladınız mı? Yağı, sütü, peyniri, yumurtayı hep köylülerden almıyorlar mı? Ya biz, kimden ve hangi para ile alacağız?"... vb.

Aziz Vural yerine oturdu. Onun bu kadar sözü art arda sıralamasına herkes şaşırıldı. Rahatladığı belliydi. "Sevgili hısımlım, seni yürekten kutluyorum." diyerek alkışlamaya başladım. Herkes alkışladı Aziz'i. "Karşınızda geleceğin muhtarı, belki de milletvekili adayı duruyor; onu iyi tanıyın." dedim. Aziz, kahkahayla gülmeye başladı. "Hoca benimle dalga geçme." dedi. "Yok vallahi, konuşurken ağzım açıkta kaldı. Senin bu güzel konuşma yeteneğini bilseydim bu kadar adamı hiç konuşturur muydum? Yalnız, bir şeyi söyleyip toplantıyı bitireceğim. Dünyanın kalkınmış ileri ülkelerinde, köyler dahil tüm yerleşim yerlerinde elektrik var. Bizde de olacak. Oralarda ne hayvanlar ürküp kaçıyor ne de tavuklar yumurtadan kesiliyor. Aksine verimleri bizim hayvanlarımızın birkaç katı. Sen hiç üzülme Aziz'ciğim." dedim. Elektrik katılım payını toplama kararı olarak toplantıyı kapattık. Ailinbaşak'a elektrik gelmeden, tayinim Ankara'ya çıktı.

23 YIL SONRA ALTINBAŞAK

Altınbaşak'ta çok güzel bir çalışma ortamı yaratılmıştı. Köylülerle diyalogumuz olağanüstüydü. Altınbaşak, zaten çevre köylerinin, hatta Erzincan'ın bütün köylerinin en uygarlarının başında geliyordu. Öğretmenlerden başka köyde bulunan diğer memurlarla da ilişkilerimiz güzeldi. Ebe, istasyon şefi, yardımcısı (hareket memuru), yol çavuşu, makasçı ve yol bekçileri; herkes hem köylülerle hem de birbirleriyle iyi geçiniyordu.

Köylerde çalışan öğretmenlerin birbirleriyle olan geçimsizliklerinin en önemli nedeni öğretmen eşlerinin birbirlerini kıskanmasından çıkan basit kavgalardır. Bazen öğretmenler de bu kavgalara katılırdı. Bu, daha çok, çalışmayan eşlerin, çalışan eşleri kıskanması yüzünden olurdu. Altınbaşak'ta böyle sorunlarla hiç karşılaşmadık. Hem hanımlar hem de erkekler birbirleriyle gayet iyi geçiniyorlardı.

Altınbaşak **İlkokulu'nu** ders araç ve gereçleri bakımından çok zengin bir konuma getirmiştik. Öğrencilerin gereksinim duyduğu tüm araçlar vardı. Bizde bulunan araçlar o tarihte Erzincan'ımı merkezindeki en gözde ilkokullarda bile yoktu. Çalışan buharlı makina, mikroskop, dürbün... vb. araçların bazıları bugün bile çoğu ilköğretim okulunun laboratuvarında (laboratuvar varsa) bulunmamaktadır. Bu araçların hepsi Altınbaşak İlkokulu'nda vardı. Biz bunların hepsini yeri geldikçe kullanıyorduk. Bu araçların okulumuza kazandırılmasındaki en önemli pay eğitimci arkadaşımızı rahmetli Abidin Bey'indi. Abidin Bey, gazetede, Ankara'da kurulan Köy Okulları ve Öğretmenleriyle Yardımlaşma Derneği'nin bir ilanını okumuş. Onlara mektup yazarak okulumuza ders araç ve gereçleri islemiştir. Aradan bir zaman geçince de bu olayı unutmuş.

Bir gün, istasyon müdürü, büyük bir koli geldiği haberini göndermiş. Okulu paydos edince, üç öğretmen birlikte istasyona gittik. Orta

büyükükte bir sandık. Okul Müdürlüğü adına gönderilmiş. Gönderenin adresine baktık, Ankara-Kavaklıdere'de bulunan Köy Okulları ve Öğretmenleriyle Yardımlaşma Derneği'nden geliyordu. Adresi görünce gönderdiği mektup aklına geldi Abidin Bey'in. Durumu bize anlattı. Sandığı okula getirip açtık. İçinden çocuk oyuncakları, birkaç parça çocuk giysisi, birkaç harita, bir de meklup çıktı. Mektupta, ihtiyaçlarımızı kendilerine bildirirsek hemen göndereceklerini yazıyorlardı. Yalnızca ders ve laboratuvar araçlarını gönderebileceklerini bildiriyorlardı. Hemen derneğe bir teşekkür mektubu yazdım. Mektuba bir de ihtiyaç listesi koydum. Aradan on beş-yirmi gün geçmeden istediğimiz tüm araçlar gelmişti. Görmediğimiz, tanımadığımız araçlar da gelmişti. Onları, kataloglarını okuyarak tanıyıp kullanmayı öğrendik.

Altınbaşak'tan ayrılırken geride etrafı duvarla çevrili, içerisi ağaçlandırılmış bir bahçe, hiçbir eksiği olmayan pırıl pırıl bir okul ve harka komşular bıraktık.

•

Ezo Hanım'la, 1989'un temmuz ayında, büyük oğlumuz Oğuz, gelinimiz Sema, torunlarımız Ali Özgür ve Ekin'i de yanımıza alarak Erzincan'a gittik. Gelinimiz ve torunlarımız ilk kez göreceklede atayurtlarını.

Babamı 1978 yılında, yetmiş sekiz yaşında kaybetmiştik. Ablam Sündüz'ü 1982, ağabeyim Aşır'ı 1983, en küçük kardeşim Veli'yi de 19 Haziran 1984 tarihinde yitirdik. Anam seksen dokuz yaşındaydı ve yaşıyordu. Oldukça rahatsızdı. Gelinimiz ve torunlarımız anamı hiç görmemişlerdi. Tanışsınlar istedik. Belli ki birbirlerini ilk ve son kez göreceklede. Öyle de oldu. Anamı, o yılın aralığında kaybettik (1989).

Ailem, yirmi yıl önce, Erzincan'ın bitişindeki Geçit Köyü'ne yerleşmişti (Şimdi belde oldu.). Dinci ve ırkçı bağnazlıktan dolayı Üzümlü'de yaşamak iyice zorlaşmıştı. Birçok Alevi ailesi gibi onlar da atayurtlarını terklemek zorunda kalmışlardı. Ama arazimizin bir kısmını henüz .satmadığımız için yazın Üzümlü'ye göçüyorlardı. Arazi-leri iyice ucuza alsınlar diye, kimse asıl değerinin yarısını'bile vermi-yordu. Anamın ölümünden sonra yeğenlerim, son bağımızı, içerisinde bulunan meyve ağaçlarının odun değerinin yarı fiyatına ancak satabil-diler.

Bir günümüzü hep birlikte Üzümlü'deki bağımızda geçirdik. O gü-zel elma, armut, kayısı, kiraz... ağaçlarının altında saatlerce otur-duk. Meyvelerinden bol bol yedik. Bu görüşün son görüş olacağını bildiğim için bağın her tarafını gezdim. Babamın, kardeşlerimin ve be-nim diktiğimiz koca koca meyve ağaçlarını sevdim, okşadım. Gölge-lerine oturup ağladım. Önce onları diken yakınlarımı kaybetmiştim, yakında da onları kaybedecektim. Torunlarıma bağımız ve ağaçlarını-zın öykülerini tek tek anlattım. Torunlarımdan biri sekiz diğeri de altı yaşındaydı. Ankara'da doğup büyümüşlerdi. Anlattıklarından akılla-rında bir şey kalmayacağını biliyordum; ama ben gene de anlatmak ist-edim. Ne bileyim, belki de kendime anlattım asıl.

1300'lü yılların ortalarından beri elimizde bulunan bu son bağımız da 1990 yılında, yeğenlerim tarafından satıldı. Yeğenlerim daha sonra Geçil köyünde de durmadılar. Geçit, Erzincan'a yakın; ama kıraç bir köydü. Üzümlü gibi meyveli, bol sulu, yayla havalı ve cennet gibi bağlan bırakıp; susuz, ağaçsız ve çok sıcak yerde yaşamak kolay mı? Onlar da yaşayamadıktı". Akrabalarla birlikte o koca aile, ağırlık İstan-bul'a olmak üzere Ankara, İzmir, Antalya ve Aydın illerine göç etti.

Gezimizin iki gününü de Altınbaşak ve Kadağan'a ayırmıştık. Ön-ce Büyük Kadağan'a gittik. En fazla akrabamız Büyük ve Küçük Ka-dağan köyleriyle, Altınbaşak'taydı. B.Kadağan'da teyzemin çocukları

vardı. On beş haneden fazlaydılar. Biz, teyzemin sondan ikinci oğlu Yakup Taşkıran'da konuk olduk. Tek oğulları olan ve canlarından çok sevdikleri Armağan'larını trafik kazası sonunda kaybetmişlerdi. Onlar da kalmamızın daha uygun olacağını düşündük. O akşam tüm akrabalar Yakup Dayı'mın evinde toplandık. Eski günlerimizi anlatarak hasret giderdik. Ezo Hanım'la benim çok sevdiğimizi bildikleri için Yakup Dayı'mla eşi o akşam bize bol tereyağlı "genelime" pilavı yapmışlardı. Biz köydeyken de o pilavı sık sık yaptırırđık onlara.

O geceyi Büyük Kadağan'da geçirdik. Sabahleyin diğer akrabaları ziyaret ettik. İkinci vakti köyden ayrıldık. Büyük Kadağan, Altınbaşak arasını birkaç dakikada aldık. Yol, yirmi üç sene önceki yoldu. Çakır çukur, stabilize bir yol. İyileştirilmesi için hiçbir şey yapılmamış. Allah'tan ki ova düz, sel falan da olmadığından stabilize dahi olsa yol çok geç yıpranıyor. Altınbaşak ve Büyük Kadağan'da gördüğüm en büyük değişiklik, her iki köye de elektriğin gelmesi idi (Rahmeti Aziz Vural'ın korkusu boşunaymış. Köye elektrik gelince hiçbir hayvan ür-küp kaçmamış.).

•

Köye girince, arabayı doğruca okulun önüne çektim. Bahçe kapısının önünde park ederek, bahçeden içeri girdik. Bahçenin benim yaptırdığım demir kapısı birkaç yerinden kırılmıştı. Tam olarak açılıp kapanmıyordu. Bahçe duvarının bazı yerlerinde ufak çaplı bozulmalar olmuştu. Ama henüz hayvanlar giremiyordu. Diktiğimiz kavaklar iyice büyümüşü. En büyüklerini dipten kesmişlerdi. Yerlerine yeni ağaçlar dikilmediği için boş duruyordu. Kavakların en küçük kalanları bile koskocaman, tahtalık ağaç olmuşlardı. Bahçenin her tarafını yabancı otları sarmıştı. Sebzelik olarak ayırdığım bölüm de otlar tarafından adeta istila edilmişti. Otların çoğu kuruduğundan bahçenin durumu bu temmuz ayında, eylül ayının sonlarını andırıyordu. Otlar sapsarıydı.

Okula ek derslikler yapılarak büyütülmüştü. Benim oturduğum eski lojman da yıkılarak yerine yeni lojman yapılmıştı. Okulun demiryolu tarafına, bahçenin dışına bir de ortaokul yapılmıştı. Ortaokul binası, ilkokulun karşısında çok sönük kalıyordu. Bahçe duvarı olmadığı için ortaokulun durumu, benim Altınbaşak'a ilk atandığım zamanki ilkokulun durumuna benziyordu.

Okulun bahçesinden içeri girdiğimizde, öğretmen lojmanından çıkan yarı sakallı (Yüzünde tahminen bir aylık saka! vardı.) bir erkek bize doğru gelmeye başladı. Yirmi beş-otuz yaşlarındaydı. Kendisini Okul Müdürü olarak tanıttı. Benim elimi sıkarak: "Hoş geldiniz." dedi. Eşim ve öğretmen-avukat olan gelinim ellerini uzattıkları halde ellerini sıkmadı. Başını hafif eğerek onlara da: "Hoş geldiniz." dedi.

Meslektaşımı (!) hem azıcık korkutup hem de meraklandırmak istedim. Davranışlarını izlemek istiyordum. Kendimi tam tanıtmayıp adımları da söylemeden: "Ankara'dan geliyorum, meslektaş sayılız." dedim. Hemen izin isteyerek, oturmamız için sandalye getirmeğe gitti. Neredeyse on dakikadır ayaktaydık. Arkadaşımız bizi ne buyur etmişti ne de bize yüz vermişti. Elinde bir kaç sandalyeyle geldi. Arkasından sadece gözleri görünen bir kadın, kucağında bir masa ile lojmanın kapısına çıktı. Öğretmen, gidip kadının kucağındaki masayı da getirdi. Zaten kadın masayı kapı önünü bırakıp hemen içeri girmişti. Biz, masanın etrafında oturuyorduk. Öğretmene: "Hadi gel biraz sohbet edelim." dedim. "Hanıma kahvelerimizi söyleyip geleyim." dedi. Dönüp yanımıza oturdu. Genç meslektaşımınla sohbe başladık. Masaya otururken arkam yola gelecek şekilde oturmuşum özellikle. Yoldan geçenler yüzümü görürlerse etrafımızın kalabalıktan dolacağını biliyordum. Bir süre kimsenin görüp tanınmasını istemedim.

Konuşmamız sohbet şeklinde değildi. Daha çok ben soruyordum, Okul Müdürü yanıt veriyordu. Konuşmamız ilerledikçe (benim ona

göre önemli bir adam olduğuma iyice inanmış olacak ki) toparlanıyor, tavrılandaki saygı hissedilecek ölçüde artıyordu. Çekindiği de her halinden belli oluyordu. Bir ara her tarafı kir içinde, iki üç yaşlarında bir çocuk, "Baba!" diyerek öğretmenin bacaklarına sarıldı. Arkadaş hemen onu kucakladı, bizden özür dileyerek eve götürdü. Annesi kapıda çocuğu babasının kucağından aldı. Biraz sonra öğretmen, kahveler elinde tekrar yanımıza döndü.

Kahvelerimizi içerken öğretmene nereli olduğunu sordum. Eliyle göstererek, Bayırbağlı olduğunu söyledi. Bayırbağ, benim o tarihte otuz iki yıl önce çalıştığım köydü. Altınbaşak'tan dört kilometre uzaktaydı. Sizin köyden falan kişiler benim dostlarımdır, diyerek özellikle ağaların adını verdim. Aslında sadece Enver Bey benim dostumdu. "Siz kimlersiniz?" dedim. "Benim babam fakirdir, tanımazsınız efendim." dedi. "Fakir olsun, fakirlik ayıp mı? Siz söyleyin." diye ısrar ettim. "Ben bir kaç kez Enver Bey'e konuk olmuştum. Köyün çoğunu tanırım." dedim. Babasının adını ve lakaplarını söyledi. Aileyi ve babasını tanıyordum. Gerçekten yoksul ve tutucu bir aile idi. Öğretmene, ailesini tanımadığımı söyledim. Arkadaşımız dört yıldır Altınbaşak'taymış. Aslen Üziimlülü olduğumu; ama şimdi Ankara'da oturduğumu söyledim. Rahatladı, yüz hatları gevşedi. Politik bakış ve tutuculuk bakımından Üzümlü ile Bayırbağ'ın birbirinden farkı yoktu çünkü. "Altınbaşaklılarla bizim köylüler pek anlaşamaz, senin aran nasıl köylülerle? Anlaşabiliyor musun bari?" dedim. Kimse ile gidip gelmediğini, köy kızlarının çok açık giydiklerini, kadınların erkeklerden kaçmadıklarını ve erkeklerle çatır çatır, yüz yüze tartıştıklarını anlattı. Genç kızlarla delikanlıların birlikte gezdiğini söyledi. "Bunlar törelerimizde yok. Biz bunlarla anlaşamayız efendim." dedi.

"Okulun bahçesi biraz bakımsız; ama etrafı çevrilmiş. Siz mi çevirdiniz?" diye sordum. "Ben çevirmedim. Çok önceden çevirmişler."

dedi. "Kim çevirmiş acaba biliyor musun? dedim. "Köy Enstitülü bir öğretmenin çevirdiğini söylüyorlar. Bu ağaçları da o adam dikmiş. Nendense köylüler o adamı çok seviyorlar." dedi. "Bahçeyi çeviren duvarın dibindeki kavakların bazıları kesilmiş, onları siz mi kestiniz?" dedim. "Evet ben kestirdim. Okulumuz yetmemeye başlamıştı. Eski çatısı da çöküyordu. Bütün ısrarlarımıza rağmen devlet yardım etmedi. Ben de büyük kavakların bir bölümünü kesip sattım. Kazandığımız parayla hem okula ek bir bina yaptık hem de yıkılmak üzere olan çatıyı yeniledik." dedi. Çok mutlu olmuşum. Emeğimin ürünleri bir okul yaptırmıştı. "Peki kesilenlerin yerine niçin yenilerini dikmediniz? Kaldı ki kesilen kavağın çevresinde onlarca yeni kavak çıkar. Eğer onları koruyabilseydiniz kavak sayınız üçe, dörde katlanırdı." dedim." Gerçekten kesilen her kavağın çevresinde çokça kavak çıktı. Ama çocuklar onları oyun oynarken çiğneyip kuruttular. Elimizde onları koruyacak elemanımız yok." dedi (Türkiye'yi böyle öğretmenlere muhtaç bırakan çıkarıcı, cahil, yobaz, ırkçı, rezil politikacılara bir kez daha lanet ettim içimden.)

Kaç öğrencileri olduğunu sordum. İki yüz civarında olduğunu söyledi. "İşte size iki yüz eleman. On tane de öğretmen var. Bunlardan daha iyi eleman mı olur? Bakalım bu ağaçları dikenlerin sizin kadar elemanları var mıydı?" dedim. Öğretmen arkadaş beni Milli Eğitim'in önemli bir bürokratu sandı. Diğer öğretmenlerin nerede oturduklarını sordum. Hepsi Erzincan'da oturuyormuş. Okul açılınca sabah köye geliyorlarmış, dersleri bitince de tekrar şehre dönüyorlarmış. Kendisi de Okul Müdürü olduğu için zorunlu olarak köyde oturuyormuş. Yoksa kendi köyü olan Bayırbağ'da oturmak istiyormuş.

Meslektaşımınla bir saatten fazla sohbet ettik. Eşi hep lojmanda, perde arkasından bizi izledi. Bize gelip bir: "Hoş geldiniz." diyemedi. Çünkü onların anlayışına göre çağdaş giyimli olan eşim ve gelinim,

onlara göre namahrem oluyordu. Kalkacağımız zaman yanımıza demiryolu bekçisi (Benden sonra çavuş olmuş.) Kazım geldi. "Vallahi hocam, seni arkadan tanıdım." diyerek boynuma sarıldı. Oğlunun okuduğunu ve kendisi gibi demiryolcu olduğunu söyledi. "Hocam, senin, Mustafa'da çok emeğin vardır; hangimizde yok ki..." dedi. Okul Müdürüne dönerek ve eliyle işaret ederek: "Okulun şu tarafında büyükçe bir bataklık vardı. Onu kurutan, bahçenin duvarlarını yaptıran ve bu ağaçların hepsini dikip yetiştiren Ali Hoca'mızdır. Bu köye elektriğin gelmesine önderlik eden de odur." dedi.

Hoca Kazım'a teşekkür ettim. Kendimi tanıttım. Bayırbağ'da da öğretmenlik yaptığımı söyledim. Okuyan bazı öğrencilerimin adlarını saydım. Meslektaşına,- babasını da iyi tanıdığımı anlattım. "Sevgili genç meslektaşım, gelelim sana." dedim. Okulun bataklık kurumadan önceki durumunu, bataklığın nasıl kurutulduğunu, bahçe duvarı ve tuvaletlerin hangi koşullarda yapıldığını, kavak fidanlarının nasıl temin edilip dikildiklerini kısaca anlattım. Koşullarımızın şimdiye kıyasla çok daha elverişsiz olduğunu, öğrenci sayımızın bugünkünün yarısından biraz fazla olduğunu, o zaman benimle birlikte okulda üç öğretmen olduğunu ve köyün o zaman daha fakir olduğunu anlattım. Kendisini ve bahçenin durumunu görünce hayal kırıklığına uğradığımı söyledim. Altınbaşak'ta öğretmenlik yapmanın ayrıcalık olduğunu ve nedenlerinin üzerinde durdum. Köyde herkesin gözünün öğretmenin ve eşinin üzerinde olduğunu, onların bütün davranışlarından halkın örnek aldığını; eğer halk, öğretmen ve ailesinden etkilenmiyorsa öğretmenin başarısız olacağını, tatil bile olsa öğretmenin sakallı olmayacağını, öğretmen eşinin insanlardan kaçarak, perde arkasına gizlenmesinin yanlış olduğunu söyledim. Ona: "Siz hangi çağda yaşıyorsunuz? Mustafa Kemal'in öğretmeni böyle mi olmalıydı?" dedim. "Yoldan gelip geçen köylülere bakıyorum; ne kadınlar kapalı, ne de erkekler sakallı. Çok şükür ki kimse size uymamış. Bari siz onlara

uyun." diyerek üzüntüyle, hüznle öğretmenin yanından ayrıldık. Yol-
da Hoca Kazını: "Bu öğretmen gurtçu. Hiçbir topluluğun içine girmez.
Kahveye gelmez. Gazete okumaz. Ne kimseyi evine alır ne de kendi-
leri bir komşuya giderler. Bu insanlıkdışı bir adam." dedi.

Kimsenin evine uğramaya vaktimiz kalmamıştı. Yakın akrabala-
rımdan ablam, halam ve oğlu ölmüştü. Tetanoz Ahmet'in anası Cico
Bibi de ölmüştü. Arabayı doğruca Celal Cantürk'ün kahvesinin önüne
çektim. Celal kahvedeydi. Müşteri azdı. Arabadan indiğimizde önce
bizi tanıyamadılar. Dışardaki masalardan birisine doğru yürüdük. Ce-
lal, gözlerini kısmış bize doğru bakıyordu. "Ne bakıyorsun, buyur et-
men için ille de Beşiktaşlı mı olmak gerekiyor?" dedim. "Vay, hocam
sen misin?" diye gelip boynuma sarıldı.

Kahvede epeyce kaldık. Celal, eve davet etti. Vaktimizin olmadı-
ğını söyledim. Koyu bir sohbeta daldık. Geldiğimizi haber alan yanı-
mıza geldi. Çevremiz iyice kalabalıklaştı. Bir ara, aşına bir yüz gelip
elimi öptü. Adını anımsayamadım. İmdadına Celal yetiştı: "Hocam,
istasyon şefimiz, senin öğrencin Ahmet." dedi. Ahmet'i tanımışım.
Demiryolu işçisi İhsan'ın oğluydu. Demiryolu Meslek Lisesini bitire-
rek kendi köyündeki demiryolu istasyonunun, yani babasının yıllarca
işçi olarak çalışıp emekli olduğu istasyonun amiri olmuştu. Buna çok
sevindim.

Etrafımızda toplanan komşular, eşim ve bana aşın derecede iltifat
ettiler. Bizden sonra köyün doğru dürüst öğretmen görmediğinin altı-
nı çizdiler. "Her geçen gün daha da kötü öğretmen atanıyor. Bunları
devlel ya bilmeden böyle yetiştiriyor yahut da bilerek, özellikle böyle
yetişmelerini istiyor. Çocuklarımızı okutan öğretmenlerin çoğunu ta-

inmiyoruz. Şehirde sabah gelip, ikinci zamanı dönüyorlar. Yüzlerini dahi göremiyoruz. Bunların çoğu yobaz. Ne diye bu yobazları Altınbaşık gibi uygar bir köye veriyorlar? Burası Atatürk'ün izinden giden çağdaş bir köydür." dediler. Araya girerek: "Başka yere de vermesinler. O çocuklara da yazık değil mi? En doğrusu böyle öğretmen yetiştirmesinler. Suç aslında o öğretmenlerde de değil. Suç, onların öyle yetişmesinin zeminini hazırlayan oy avcısı, çıkarıcı ve aymaz politikacılar." dedim. "Halkın da suçu az değil. O politikacıları da sizler sekiyorsunuz." diye sürdürdüm konuşmamı.

Atatürk'ün ölümünden sonra sinsi sinsi başlayan Cumhuriyet ve devrim düşmanlığı, 1950'de, Demokrat Parti'nin yönetime geçmesiyle hızlandı. Sağcı partiler, her seçim öncesi halka hoş görünüp oylarını alsınlar diye etmedikleri halk dalkavukluğu, vermedikleri ödün kalmadı. Halk, 27 Mayıs 1960'ta birkaç yıl nefes aldı. 1960'ların ortalarından itibaren yeniden yönetime gelen sağ partiler, dinci ve ırkçılara verdikleri desteği giderek arttırdılar. İmam Hatip Okullarının sayısı çığ gibi arttırıldı. Öyle ki, laik Cumhuriyetimizin bir başbakanı, kendinin başbakanlığı döneminde 365 imam okulu açmasıyla övünüyordu.

1980 cuntası, her tür sol düşüncenin belini kırmak için Anayasayı, bütün yasa ve kuralları çiğneyerek solcu avına çıktı. Yarım milyondan fazla solcuyu hapisanelere doldurdu. Birçok genci astı. Yaşı küçük olduğu halde yaşını büyütüp astığı gençler bile oldu. Askerler yönetimden çekildiği zaman sağcıların, şeriatçıların dediği olmuş, her şey yerli yerine oturmuştu. 1961 Anayasası ve ona uygun yasalar değiştirilmiş, partiler kapatılmış, sendikalar etkisiz hale getirilmiş, kamu görevlilerinin her türlü örgütlenmesi yasaklanmış; sağ partilerin en fazla çekindikleri, Atatürkçü, devrimci öğretmenlerin mücadele örgütü TÖB-

DER de kapatılmıştı, diğer meslek örgütleri gibi. Atatürk'ün özenle kurup geliştirdiği Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Halkevleri kapatılmıştı. Onbinlerce TÖB-DER üyesi öğretmen meslek dışına çıkarılmış, işkence görmüş; yüzlercesi öldürülmüş; binlercesi yurtdışına çıkmış, zindanlara atılmıştı.

12 Eylül 1980 rejiminin piyasaya çıkardığı parti ve politikacıların bazıları oldukça marifetli çıktılar. Hele bir parti ve lideri vardı ki şeytana papucunu ters giydiren cinsindendi. İktidarda kaldığı süre içerisinde ülkeye ettiği kötülükleri, getirdiği ters değer yargılarını; çek-se-net mafyalarını, çeteleri; devletin banka ve KiT'lerinin talan edilip batırılmasını, vakıf vurgunlarını ve daha saymakla bitmeyen kirli işleri; hepsinin üstünde ahlak çöküntüsünü düzeltmek için iyi bir eğitimle en az bir-iki kuşak geçmelidir.

"12 Eylül sonrasının ırkçı ve dinci partileri, artık kendilerine "liberal" adı yakıştıran sağ partilerin taşaronluğunu bırakmış, kendi adlarına iktidara talip olmuşlardır. Bundan sonra onları tek başlarına ya da diğer partilerle ortak olarak iktidarda görmeye hazır olun." dedim. Altınbaşklılar da bir hayli dertliyidiler: "Bizim köyün yolu devlet yoluna bir kilometre bile çekmiyor. O kadar başvurmamıza rağmen bu yola asfalt döktüremedik. Dağ, tepe, dere hiçbir engel yok. Dümdüz yol bizim yolumuz. Bayırbağ ve Karakaya'nın yolları, devlet yoluna hem bizden üç dört kat daha uzak hem de engebeleri çok. Onların yollarını asfalt yaptılar. Bize gelince; ödenek yok, programa alınmamış, diyorlar. Ama biz asıl nedeni biliyoruz." dediler. "Neymiş bildiğiniz asıl neden?" dedim. "Biz Aleviyiz. Asıl neden bu. Arabanız altınızda. Yola çıkın. Önünüze gelen on Alevi, on da Sünni köyüne gidin. Durumu daha iyi anlarsınız." dediler.

Dedikleri doğrudu. 1977'de milletvekili adayı olarak Erzincan'ın en az yüz elli köyünü gezdim. Gittiğim bozuk köy yollarının sonunda

büyük çoğunlukla bir Alevi köyü, daha düzgün yolların sonunda ise daha çok bir Sünni köyü olurdu. Komşulara: "Ülkemizin eğilim sorunu çağdaş şekilde çözülüp demokrasimiz uygar ve demokratik Batı ülkelerinin düzeyine yaklaştıkça, bugün çözümü zor gibi görünen sorunlarımızın çoğu çözülür; üzülmeye gerek yok." dedim. Söyleşimiz sürüp gitti...

Altınbaşak' tan ayrıldığımızda, güneş batmıştı...

Antalya, Eylül 1999